ORTAÖĞRETİM

FELSEFE

10

Ders Kitabı

YAZARLAR

Arife AYAZ ŞAHİN
Haydar Sinan KOLUAÇIK
Mehmet UYANIK
Sarper Serkan AVCI

DEVLET KİTAPLARI
İKİNCİ BASKI
........................, 2019

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ....: 6733
DERS KİTAPLARI DİZİSİ ....: 1774

HAZIRLAYANLAR

EDİTÖR
Prof. Dr. Asım YAPICI

DİL UZMANI
Nurgül GÜVEN

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI
Hasan NASIRCI

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI
Hüseyin BÜYÜKBİÇER

REHBERLİK VE GELİŞİM UZMANI
Hatice Müge UĞRAŞAN

GÖRSEL TASARIM UZMANI
Volkan NUR

GRAFİK TASARIM UZMANI
Eren GÜMÜŞ

ISBN 978-975-11-4610-6

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10443977 sayılı yazısı ile ikinci defa 215.552 adet basılmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

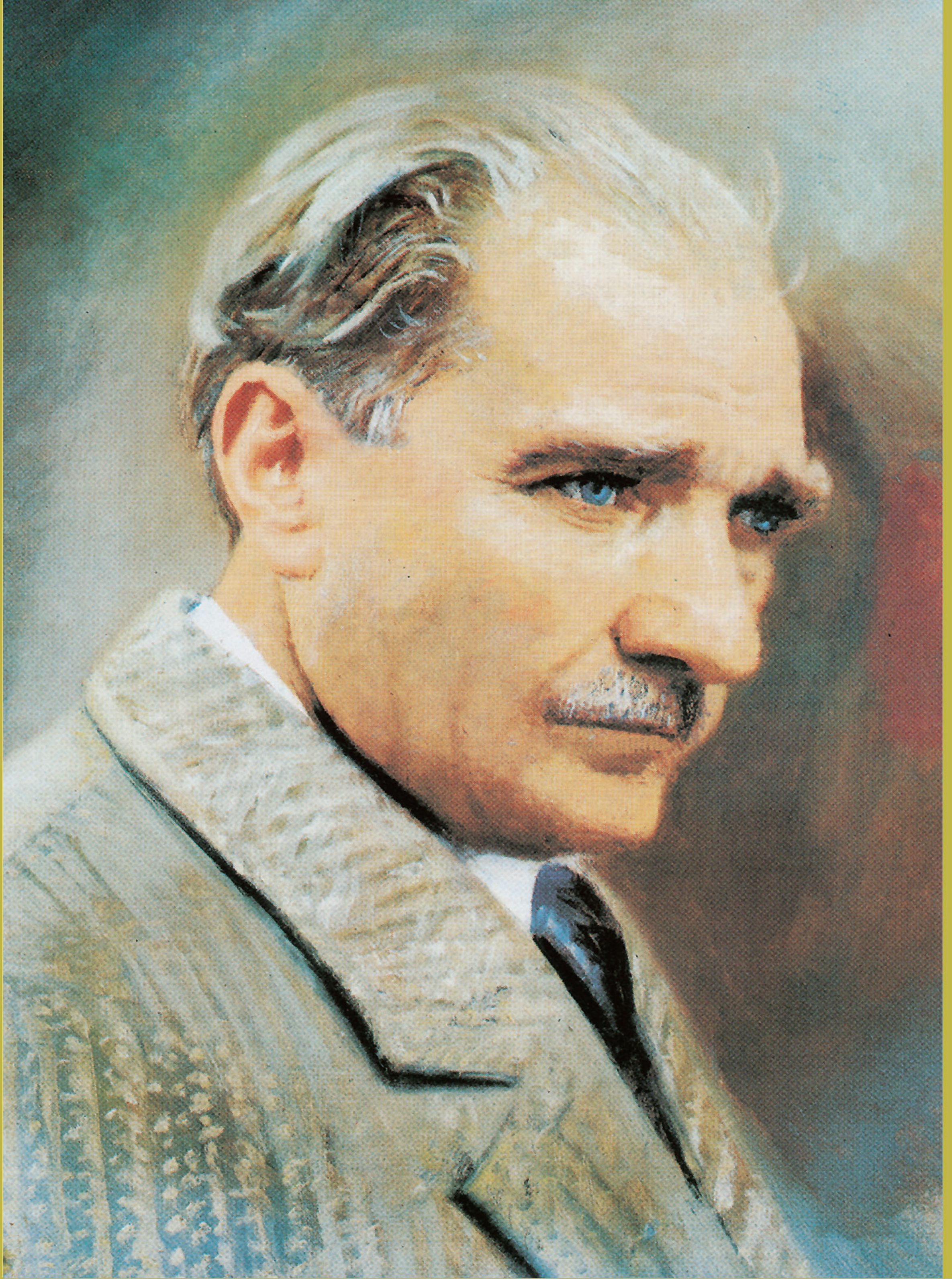
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

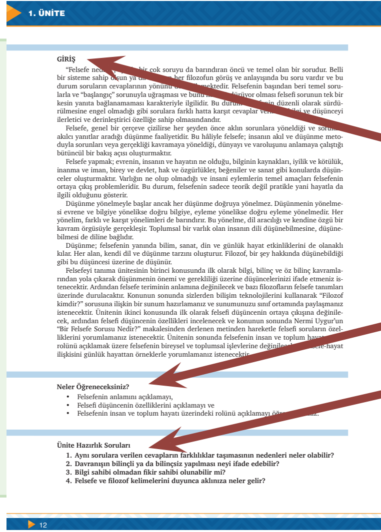
İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI

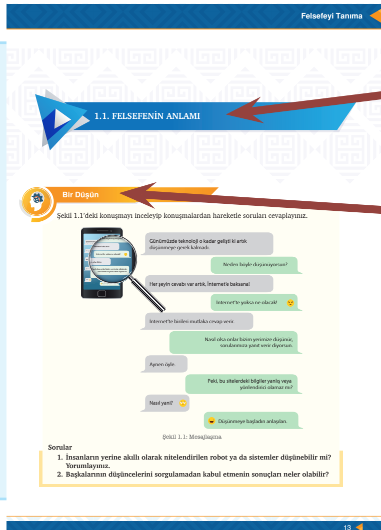

Ünite kapağı

- Ünite adı
- Ünitedeki konuların adı
- Ünitede geçen bazı kavramlar

- Üniteyi tanıtan, içeriğin ne olduğunu ve bölümlerin genel hatlarını veren tanıtım yazısı
- Ünite boyunca hedeflenen kazanımlar
- Üniteye başlamadan önce konuya dikkat çeken ve ön bilgileri yoklayan hazırlık soruları

- Her ünitede yer alan bölümler belli bir kodlama sistemiyle ifade edilir ve bu kısım ünite içinde başlayan bölümü gösterir.
- Her bölüm “Bir düşün” uygulaması ile başlamaktadır. Bu bölümde konuya dikkat çekme amacıyla ve konu içeriğine hitap eden bir uygulama yer alır. Amaç, öğrencinin ön bilgilerini yoklayarak bölüme ilgisini çekmektir. Bu bölümde yer alan metin ve sorular yoğun bilgi gerektirmeyecek nitelikte hazırlanmıştır.

Felsefeyi Tanıma

Uygulama

Mutlu Olmak İçin Gerekli Olanlar ve Olmayanlar

- “Uygulama” bölümleri ünite içinde yer alan konuların daha iyi kavranması ve daha üst düzey becerilere yönelik hazırlık ve alıştırma yapma amacıyla tasarlanmıştır. Her konu biriminden sonra en az bir uygulama yer alır. Bir konuda birden fazla uygulama olması, uygulamaların basitten üst düzeye doğru olması anlamına gelmektedir. Kimi uygulamalar sözel, kimi uygulamalarsa yazmaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Felsefeyi Tanıma

Tartışalım

- “Tartışalım” bölümleri sınıf içinde ardından geldiği konunun içeriğinin tartışılması için tasarlanmış birimlerdir. Burada yer alan tartışma soruları hem konunun daha iyi kavranmasını hem de konuyla ilgili yeni becerilerin kazanılması hedefine yönelik hazırlanmıştır.

1. ÜNİTE

Okuma Parçası

- Her ünitede bir okuma parçası yer almaktadır. Okuma parçaları her ünitede yer alan konularla ilgili metinlerdir.

FELSEFE

1. ÜNİTE
FELSEFEYİ TANIMA

ÜNİTENİN KONULARI

- 1.1. FELSEFENİN ANLAMI
- 1.2. FELSEFİ DÜŞÜNCE
- 1.3. FELSEFENİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ ROLÜ

TEMEL KAVRAMLAR

- Bilgi
- Bilinç
- Felsefe
- Filozof
- Düşünme
- Temellendirme

GİRİŞ

"Felsefe nedir?", içinde bir çok soruyu da barındıran öncü ve temel olan bir sorudur. Belli bir sisteme sahip olsun ya da olmasın her filozofun görüş ve anlayışında bu soru vardır ve bu durum soruların cevaplarının yönünü de etkilemektedir. Felsefenin başından beri temel sorularla ve "başlangıç" sorunuyla uğraşması ve bunu hâlâ sürdürüyor olması felsefi sorunun tek bir kesin yanıta bağlanamaması karakteriyle ilgilidir. Bu durum felsefenin düzenli olarak sürdürülmesine engel olmadığı gibi sorulara farklı hatta karşıt cevaplar vermesi, bilgi ve düşünceyi ilerletici ve derinleştirici özelliğe sahip olmasındandır.

Felsefe, genel bir çerçeve çizilirse her şeyden önce aklın sorunlara yöneldiği ve sorulara akılcı yanıtlar aradığı düşünme faaliyetidir. Bu hâliyle felsefe; insanın akıl ve düşünme metoduyla sorunları veya gerçekliği kavramaya yöneldiği, dünyayı ve varoluşunu anlamaya çalıştığı bütüncül bir bakış açısı oluşturmaktır.

Felsefe yapmak; evrenin, insanın ve hayatın ne olduğu, bilginin kaynakları, iyilik ve kötülük, inanma ve iman, birey ve devlet, hak ve özgürlükler, beğeniler ve sanat gibi konularda düşünceler oluşturmaktır. Varlığın ne olup olmadığı ve insani eylemlerin temel amaçları felsefenin ortaya çıkış problemleridir. Bu durum, felsefenin sadece teorik değil pratikle yani hayatla da ilgili olduğunu gösterir.

Düşünme yönelmeyle başlar ancak her düşünme doğruya yönelmez. Düşünmenin yönelmesi evrene ve bilgiye yönelikse doğru bilgiye, eyleme yönelikse doğru eyleme yönelmedir. Her yönelim, farklı ve karşıt yönelimleri de barındırır. Bu yönelme, dil aracılığı ve kendine özgü bir kavram örgüsüyle gerçekleşir. Toplumsal bir varlık olan insanın dili düşünebilmesine, düşünebilmesi de diline bağlıdır.

Düşünme; felsefenin yanında bilim, sanat, din ve günlük hayat etkinliklerini de olanaklı kılar. Her alan, kendi dil ve düşünme tarzını oluşturur. Filozof, bir şey hakkında düşünebildiği gibi bu düşüncesi üzerine de düşünür.

Felsefeyi tanıma ünitesinin birinci konusunda ilk olarak bilgi, bilinç ve öz bilinç kavramlarından yola çıkarak düşünmenin önemi ve gerekliliği üzerine düşüncelerinizi ifade etmeniz istenecektir. Ardından felsefe teriminin anlamına değinilecek ve bazı filozofların felsefe tanımları üzerinde durulacaktır. Konunun sonunda sizlerden bilişim teknolojilerini kullanarak "Filozof kimdir?" sorusuna ilişkin bir sunum hazırlamanız ve sunumunuzu sınıf ortamında paylaşmanız istenecektir. Ünitenin ikinci konusunda ilk olarak felsefi düşüncenin ortaya çıkışına değinilecek, ardından felsefi düşüncenin özellikleri incelenecek ve konunun sonunda Nermi Uygur'un "Bir Felsefe Sorusu Nedir?" makalesinden derlenen metinden hareketle felsefi soruların özelliklerini yorumlamanız istenecektir. Ünitenin sonunda felsefenin insan ve toplum hayatındaki rolünü açıklamak üzere felsefenin bireysel ve toplumsal işlevlerine değinilecek ve felsefe-hayat ilişkisini günlük hayattan örneklerle yorumlamanız istenecektir.

Neler Öğreneceksiniz?

- Felsefenin anlamını açıklamayı,
- Felsefi düşüncenin özelliklerini açıklamayı ve
- Felsefenin insan ve toplum hayatı üzerindeki rolünü açıklamayı öğreneceksiniz.

Ünite Hazırlık Soruları

1. **Aynı sorulara verilen cevapların farklılıklar taşımasının nedenleri neler olabilir?**
2. **Davranışın bilinçli ya da bilinçsiz yapılması neyi ifade edebilir?**
3. **Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunabilir mi?**
4. **Felsefe ve filozof kelimelerini duyunca aklınıza neler gelir?**

1.1. FELSEFENİN ANLAMI

Bir Düşün

Şekil 1.1'deki konuşmayı inceleyip konuşmalardan hareketle soruları cevaplayınız.

Şekil 1.1: Mesajlaşma

Sorular

1. **İnsanların yerine akıllı olarak nitelendirilen robot ya da sistemler düşünebilir mi? Yorumlayınız.**
2. **Başkalarının düşüncelerini sorgulamadan kabul etmenin sonuçları neler olabilir?**

1.1.1. DÜŞÜNMENİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ

Zihinsel bir etkinlik olan düşünme, hem duyu içeriğinin algılanması hem de kavramların anlamlandırılmasıdır. Düşünme; yalın-ayrıntılı, sığ-derin, çözümleyici-birleştirici, tek yanlı-çok yönlü olabilir ancak içeriksiz bir düşünme mümkün değildir. Düşünülen ne olursa olsun, düşünmek bir şeyin düşünülmesidir.

"Düşen bir bardak sıcak çay düşünün." dendiği zaman zihin, bu sözcüklerin bellekte çağrıştırdığı imgeleri peş peşe dizer ve bir canlandırma oluşturur. Bir bardak sıcak çayı düşünürken çayın bir çay bardağında, bir fincan, kupa bardak ya da kâğıt bir bardakta olması veya çayın ne tür bir çay olduğu, yakıp yakmayacağı, etrafı kirletip kirletmeyeceği düşüncesi kişilerin kendi yaşam tecrübelerine bağlıdır. Düşünme ile tat, koku ve sıcaklığa ulaşılamaz; ulaşılan şey, kişilerin belleklerindekini çağırarak akıllarında kendilerine göre oluşturdukları canlandırma ve bu canlandırmanın bütünlüğü içinde durumu anlama çalışmasıdır. Bu canlandırmalar, bellekte bir bardak çayın yerine geçen sembollerin zihinsel bir dizge hâline getirilmesiyle olur. Semboller arası ilişkilerin doğru bir şekilde kurulmasıyla anlamlandırma yapılır ve düşünme içerikleri bilgi hâline gelir.

Bilgi, en sade biçimiyle düşünme sonucunda elde edilen bir ürün olarak tanımlanır. Her bilgi bir açıklamadır. Her açıklama, bir şeyin ne olduğunu söylerken ne olmadığını da söylemeyi içerir. Düşünmenin sağladığı bu ayırt edebilme özelliği insanın bilincini oluşturur. Bilinç, insanın kendi ve dışındakileri fark edebilmesidir. Kişinin bilinci üzerine düşünmesi ve düşüncelerinde nelerin etkili olduğunu sorgulaması öz bilinç durumudur. Bir dersin konularının öğrenilmesi bilincin işlevidir. İnsanın nasıl öğrendiğini öğrenmesi ise öz bilince geçiştir. Öz bilinç, sorgulayıcı zihin durumudur. Bilgi edinmenin yanı sıra bilginin nasıl elde edileceğinin cevabını bulmaya ve tüm bunların eleştirisini yapmaya çalışır.

Hayal kurma, konuşma, dinleme, okuma ve yazma gibi durumlar düşünmenin farklı biçimleridir. Konuşma ve dinleme, düşünmenin tek kişide gerçekleşme özelliğini değiştirir ve düşünmenin sosyal yönünü ortaya çıkarır.

Düşünmeyle insan; var olan bilgilerini birleştirir, onları çözümler ve anlamlı hâle getirir. İnsanın düşünmeyle ürettiklerine bakıldığında düşünmenin yoğunluğu, şekli ve yönteminin bu ürünlerin ortaya çıkmasını ve farklı düşüncelerin oluşmasını sağladığı görülür. Teknoloji, bilim, sanat ve felsefe bu durumun en iyi örneklerindendir. Bu kitabın konusunu oluşturan felsefe, düşünüşler arasında en kapsayıcı düşünme biçimi olarak kabul edilmektedir.

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

NİKOMAKHOS'A ETİK

Hayvanlar için yaşamak duyu olanağına göre insanlar için ise duyu ya da düşünme olanağına göre belirlenir. Olanak etkinliğe geçer, asıl olan etkinliktedir. Öyle görünüyor ki yaşamak asıl anlamda ya duyumsamaktır ya da düşünmektir. İmdi yaşamın kendisi iyi, hoşsa; gören gördüğünü, işiten işittiğini, yürüyen yürüdüğünü duyumsuyorsa; öteki durumlarda da aynı şekilde bizim etkinlikte olduğumuzu duyumsadığımız bir şey varsa; dolayısıyla duyumsamakta olduğumuzu duyumsuyor, düşünmekte olduğumuzu düşünüyorsak; duyumsamamız ve düşünmemiz var olmamız demekse ve duyumsamak "kendi başına" hoş bir şeyse; yaşamak tercih edilmesi gereken bir şeydir ve onlar için var olmak iyi, hoş olduğundan ötürü en çok iyi kişiler için böyledir, erdemli kişi de dostuna karşı kendine nasıl davranıyorsa öyle davranır (Dost bir başka 'kendi'dir.).

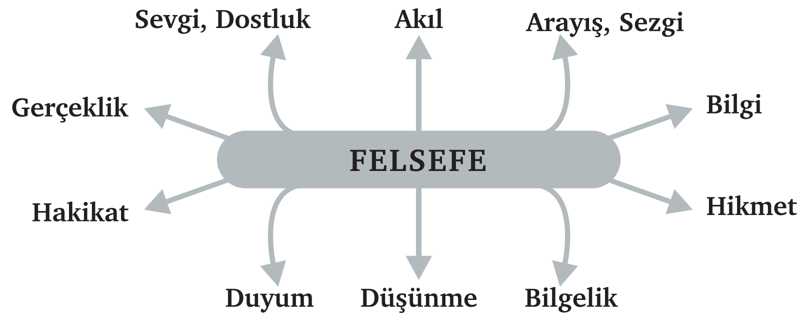
Aristoteles (Aristoteles), Nikomakhos'a (Nikomakos) Etik

Sorular

1. **Düşünmek için duyumsamanın yeterli olup olmadığını yorumlayınız.**
2. **Yapılan her eylem bilinçli midir? Örnek vererek yorumlayınız.**

1.1.2. FELSEFE TERİMİ

Felsefe, insana yabancı gelmeyen ama ne olduğu konusunda birçok insanın ayrıntılı fikre sahip olmadığı bir uğraşıdır. Felsefeyi anlamak için ilk olarak kelime anlamına bakmakta fayda vardır. Yunanca bilgelik sevgisi (bilgelik dostu) anlamına gelen felsefe (philosophia), sevmek (philia) ve bilgelik (sophia) sözcüklerinin birleşiminden türemiştir. Felsefeyle uğraşan düşünürlere ise filozof (philosophos) adı verilir. Bu ismin ilk defa Phytagoras [Pisagor (MÖ 580-500)] tarafından kullanıldığı kabul edilir. O dönemde düşünürlere bazen bilge bazen bilgelik anlamına gelen sophos denirdi. Phytagoras, bu kelimenin başına philia (sevgi, arayış) kelimesini getirerek kendine sophos diyenlere karşı philosophos (bilgiyi seven, bilgeliği seven) olduğunu belirtir. O; bu tavrıyla felsefenin bilgiyle olan ilişkisini açıklamaya çalışmasının yanında bilgeliğin, bilgi ve kişilik yoluyla yetkinleşme olduğuna da işaret eder. Gerçekleri olduğu gibi tasavvur eden, hükümleri ona göre onaylayan ve ahlaklı bir şekilde hareket eden insanın bilgelik yolunda olduğu ve felsefenin buna fayda sağladığı söylenebilir. Yetkinliğe mutlak olarak erişildiğini ileri sürmek olanaklı olmadığı gibi bu iddiada bulunmak da bir cehalete yol açabilir. Felsefenin bilgeliği seven anlamında terimleştirilmesi önemli bir felsefi anlayışa dayanır. Bunun dışında felsefenin birçok kavramla ilişkisi olduğu görülür (Şekil 1.2).

Şekil 1.2: Felsefe teriminin ilişkili olduğu kavramlar

Filozofun bilgiyle uğraşması felsefenin hikmet anlamında da kullanılmasını sağlamıştır. Yunanca eserlerin Arapçaya çevirilmesi esnasında philosophos (filozof) teriminin hem feylasûf hem de hakîm (hakiym) olarak kullanılması bu nedenledir. Hakîm, aynı zamanda hikmet sahibi olan kişi anlamında da kullanılır. Hikmet sahibi kişi hakîm olduğu şeyin nedenlerini bilen kişidir. Fahrettin er-Râzî'ye göre hikmet, özü itibarıyla ilimle ilgilidir. Buna ek olarak doğruyu bilmek ve onu hayata geçirmek de hikmetle alakalıdır. İslam felsefesinde felsefe kavramının eş anlamlısı olarak hikmet kavramı da kullanılır. Bu anlayışın etkisi altında olan hikmet kelimesi Türkçede bilgelik anlamına gelir, bu anlamının yanı sıra felsefe anlamı da vardır.

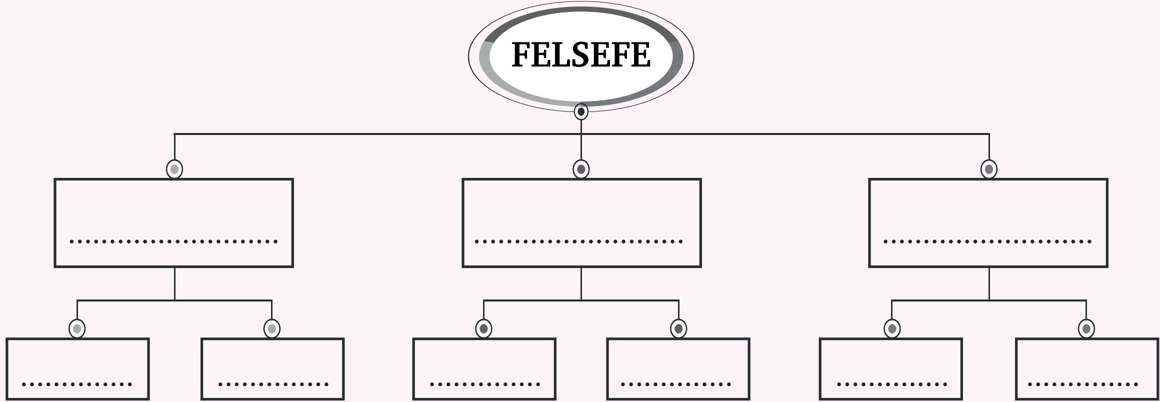
Felsefenin tarihsel seyrine bakıldığında onun ilk izleri Doğu medeniyetlerinde görülür. Özellikle bu medeniyetlerin ahlak ve siyaset alanında ileri sürdüğü pratik düşünceler temelinde insan ilişkilerine getirdiği yorumlar, felsefenin buralarda var olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ama varlık alanında başlattığı araştırmalar ve teorik tartışmalar nedeniyle felsefenin MÖ 6. yüzyılda Antik Yunan medeniyetinde sistematik hâle geldiği kabul edilir. Antik Yunan medeniyetinin o dönemde yüksek refah düzeyine ulaşması ve farklı kültürlerle olan ilişkisi, felsefenin burada gelişmesine olanak sağlamıştır. Zaman içinde felsefe farklı kültür ve coğrafyalara hızla yayılmış, hayatı ve insanı anlamaya dönük sorgulama faaliyeti hâline gelmiştir.

Filozoflar, her çağda ve o çağın toplumlarında hakikati aramıştır. Dolayısıyla felsefeyle hakikat arasında bir ilişki söz konusudur. Bazen gerçeklik bazen doğruluk kavramı yerine kullanılan hakikatin tam bir tanımını yapmak zordur. Gerçeklik anlamıyla hakikat, varlıkların var olması anlamına gelir. Doğruluk anlamıyla düşünüldüğünde ise insanın bir konu hakkındaki düşüncesinin o konunun gerçekliğiyle olan uygunluğudur. Hakikatin felsefede kullanımı daha çok onun doğruluk anlamı üzerindedir. Filozof, insana dair her alanda düşünce üreterek hakikati aramaktadır.

Uygulama

Şekil 1.3'te ilk kavram olarak felsefe verilmiştir.

- Bu kavramı düşünerek bir sonraki basamağa üç kavram yazınız.
- Bu uygulamayı aynı mantıkla diğer basamaklar için de yapınız.
- Felsefeden yola çıkarak bulduğunuz ilk üç kavramı arkadaşlarınızla paylaşınız ve neden farklı kavramlara ulaştığınızı tartışınız.
- Yapmış olduğunuz uygulamadan hareketle felsefe tanımı yapmaya çalışınız.

Şekil 1.3: Çağrışım basamakları

Uygulama

Şekil 1.4'ün orta bölümüne dostlukla ilgili görüşünüzü yazıp görüşlerinizden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Bu görüşü nasıl oluşturdunuz?

....
....
....
....

Dostluk

....
....
....
....

Bu görüşün sonuçları nelerdir?

....
....
....
....

Bu görüşün gerekçeleri-kanıtları nelerdir?

....
....
....
....

Bu görüşün başka görüşlerden farkı nedir?

....
....
....
....

Şekil 1.4: Görüş açısı geliştirme

1.1.3. FELSEFE TANIMLARI

Felsefenin tanımı, aynı zamanda felsefi bir konudur. Bir şeyi tanımlamak onu bilinir kılarak belirsizlikten kurtarmak demektir. Fakat tanımlama her durum için kolay değildir. Felsefenin tanımı için de bu geçerlidir. Birbirinden farklı birçok felsefe tanımı vardır. Felsefenin bu kadar çok tanımı olmasının nedeni problem alanının genişliğidir. Bilimden sanata, siyasetten ahlaka hemen hemen her şey felsefenin konusudur. Her felsefe tanımı, tanımı yapan filozofun felsefi düşüncelerinin özeti olarak görülebilir.

Uygulama

Aşağıda verilen filozofların felsefe tanımlarını okuyunuz ve tanımlardan hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Platon, *Devlet* **[Platon (MÖ 427-347)]**
Felsefe, diyalektik düşünme yoluyla ideaların (formların) bilgisini kavramadır.

Aristoteles, *Metafizik* **(MÖ 384-322)**
Var olan olarak var olanı ve özü gereği ona ait olanları inceleyen bir bilim vardır. Bu bilim (felsefe), herhangi bir özel bilimle aynı değildir çünkü diğer bilimlerin hiçbiri var olanlar olarak var olanları genelliğiyle ele almaz.

El Kindî, *Felsefi Risaleler* **(801-873)**
İnsan sanatlarının değer ve mertebe bakımından en üstünü felsefedir. Felsefe tarifi, insanın gücü ölçüsünde var olanların hakikatini bilmesidir.

Fârâbî, *Kitâbu'l-Hurûf* **(870-950)**
Felsefe, var olmaları bakımından varlıkların bilinmesidir.

İbn Sînâ, *Kitâbu'ş-Şifa Metafizik* **(980-1037)**
Felsefe, hem kuramsal (bilgi) hem de pratik olarak yetkinleşmedir.

Immanuel Kant, *Arı Usun Eleştirisi* **[Imanuel Kant (1724-1804)]**
Felsefenin görevi yanlış anlamadan doğan aldanmacaları ortadan kaldırmaktır. Üstelik bu öylesine övülüp değer verilen kuruntuların yitmesine sebep olsa bile.

Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş* **[Karl Yaspers (1883-1969)]**
Felsefe, yolda olmak demektir. Felsefede sorular cevaplardan daha önemlidir, her cevap yeni sorulara çevrilir.

Hilmi Ziya Ülken, *Felsefeye Giriş* **(1901-1974)**
Felsefe, insanın varlık hakkındaki düşüncesi ve bu düşünce üzerindeki düşüncesidir. Başka deyişle felsefe varlık ilmidir.

Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş* **(1905-1984)**
Felsefe; bütün "var olan" şeylerin ortak olan, birleştirici olan niteliğini ortaya koymaya çalışır.

Sorular

1. **Filozofların tanımlarında öne çıkan terimler nelerdir?**
2. **Yukarıdaki felsefe tanımlarının ortak özellikleri nelerdir? Açıklayınız.**
3. **Hangi tanımların hangi noktalarda birbirinden ayrıldığını açıklayınız.**

Uygulama

Bilişim teknolojilerini kullanarak "Filozof kimdir?" sorusuna ilişkin bir sunum hazırlayıp sınıf ortamında paylaşınız. Sunumunuzu hazırlarken araştırma yöntemleri ve sunum hazırlama tekniklerine bağlı kalınız. Sunumunuzu aşağıda verilen örnek sunum değerlendirme ölçeğini de dikkate alarak hazırlayınız.

Sunum hazırlamada yararlanılabilecek bazı kaynaklar aşağıda verilmiştir. Sunumunuzu zenginleştirmek için bunlardan yararlanabilirsiniz.

http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=5113

http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=5137

http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=5136

http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=5138

Örnek Sunum Değerlendirme Ölçeği

Aşağıdaki "Örnek Sunum Değerlendirme Ölçeği"ni inceleyiniz. Böylece kendi sunumunuzun da hangi ölçütlere göre değerlendirileceğini görebilirsiniz.

		✓	✗
Sunumun Genel Değerlendirilmesi	Sunum anlaşılır ve açıklayıcı mıydı?		
	Sunum düzenli ve planlı mıydı?		
	Süre uygun şekilde kullanıldı mı?		
Sunumun İçerik Açısından Değerlendirilmesi	Filozof kavramının ne olduğu ve kökeni açıklandı mı?		
	İlk filozof ve filozof unvanını kullanan ilk kişi belirtildi mi?		
	Filozof kavramının farklı kültürlerdeki karşılığı ve örnekleri belirtildi mi?		
Sunumun Bilimsel Açıdan Değerlendirilmesi	Kullanılan kaynaklar belirtildi mi?		
	Bilgi hatası yapıldı mı?		
	Kaynak göstermeden başkasının fikri kullanıldı mı?		
Görsel Araçların Değerlendirilmesi	Metinler olması gerektiği gibi düzenlenmiş miydi?		
	Görsel sayısı yeterli miydi?		
	Görseller konu içeriğine uygun muydu?		
Sunum Yapan Kişinin Değerlendirilmesi	Kendini ve konusunu tanıttı mı?		
	Türkçeyi doğru ve etkili kullanabildi mi?		
	Konusuna hâkim miydi?		

1.2. FELSEFİ DÜŞÜNCE

Bir Düşün

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Bir arazide çalışmakta olan üç bilim insanı, şiddetli bastıran sağanak yağıştan kurtulmak için yakında bulunan bir kulübeye sığınır. Kulübede yaşayan adam, misafirlerine bir şeyler hazırlamak için salondan çıkar. Salonun ortasında yerden bir metre yüksekte duran sobayı gören bilim insanları, şaşkınlıkla bu durumun sebebini tartışmaya başlarlar (Görsel 1.1). Mimar: “Bu sobanın bu şekilde durması tamamen iç tasarımla alakalıdır.” der. Kimyacı: “Sobanın yüksekte olması, aktivasyon enerjisini düşürür böylece daha kolay yakmayı sağlar.” der. Antropolog: “Bu bölgedeki insanların eski inanışlardan gelen gelenekleri vardır. Ateşi kutsal kabul ettikleri için sobayı yükseğe yerleştirmişlerdir.” der. Tartışmada kimse birbiriyle uzlaşamaz. Bilim insanları, kendi fikirlerini doğrulamak amacıyla sobanın neden yerden bir metre yükseklikte olduğunu ev sahibine sorarlar. Ev sahibi: “Boru yetmedi.” der.

Anonim

Görsel 1.1: Yüksekte duran soba

Sorular

1. **İnsanların farklı düşüncelere sahip olmasının nedenleri neler olabilir?**
2. **Farklı cevapların olması, gerçeğin bunlardan biri olduğu anlamına gelir mi? Yorumlayınız.**
3. **Ev sahibinin doğruyu söylemiş olmasından emin olunabilir mi? Yorumlayınız.**
4. **Sözler gerçeğin, tahminler olacakların yerine geçebilir mi? Yorumlayınız.**

1.2.1. FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI

Felsefe için birden çok başlangıç sayılabilir. Olayların tarihsel sıralanması geçmişten günümüze gelerek, daha çok da günümüzden geçmişe giderek yapılmaya çalışılmaktadır. "Neyin başı sonu aranacak?" sorusu zaman probleminden ziyade hangi konu etrafında düşünüldüğünü göstermektedir. Felsefe için ne değerli görülüyorsa problemleri işleyen, bunun doğru bilgisine ulaşmaya çalışan kültürler için de bunlar ayrı ayrı başlangıç olarak kabul edilebilir.

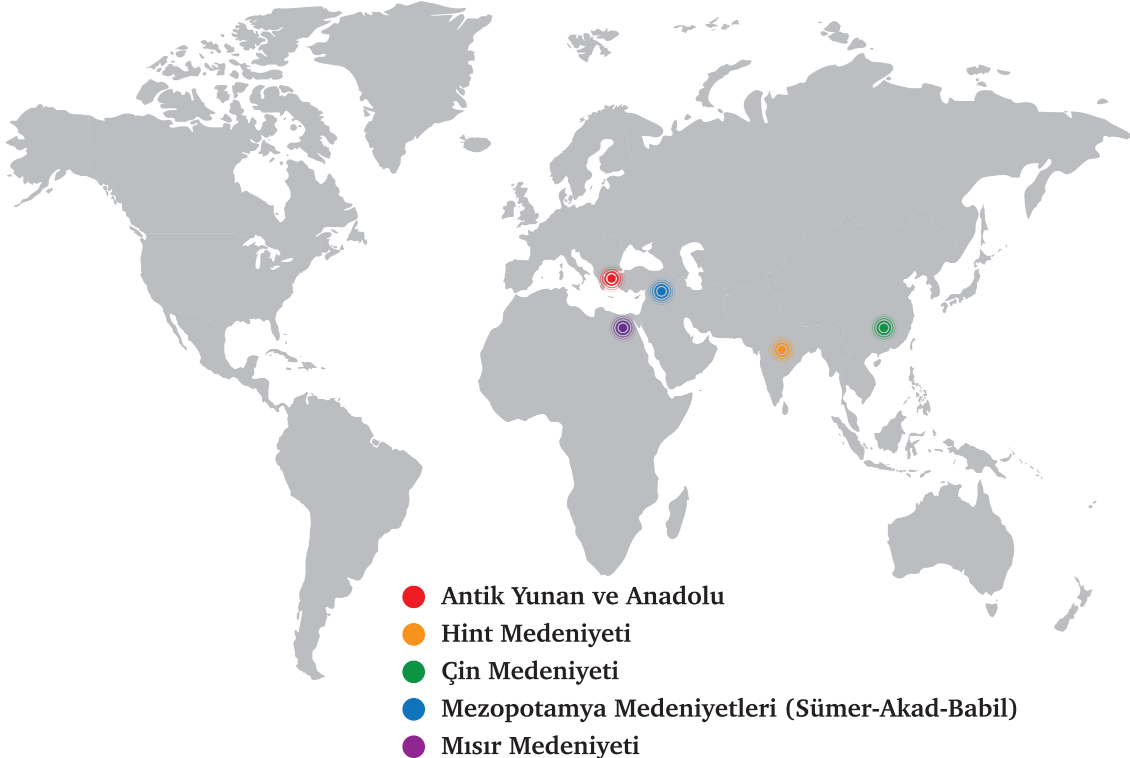
İlk olarak herhangi bir kültür oluşturmak az çok yaptığını bilmeyi gerektirdiğinden kültür oluşumlarının hepsinde yeterli düzeyde bir bilinç yani felsefenin en önemli özelliği olan "üzerine düşünme" örnekleri bulunmaktadır. Bu anlamda felsefenin geniş tanımı içinde bütün kültürleri felsefenin başlangıcında etkili olduğunu düşünmek mümkündür.

İkinci olarak varlık-oluş, bilgi ve değerle ilgili serbest çağrışımların ötesinde daha sistemli düşünmeler felsefenin başlangıcı sayılabilir. Örneğin kadim adıyla "hikmet" veya "sophia" pratik bilgeliği içermektedir. Birçok medeniyette erdeme ve doğru yaşama dair öğütler vardır.

Üçüncü ve daha ayırıcı olarak felsefe "teoria"dır. Felsefe, bu anlamda gündelik dâhil her tür deneyim, mecaz ve çağrışımlardan yararlanmakla birlikte bir problem etrafında yoğunlaşıp problemin çeşitli boyutlarını akli olarak kavramaya çalışır. Felsefe; akli olanla (rasyonel) akli olmayanın (irrasyonel) ayırdında olmadır. Olan biteni evrensel olarak kavramaya çalışmadır (özünü bulma, ortak ilkelerini belirleme).

Felsefenin "teoria" olarak ortaya çıkışı birçok kültür ve medeniyetin ortak bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Özellikle Mısır ve Sümer Medeniyetlerindeki destanları, matematik, geometri, astronomi gibi alanlardaki bilgileri felsefenin temellerinde görmek mümkündür. Ayrıca Eski Çin, Hint, İran medeniyetlerindeki inanç, bilgelik, doğru yaşama yönelik öğretilerde felsefeye kaynaklık etmiştir. Tüm bunlarla birlikte felsefe, Doğu bilgeliği ve bilgilerinin etkilerini taşımakla birlikte Antik Yunanla sistemli hâle gelmiştir.

MÖ 6. yüzyılda Antik Yunan, bugün ki Yunanistan ve Anadolu'nun Akdeniz ve Ege kıyılarında gelişmiş ekonomileriyle şehir devletleri tarzında yaşamlarını sürdürmekteydi. Diğer medeniyetlerin düşünüş, bilim, teknik ve matematik gibi alanlarındaki etkinliklerini kendilerinin bu alandaki ürünleriyle sentezlemişlerdir. Bu sentezin o dönemin inancı olan mitoloji ile kaynaşması, felsefeyi ortaya çıkarmıştır. Thales, bugün insanlığın ortak birikimi olan felsefenin ilk filozofu olarak kabul edilmektedir. Harita 1.1'de felsefenin ortaya çıktığı bazı medeniyetler gösterilmiştir.

Harita 1.1: Felsefenin ilk ortaya çıktığı medeniyetler

1.2.2. FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ÖZELLİKLERİ

Bilgi, insan yaşamının sürdürülebilmesinde başta gelen varoluş koşullarından biri olup insanın binlerce yıllık uğraşısının ürünüdür. Bu durum; farklı yaşam katmanları, uzmanlık alan bilgilerinin bazı ortak özellikleri ve sürekliliği olduğunu göstermektedir. Kesin bir sınıflandırma mümkün olmasa da felsefi düşünce tarzına atfedilen, üzerinde uzlaşılmış belli başlı özellikler şu şekilde sayılabilir: sorgulama (sorun odaklı), merak etme, şüphe duyma, eleştirel olma, refleksif (düşünümsel) olma, yığılımlı ilerleme, rasyonel olma (akıl temelli), sistemli olma, tutarlı olma ve evrensel olma (Şekil 1.5).

Şekil 1.5: Felsefi düşüncenin özellikleri

Sorgulama

Felsefi düşüncenin en önemli ve ayırt edici özelliği sorgulayıcı olmasıdır. Felsefede bir problemi çözmenin ilk adımı soru sormaktır. Sorgulama; bir amaca yönelik, soruları sistemli bir şekilde sorarak anlamaya çalışma ve gerçeğe ulaşma çabasıdır. Sokrates'e göre hayatın anlamı ve değeri onun sorgulanmasıyla başlar.

Merak Etme

Merak, insanı yeni arayışlara sürükleyen zihin durumudur. Merak; bilim ve felsefenin temelinde yer alan, zihni harekete geçiren bilme isteğidir. Merak eden insan, bu merakı sayesinde sorgulamaya ve gerçeğe ulaşmaya çabalar. Felsefede merak, yaşamı tanımayı istemek ve onu anlamaya çalışmak olarak da anlaşılabilir.

Şüphe Duyma

Felsefi şüphe, yeni sorulara kapı açar ve dünyaya farklı bir bakış geliştirmeye olanak sağlar. Bir düşünceyi körü körüne kabul etme, felsefeye uygun olmayan bir tavırdır. Felsefi tavır, bilginin akılsal denetlemeye tabi tutulup mantıklı hâle gelmedikçe doğru kabul edilmemesidir. Bu nedenle ilk adım şüphe etmektir. Felsefi şüphenin belli bir amacı ve sistemi vardır, gelişigüzel değildir.

Hayret Etme

Felsefede hayret etme, şaşırma anlamından çok daha fazlasını ifade eder. Filozof, dünyayı alışılageldik hâliyle kabul etmez. Dünya, çoğu insana alışkanlıkların ve ön kabullerin etkisiyle şaşırtıcı gelmez. Her şeyi olduğu gibi kabul etme bir sorun gibi görünmez ancak filozof için durum böyle değildir. Filozof, her şeyi ilk defa görüyormuş gibi ona şaşırabilen insandır. Felsefe, bu sayede sıradan düşüncelerden ayrılır. Dünyaya yeni bir gözle bakabilmenin ilk adımı hayret etmedir. Hayret eden insan merak eder ve araştırmaya başlar.

Yığılımlı İlerleme

Filozoflar, felsefenin ilk ortaya çıktığı çağdan bu yana benzer sorulara farklı yanıtlar vermiştir. Yığılımlı olma, felsefi düşüncenin birbirini etkileyen ve bu etkileşimle ilerleyen bir niteliğe sahip olmasını ifade eder. Bu ilerleme, bilimdeki gibi niceliksel bir birikim değildir. Felsefi düşünce; bilim, sanat ve daha birçok alandaki bilgilerin oluşum ve artışını sağlamıştır. Birbirini etkileyen filozoflar, ortak bilgi birikimine katkıda bulunmuştur.

Eleştirel Olma

Eleştirel olma, herhangi bir düşünceyi ya da görüşü ele alırken onu olduğu gibi kabul etmek yerine akıl süzgecinden geçirmektir. Eleştirel düşünce; akıl yürütme, analiz ve değerlendirme süreçleriyle inşa edilen düşünce biçimidir. Bir problem ele alınırken onu birtakım sınamalara tabi tutma, onu oluşturan bütünü parçalarına ayırma, iyi ve kötü yanlarını ortaya koyarak değerlendirme eleştirel olmanın temel ögeleri olarak ifade edilebilir.

Refleksif Olma

Düşünce, herhangi bir nesneye veya duruma yönelik olabilirken düşüncenin kendine (kendini konu edinmesi) veya başka bir düşünceye yönelmesi refleksiyondur. Bir ağacı düşünme refleksiyon değildir. Ancak ağaca dair algı ve ağaç fikrinin ne olduğu konusunda düşünme refleksiyondur. Ayrıca mevcut bilgi, sanat ve görüş üzerine düşünmeler de refleksif olarak nitelendirilebilir.

Rasyonel Olma

Rasyonel olma, akılcı veya akılsal olma anlamına gelir. Felsefe, konu ve yöntem açısından akılsal bir uğraşıdır. Rasyonel olma, felsefenin zihinsel bir etkinlik olmasının yanında akıl ilkeleri ve akıl yürütme kurallarına uygun olması anlamlarına da gelmektedir.

Sistemli Olma

Felsefi düşünce, düzenli olan tutarlı bir yapıya sahiptir. Bu yapı içinde düşüncelerini açıklayan filozof, kendine ait bir sistem inşa eder ve düşünceleri için bir açıklama modeli oluşturur. Bu model içerisindeki düşünceler birbiri ile aşamalı ve bağlantılıdır. Bu bağ bütüncül bir bakışın da temelini oluşturur.

Tutarlı Olma

Felsefi düşüncede tutarlılık, düşünce basamaklarının birbirine zıt düşünceler içererek birbiriyle çelişmemesi yani uygun olması anlamındadır. Her felsefi düşüncenin olgusal anlamda ispatlanması mümkün olmadığı için yapılacak değerlendirme, felsefi düşüncenin daha çok iç tutarlılığıyla ilgili olacaktır. Bir görüşü oluşturan temel düşünce basamaklarının birbiri ile çelişmemesi veya birbiri ile uyumlu olması tutarlılığı güçlendirir.

Evrensel Olma

Felsefi sorunların bulunduğu çağı aşması ve herkes için geçerli olması durumudur. Felsefenin bütün insanlığı ilgilendiren sorunlarla uğraşması ve felsefi birikimin birçok uygarlığın ortak katkılarıyla oluşması onun evrensel bir değer taşımasını sağlar. Felsefede yanıtlardan çok, soruların evrenselliğinden bahsetmek mümkündür.

Bir şeyin ne olduğu bilindikten sonra onun ne olmadığı hakkında sonuçlara varmak da öğretici olabilir. Bu anlamda "Felsefi olmayan düşünme tarzları hangileridir?" sorusuna verilebilecek cevaplar ayırt edici olacaktır. Sorgulamaya ve temellendirmeye dayanmayan, doğru bilgiye veya doğru eyleme yönelmeyen anlık düşünceler; örneğin günlük çıkarlara yönelik akıl yürütmeler, bir olaya karşı verilen ani tepkiler, dürtülere-güdülere dayalı çağrışımlar, üzerinde düşünülmemiş hayaller, basit kanaatler veya ön yargılar felsefi düşünme tarzı sayılmaz.

Felsefenin ne olduğunu anlamak için yakın düşüncelere yani doğa ve insan bilimlerine, matematik ve sanatla ortaklaştığı veya farklılaştığı hususlara da bakmak gerekmektedir. Elbette bilimsel bilgi araştırmacının, şiir şairin, teknik bilgi teknisyenin işidir. Bilimler belli bir konuyu, tikel olanı konu edinir. Bilim; duygu ve kanaatlerden özerk "objektif" çalışmayı, bulgularını gözlem ve deneyime dayandırmayı ve onları ispatlamayı esas alır. Sanatsal düşünme tarzı ise aynı zamanda sanatçının duygu ve düşüncelerinin merkezde olduğu dil, anlatım ve özgün ürünleri destekleyen düşünme şeklidir. Bu düşünce tarzları doğrudan felsefi düşünce tarzı olmamakla birlikte bilgi alanları ne kadar çeşitlenir, bilgi ne kadar çoğalırsa doğru bilgiye ulaşma imkânı da o kadar artmakta ve felsefenin ufkunu açmaktadır.

Felsefe bilim ve sanata katkı sunmaktadır. Şiir, teknik bilgi ve bilimin ne olduğu fikri; felsefi bir bakışla oluşturulmaktadır. Ayrıca "filozof şair-şair filozof" veya "felsefede şiir-şiirde felsefe" de mümkündür ama yapılan şiir veya felsefe, farklı faaliyet biçimleridir. Şiir "İlim kendin bilmektir." dediğinde veya bilim insanları "Sayı nedir?", "Bu yaptıklarımın anlamı nedir?" diye sorguladığında bu tavırlarındaki düşünme tarzı, şiirsel veya bilimsel düşünme tarzından daha çok felsefi düşünme tarzıdır. Bilim, sanat ve felsefe birbirine indirgenemezse de birbirini desteklemektedir.

Tartışalım

1. Farklı düşünme tarzlarının olay ve durumları yorumlamadaki etkileri neler olabilir? Tartışınız.
2. İnsanların sosyoekonomik durumları, düşünme tarzlarını nasıl etkiler? Tartışınız.

Uygulama

Aşağıda verilen mektubu okuyup mektuptan felsefi düşünüşün örnekleri olabilecek cümleleri bulunuz. Bulduğunuz cümleleri Tablo 1.1'de boş bırakılan yerlere yazınız.

Değerli Öğretmenim,

Felsefe ödevimi bitiremedim çünkü araştırma yaptığım kaynaklarda farklı açıklamalar vardı. Hangi kaynağı kullanmalıyım emin olamıyorum. Aslında araştırma yapmadan önce bu durumla karşılaşacağımı da tahmin etmiştim. Filozoflar geçmişten bugüne aynı konuya hep farklı cevaplar veriyor. Her filozofun söylediği, cevaplar havuzunu taşırmadan dolduruyor.

İstenen ödevin konusu benim de ilgimi çekiyor. Okuduğum her metin, kendi düşüncelerimi yeniden ele almama sebep oluyor. Akla yatkın olan her fikir ise düşüncelerimi zenginleştiriyor. Doğru kabul ettiğim bazı bilgileri değiştiriyor olması ise beni şaşırtıyor. Birbirine zıt fikirler olsa da benim bunlardan birini seçmem gerekmiyor. Kendime yakın bulduğum fikirleri bile hemen kabul etmiyorum. Filozoflar dahi fikirlerinde zıt anlamlar bulduklarında değişiklikler yapıyor. Filozoflar, düşüncelerini doğrulayacak birçok gerekçe sunabiliyor. Bana bu durum henüz uzak. Kendi doğrularımı bulabilmek için aklımda filozofların fikirlerine yönelik birçok soru var.

Bir konuyu araştırabilmek için doğru şeyleri yaptığımı düşünüyorum; konu ile ilgili bilgilerin internet'ten, kitap, ansiklopedi ve dergilerden toplanması, daha önceki çalışmaların incelenmesi gibi. Bütün bunlara rağmen ödevim bitmedi, açıklamalarımdan sonra bana ek süre vereceğinizi düşünüyorum. Saygılarımla.

Beren ÖZNEL
10-B

Tablo 1.1: Felsefi Düşünceye Örnek Cümleler

ÖZELLİKLER	ÖRNEK CÜMLELER
Sorgulama	*Kendi doğrularımı bulabilmek için aklımda filozofların fikirlerine yönelik birçok soru var.*
Şüphe Duyma	
Refleksif Olma	
Rasyonel Olma	
Tutarlı Olma	
Yığılımlı İlerleme	
Merak Etme	
Eleştirel Olma	
Sistemli Olma	
Evrensel Olma	
Hayret Etme	

Uygulama

Aşağıda Nermi Uygur'un "Felsefenin Çağrısı" adlı eserinden derlenen felsefi soruların niteliğine ait bir metne yer verilmiştir. Metni okuyup metinden hareketle verilen soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

BİR FELSEFE SORUSU NEDİR?

Felsefe sorularının niteliği, felsefenin ne olduğunu gün ışığına çıkarmaya dair açıklanması gereken en önemli konudur. Bilindiği gibi filozoflar soru tutkunudur. Bir ödevi yerine getirmenin verdiği tatla seve seve soru sorarlar. Felsefe sorularının tipik yapısı nedir?

Felsefe soruları kendi başına anlamlıdır. Gündelik olarak eyleme yönelik sorulan sorularda sorunun kendi başına bir anlamı yoktur. Oysa felsefe sorularında daha bir soru olarak bile olmuş bitmiş bir durum vardır. Cevapsız bile kalsa belki de tam bir cevap gerektirmediğinden daha soru olarak yeterince bir başarı ortaya koyar, belirli bir boyutu aşar. Bir soru ile insanlar belli bir yöne bakmaya başlar.

Felsefe soruları, insanın ilkin kendisine sorduğu sorulardır.

... Filozof başka birine soru soran kişi değil, kendine soru soran kişidir. Bir felsefe sorusu, filozofu kendi kendisiyle konuşmaya başlatır. Peki başkasına sorulan felsefi sorular yok mudur? Kuşkusuz vardır. "İyi kelimesini duyunca ne anlıyorsunuz?" ancak burada olan başkasına soru soruş, aslında soranın öncesinde kendine sorduğu bir soruyu açığa vurur. Felsefi anlamda başkasına sorduğu soruyu kendisine sormayan kişi, bu soruyu hiç sormamış demektir.

"Nedir?" sorusu, felsefe sorusunu var eden temeldir.

... Felsefi anlamdaki nedir sorusunu da başka alanlarda sorulan nedir sorusundan ayırmak gerekmektedir. Günlük hayatta kullanılan "nedir" sorusu, genelde bir nesnenin adını öğrenmeye yöneliktir: "Bu nedir?" gibi. Yine başka bir nedir sorusu da bıkkınlık belirtir: "Nedir senden bu çektiğim?" gibi. Felsefe soruları ise bir ad bildirme çağrısı değildir. "Ruh nedir?" diye sorulduğunda adı bilinen bir şey sorulur. Aslında burada bilmek istenilen ruhun adı değil, ruha ilişkin başka şeylerdir.

Nermi Uygur, Felsefenin Çağrısı

Sorular

1. **Felsefi soruların soru hâlindeyken kendi başına anlamlı ve değerli olması neyi ifade etmektedir?**

   ....
   ....
   ....
   ....

2. **Felsefi** "Nedir?" **sorularıyla diğer** "Nedir?" **sorularına yönelik ikişer soru yazınız ve bunlar arasındaki farkı belirtiniz.**

   ....
   ....
   ....
   ....

3. **Metinden hareketle üç tane felsefe sorusu yazınız.**

   ....
   ....
   ....
   ....

Uygulama

Aşağıda felsefeyle ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere katılıp katılmadığınızı işaretleyerek nedenlerinizi boş bırakılan yerlere yazınız.

1. Felsefe, günlük hayata hitap etmez.

	Katılıyorum	Çünkü ....
	Katılmıyorum	....

2. Felsefe, bilim gibi nesnel sonuçlara sahiptir.

	Katılıyorum	Çünkü ....
	Katılmıyorum	....

3. Felsefede yanlış cevap yoktur.

	Katılıyorum	Çünkü ....
	Katılmıyorum	....

4. Felsefe hem bireysel hem de toplumsal özellikler taşır.

	Katılıyorum	Çünkü ....
	Katılmıyorum	....

5. Felsefenin ana yurdu yoktur.

	Katılıyorum	Çünkü ....
	Katılmıyorum	....

1.3. FELSEFENİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ ROLÜ

Bir Düşün

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

FELSEFE HAYATA NE YAPAR?

Her şey yolunda gidiyorsa ya da öyle olduğuna inanılıyorsa ortada hiçbir sorun yok demektir. Çoğu insan, günlük pratik sorunlar dışında hayatını soru konusu yapmaz. Hayatın hayhuyu içinde yuvarlanıp gider, aslında hayatı da kaçırır. O insanlar için "Felsefe hayata ne yapar?" sorusunun yanıtı "Felsefe hayata teğet geçer." biçiminde olacaktır.

Hayatı kaçırmamak için durup hayata bakmak gerek. Bakmak için durmalı yoksa önünden hızla gelip geçenler görme eşiği altında kalır, onlar görülemez, ayrımlanamaz; tıpkı göz önünden hızla akıp giden film şeridi kareleri arasındaki ayrımın ayrımlanamadığı gibi. Sıradan insan, bu durup bakmayı beceremez. Ama bir gün, örneğin başına bir felaket gelir ya da anlamlandıramadığı bir olayla karşılaşır. "Ne oluyor, neden ben?" diye sorar kendine.

Ortada, görünürde bir neden yoktur. Aslında ne "Neden ben?" sorusunun ne de olayın olağan anlamda bir anlamı vardır.

Ömer Naci Soykan, Felsefe Hayata Ne Yapar?

Sorular

1. **Metinde geçen** "bakmak için durmak" **sözüyle ne anlatılmaktadır?**
2. **Felsefenin hayat tarzı üzerindeki etkileri neler olabilir?**

1.3.1. FELSEFENİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

İnsanların farklı ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanacağı farklı alanlar vardır. Ekonomi, teknoloji, bilim, din, sanat, spor vb. alanların her biri, bir ihtiyacın karşılanması içindir. Felsefenin ana işlevi; gerçeklik, doğruluk ve doğru yaşamın ne olduğuna dair en temel soruları sormasıdır. Temel soruların yanı sıra insan hayatını etkileyen alanlarda da felsefenin izlerini bulmak mümkündür.

Felsefe, hem mevcut düşünce ve fikirlerin sürdürülmesi hem de yeni fikirlerin geliştirilmesiyle insanlığın evrensel düşünceler üzerinden ortaklaşmasını ve farklı fikirlerle karşılaşıp kalıplaşmış düşüncelerden uzaklaşmasını sağlar. Bilgi, erdem ve mutluluğun ne olduğuyla doğruluk, adalet, iyilik, güzellik, barış ve özgürlük gibi fikir ve kavramlar felsefenin ana problemleri arasındadır. Bu hâliyle felsefe insan mutluluğu, dünya barışı ve demokratik çoğulcu bir toplumun oluşumu için temel alanlardan birini oluşturmaktadır. Örneğin Locke (Lok) ve Rousseau (Ruso) gibi düşünürlerin "hak ve özgürlük" anlayışları insan hakları ve demokrasilerin, Kant'ın "ebedi barış" fikri Birleşmiş Milletler Örgütü ve Avrupa Birliği'nin ilham kaynağı olmuştur.

Günümüz toplumları "bilgi toplumları" olarak adlandırılmakta, gelişme en çok da eleştirel ve özgün-yaratıcı düşünceye bağlanmaktadır. Bilim ve felsefe "bilgi toplumu" olabilmenin, sanayi ve icatlara uyarlanabilme ve daha ötesi yenilik ve buluşlar yapabilen ileri bilim ve sanayi toplumları arasında yer alabilmenin şartlarını oluşturmaktadır.

İnsanlar, hayatı anlamak ve yaşanılır kılmak için sürekli bir çaba içinde olmuştur. Bu çabalar insanlarda felsefeyle birlikte özellikle bilim, sanat, din ve siyasetten beklentiler oluşmasına yol açmıştır. Daha fazla bilgi ve pratiğe yönelik çözümler oluşturabilmek felsefi düşünmeyi gerektirir. Bilimde araştırılabilecek yeni bir konu, sanatta bir duygunun farklı ifadesi felsefeyle kazanılabilir.

Felsefenin belki de en önemli yararı, insanın bilinçli bir varlık olarak yaşamını kendi ellerinde tutabilmesinin bazı olanaklarını veriyor olmasıdır. Felsefe aracılığıyla düşünen birey çok yönlü ve ayrıntılı düşünebilen, anlama ve açıklama becerileri yüksek ve tahmin yeteneği gelişmiş bireydir. Böylesi bireylerin çoğaldığı toplumların huzuru, refahı, mutluluğu artar ve ufku daha da genişler. Felsefenin bireysel ve toplumsal işlevleri şu şekilde sıralanabilir.

Birey İçin

- Kendini tanıyabilmesi
- Farklı fikirlere açık olabilmesi
- Ön yargılardan uzak durabilmesi
- Yeni fikirler oluşturabilmesi
- Özgürce düşünebilmesi
- Çok yönlü bakış kazanabilmesi
- Bilinçli bir insan olunabilmesi
- İnsanların kendi hayatlarına yön verebilmesi
- Olgu ve olayları akıl yoluyla çözümleyebilmesi

Toplum İçin

- Ortak bir kültürün oluşması
- Farklı toplulukların bir arada yaşaması
- Toplumsal grupların birbiri hakkındaki ön yargılarının giderilmesi
- Bilgi toplumu olması
- İnsanların kendini özgürce ifade edebileceği bir toplum oluşturulması
- Bilimlerin gelişmesi
- Demokrasi bilinci kazanmış bir toplum olunması
- Toplumların geleceğinin planlanması
- Akla ve iradeye değer veren bir toplum olunması

Uygulama

Epikuros'ün (Epikür) gereksinim ile ilgili üçlü ayrımı ve neyin gerekli neyin gereksiz olduğuna yönelik bazı fikirleri aşağıda verilmiştir. Bu ayrımlardan hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Mutlu Olmak İçin Gerekli Olanlar ve Olmayanlar

Doğal İstek ve Gerekli
- √ Dostlar
- √ Özgürlük
- √ Düşünme
- √ Sağlık
- √ Yemek
- √ Barınak

Doğal İstek ama Gereksiz
- √ Büyük bir ev
- √ Lüks banyolar
- √ Abartılı yemek davetleri

Ne Doğal İstek Ne de Gerekli
- √ Güç
- √ Ün

Epikuros, mutlu olmak için gereksinimleri üçe ayırır. İnsanın bunun farkına vararak hayatını şekillendirmesi gerektiğini belirtir. Ona göre mutluluk, gereksiz şeylerden kaçınarak doğal ve gerekli olan şeylerin edinilmesiyle sağlanır.

Alain de-Botton (Eleyn dı Batın), Felsefenin Tesellisi

Sorular

1. **Epikuros'ün kullandıklarını ve aşağıda size verilen kavramları birlikte düşünerek kendi sınıflandırmanızı yapınız ve bunları ilgili yerlere yazınız.**

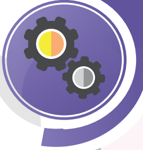
"Cep Telefonu, Araba, İnternet, Aile, Kariyer, Eğlence, Bilgi, Cesaret, Adalet, Sevgi, Tatil, Yazlık Ev, Çay"

Doğal İstek ve Gerekli

Doğal İstek ama Gereksiz

Ne Doğal İstek Ne de Gerekli

2. **Sizin ve arkadaşlarınızın sınıflandırmaları arasında farklılık var mıdır? Nedenleriyle tartışınız.**
3. **Bu sınıflandırmalardan hangisine felsefeyi yerleştirirsiniz? Nedenleriyle açıklayınız.**
4. **Bu sınıflandırmayı yapmada felsefi düşünüşün rolü nedir? Açıklayınız.**

Uygulama

Felsefenin ve filozofların hayata olan etkisine dair aşağıda farklı örnekler verilmiştir. Verilen örnekleri inceleyip sizler de bu konuyu araştırınız. Bulduğunuz farklı örneklerin sınıf ortamında sunumunu yapınız. Sunum yaparken "Filozof Kimdir?" uygulamasındaki örnek sunum ölçeğinden faydalanınız.

Görsel 1.2: Aristoteles

Bugünkü modern liselerin temeli Aristoteles'in kurmuş olduğu okul olan "Lykeion"a dayanır (Görsel 1.2). Hocası Platon'un kurduğu okul olan "Akademi" ise bugünkü üniversitelerin temelini oluşturmaktadır.

İslam felsefesinin önemli filozoflarından biri olan Fârâbî, Aristoteles'ten sonra en büyük mantıkçı olarak bilinir (Görsel 1.3). Fârâbî, felsefe yanında gök bilimiyle de ilgilenmiştir. İdeal devlet görüşüyle de öne çıkan bir filozoftur.

Görsel 1.3: Fârâbî

Görsel 1.4
Yûnus Emre

Tasavvuf denince akla gelen ilk isimlerden biri olan Yûnus Emre, XIII. yüzyılda Batı Anadolu'da yaşamış bir Türkmen dervişi ve ozanıdır (Görsel 1.4). Şiirlerinde dönemin dilini kullanmakta gösterdiği başarı, halka yakın söylemi, ele aldığı konular (insan sevgisi, doğruluk gibi) ve düşünce dünyasıyla Anadolu'nun yetiştirdiği önemli bir düşünür ve mutasavvıf şair olarak kabul edilir.

Machiavelli'nin (Makyevelli) "Prens" (Hükümdar) adlı eseri, modern siyaset felsefesinin önemli isimlerinden biri sayılır. Klasik siyaset anlayışını reddeden Machiavelli, siyaset ve ahlak alanlarını birbirinden ayırarak siyasete özerklik kazandırmıştır (Görsel 1.5).

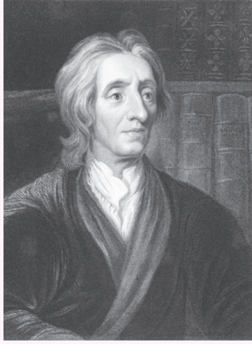

Görsel 1.5
Machiavelli

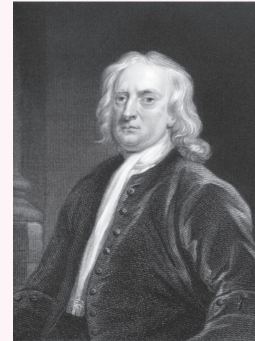

Görsel 1.6: Descartes

Kartezyen koordinat sistemi adını Descartes'tan (Dekart) alır. Descartes, cebri geometriye uygulayarak analitik geometriyi kurmuştur (Görsel 1.6). Yunan geleneği, geometri yardımıyla aritmetiği kavramak isterken Descartes geometriyi, aritmetik ve cebirle anlamaya çalışmıştır.

Görsel 1.7
John Locke

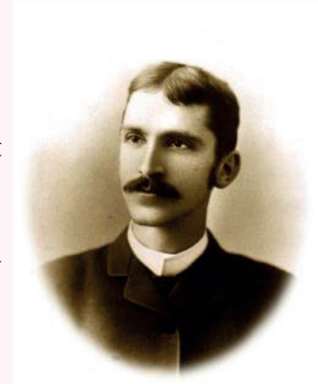
John Locke, siyasal görüşleriyle liberalizmin öncü isimlerinden biri olmuştur (Görsel 1.7). Locke, insanların doğaları gereği eşit olduğunu kabul eder ve onların mülkiyet hakkının korunması gerektiğini belirtir.

Görsel 1.8
Isaac Newton

Newton'ın (Nivtın) "Philosophiae Naturalis Principa Matematica" [Doğa Felsefesinin Matematik İlkeleri (kısaltılmış adıyla Principia)] adlı eseri bir başyapıt olarak kabul edilir. Newton, çalışmalarıyla yeryüzü ve gökyüzü cisimleri için farklı yasalar olmadığını ortaya koyarak fiziği evrensel hâle getirmiştir (Görsel 1.8). "Newton Mekaniği" denen bu sistem, birçok doğa olayını açıklamasının yanı sıra insan düşüncesini de derinden etkilemiştir. Bu eserin uygarlık tarihi açısından bir dönüm noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Görsel 1.9
Immanuel Kant

Immanuel Kant, kendisinden sonra gelen birçok düşünürü etkilemiş Aydınlanma Çağı filozofudur (Görsel 1.9). Felsefesi daha çok bir eleştiri felsefesi biçimindedir. Oluşturduğu etik teorisinde "ödev" ilkesini temele alarak evrensel bir ahlak görüşü ortaya koymuştur. 1795'te yayımlanan "Ebedi Barış Üzerine Bir Deneme" isimli eseriyle dünya barış düşüncesine kaynaklık etmiştir.

Görsel 1.10
John Dewey

Pragmatist filozof John Dewey (Con Dövi), 1924'te Türkiye'ye davet edilmiş ve eğitim sisteminin düzenlenmesiyle ilgili görüşlerine başvurulmuştur. John Dewey, incelemeleri sonucu Türkiye maarifi (eğitim) hakkında bir rapor hazırlamıştır (Görsel 1.10). Türk Millî Eğitim Sistemi oluşturulurken bu rapordan faydalanılmıştır.

Görsel 1.11: Aldous Huxley

Distopya (korku ütopyası) tarzında yazılmış olan "Cesur Yeni Dünya" adlı eserle Aldous Huxley (Oldus Haksli), teknolojinin gelecekteki etkisi üzerinde durmuştur (Görsel 1.11). Kitap, 1931 yılında yazılmasına rağmen geleceğe dair öngörülerinin birçoğunun gerçekleşmesi, eseri daha da dikkat çekici hâle getirmiştir.

Okuma Parçası

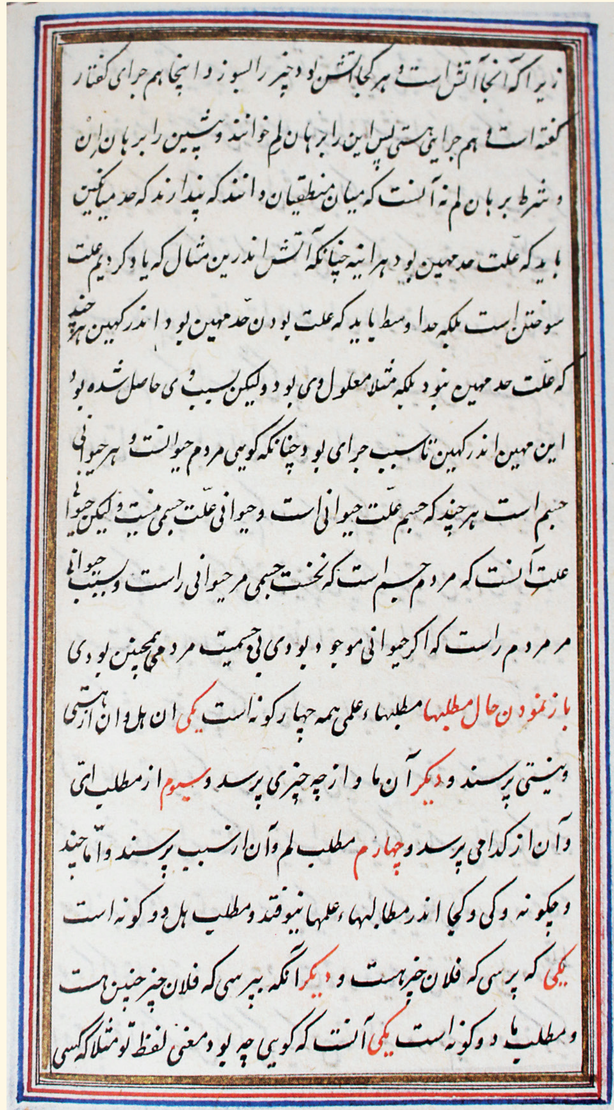
İLMÎ SORULARIN (METÂLİB) KISIMLARININ AÇIKLANMASI

İlmî soruların tamamı dört çeşittir: Birincisi, "hel/mi" sorusudur. O, varlığı ve yokluğu sorar. İkincisi "ma/ne" sorusudur. Ne olduğunu sorar. Üçüncüsü "eyyü/hangisi" sorusudur. O, hangisi olduğunu sorar. Dördüncüsü, "lime/niçin" sorusudur. Sebebi sorar. "kaç", "nasıl", "ne zaman" ve "nerede" soruları ilmi konularda sorulmaz.

"Mi" sorusu iki çeşittir: Birisi, filan şeyin varlığını sorduğun şeydir. Diğeri, filan şeyin böyle olduğunu sorduğun şeydir. "Ne" sorusu da iki çeşittir. Birisi, mesela lafzın manasının ne olduğunu sorar. Üçgen hakkında "Üçgen terimi ile hangi anlamı kastediyorsun?" denilir. İkincisinde ise bizzat üçgenin hakikatte ne olduğu sorulur.

"Ne" sorusunun birinci türü, "mi" sorusundan önce gelir. Bir şeyin varlığı veya yokluğu ile ilgilenmeden önce onun ne dediğini bilmen gerekir. "Ne" sorusunun ikinci türü ise "mi" sorusundan sonradır. Bir şeyin varlığını bilmeden ne olduğunu sormazsın. "Ne" sorusunun cevabı, ismin açıklanması veya özün/mahiyetin tanımıdır. "Hangisi" sorusu, ya ayrımı/faslı ya da özelliği/hassayı sorar. "Niçin" sorusu iki çeşittir: Birisi "Niçin dedin?", diğeri "Niçin vardır?" sorusudur. "Mi" ve "niçin" soruları tasdik bakımındandır; "ne" ve "hangisi" ise tasavvur bakımındandır (Görsel 1.12).

İbn Sînâ, Dânişnâme-i Alâî /Alâî Hikmet

Görsel 1.12: "Alâî Hikmet" kitabından

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.**

1. **Felsefe tarihinde ilk filozof .... olarak kabul edilir.**
2. **İslam felsefesinde felsefe kavramının eş anlamlısı olarak .... kavramı da kullanılır.**
3. **Bir düşüncenin kendi içinde çelişki barındırmamasına .... denir.**
4. **Herhangi bir düşünceyi ya da görüşü ele alırken onu olduğu gibi kabul etmemek felsefi düşüncenin .... özelliğindendir.**

B **Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen <u>filozofları</u> sağ sütunda harf ile verilen <u>alanlarla</u> eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.**

5.

	Filozoflar	Alanlar
( )	I. John Dewey	**a)** Siyaset
( )	II. El Kindî	**b)** Eğitim
( )	III. Machiavelli	**c)** Tıp
( )	IV. Descartes	**ç)** Analitik geometri
		d) Kimya

C **Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.**

6. **Günlük hayatta** "Düşüncesizlik ettim." **ve** "Düşünmeden konuştum." **gibi ifadeler kullanılır. Düşünmeden eylemde bulunmak ya da konuşmak nasıl mümkün olabilir?**
....
....
....
....
....

7. **Bir filozof, insanların giyinmesi için hayvan kürklerinin kullanılıp kullanılmaması tartışmalarına nasıl katkıda bulunur?**
....
....
....
....
....

8. **Felsefenin birey ve topluma kazandırdığı niteliklerden üçer tane yazınız.**
....
....
....
....
....

9 ve 10. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Sıradan algılara dair "Havuzun derinliği kaç metredir?", "Bugün yağmur yağar mı?", "Bu fotoğraf kaç piksel?" ve "Dünyanın en uzun nehri hangisidir?" gibi sorular birer felsefi soru niteliği taşımazken "İnsanlar doğaları gereği bencil midir?", "Güzellik nedir?", "Hayattaki en büyük değer nedir?" ve "Hayatın anlamı nedir?" gibi sorular felsefi sorular kapsamındadır.

9. Felsefi soruları diğer sorulardan ayıran özellikler nelerdir?

....
....
....
....

10. Parçadan hareketle felsefi soru niteliği taşıyan ve taşımayanlara ikişer tane örnek yazınız.

....
....
....
....

13-15. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

"Felsefenin gereksiz, pratik değerden yoksun veya aşırı ölçüde soyut olduğunu ileri sürenler felsefeyi şu şekilde eleştirir: Felsefe bize bir yarar sağlamaz."

11. Bu eleştiriyi yapanlar neden bu şekilde düşünmektedir?

....
....
....
....
....

12. Bilginin değerine dair tek ölçüt yarar olabilir mi? Açıklayınız.

....
....
....
....
....

13. Bu iddiaya karşı öne sürülebilecek görüş nedir?

....
....
....
....
....

D **Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.**

14. Aşağıdaki kavramlardan hangisi felsefenin terim anlamıyla doğrudan ilişkili değildir?

A) Bilgelik
B) Hakikat
C) Hikmet
D) Bilgi
E) Şüphe

15. "Bir masanın kendine dair bir algısı yoktur. Rengini, şeklini ve işlevini bilemez. İnsan için ise durum böyle değildir. İnsan fiziksel, zihinsel ya da duygusal anlamda kendine dair gerçeğe uygun olan ya da olmayan fikirlere sahiptir."

Bu durum aşağıdaki kavramların hangisiyle ifade edilebilir?

A) Öz bilinç
B) Duyum
C) Şüphe
D) Kaygı
E) Merak

16. "Felsefenin kesin tanımını yapmak mümkün olamamıştır. Gerek felsefi düşüncenin kişiye özgü olması, gerek toplumsal ve tarihsel koşulların etkisi felsefenin algılanışını ve tanımlanmasını etkilemiştir. Ancak felsefeye dair bu farklı algılanış, zenginlik olarak kabul edilmektedir."

Parçaya göre aşağıdaki ifadelerden hangisi felsefeyle ilgili olarak söylenemez?

A) Felsefe öznel bir etkinliktir.
B) Felsefe toplumsal koşullardan etkilenebilir.
C) Filozoflar, düşüncelerini ortaya koyarken yaşadıkları çağdan etkilenir.
D) Felsefede uzlaşılmış bir tanımın olmaması eksikliktir.
E) Felsefe, bilim gibi kesinliğe sahip değildir.

17. Aşağıda felsefeyle ilgili verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Felsefede cevaplar öznel, sorular ise evrenseldir.
B) Felsefe, insanın kendini ve evreni anlama çabasıdır.
C) Felsefe eleştirel düşünmeyi temel alır.
D) Felsefe; merak, şüphe ve sorgulamaya dayanır.
E) Felsefenin ortaya koyduğu tüm bilgiler, bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

18.

I. Deneysel olma
II. Tutarlı olma
III. Sadece toplumu konu alma
IV. Evrensel olma

Yukarıdaki ifadelerden hangisi ya da hangileri felsefi düşünüşün özellikleri arasında yer almaz?

A) Yalnız I
B) Yalnız IV
C) I ve II
D) I ve III
E) III ve IV

19. Aşağıdakilerden hangisi felsefi soruların özellikleri arasında yer almaz?

A) Hakikati bulmaya yönelik sorulardır.
B) Daha çok anlam arayışında olan sorulardır.
C) Sadece somut olana yönelik sorulardır.
D) Zamanın ötesindeki sorulardır.
E) Kendi başına anlamlı olan sorulardır.

20. **“Felsefe, konusu ve yöntemi bakımından akıl ve mantık kurallarına uygundur. Cevapları öznel olsa dahi soruları ve konuları tüm insanlığı ilgilendirir.”**

Bu parçada felsefenin hangi özellikleri vurgulanmıştır?

A) Rasyonel olma-evrensel olma
B) Birikimli olma-tutarlı olma
C) Rasyonel olma-tutarlı olma
D) Merak etme-evrensel olma
E) Refleksif olma-şüphe duyma

21. “Felsefe belli bir topluma ya da çağa ait bir düşünce değildir. Zamanı ve çağı aşar. Felsefe bu anlamda zamansız bir düşünme biçimidir.”

Bu parçada felsefenin hangi özelliği vurgulanmıştır?

A) Sorgulayıcı olma
B) Birikimli olma
C) Eleştirel olma
D) Tutarlı olma
E) Evrensel olma

22. “Bir çağı ve ulusu anlamamız için onun felsefesini anlamamız ve felsefesini anlamak için de belirli bir düzeyde felsefeci olmamız gerekir. İnsanların içinde yaşadıkları koşulları bilmek felsefelerini saptamada çok önemlidir. Diğer yandan felsefeleri de onların koşullarını sağlamada oldukça belirleyicidir.”

Aşağıdaki yargılardan hangisi metinde geçen düşünceyi desteklemektedir?

A) Bir ulusun felsefesini anlamak için o toplumda yaşamak gereklidir.
B) Bir toplumu ve felsefesini anlamak için felsefe bilgisine ihtiyaç vardır.
C) Felsefe, toplumsal koşullardan bağımsızdır.
D) Felsefi etkinlik, toplumsal yaşantıyı etkilemez.
E) Geçmiş çağların felsefesi, yaşanılan çağın düşüncelerinden sentezlenmiştir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğruysa bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

FELSEFE

2. ÜNİTE

FELSEFE İLE DÜŞÜNME

ÜNİTENİN KONULARI

- 2.1. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMENİN TEMEL KAVRAMLARI
- 2.2. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMEDE DİLİN ÖNEMİ
- 2.3. FELSEFİ SORU OLUŞTURMA
- 2.4. FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA

TEMEL KAVRAMLAR

- Dil
- Doğruluk
- Argüman
- Gerçeklik
- Felsefi Soru
- Akıl Yürütme

GİRİŞ

Felsefede üzerinde düşünülmeye değer temel sorunlar, çözümüne yönelik girişimlerce tümüyle cevaplanması beklenemeyecek bir yapıya sahiptir. Çağdaş felsefenin kimi problemlerinin İlk Çağ'a uzanan bir geçmişi olması bunun kanıtıdır. Filozoflar, her defasında yeni cevaplar oluşturarak sorunlara yönelik bilgiyi genişletir. Bu temel sorunlara yönelik açıklama ve karşı eleştiriler, argümanların gücüne bağlıdır.

Bir düşünce ya da bir görüş temellendirilmedikçe, ayrıntılı olarak irdelenmedikçe felsefi sayılamaz. Felsefi temellendirme, öne sürülen fikirlerin yol ve yönteminin doğru seçilmesi, tutarlı bir şekilde gerekçelendirerek güçlü argümanlara dönüştürülmesi işlemidir. Argümanların gerekçelendirilebilmesi için akıl yürütme ilke ve yöntemleri kullanılır. Görüş ve argümanların doğru ifade edilmesinin koşulu dilin doğru kullanılmasıdır. Dil, hem düşüncenin doğru kurgulanması hem de oluşturulan fikrin doğru ifade edilmesine eşlik eder.

Felsefeyle düşünme ünitesinin ilk konusunda akıl yürütme ve düşünmeye ilişkin kavramları açıklayabilmek için önce görüş, argüman, önerme, tümdengelim, tümevarım, analoji, tutarlılık, çelişiklik, gerçeklik, doğruluk ve temellendirme üzerinde durulacak; ardından da örnek metinler verilerek bu metinlerdeki tutarlı ve çelişik ifadelerin belirlenmesi sağlanacaktır.

İkinci konuda akıl yürütme ve düşünmede dili doğru kullanmanın önemini açıklayabilmek için dilin ifade etme ve kavramlaştırma işlevi üzerinde durulacak, ardından da kavramları yanlış kullanmanın anlamı değiştirmesiyle ilgili günlük hayattan örnekler verilmesi istenecektir.

Üçüncü konuda bir konuyla ilgili felsefi sorular oluşturabilmek için bazı örneklere göre oluşturulmuş sorular verilecek. Bunlardan yola çıkarak kendi sorularınızı yapılandırmanız istenecektir.

Ünitenin sonunda felsefi bir görüşü veya argümanı sorgulayabilmek için seçilen metinlerden yola çıkarak yazarın ileri sürdüğü görüş ve argümanları tespit etmeniz ve sınıf içerisinde tartışmanız istenecektir. Ardından kendi seçeceğiniz gazete, dergi, roman, televizyon haberi, tartışma programı veya filmlerde geçen felsefi bir görüşü tespit etmeniz ve bu görüşü temellendiren argümanları sınıf ortamında tartışmaya açmanız istenecektir.

Neler Öğreneceksiniz?

- Düşünme ve akıl yürütmeye ilişkin kavramları açıklamayı,
- Düşünme ve akıl yürütmede dili doğru kullanmanın önemini açıklamayı,
- Bir konuyla ilgili felsefi sorular oluşturmayı ve
- Felsefi bir görüşü veya argümanı sorgulamayı öğreneceksiniz.

Ünite Hazırlık Soruları

1. **Cevabı önceden düşünülmemiş soru sormak mümkün müdür?**
2. **Bir fikrin doğruluğuna nasıl ikna olursunuz?**
3. **Bir düşünceyi ifade eden cümle, o düşünceyle tamamen örtüşür mü?**

2.1. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMENİN TEMEL KAVRAMLARI

Bir Düşün

Anlaşmazlıklar yaşandığında bunların çözümüne yönelik doğru bir yaklaşım yolu bulunabilir mi? En sık kullandığınız yollar nelerdir? Bu konuda Paul Graham (Pol Gıraham) "Anlaşmazlıklar Hiyerarşisi" adında bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırma aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 2.1'den hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Tablo 2.1: Anlaşmazlıklar Hiyerarşisi

Ana fikri çürütme	Argümanın dayandığı ana fikri bulup onu çürütmektir.
Çürütme	Bir argümanı oluşturan iddiaların birini veya bir kısmını geçersiz kılmaktır.
Karşı argüman	Bir argümanı yanlışlayan karşı bir argümanı öne sürmektir.
Yalanlama	İddiaya karşı bir kanıt sunmadan sadece karşı çıkmaktır.
İfade etme şekline takılma	Ne söylendiğinden ziyade üsluba karşı çıkmaktır.
Kişiye ya da karaktere dönük argüman	Tartışma konusunu değil de iddiayı ortaya atan kişiyi eleştirerek karşı çıkmaktır.
Yaftalama ya da hakaret	Herhangi bir kanıt sunmadan doğrudan kişiyi hedef almaktır.

Sorular

1. "Siz, x filmi çok izlendiği için başarılı olduğunu düşünüyorsunuz ama bence yanılıyorsunuz. Film başarılı olduğu için çok izleniyor." **şeklindeki bir argüman hangi basamağa aittir? Neden?**
2. **Günlük hayatta karşılaştığınız argümanlara karşı çıkarken hangi basamakları kullanırsınız?**

2.1.1. AKIL YÜRÜTME VE ARGÜMANTASYON

Akıl yürütme, en genel anlamıyla doğru kabul edilen yargılara dayanarak onlardan yeni yargılar çıkarma işlemidir. Geçerli ve güvenilir bir akıl yürütmenin (çıkarımın) temel aldığı iddia (sav) ve içerdiği yargı, akıl yürütmenin bütünlüğü içinde mantıkça tutarlı önermelerden oluşmalıdır. Aksi hâlde en yalın düşüncelerden en karmaşığına kadar geçerli bir çıkarıma ulaşmak imkânsızdır. Dolayısıyla çıkarımın geçerlilik koşullarını sağlaması gerekir.

Argümanlar, önermelerden oluşup daha üstte belli görüşlere dayanmakta veya onlara kaynaklık etmektedir. En yaygın akıl yürütme biçimleri tümdengelim, tümevarım ve analojidir. Argümantasyon ve akıl yürütmede hem sürecin hem de sonucun doğruluk ve geçerliliği dikkate alınmaktadır.

2.1.1.1. Görüş

Genel olarak **görüş**; insanın olay, varlık veya ortaya atılan düşüncelere dair bir anlayış geliştirmesi olarak tanımlanabilir. Anlayış geliştirme, kişinin hayatı anlaması ve hayata dair ilke ve kurallar koyabilmesidir. Görüşlerin oluşmasını eğitim, yaşam çevresi, inançlar, kültürel ve ahlaki normlar, ekonomik-sosyal durum, edinilen deneyim ve bilgiler etkiler. Bu etkenler aynı zamanda insanların kendilerine özgü bakış açıları geliştirmelerine de imkân sağlar. Farklı görüşler, aynı olay veya durumların farklı şekillerde algılanmasına ve yorumlanmasına neden olur. Görüşler, yargıda bulunulan alanlara göre de siyasi, ahlaki, dinî, bilimsel, sanatsal ve felsefi görüş gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.

Görüşlerin bir kısmı kalıp yargı veya ön yargılardan oluşabilir. Hiçbir kalıp yargı veya ön yargı geçerli bir argümantasyona temel oluşturamaz. Görüşler, bununla beraber onlardan oluşturulan yargıların içeriğini belirler.

Uygulama

Aşağıda verilen kavramlar hakkındaki görüşlerinizi boş bırakılan yerlere yazıp sınıfta paylaşınız. Buradan hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Adil olma:

Vefalı olma:

Güvenilir olma:

Davranışlarını kontrol etme:

Sabırlı olma:

Alçak gönüllü olma:

Fedakârlık yapma:

Sorumlu olma:

Çalışkan olma:

Cömert olma:

Sorular

1. **Görüşlerinizi oluştururken nelere dikkat ettiniz?**
2. **Hangi kavrama yönelik görüşlerde en fazla farklılık görülmüştür? Bunun nedeni neler olabilir?**
3. **Görüşünüzü başka bir görüş nasıl değiştirebilir?**

2.1.1.2. Önerme

Doğru veya yanlış bir yargı bildiren cümlelere **önerme** denir. Yargı biçimi olarak önerme, kavrama başka bir kavram yüklemek ya da bir kavramı başka bir kavram altında sınıflandırmaktır. Örneğin "İnsan akıllı bir canlıdır." yargısında insan, akıllı ve canlı sınıfı içinde konumlandırılmaktadır.

Önerme, sadece yargı bildiren cümlelerden oluşur. Dolayısıyla her cümle önerme olamaz. "Kalem mavidir." cümlesi yargı bildirdiği için aynı zamanda önermedir. İstek, emir, soru ve ünlem yapısında kurulan cümleler ise önerme değildir. Bunlar, bir konu üzerine yargı bildirmeyen ifadelerdir. Bununla birlikte istatistiki önermeler anlam olarak "olasılık" bildirir şekilde kurulmaktadır.

Önermeler; yargının niceliği bakımından tekil, tikel ve tümel olarak üçe ayrılır. Tekil önermede bulunan yargı tek bir özneyi, tikel önermede bulunan yargı birden fazla özneyi ilgilendirir. Tümel önermede ise yargı, konusu olduğu bütün özneleri içerir.

Örnekler

Ali ölümlüdür. (Tekil)
Bazı insanlar gözlüklüdür. (Tikel)
Bütün ağaçlar bitkidir. (Tümel)

Uygulama

Aşağıdaki ifadeleri okuyunuz. Önerme olup olmadıklarını nedenleriyle birlikte örnekteki gibi karşısına yazınız.

ÖRNEK İFADELER	NEDEN?
Dışarı çık ve kapıyı kapat!	*Önerme değildir.* *Çünkü yargı içermez.*
Kitabı uzatır mısın?	....
Bütün darbeler demokrasiye zarar verir.	....
Umarım bu cümle önerme olur.	....

2.1.1.3. Argüman

Argüman, belli kanıtlara dayanarak ortaya çıkarılan yeni bir yargıdır. Sonuç önermesine destek olan önerme veya önermelere **öncül** adı verilir. Öncüllerden sonuca varma işlemine **argümantasyon** denir. Sonuç, yeni bir yargıdan oluşabilir. Burada önemli olan öncüllerin sonuç yargısına dayanak oluşturmasıdır.

Örnek
1. Öncül önerme: Üniversite sınavında başarılı olmak istiyorsanız planlı çalışmalısınız.
2. Öncül önerme: Planlı çalışmak, zihni yöntemli çalışmaya yönlendirir.
Sonuç önermesi: O hâlde sınavda başarılı olanlar zihinlerini yöntemli çalışmaya yönlendirebilenlerdir.

Yukarıdaki örnekte verilen önermeler tek başına argümanı temsil etmez. Argüman, önermeler zinciri hâlinde bulunur ve pek çok sayıda önermeden oluşabilir. Önerme seti içinde hiçbir önerme birbiriyle çelişmiyorsa biçimsel geçerlilik taşıyabilir ama bu onun geçerli bir argüman olması için yeterli değildir.

Argümanın geçerli olabilmesi, önermelerin verdiği bilginin doğru olmasını da gerektirir. Yani bir argümanın geçerliliği, mantık ve bilgi açısından doğru olmasına bağlıdır. Bunlardan biri eksikse o argüman zayıf veya geçersizdir. Bir argüman, "sağlam" ile "ikna edici olmayan" arasında farklı düzeylerde nitelendirilebilir.

Argüman konusunda diğer bir husus da argümanın kasten hileli kurulmasıdır. Eğer bir argüman, karşı görüşü çürütmek için onu söyleyenin kişiliğine saldırı içeriyorsa, onu şaşırtmak için mantık dışı sorulardan oluşuyorsa, bilerek ve istenerek ustaca tutarsız şekilde kuruluyorsa bunlar tartışmayı kazanmak için öne sürülen hileli argümanlar (safsata, sofistik) olarak kabul edilir.

Uygulama

Aşağıda bir haber ve bu habere dair yapılan çeşitli yorumlara yer verilmiştir. Bunları okuyup verilen soruları cevaplayınız.

S. Hawking (Havking): "Küresel ısınma devam ederse Dünya'daki yaşam Venüs'teki gibi son bulabilir."

Fizikçi Hawking, gazetelere yansıdığı üzere (7 Kasım 2017) böyle devam ederse küresel ısınmanın Dünya'da yaşamın sonunu getireceğini söyledi (Görsel 2.2). "İklim değişikliğinin olmadığını savunan biriyle karşılaştığında onlara Venüs'e gitmelerini salık verin (Görsel 2.1). Yolculuk masraflarını ben karşılarım." dedi. S. Hawking'in argümanının dayanakları aşağıda verilmiştir.

Görsel 2.1: Venüs

Görsel 2.2: Dünya

- Venüs, Güneş'e en yakın ikinci gezegendir.
- Venüs'te dört milyar yıl öncesinde Dünya'dakine benzer bir yaşam vardı.
- Venüs'te sera gazlarının etkisiyle sıcaklık artmaya başladı.
- Zamanla Venüs'te yüzey ısısı 460 °C'lere yükseldi ve rüzgârlar saatte 290 km hızla esmeye başladı.
- Dünya da Venüs'e benziyor.
- Dünya'da da sera gazlarının etkisi ve sıcaklık artıyor.
- Dünya da Venüs'ün kaderini paylaşacak ve 300-500 yıl içinde yaşanmayacak hâle gelecektir.

Bu haberlere binlerce yorum yapılmış bulunuyor. Bunlardan birkaçı şu şekildedir.

√ Hawking çok meşgul, her gün yeni bir kuram geliştiriyor. Teoriler pratiğe pek uymuyor.

√ Teoriler eksik veya hatalı olabilir. Ancak farklı teorilerin yardımıyla pek çok şeyi biliyor ve öngörülerde bulunabiliyoruz.

√ Hawking, bir gün olacak diyor. 7,5 milyar yıl sonra da olabilir. Çok kaygılıysanız takviminize bir yandan çentik atmaya başlayabilirsiniz.

√ İyi bir iklim uzmanı olmak için bir lisans derecesine, dahası muhtemelen bir master derecesine, sonra da bir doktora ve "post doc" (doktora sonrası) eğitimine ve yıllarca süren çalışmalara ihtiyaç vardır. Ancak iklim değişiklikleri için bir çaba göstermeyelim veya masraf yapmayalım görüşündeyseniz bunun için tek ihtiyacınız olan şey bir bilgisayar ve İnternet bağlantısıdır.

√ Nükleer savaşlar yüzünden Dünya'daki hayatın bitmesi daha gerçekçi, daha büyük bir olasılık sayılır.

√ Dünya'daki ısınmayı beklemeye gerek yok. Dünya'nın sonunu göçler getirecek, ısınma yüzünden olacakları zaten göremeyeceğiz.

√ Dert etmeyin, bürokrat ve uzmanlar nasıl olsa bu sorunu çözecektir, siz işinize gücünüze bakın.

√ Hawking, her geçen gün kafayı yiyor. Venüs'ün Güneş'e yeryüzünden 26 milyon mil daha yakın olduğunu bilmiyor mu?

√ Onunla aynı fikirdeyim. Ay'ı kolonize etmek ve sonra da gezegenleri en kısa zamanda ele geçirmek gerekiyor. Dünya büyük bir risk altında ancak küresel ısınma yüzünden değil astreoidler yüzünden. Küresel ısınma sadece bilgisayar simülasyonları ile oluşturulan bir spekülasyon ama dünyaya bir asteroidin er ya da geç çarpacağı %100 kesinlikle biliniyor. Küresel ısınma saçmalığına yüz milyarlarca dolar harcamak yerine parayı asteroid algılama ve saptırma programlarına yönlendirmek gerekiyor. Eğer iyi bir hazırlık yapılırsa, asteroidler saptırılıp gezegen kurtarılabilir. Paraları yanlış projelerde tüketmek insanlığa büyük bir kötülüktür.

www.dailymail.co.uk

Sorular

1. **Hawking'i destekleyen kişiler, hangi sav (yargı, önerme) veya argümanları öne sürmektedir?**
2. **Hawking'e karşı hangi savlar (yargı, önerme) veya argümanlar öne sürülmektedir?**

Uygulama

Aşağıda bazı hatalı akıl yürütme türleri ve örnekleri verilmiştir. Bu hataları inceleyip bunlardan hareketle boş bırakılan yerlere kendi örneğinizi yazınız.

HATALI AKIL YÜRÜTME TÜRÜ	ÖRNEK
Kısır Döngü Birinci önermenin ikinci bir önermeye atıfta bulunarak desteklenmesine rağmen ikinci önermenin de zaten birinci önermeyle destekleniyor olması hâli.	O, çalışmayı sevmediği için tembeldir. Tembel olduğu için de çalışmayı sevmez. **Sizin örneğiniz:** ....
Alakasız Sonuç İddia edilen şeyle alakası olmayan bir sonuç çıkarılmasından doğan hata.	Öğrenciler not istediğine göre hocanın notu kıt olmalıdır. **Sizin örneğiniz:** ....
İspatlama Mecburiyeti Bir şeyin yanlışlığının ispatlanamamış olması nedeniyle doğru olduğunu ya da doğruluğunun ispatlanamamış olması nedeniyle yanlış olduğunu ileri sürmek.	Zülal, evrenin sonsuz olduğunu söyledi. Fakat bunu ispat edemediğine göre demek ki evren sonsuz değildir. **Sizin örneğiniz:** ....
Yetersiz Örnek Sınırlı ya da az sayıda örnek ile hemen genelleme yapma hatası.	Savaş tankları arabalardan daha fazla yakıt harcar, o hâlde dünyadaki petrol tüketiminin büyük bir kısmı tanklar tarafından yapılıyor. **Sizin örneğiniz:** ....

Alev Alatlı, Safsata Kılavuzu

2.1.1.4. Tümdengelim, Tümevarım ve Analoji

İnsanların düşünceleri farklı olsa da düşünme biçimleri benzerdir. Bu benzerlik, genel olarak akıl yürütme şeklinden kaynaklanır. Akıl yürütme, en az iki yargı arasında birini diğerinin kanıtı olarak görüp bunlardan sonuç çıkarma işlemidir. Akıl yürütme, düşünme ve yeni bilgi oluşturmada mantıksal geçerlilik ve tutarlılığı sağlayan önemli bir unsurdur. Akıl yürütmenin yaygın üç türü vardır: tümdengelim, tümevarım ve analoji.

Tümdengelim (Dedüksiyon): Tümel bir önermeden tümeli veya tümelden tikel bir önermeyi çıkaran akıl yürütme biçimidir. Tümdengelim, öncüller doğru olarak kabul edildiğinde sonucun zorunlu olarak çıktığı tek akıl yürütme biçimidir. Bu bağlamda en güçlü argümanlar tümdengelim ile ortaya konur. Günlük hayatta sıkça kullanılan pek çok akıl yürütmede tümdengelimden yararlanılır.

Örnek
1. Öncül önerme: Bütün çiçekler bitkidir.
2. Öncül önerme: Bütün güller çiçektir.
Sonuç önermesi: O hâlde bütün güller de bitkidir.

Yukarıdaki argüman tümelden tümele doğru kurulmuştur.

Örnek
1. Öncül önerme: Tüm kuşlar uçar.
2. Öncül önerme: Serçe bir kuştur.
Sonuç önermesi: O hâlde serçe de uçar.

Yukarıdaki argüman tümelden tikele doğru kurulmuştur.

Tümevarım (Endüksiyon): Tek tek olay ve olgulardan genel yasalara veya tikel önermeden hareketle tümel önermeye doğru giden akıl yürütme biçimidir. Sonuçları kesin olmamakla birlikte güvenilirdir.

Örnek
1. Öncül önerme: Metal olan demir ısıtılınca genleşir.
2. Öncül önerme: Metal olan bakır ısıtılınca genleşir.
3. Öncül önerme: Metal olan alüminyum ısıtılınca genleşir.
4. Öncül önerme: Metal olan çinko ısıtılınca genleşir.
Sonuç önermesi: O hâlde bütün metaller ısıtılınca genleşir.

Analoji (Benzeşim): İki farklı nesne veya önerme arasındaki benzerliklere dayanarak çıkarım yapma işlemidir. Biri için ifade edilen benzerliğin diğeri için de geçerli olmasına dayanır. Bir tür benzetme olan analojinin tek başına akıl yürütme olup olamayacağı tartışmalı bir konudur. Analojik akıl yürütmenin tümdengelim veya tümevarıma benzeyen yönleri olmasına rağmen analojide genelleme yapılamaz. Analojide olgu veya nesnelere ilişkin yargılardan yine olgu veya nesnelere ilişkin sonuçlara varılır.

Örnek
1. Öncül önerme: Dünya'da ve Mars'ta atmosfer vardır.
2. Öncül önerme: Dünya'da yaşam vardır.
Sonuç önermesi: O hâlde Mars'ta da yaşam bulunabilir.

Uygulama

Aşağıdaki metni inceleyerek akıl yürütme türlerini işaretleyiniz.

Akıl Yürütme Biçimlerini Bulmaya Yönelik Bazı Öneriler

- Tümel önermelerde bütün, tüm, hepsi ... tikel önermelerde ise “bazı, kimi ...” ifadeleri kullanılır.
- Analojide genelde “gibi, benzer, aynı, aralarında fark olsa da ...” ifadeleri kullanılır.
- Sonuç önermesinde genelde “o hâlde, genel olarak, dolayısıyla ...” ifadeleri kullanılır.

KANTİN

Öğlen yemeği için kantinin önünde oldukça kalabalık bir grup vardı. Öne geçmeye çalıştım. “Bütün öğrenciler sıraya geçsin, sırayla alın yiyeceklerinizi!” dedi nöbetçi öğretmenimiz. Ben de bir öğrenciydim ve sıraya girdim.

Kantinci Hüseyin amca iki ay önce simide 10 kuruş zam yapmıştı. Sebebini sorduğumda una zam geldiğini söyledi. Bir ay önce tekrar 10 kuruş zam yaptı. “Yine mi una zam geldi Hüseyin amca?” diye alaycı bir şekilde sorduğumda “Susama zam gelmiş.” dedi. Demek ki bir şeyin ham maddesine gelen zamlar, o ürünün fiyatını artırıyor diye düşündüm. Bir tane simit istedim.

Simidin yanına bir tane de gazlı içecek istedim. “Tüm gazlı içeceklerin satışı yasaklandı çünkü sağlığa zararlı.” dedi. Düşündüm, gazoz istesem o da gazlı. Adı üstünde “gaz-oz”. İsmini veremeyeceğim sarı içecekten istesem o da gazlı. O hâlde o da yasaktır. “Ayran verebilirsin o zaman.” dedim. İtiraz etmeden verdi.

Paramı vermek için elimi cebime attığımda paramın eksik olduğunu fark ettim. Çünkü bugün sabah arkadaşıma biraz borç vermiştim. O sırada yanımda arkadaşım Ahmet’i gördüm, ondan borç istedim. Parasının ancak kendisine yeteceğini söyledi. Kuyruğun ilerisinde Nurgül vardı ama onda da fazla para yokmuş. Dolayısıyla arkadaşlarımın hiçbirinde fazla para olmadığını düşündüm. O sırada kantinci Hüseyin amca “Kendini sıkma, olduğu zaman getirirsin parayı.” dedi. Bundan önceki okulumda da kantin işletenler, bu tür durumlarda bizi idare ederdi. Hatta geciktirirsen bile sorun çıkarmazlardı. İlkokuldaki kantincilerimiz de aynı şekildeydi. Simidimden bir parça koparak çiğnemeye başladım. “Bütün kantinciler iyidir.” dedim giderken.

Komisyon

2.1.1.5. Tutarlılık ve Çelişiklik

Bir görüşün güçlü olması, o görüşü ortaya koyan argümanların geçerliliğine bağlıdır. Argümanların geçerliliği, öncüllerin doğru ve tutarlı olmasıyla birlikte çelişki barındırmamasıyla mümkündür. Bu durum, önermelerin içerikleri kadar argümanların akıl ve mantık kurallarına uygunluğunu da gerektirir.

Geçerlilik, argümanın sonucunun doğru olması için öncüllerin zorunlu olarak doğru olmasını gerektirdiği gibi sonucun öncüllerden zorunlu olarak çıkması anlamına da gelir.

Koşullu Öncül: Felsefe okursam sorgulayıcı olurum.
Koşul: Felsefe okudum.
Koşula Bağlı Olan: O hâlde sorgulayıcı oldum.

Ancak öncülleri doğru olan her argümanın sonucu geçerli değildir.

Koşullu Öncül: Felsefe okursam sorgulayıcı olurum.
Koşula Bağlı Olan: Sorgulayıcı oldum.
Koşul: O hâlde felsefe okudum.

Buradaki geçerlilik problemi, koşullanmış olanın koşul olana kanıt tutulmasından kaynaklanmaktadır.

Tutarlılık, argümanın ya da argümanı oluşturan önermelerin kendi içinde veya birbiriyle olan uygunluğudur. Tutarlılık, argümanın akıl ve mantık kurallarını dolaylı olarak içeren ve olgusal açıdan kabul edilebilir bir gerekçeye dayanmasıdır.

Çelişiklik, özneleri ve yüklemleri aynı olmasına rağmen nitelik ve nicelik bakımından farklı yapıda iki önermenin birbiriyle aynı anda tutarlı olmamasına denir. Örneğin "Her üçgen üç kenarlı bir şekildir." yargısı, "Bazı üçgenler üç kenarlı değildir." yargısıyla çelişir. Çünkü birincisi tümel olumlu bir önermeyken ikincisi tikel olumsuz bir önermedir. Eğer çelişiklik bir argümanı oluşturan önermeler arasında gerçekleşirse o argüman da çelişik olur ve geçerli değildir.

Uygulama

Aşağıdaki metinde verilen tutarlı ve çelişik ifadeleri bulup altlarını çiziniz. Bulduğunuz tutarlı ve çelişik ifadelerin nedenlerini sınıf ortamında tartışınız.

SOSYAL MEDYA

İletişim, eğlence ve bilgi içeren İnternet insanların hayatını oldukça kolaylaştırmıştır. Büyük bir kütüphane, iletişim ve medya aracı, birçok resmî işlerin yapıldığı yer, sanal banka, market ve mağaza gibi ihtiyaçlara cevap vererek, birçok alanın yerine geçip bize zaman ve enerji tasarrufu sağlamaktadır. En önemlisi de çok fazla bilgiye çabuk ve derinlemesine ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. İnternet'e erişimin kolay olması ve akıllı telefonların hayatın merkezinde yer alması özellikle sosyal medyayı insanlar için vazgeçilmez bir hâle getirmiştir. Sosyal medya, hayatı kolaylaştıran ve hızlandıran ögeleri içeren bilgi ve içerik platformudur.

İnternet, özellikle kentli insanı yalnızlığından kurtarır ve onu sosyalleştirir. Başka insanlar ve başka hayatlar tanımasını sağlar ve ona farklı ufuklar açar. Son derece popüler insanları takip ederek onlar gibi davranmak ve onları taklit etmek kişiyi rahatlatır. Sanal âlemde oynanan çevrim içi oyunlar, kişiyi günlük sıkıntılarından ve rahatsız olunan durumlardan uzaklaştırır.

Sosyal medya, insanların hayatında çok büyük zaman kaybına yol açar. TÜİK verilerine göre Türkiye'de kitaba günde bir dakika zaman ayrılırken internete üç saat zaman ayrılmaktadır. Yapılan araştırmalar, gençlerin İnternet'e çoğunlukla sosyal medyayı kullanmak amacıyla girdiğini göstermektedir.

Teknoloji bağımlılığı, FOMA (Fear Of Missing Out) adında bir fobi ortaya çıkarmıştır. Sosyal medyadaki gelişmeleri kaçırma korkusu olarak adlandırılan bu durum, insanlarda kaygı bozukluklarına sebep olmaktadır. İnsanların neyi, ne zaman, nerede, nasıl yaptıklarını takip eden kişi kendi dışındaki herkesin çok eğlendiği ve mutlu olduğu hissine kapılır. Bu his ise kendi hayatına dair onu mutsuz ve rahatsız eder. Sosyal medyada geçirilen zamanın artması kişilerin rutin hayatlarında aksaklıklara sebep olur. Sürekli bir bilgi akışının olması, herhangi bir bilgiye yeterince vakit ayrılıp bilginin derinlerine inilmesine engel olur.

İnsanlar, sosyal medyada hiçbir sakınca görmeden bütün hayatlarını olduğu gibi ortaya dökmektedir. Yenilip içilen şeyler, alınan ayakkabı, yürünen yolun kilometresi, yaşanılan şehrin hava durumu, gidilen yerler, sevilen markalar, kişinin o anki ruh hâli kısaca her şey ortada yaşanmaktadır.

Sosyal medya, isminin aksine kişileri yalnızlaştırıp asosyal hâle getirmektedir. Hiç keyif alınmasa da sırf bu tür ortamlara fotoğraf atabilmek adına arkadaş buluşmaları, tarihî ve turistik geziler yapılmaktadır. Ancak bunlar yapılırken kişinin yanındaki insanların ve gittiği yerlerin hiçbir önemi yoktur. Bir arada olmalarına rağmen herkesin telefonla ilgilenmesi aslında toplum içinde dahi insanların yalnız olduğunu göstermektedir. Yani sosyal medya, sosyal hayatınızın önüne geçmektedir.

Komisyon

2.1.1.6. Gerçeklik ve Doğruluk

Kelime anlamına göre gerçeklik, var olan her şeydir. Başka bir deyişle hakikatin kendisidir, gerçek olandır. **Gerçeklik**, bilgi türlerine göre farklı anlamlar içerir. Örneğin bilimsel bilgiye göre gerçeklik deneye konu olabilen varlıklarla ilişkilidir ve olguların genellemelerine dayalı bir yasallılık ile ifade edilir (tümevarım). Felsefi bilgide gerçeklik için duyuları aşan akıl ve ruhsal ögeler de kabul edilir. Bu durumdan hareketle somut gerçekliğin yanında soyut gerçekliğin de olduğu söylenebilir. Somut gerçeklik insan zihninden bağımsız olarak var olan, varlığı insana bağlı olmayan maddesel gerçekliklerdir. Soyut gerçeklik ise bizzat insanın akılsal ve ruhsal yönüne bağlı olan gerçekliklerdir. Bir çınar ağacı somut gerçekliğe, matematiksel temel önermeler soyut gerçekliğe örnek gösterilebilir.

Gerçekliğin bir bilgi durumunu işaret etmesi doğruluk kavramını ortaya çıkarır. Söylenen bir söz gerçeklik ile örtüşüyorsa o söz için doğrudur denilir. Bir şeyin doğru olması, işaret ettiği gerçekliğin bir kısmını veya tamamını yansıtmasıyla ilişkilidir. Doğruluk, iki anlamı olan bir kavramdır: olgusal (içerikli) ve formel (biçimsel) doğrulama. Olgusal doğrulama; bir yargının, önermenin gerçeklikle yani yöneldiği nesne ile uyuşmasıdır. "Güneş, her gün doğar ve batar." yargısı gerçeklikle uyuştuğu için doğrudur. Buna **bilgi doğruluğu** da denir. Doğruluğun diğer bir anlamı olan formel doğrulama ise düşüncenin kendi içinde çelişmemesi, tutarlı olması hâlidir. "Üçgenin iç açılarının toplamı 180 derecedir." yargısı kendi içinde tutarlı olduğu için doğrudur. Bu durumsa **mantık doğrusu** olarak ifade edilir.

Örnek
Olgusal doğruluk: Su yeterince ısıtılırsa kaynar.
Formel doğruluk: Bekarlar evli değildir.
Ahmet de bekardır.
O hâlde Ahmet evli değildir.

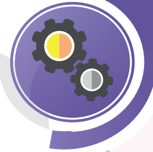
2.1.1.7. Felsefede Temellendirme

Yaşantısında pek çok sorunla karşılaşan insan, çözüme yönelik cevapların doğruluğundan şüphe duyduğunda birtakım yollar izler: "Dışarıda yağmur yağıyor mu?" sorusuna verilen cevaptan şüphe duyduğunda dışarıya yönelir ve cevabın doğruluğuna bakar. Bazı sorulara verilen cevapların doğruluğu ise birtakım bilimsel araştırmalar sonucunda öne sürülen açıklamaları gerektirir. "Havaya atılan cisimler neden yere düşüyor?" sorusuna verilen cevapların doğruluğu bu türdendir.

Yukarıda söz edilen sorulara verilen cevapların doğru olması farklı yöntem veya teknikler gerektirse de bunlar kanıtlayıcı ölçütlere dayandıkları için cevabın geçerliliğini de sağlar. Bir soruya verilen cevap arayışı bu ölçütlere sahip olmayabilir ve geçerlilikleri için başka türden yol ve yöntemler gerekebilir. "Ben kimim?", "Kendimi tanıyor muyum?", "Herkes için geçerli ahlak kuralları olabilir mi?", "Hayatın amacı ne olmalıdır?", "Aşk nedir?", "En iyi yönetim biçimi hangisidir?", "Her şeyin bir nedeninin olması zorunlu mudur?" gibi hayatın ana problemlerine yönelik sorulara verilen cevaplar bu türdendir ve onların doğru olup olmadığına bilimsel yöntemlerle açıklama getirilemez. Bu tip sorulara yönelik anlamlı çözümleme girişimleri felsefeden beklenebilir ve onun izlediği yönteme de **temellendirme** denir.

Felsefede temellendirme denince öncelikle gelişigüzel bir açıklama değil akıl yürütme, ele alınan soruna ilişkin kanıtlama veya çürütme anlaşılır. Felsefede temellendirme, düşüncenin ya da görüşün dayanaklarını göstermeyle ya da gerekçelerini ortaya koymayla yapılır. Temellendirme yoluyla ele alınan soruna ilişkin bilgi ya da görüşler incelenir, daha sonra akıl ve mantık ilkeleri yardımıyla tutarlı hâle getirilir. Kısacası problem, ayrıntılı olarak betimlenir ve düşüncelerin ortaya konması sağlanır. Filozofun probleme yönelik temellendirme yaparak ulaşmış olduğu cevabın doğruluğuna, yapmış olduğu temellendirmenin yapısal tutarlılığına bakılarak karar verilir. Filozofun temellendirmesinin geçerliliği en azından buna bağlıdır.

Hiçbir filozof, felsefede temellendirmeyle kesin yargılarda bulunarak “Bu problemin kesin çözümü budur. Ben bu problemi çözdüm.” dememelidir, dese bile başka temellendirme ve çözüm yollarını engelleyemez. Filozofların felsefi problemlere yönelik -matematikçilerde olduğu gibi- nihai çözüm formülleri yoktur. Filozoflar, temellendirmeyle problemlere yönelik kendi eleştirel görüşlerini felsefede mantıksal olarak gerekçelendirir. Filozof, problemi temellendirir ve onu betimler. Bu açıdan filozof, felsefede temellendirmeyle probleme yönelik görüşlerinin gerekçelerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

NEDENSELLİK

Hume (Huym); “Mantıksal olarak her şeyin bir nedeni vardır.” şeklinde bilinen nedensellik ilkesini, eleştirel incelemeyle felsefi sorgulamaya tabi tutan ilk filozof olarak kabul edilir. Yaptığı incelemeler doğrultusunda nedenselliğin mantıksal olarak zorunlu bilgi sağlamayan bir alışkanlık olduğunu ve insanın doğanın işleyişinin bilgisine kesin olarak ulaşamayacağını ileri sürer. Örneğin metallerin ısıtılması sonucu genleşme olacağı söylenebilir. Hume’a göre metalin ısıtılmasına A olayı, metalin genleşmesine B olayı dersek “A olayı B olayının nedenidir.” tarzında formüle edilebilecek bu söyleyiş aslında mantıksızdır ve daha önceki deneyimlerin hatırlanmasından ibarettir. Gündüzün geceyi, gecenin de gündüzü izlemesi onların birbirinin nedeni olduğunu göstermediği gibi.

Nedensellik, mantıksal doğruluğu olan bir kavram değildir. Nedensellik, insanın doğa olaylarının işleyişine yönelik bilme isteğiyle ilgili bir kavramdır. İnsan, gerçek dünyada olan olayların birbirine nasıl bağlandığının açıklanmasında nedenselliği kullanır. Ama insanı mantıksal olarak kesin bilgiye ulaştırmaz. İnsanın gözlemi, deneyimiyle sınırlıdır ve doğadaki olayların nedensel bağına ilişkin sınırsız gözlem yapma şansı yoktur. Bu nedenle mantıksal olarak nedensellik mümkün değildir. İnsanın ileri süreceği her bir neden, kendi sınırlı gözleminin deneyimine dayanır.

Hume, dış dünyadan (insan zihninden bağımsız olan doğadan) veya nesneden türetilemeyen nedenselliğin, nesnel bir olgu değil de insan doğasıyla ilgili psikolojik bir olgu olduğunu öne sürer. Olayların aynı şekilde defalarca olmasının insan zihnini etkilediğini savunur. Ona göre nedensellik, mantıksal olarak kesin bir bilgi değildir.

Komisyon

Sorular

1. **Ana problemin hangi paragrafta yer aldığını altını çizerek belirtiniz.**
2. **Metindeki sav ve kanıtları bularak altını çiziniz.**
3. **Hangi paragrafta probleme yönelik görüş ileri sürülmüştür? Altını çizerek belirtiniz.**

2.2. DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTMEDE DİLİN ÖNEMİ

Bir Düşün

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Görsel 2.3: Pieter Brueghel, "Babil Kulesi"

BABİL KULESİ EFSANESİ

Bu efsaneye göre bütün insanlar önceleri tek bir dil ile konuşup anlaşıyorlarmış. Aynı dili konuşmanın verdiği uyumla birçok işi sorunsuz olarak yapıyorlarmış. Bu uyum o kadar iyi seviyedeymiş ki gökyüzünde olduğunu düşündükleri Tanrı'ya ulaşabilmek için bir kule yapabileceklerine inanmışlar. Kule inşaatını başlatıp hızlı bir şekilde yükseklere çıkmaya başlamışlar (Görsel 2.3). Tanrı bu durumu kibirli bulmuş ve insanlara bir ceza vermeye karar vermiş. Ceza olarak da insanların hepsine ayrı bir dil vermiş. Her biri farklı bir dili konuşmaya başlayınca kulenin inşası önce yavaşlamış ardından da tamamen durmuş. Birbiriyle anlaşamayan insanlar, dünyanın dört bir yanına dağılmış. Bu dağılmayla birlikte dünyanın farklı yerlerinde farklı diller oluşmaya başlamış.

Anonim

Sorular

1. **Aynı dili kullanmak anlaşabilmek için yeterli midir? Neden?**
2. **Farklı dilleri kullananlar farklı düşünüyor olabilir mi? Neden?**

2.2.1. DİL VE DÜŞÜNCE

İnsan; pek çok konu ve olay, okunan bir roman, izlenen bir film, duyulan bir haber ve benzeri durumlar üzerine düşünür. Düşünme, dil (söz) edimiyle aynı anda gerçekleşir. Dil, hem düşünmeye yarayan hem de düşünceleri başkalarına iletmek için gerekli olan sembolik bir dizgedir. Diğer sembolleştirmelerden (matematik, mantık, sibernetik gibi) farkı insanın doğal yeteneğinin bilinçli ve kültürel bir faaliyetle geliştirilmiş olmasıdır. Sözcük biçimindeki sembollerin bir anlam taşıması yoluyla da ortak bir anlayış ve iletişime imkân sağlar.

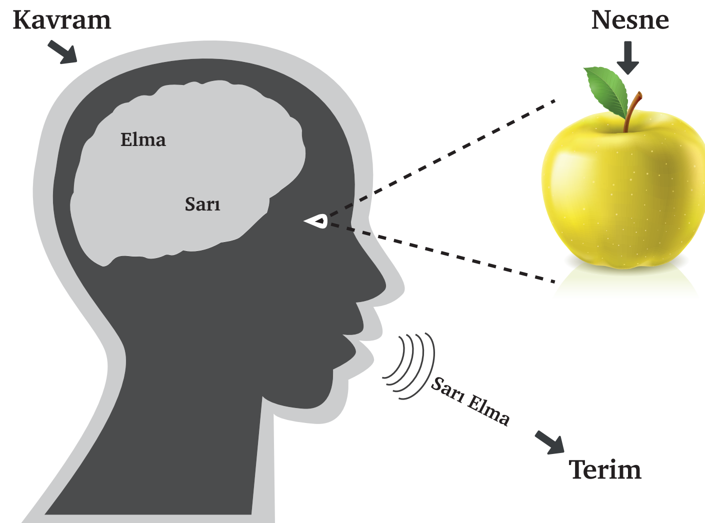
Dil, insanın duygu ve düşüncelerini dışa vurmasının yanında mevcut düşüncesinin belirlenmesini ve gelişmesini de sağlar. Düşünülen şey, dilin etkisi altında tekrar tekrar biçimlenir. Dilin gelişimi de düşünceyle olur. Düşünce geliştikçe yeni kavramlar ve onlara bağlı anlamlar oluşur ve dil, bu durumu zenginleştirir. Dil ve düşünce arasındaki bu etkileşim, insanın kendini daha iyi ifade etmesinde ve üretkenliğinde önemli bir unsurdur.

Düşünce kavramlarla anlam kazanır ve insan, dil ile diğer insanlara düşüncelerini aktarır. Dil ile ifade edilen düşünce, zihindeki hâliyle değil kavramların birer göstergesi olan somut hâliyle görünür. Diğer insanlar da bu somutluk üzerinden düşünülen şeyin ne olduğunu anlamaya çalışır. Dilin anlamsal olarak biçimlenip kullanılması sırasında aktarılan düşüncede anlam daralması veya bozulması olabilir. Dilde yapılan hatalar düşünmede de hata oluşturabilir. Akıl yürütmelerin yanlış yapılması, bilinçli veya bilinçsiz olarak kavramların bilinen anlamları dışında kullanılması, anlamsız sözler türetilmesi ve cümlelerin yanlış yapılandırılması gibi durumlar anlamı bulanıklaştırır.

Konuşma edimi olarak dil insanların sorunlarını ve bilgilerini, imge, duygu ve tasarımlarını sözcükler (dilsel simgeler) ve cümleler yoluyla belirtme veya bildirme etkinlikleri içerir. Oysa felsefi söylem, terimlerin tanımlanmasını ve belirli anlamlarla donatılmasını gerektirir.

Filozoflar, argümanlarını ortaya koyarken mantığa dikkat eder ve dili doğru kullanmaya özen gösterir. Dil ile ifade ettiği düşünceler, içinde barındırdığı mantıksal tutarsızlık ve anlam bozuklukları yüzünden kolayca çürütülebilir. Filozoflar, düşünsel süreçte ve onların ifade edilmesinde dilin inceliklerine hâkim olarak onu ustaca kullanırlar. Hatta düşüncelerini açıklarken kavramların yetersiz kalması durumunda kavramları yeniden tanımlar veya yeni kavramlar üretirler. Filozoflar, düşüncelerini bu şekilde aktarır. Düşünceyi ve dili sorgulayan felsefe, dil ve düşünce arasındaki ilişkinin en iyi örneklerini filozofların metinlerinde verir.

Düşüncenin dil ile olan ilişkisini anlamanın bir yolu da felsefi görüş ve çözümlemelere bakmaktır. İnsana ait her alanı kendine araştırma ve inceleme alanı yapan felsefe, insan hayatını derinden etkileyen dil üzerine de yönelerek onu sorgular. Felsefenin dil ile ilgilenen alt dalına dil felsefesi denir. Dil ile felsefe arasında oluşan ilişki, filozofun kendi görüşlerini oluşturma ve açıklamasında dili kullanmasına dayanır. Felsefe, filozofun yaptığı kavramsal bir etkinlik olarak dil ile doğrudan ilişkilidir.

Şekil 2.2 Dil düşünce bağı

Uygulama

Konuşmak, insanların kendini ve başkasını anlamak için yaptıkları faaliyettir. Anlaşabilmek için ortak bir dil ve bu dildeki sözcüklerin anlamları üzerinde bir uzlaşma gereklidir. Karşılıklı konuşmada kullanılan sözcüklere ya da terimlere farklı anlamlar yüklenmesi anlaşmayı olanaksız kılar. Aynı kavramlara, ayrı anlamlar yükleyen insanlar birbirleriyle konuşsalar bile anlaşma sağlanamayabilir. Fıkralar çoğu zaman bu tür yanlış anlamalardan yararlanılarak üretilir.

Aşağıda bölümler içinde karşılıklı konuşmalar verilmiştir. Bu konuşmalardan hareketle verilen soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

I.
– Köpeğiniz ısırır mı?
– Neden sordunuz?
– Ben tanımadığım köpeklerden çekinirim de.
– Ben de tanımadığım insanlardan çekinirim.

Soru: Bu kişilerin insan ve hayvanlar hakkındaki görüşleri neler olabilir?

....
....
....

II.
Durakta, otobüsün basamağında sıkışık bir şekilde bir yolcu durmaktadır.
Otobüs şoförü: Kardeşim gireceksen gir çıkacaksan çık.
Yolcu: Ben de bunu yapmaya çalışıyorum zaten.

Soru: Sizce yolcu içeri girmeye mi yoksa dışarı çıkmaya mı çalışmaktadır?

....
....
....

III.
– Mutluluk nedir?
– Mutsuz olmamaktır.
– Mutsuzluk nedir?
– Mutlu olmamaktır.

Soru: Mutluluğun ne olduğu sizce anlatılmış mıdır?

....
....
....

IV.
Kırmızı ışıkta karşıdan karşıya geçmeye çalışan genç bir kadın vardır.
Polis: Nereye gidiyorsunuz?
Kadın: Kayınvalidemi ziyarete gidiyorum. Niçin sordunuz?

Soru: Sizce anlaşmazlık nereden kaynaklanmaktadır?

....
....
....

Nuran Direk, Küçük Prens Üzerine Düşünmek

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

DÜŞÜNME, KONUŞMA VE SÖZ ÜZERİNE

Bir toplum içinde yaşamak için mutlaka başkalarıyla kurulması gereken sağlıklı bir iletişime ihtiyaç vardır. İnsanlarla iletişimi sağlayan en önemli vasıta "konuşma"dır. Konuşulan şeylerin anlamlı olması için konuşmanın arka planında yer alan "düşünme" safhasına ihtiyaç vardır. Konuşma ve düşünme arasında bulunan bu yakın irtibat, konuşmanın en basit tanımında bile kendini göstermektedir. Buna göre konuşma, düşünülen şeyleri başkalarına aktarma anlamına gelir. Konuşma sayesinde ferdin zihin dünyasından koparak insanlığa mal olan düşünceler, "yazma" yoluyla kalıcı hâle gelmekte ve nesilden nesile intikal etmesi sağlanmaktadır. Düşünme, konuşma ve yazma yoluyla bir anlamda insan olmanın gerekleri de yerine getirilmiş olur. Zira sayılan bütün bu yetenekler insanlara yaratıcı tarafından bahşedilmiştir, onlardan varoluş gayelerine uygun bir şekilde bu yetenekleri kullanmaları istenmiştir. İşte tam da bu noktada karşımıza düşünmenin, konuşmanın ve hatta yazmanın ayrı ayrı amaçları olduğu/olması gerektiği ve bu itibarla insanda var olan bütün bu özelliklerin sıradan ve amaçsız bir şekilde kullanılamayacağı gerçeği çıkar. Konuşma ve yazma düşünceye dayalıdır, düşünce ise zihinsel bir faaliyettir. İnsanın zihin dünyasını tamamen kontrol altında tutması zor olsa da düşüncelerin sınırlandırılması ve yönlendirilmesi bir yere kadar insanın elindedir. Bununla birlikte burada asıl söz konusu olan düşünme şekli, bilfiil düşünme yani zihin dünyasından çıkarak konuşma ve yazma hâline dönüşmek suretiyle aktif hâle geçen ve bu nedenle de aklın nüfuzunu gerektiren düşünmedir.

İmâm-ı Gazâlî, el-Me'ârifu'l-Akliyye

Sorular

1. **Gazâlî'ye göre iletişimi sağlayan en önemli araç nedir? Açıklayınız.**
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....

2. **Gazâlî'ye göre dil ve düşünme arasında nasıl bir bağ vardır?**
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....

3. **Düşünme ve konuşma, anlatmak istenenlerle her zaman örtüşür mü? Açıklayınız.**
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....

2.3. FELSEFİ SORU OLUŞTURMA

Bir Düşün

Aşağıdaki sözleri okuyup sözlerden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

"Bir soruna çözüm bulmak istendiğinde önce onu her yönüyle derinliğine araştırmak faydalıdır."

Aristoteles, Metafizik

"Sözün gereği sorudur. Oysa konuşmanın gereği başka bir şeydir. Fakat onun gücü çoğu zaman bir şey hakkında sormanın gücüdür."

Fârâbî, Harfler Kitabı

"Hastanın hatırını soruş dostluğu, birliği temin etmek içindir."

Mevlânâ, Mesnevi 2

"Kurnaz bir kişi bir sorunun lehinde ve aleyhinde olan yönleri az veya çok bilinçaltı bir yolla bencil bir açıdan değerlendirebilir."

Russell, Sorgulayan Denemeler

"Sorunun olmadığı yerde cevap da yoktur."

Jaspers, Felsefeye Giriş

"Soran dağları aşmış, sormayan düz yolda şaşmış."

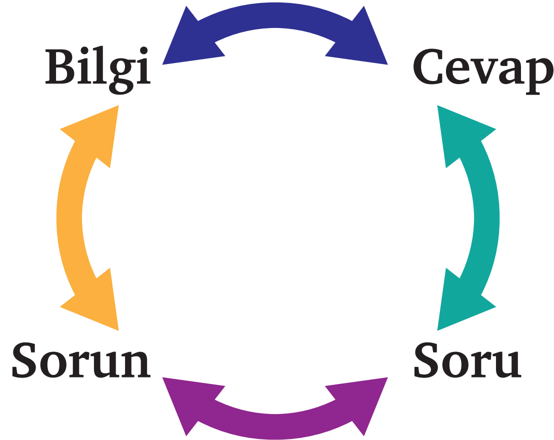
Atasözü

Sorular

1. **Soru sormanın işlevleri neler olabilir?**
2. **Soru sormanın yöntemi var mıdır? Açıklayınız.**
3. **İnsanın soruyu kendine sormasıyla başkasına sorması arasında nasıl bir fark vardır?**

2.3.1. SORU VE CEVAP

Soru sormak; bilme, anlama, bulma, merak giderme, bir ihtiyacı karşılama vb. isteklerin karşılanması için yapılan bilgi edinme eylemidir. Sorular, insanı cevap arayışına yönlendirir; bulunan cevaplar da yeni soruları üretir. Böylece her soruda cevabın izleri, her cevapta da sorunun izleri bulunur. Bilgi, mevcut sorulara yeni cevaplar bulundukça ve mevcut cevaplara yönelik yeni sorular oluştukça ilerler ve artar. Sorun bilinci ve bilgi birikimi arttıkça farklılaşan bilgi ve problemlere yönelik farklı alanlar, farklı yol ve yöntemler, farklı uzmanlıklar gelişir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3: Soru cevap ilişkisi

Bilim, daha çok somut olguyla problemlerin bilgi ve teorisine yönelirken felsefe sorusu, kavrama yönelik "problematik" düşünme biçimlerinden biridir. Burada "problem", zihnin sezdiği ya da çözmeyi düşündüğü bir güçlüğe uğraması hâlidir. İnsanı konuşan bir canlı olmasıyla tanımlama bir önermedir ancak "Konuşan canlı olması insanın özü müdür?" sorusu bir sorunu ortaya koyar. Maddenin yapısının ne türde olduğu fizik probleminin, dairenin çokgen olup olmadığı geometrinin, evrenin başlangıcının olup olmadığı kozmolojinin, erdemin öğretilip öğretilemeyeceği felsefi etiğin problemidir. Problem çözme girişimleri; empirik düzeyde mevcut yaşantılar, kalıp yargılar, kanaat veya görüş oluşturmayla sınırlı kalabileceği gibi felsefi düzeyde kavrayışlar, kavram çözümlemeleri, yorum ve kanıtlama veya çürütmeler biçiminde, sistematik ya da eleştirel, betimleyici ya da kanıtlayıcı biçimlerde de olabilir.

Sorular, sorulduğu alanda ve soruya verilen cevapların niteliğine göre sınıflandırılır. Bilimsel sorulara verilen cevapların olgusal kanıtlanabilirlik veya yanlışlanabilirlik taşıma koşulu vardır. Felsefede ise bilim temelli teori ve genellemeler, felsefi bir anlayış için eleştiri ölçütü veya başlangıç varsayımları bakımından refleksiyona (üzerinde düşünmeye) konu olabilir: Galilei'nin (Galile) astronomideki bulgu ve yöntemleri başta Descartes'ın olmak üzere pek çok doğa ve fizik tezlerine, biyoloji ve genetikteki gelişmeler ise yaşam felsefelerine temel oluşturmuştur. İnsan beyninin bilgisinin çağdaş nörolojik araştırmalarca ilerletilmesi, sibernetik ve sanal iletişim sistemlerinin tasarlanabilmesine bu da yapay zekâ ve sibernotlarla insanı karşılaştırmaya dayalı felsefi problemlere esin kaynağı olmuştur.

Felsefi sorulara verilen cevapların öznellik taşıması, çoğu kez savlarının farklılığından ve soruna yaklaşımlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Buradaki öznellik, "kişiye görelik" anlamında değil özne olarak filozofun sorunu düşünme, kavrama, yorumlama ve çözümleme gibi felsefi etkinliğe kendi yetilerini (duyumlama, idrak, anlayış ve akıl gibi) ve onların bütünsel işleyişlerini esas almasındadır. Kant'ın "Düşünüyorum." demesi bir öznellik gibi görünmekle beraber "düşünmek" tüm akıl yürütmelerin doğrudan ana ilkesi olması bakımından bilginin nesnellik temelini göstermektedir.

Felsefe soruları çoğunlukla varlık, bilgi ve değer gibi alanlara aittir. Yöneldiği konunun ayrıntılarına inmeyi sağlayan tiptedir. Ayrıca felsefe soruları, farklı zamanlarda tekrarlansa da hiç eskimez ve cevapları sürekli çoğalır (Şekil 2.4).

Felsefi Sorular
Bilim nedir?
Güzel nedir?
Bilginin kaynağı nedir?
İdeal bir devlet düzeni olabilir mi?
Evrensel bir ahlak yasası var mıdır?
Benim özgürlüğüm başkasının köleliği midir?
Ölümden sonra hayat var mıdır?
Varlığın mahiyeti nedir?
İnanç nedir?
Ben kimim?

Şekil 2.4: Felsefi sorular

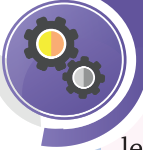
Uygulama

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Yalan söylemek doğru mudur?
2. Bir ürün %25 indirimli olarak 90 TL'ye satılıyorsa indirim yapılmamış fiyatı nedir?
3. Hıçkırık nedir?
4. Arabasının camına 10 dakika sonra geleceğini yazan bir insanın ne zaman gittiğini nasıl anlarsınız?
5. Hayatın anlamı nedir?
6. Cumadan ve pazardan sonraki günlerin cumartesi ve pazartesi olarak isimlendirilmesinin nedeni nedir?
7. Yarısı boş bardak mı yoksa yarısı dolu bardak mı?
8. Varlık var mıdır?
9. Uzaylılar var mıdır?
10. Saçı olmayanlar kel midir?
11. Aç kalınca yemek yer misin?
12. Özgürlük nedir?
13. Aynadaki görüntü nasıl oluşur?

Cevapladığınız sorulardan hareketle aşağıda verilen soruları cevaplayınız.

1. Hangi sorular cevabını içinde taşımaktadır? Neden?
2. Hangileri bilimin cevap aradığı sorulardır? Neden?
3. Hangileri felsefe alanına yönelik sorulardır? Felsefe sorularını diğer sorulardan ayıran özellikleri düşünerek açıklayınız.

Uygulama

Aşağıda bazı konular ve o konulara ilişkin bazı felsefi sorular verilmiştir. Bunlardan hareketle yapılandıracağınız felsefi soruları boş bırakılan yerlere yazınız.

KONULAR	SORULAR
Özgürlük	*Özgürlük nedir?*
	İnsan, seçimlerinde özgür müdür?
	Seçimler belirlenmişse hâlâ özgür olunduğu söylenebilir mi?
Dostluk	*Dostluk denince akla fayda gelir mi?*
	....
	....
Demokrasi	*Demokrasi doğal bir hak mıdır?*
	....
	....
Ekonomi	*En iyi ekonomik sistem nedir?*
	....
	....
Barış	*Ebedî barış mümkün müdür?*
	....
	....
Adalet	*Adaletli olmak nedir?*
	....
	....
Vatanseverlik	*Vatanını sevmek ne demektir?*
	....
	....
Sorumluluk	*İnsan kendi yaptıklarından sorumlu mudur?*
	....
	....
Sabır	*İnsan için sabır neden önemlidir?*
	....
	....
Gerçek	*Gerçek nedir?*
	....
	....

2.4. FELSEFİ BİR GÖRÜŞÜ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA

Bir Düşün

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

SEN DE HAKLISIN

Nasreddin Hoca kadılık yaparken adamın biri hasmı ile ilgili şikayette bulunup, verip veriştirdikten sonra hocaya sorar:

–Haklı değil miyim hocam?

Hoca:

–Haklısın! demiş.

Adam gitmiş. Bir süre sonra adamın hasmı gelmiş. Giden için ağzına geleni söyleyip kötüledikten sonra:

–Haksız mıyım hocam?

Hoca:

–Haklısın! demiş.

O da gitmiş. Konuşmalara şahit olan karısı, Hoca'ya:

–İlahi Hoca! Ne garip adamsın. İlkini dinledin; haklısın, dedin. İkinciyi dinledin; ona da haklısın, dedin. Bu ne biçim iştir?

Hoca bir süre düşündükten sonra:

–Vallahi hatun, galiba sen de haklısın! demiş.

Abdülbâki Gölpınarlı, Nasreddin Hoca

Sorular

1. **Nasrettin Hoca'nın herkesi haklı bulması bir sorun mudur? Açıklayınız.**
2. **Bir insanın herhangi bir konuda haklı olduğuna nasıl karar verirsiniz?**

2.4.1. GÖRÜŞ VE ARGÜMANI SORGULAMA

Bir fikrin gücünü; bu fikrin dayandığı önerme ve iddiaların geçerliliği, doğruluğu, argümantasyonun sağlamlığı ve ikna ediciliği belirler. Bir fikrin sağlamlığını belirlemek için izlenmesi gereken bazı yollar vardır. Bunlar genel bir akış olarak şöyle sıralanabilir:

Düşünce, fikir ve eleştiriler; hem içerik hem de akıl yürütme açısından sağlam bilgi ve görülere, doğru öncüllere ve geçerli akıl yürütme biçimlerine dayanmak durumundadır. Bunların farkında olunması aynı zamanda bilinç düzeyiyle düşünme beceri ve yeterliliğini de göstermektedir.

Bir metni anlamak, onun çözümlenmesiyle mümkündür. Metin çözümlemede dilsel ve mantıksal ögelerin nasıl kullanıldığını bilmek önem taşır. Bir metnin doğru çözümlenebilmesi için aşağıda sıralanmış olan maddelere dikkat etmek gerekir.

1. Metinde geçen temel görüşler nelerdir?
2. Metinde öne sürülen ve temel görüşü destekleyen önermeler hangileridir?
3. Metinde her bir görüş veya önerme için
    a) Hangi kavramlara başvurulmuştur?
    b) Bu kavramlara hangi anlamlar yüklenmiştir?
    c) Bilgi ve dil hataları içermekte midir?
4. Metinde yer alan çıkarımlar akıl ve mantık ilkelerine uygun mudur?
    a) Metinde yapılan çıkarımlar hangileridir?
    b) Bu çıkarımlarda hangi akıl yürütme türleri kullanılmıştır?
    c) Argümanlar, sağlam ve ikna edici olarak kurgulanmış mıdır?
5. Bir görüşle ilgili olarak birden fazla argümana başvurulmuşsa bu argümanların temellendirmesi tutarlı, sağlam ve ikna edici midir?

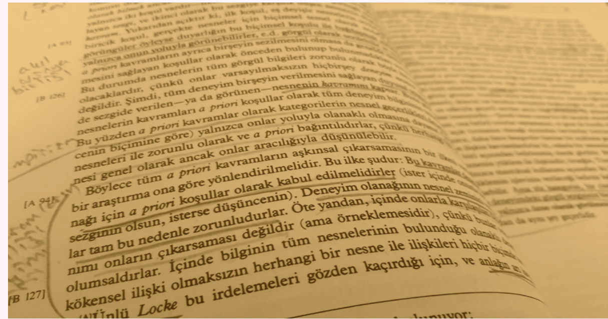
Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

KİTAPTAKİ ALTI ÇİZİLİ CÜMLELER

Altı çizili cümlelerin olduğu kitaplar görmüşsünüzdür. Okuyucu kitaba dâhil olmuştur. Bazıları sadece koyu renkli kalemlerle bunu yaparken bazıları da rengârenk kalemler kullanır. Kimisi notlar alır kitap sayfalarına; kimisi paranteze alır cümleleri, işaretler koyar. Belki siz de yapıyorsunuzdur.

Cümlelerin altını çizmek, genellikle kitaptan notlar çıkarmak veya sonra kitaba dönüldüğünde önemli görülen yerleri hemen bulabilmek için yapılır (Görsel 2.4). Kitapta sadece önemli yerler değil hemfikir ya da karşı olunan yerler de çizilir. Bununla birlikte kitaptan bir fikir veya onu destekleyen cümlelerde çelişki bulmuş olabilirsiniz. Yazar sanki sizi yazmış, tam da söylemek istediğiniz cümleleri kurmuş olabilir. Cümleler içinde bazen açık bir yol ya da dar bir patika bulmuşsunuzdur. Ya kendiniz bir yere gidersiniz ya da yazarın gitmek istediği yeri bulursunuz. İnsan sevdiği şeyleri belirginleştirir. “Bu sözü çok beğendim.” de demiş olabilirsiniz. Belki de anlamını bilmediğiniz bir sözcüğü not almışsınızdır (Bazıları kitapta cümlelerin altını çizmenin havalı bir şey olduğunu bile düşünür.). Kimileri için bu tarz bir okuma, etkin okumadır. Yazar karşınızda olsa gözlerinizi kısıp hafiften başınızı sallayacak gibisinizdir. Yazar, konuşmasının önemli bir yerini size iletiyor gibidir. Kitapta cümlelerin altını çizmek işte böyle bir şeydir.

Görsel 2.4: Altı çizili cümleler

Bir kitabın cümlelerinin altını çizmek, düşünce avcılığı yapmaktır. Bir fikrin veya o fikri destekleyen argümanların peşinden gidilir. Kelimelerden yapılma yollarda yürünür. İnşa edilmiş birçok yapı vardır bu yollarda. Fikirler birçok argümanın üzerinde yükselir. Bir fikrin geçerliliği, o fikri temellendiren argümanların gücüne bağlıdır. Güçlü argümanlar sağlam fikirleri, zayıf argümanlar ise çabucak dağılabilecek fikirleri oluşturur. Argümanlar, temel fikre ulaştıran basamaklardır. Bazen bir fikre ulaşmak için çok sayıda basamağı aşmak gerekir. Felsefi fikirler çoğunlukla bu şekildedir. Birçok insan, filozofların sözü dolandırdığını zanneder. Bu şekilde düşünenler, ilk basamaklarda yönünü kaybedenlerdir.

Bir kitapta cümlelerin altını çizebilmek "Yazılanları anlıyor ve değerlendirme yapabiliyorum." demek anlamındadır. Okur, kendince en belirgin anlamı ortaya çıkarıp ana fikri bulmaya çalışır. Kitaplardaki işaretlemeler arttıkça kişinin algı ve bilgi düzeyi de artar. Bu şekilde kitaplara dâhil olduğunuzda en önemli cümleleri kaçırmanız ya da işaretlediğiniz kısımların geçiş cümleleri olması zaman içinde telafi edebileceğiniz eksikliklerdir. Okuduğunuz bir kitapta altını çizdiğiniz cümlelere ve işaretlemelere yeniden döndüğünüzde göreceğiniz şey, altı çizili cümlelerden daha fazlasıdır; her çizgi ve işarette kendinizi de bulacaksınızdır.

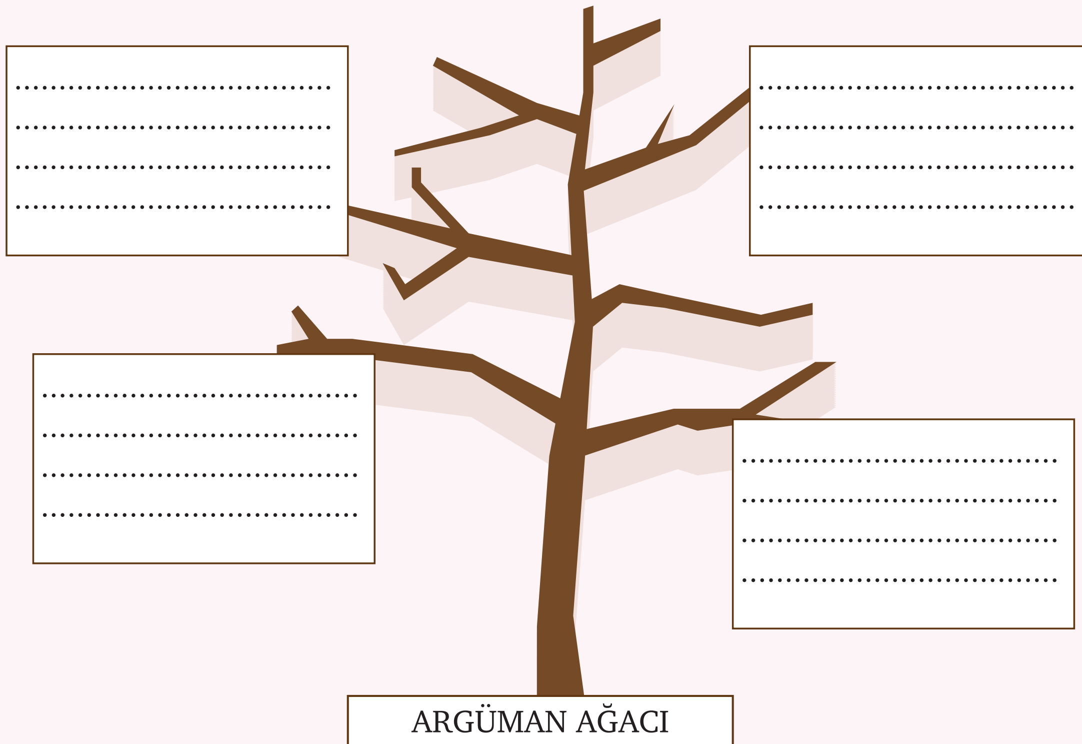
Komisyon

Sorular

1. **Metnin temel görüşünü bulunuz.**
2. **Yazarın görüşünü oluşturan argümanları bulunuz. Bulduğunuz argümanları sınıf ortamında tartışınız.**
3. **Altını çizdiğiniz cümlelerin önemli olduğunu size düşündüren nedir?**

Uygulama

Şekil 2.5'te boş bırakılan yerlere "Çevre kirliliği yüzyılın en büyük problemidir." görüşünü destekleyen size ait argümanları yazarak tartışınız.

Şekil 2.5: Argüman ağacı

Uygulama

Aşağıda Nuri Bilge Ceylan'ın "Kış Uykusu" filminin bir sahnesinde yer alan konuşma verilmiştir. Metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Necla: "Kötülüğe karşı koymamak" ne demek sence?

Aydın: Kötülüğe karşı koymamak ahlak çerçevesinde kötülük diye adlandırılan olaylara kayıtsız kalmaktır.

Necla: Mesela biz kötülüğe karşı koymama düşüncesini davranışlarımızın temeli yapsaydık sonuçta nasıl bir yaşantımız olurdu acaba?

Aydın: Nasıl olacak, yeryüzünde taş üstünde taş kalmazdı.

Necla: Bana yine de kötülüklerle boğuşmamızda bir tür sahtekârlık var gibi geliyor. Birtakım şeyleri açıklamıyormuşuz, gizliyormuşuz gibi bir şeyler yani.

Aydın: Aa! Ne gibi yani!

Necla: Yani mesela kötülüğe karşı koyarken güç kullanmak yerine tam tersi bir şey yapsak. Diyelim ki şu tablonun çalınmasını istemiyorsan onu saklamak yerine hırsıza kendi elinle teslim etmen daha iyi bir şeydir belki. Nereden biliyorsun?

Aydın: Diyelim ki ben çok zengin bir adamın kızıyla sırf babası zengin diye evlenmek istiyorum. Benim bu alçakça davranışımı önlemek için kızın kendisinin bir an önce koşa koşa bana varması gerekiyor, öyle mi yani?

Necla: Ya hayır. Belki yaptığı işten bir anda utanacak, belki vicdan azabı duyup suçunu itiraf edip teslim olacak. Buna fırsat vermek gerekmez mi?

Aydın: Olur mu canım öyle saçma şey? 2-3 kişi pişman olup vicdan azabı çekebilir belki diye yüzlerce insanın ölümüne göz mü yumulsun yani. Dizilerde bile yok böyle saçmalıklar. Gözünü seveyim Necla!

Necla: Valla sen nasıl düşünürsen düşün. Benim için sorun çözülmüştür. Kişisel olarak bana yöneltilmiş bir kötülüğe karşı koymak için hiçbir neden göremiyorum ben. Beni öldürmek mi istiyorlar? Buyursunlar öldürsünler çünkü kendimi savunmaya kalksam böyle yaptım diye katil nasıl olsa daha iyi bir insan olacak değil.

Aydın: Peki, savunursan belki ölmeyeceksin. Bu önemli bir fark değil mi sence?

Necla: Değil, değil inan ki değil.

Nuri Bilge Ceylan, Kış Uykusu

Sorular

1. **Necla ve Aydın'ın tartışma konusu nedir?**

 ....

 ....

2. **Necla ve Aydın'ın bu konu hakkındaki görüş ve argümanları nelerdir?**

 ....

 ....

3. **Bu parçada geçen felsefi kavramlar hangileridir?**

 ....

 ....

4. **Necla ve Aydın'ın argümanlarının ikna ediciliğini tartışınız.**

Uygulama

Gazete, dergi, televizyon haberleri, tartışma programları veya filmlerden herhangi birini ele alarak bunların konusunu, ana fikrini ve argümanlarını aşağıdaki Tablo 2.2'de ilgili yerlere yazınız. Argümanların ikna edici yönlerini sınıf ortamında paylaşınız.

Tablo 2.2: Araştırma ve İnceleme Konusunun Künyesi

ARAŞTIRMA VE İNCELEME KONUSUNUN KÜNYESİ						
1	Başlığı					
2	Kaynağı	Gazete	Dergi	Televizyon Haberleri	Tartışma Programı	Film
3	Yayın Yeri ve Tarihi					

TEMEL GÖRÜŞ VE ÖZET

İÇİNDE GEÇEN FELSEFİ KAVRAMLAR

İÇİNDE GEÇEN FELSEFİ GÖRÜŞ

FELSEFİ GÖRÜŞÜ TEMELLENDİREN ARGÜMANLAR	
1	
2	

Okuma Parçası

YENİ DÜŞÜN ADAMLARI

Çok kaba olarak denebilir ki yani hiç olmazsa ilke olarak iki soru türü az çok kesinlikle yanıtlanabilir nitelik taşırlar. Bir tanesi olgusal nitelikte olan sorular yani dünyada ne var ne yok gibi basit gözlemle veya bilgilerle yanıtlanabilecek sorular bunlar. Örneğin "Avustralya'da kara kuğular var mıdır?, "Evet, vardır orada görülmüştür.", "Su nelerden oluşur?", "Su, bir tür moleküllerden oluşur.", "Moleküller nelerden oluşur?", "Atomlardan oluşur." İşte burada söz konusu olan doğrulanabilecek, hiç olmazsa yanlışlanabilecek nitelikte önermeler. Sağduyu (common sense) da aynı niteliği taşır. "Peynir nerede?", "Peynir dolapta.", "Nereden biliyorsun?", "Baktım da ondan." Bu yanıtlar soruları karşılamak için yeterli. Normal olarak bu yanıtlardan ne siz ne ben ne de başkası kuşku duyar. Bunlar olgusal sorular, sağduyu ile veya daha karmaşık durumlarda gözlem, deney veya varsayımların doğrulanması ile çözüme ulaşabilen olgu soruları bunlar. İşte bunlar bir tür soru tipini oluşturuyor.

Bunlardan başka matematik ve mantık ile uğraşanların sordukları tür sorular da var. Burada önce bazı tanımlardan yola çıkılıyor; bir önermeden başka bir önermenin çıkarsanması ile ilgili dönüşüm kuralları söz konusu. Bundan da öte öncüllerden sonuçların çıkarsanmasını (tümdengelim) olanaklı yapan kapsam kuralları var. Bütün bunlardan dünya ile ilgili bilgi edinmek mümkün değil. Burada söz konusu olan matematik, mantık, oyun teorileri gibi biçimsel, olgusal sorularla ilgisi olmayan bilim dalları. Bu tür soruların yanıtları pencereden dışarıya bakarak, dolapta arayarak ya da teleskopla gözleyerek bulunamaz. Ben size "Satrançta şah yalnız bir kere ilerleyebilir." dersem, sizin bana "Ama ben bir yerde şahın iki kere ilerlediğini gördüm." demeniz hiçbir şey ifade etmez. Bu gözleminiz benim söylediğim şeyin aksini kanıtlamaz. Çünkü benim anlatmak istediğim şey, satrançta şahın yalnızca bir kare oynayabilmesi ile ilgili bir kuralın olması aksi takdirde kural bozulmuş olur. "Ama kuralın doğru olduğunu nereden biliyoruz?" Kurallar doğru ya da yanlış nitelikler taşımazlar, aynı soru ve buyrukların böyle bir nitelik taşımadıkları gibi. Bunlar kuraldır: Ya bu kuralları ya da başka kuralları kabul edersiniz. Yaptığınız seçim özgür müdür, değil midir? Bu kuralların nitelikleri nelerdir? Bunlar olgusal ya da biçimsel değil felsefi sorulardır.

Bu iki alanı ben çok sert çizgilerle birbirinden ayırdım. Betimleyici önermeler ile biçimsel önermeler arasındaki ilişki benim dile getirdiğim biçimden daha karışık. Yalnız olayın böyle pozitivist bir biçimde ortaya konması, anlatmak istediğim şeyi vurguluyor. O da şu: Bu iki soru türünden başka bu iki yöntem türüyle yanıtlanamayacak sorular da var. Bu tür pek çok soru var ve bunların arasında felsefi sorular da var. Felsefi soruların en belirgin niteliği şu: Yanıtı nerede nasıl bulacağınızı bilmiyorsunuz. "Adalet nedir?", "Her olay, kendinden önceki olay tarafından belirlenir mi?", "Yaşamın amacı nedir?", "Mutluluk mu daha önemlidir yoksa mutluluğa götürmese bile toplumsal eşitlik mi, adalet mi, dinsel inançlar mı veya bilgi mi?" Bu soruları nasıl yanıtlayabiliriz. Düşünmeye önem veren birinin size şöyle bir soru yönelttiğini düşünün: "Gerçek ne anlam taşır?", "Gerçeği görüntüden nasıl ayırırsın?" veya "Bilgi nedir?", "Ne biliyoruz?", "Kesinlikle bildiğimiz bir şey var mı?", "Matematiksel bilgi dışında kesinlikle bildiğimiz veya bileceğimiz şeyler var mı?", "Eğer varsa kesinlikle bildiğimizi nereden biliyoruz?"

Bryan Magee (Bırayn Megi), Yeni Düşün Adamları

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. **İfade edilen iki yargının birbiriyle çelişik olmamasına .... denir.**
2. **Yanlış da olsa bir yargı bildiren cümlelere .... denir.**
3. **Genel bir yargıdan yola çıkarak daha özel bir sonuca ulaşmaya .... denir.**
4. **......................., bir ifadenin gerçekliğe uygun olmasıdır.**
5. **...................., bir görüşü güçlendirmek için destekleyici ifadeler öne sürme sürecidir.**

B

Aşağıda belli konular üzerine verilen <u>kavramlar</u> Romen rakamlarıyla sol sütunda, bu kavramlarla ilgili olan felsefi <u>sorular</u> da harflerle sağ sütunda verilmiştir. Bunların birbirleriyle ilgili olanlarını eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.

6.

	Kavramlar	Sorular
( )	I. Ahlak	a) Evrenin var oluş amacı nedir?
( )	II. Güzel	b) Dilin sınırı düşüncenin de sınırı mıdır?
( )	III. Kural	c) Sınırsız bir özgürlüğün sonuçları nelerdir?
( )	IV. Varlık	ç) İyi olmak neyi ifade eder?
( )	V. Düşünme	d) Sanatın insana faydası var mıdır?
		e) Zaman nedir?

C

Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

7. **Aşağıdaki kavramlara dair hangi sorular sorulabilir? Oluşturduğunuz soruları kavramların karşısındaki uygun yerlere yazınız.**

Ahlak ....
....

Güzel ....
....

Kural ....
....

Varlık ....
....

Düşünme ....
....

8-11. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

ESTRAGON (Estragon) -Çok güzel bir yer. Haydi gidelim artık.
VLADIMIR (Viladimir) -Gidemeyiz.
ESTRAGON -Niye?
VLADIMIR -Godot (Godo)'u bekliyoruz.
ESTRAGON -Doğru. (Bir süre.) Burası olduğundan emin misin?
VLADIMIR -Neresinin?
ESTRAGON -Beklenecek yerin.
VLADIMIR -Ağacın önünde, dedi. (Ağaca bakarlar.) Başka ağaç var mı görünürde?
ESTRAGON -Ne ağacı?
VLADIMIR -Söğüte benziyor.
ESTRAGON -Yaprakları nerede?
VLADIMIR -Dökülmüşler.
ESTRAGON -Gözyaşları dinmiş.
VLADIMIR -Ya da mevsim gereği böyle.
ESTRAGON -Bir fide mi bu?
VLADIMIR -Bir fidan.
ESTRAGON -Bir fide.
VLADIMIR -Bir. (Kendini toparlar.) Dilinin altında ne var senin? Yanlış yerde olduğumuzu mu söylemek istiyorsun?
ESTRAGON -Burada olması gerekirdi.
VLADIMIR -Kesin olarak gelirim demedi ki.
ESTRAGON -Ya gelmezse?
VLADIMIR -Biz de yarın geliriz.
ESTRAGON -Sonra da öbür gün.
VLADIMIR -Kimbilir.
ESTRAGON -Ve böylece sürer gider.
VLADIMIR -Yani...
ESTRAGON -O gelene kadar.
VLADIMIR -Çok acımasızsın.
ESTRAGON -Dün de geldik.
VLADIMIR -Dur bakalım, orada faka bastın işte.
ESTRAGON -Dün ne yaptık?
VLADIMIR -Dün ne mi yaptık?
ESTRAGON -Evet.
VLADIMIR -Şey... (Öfkelenerek) Senin de ortalığı karıştırmakta üstüne yok.
ESTRAGON -Bana kalırsa yine buradaydık.
VLADIMIR (Çevresine dairesel bakarak) -Burası sana bildik bir yer gibi mi geliyor?
ESTRAGON -Öyle demedim.
VLADIMIR -Öyleyse?
ESTRAGON -Yine de olabilir.
VLADIMIR -Ama yani... bu ağaç... (Seyircilere doğru dönerek)
ESTRAGON -Bu akşam olduğundan emin misin?
VLADIMIR -Neyin?
ESTRAGON -Beklememiz gerektiğinin.
VLADIMIR -Cumartesi, dedi. (Bir süre.) Sanırım.
ESTRAGON -Mesaiden sonra.
VLADIMIR -Bir yere not almışımdır. (Tıkabasa dolu olan ceplerini karıştırır.)
ESTRAGON -Ama, hangi cumartesi? Ayrıca da bugün cumartesi mi? Cumartesiden çok pazar değil mi bugün?
VLADIMIR (Sanki tarih manzaraya yazılıymış gibi, şaşkın, çevresine bakınırken) -Olanaksız.
ESTRAGON -Ya da perşembe.
VLADIMIR -Ne yapacağız?
ESTRAGON -Dün akşam gelip de bizi bulamadıysa bugün gelmez tabi.
VLADIMIR -Ama dün akşam geldik, diyorsun.
ESTRAGON -Yanılabilirim. (Bir süre) Biraz konuşmayalım; ha, ne dersin?
....
POZZO (Pozo) (Lafı gevelemeden) -Godot kim?
ESTRAGON -Godot mu?
POZZO -Beni Godot sandınız ya?
VLADIMIR -Onu da nereden çıkarıyorsunuz bayım, ne münasebet bayım.
POZZO -Kim o?
VLADIMIR -Pekala, o bir... o bir tanıdık.
ESTRAGON -Tam da değil, pek öyle tanımıyoruz.
VLADIMIR -Tabi... pek öyle tanımıyoruz onu... bir parça...
ESTRAGON -Ben görsem bile tanımam.
POZZO -Beni o sandınız ama.
ESTRAGON -Yani... karanlık... yorgunluk... güçsüzlük... bekleyiş... itiraf ederim ki... bir an... sandım ki...
VLADIMIR -Dinlemeyin onu. Bayım, dinlemeyin onu!
POZZO -Bekleyiş mi dedin? Demek onu bekliyorsunuz?

8. Samuel Beckett'in (Samuel Beket) "Godot'yu Beklerken" **eserinden alınan bu parçada Estragon ile Vladimir'in yaptıkları ve düşündükleri tutarlı mıdır? Açıklayınız.**

....
....
....
....

9. Estragon ile Vladimir'in Godot'yu beklemeleri esnasında söylediklerinden yola çıkarak yaptıkları akıl yürütmelerin doğru olduğu söylenebilir mi? Açıklayınız.

....
....
....
....

10. Estragon ile Vladimir'in Pozzo'yu Godot'ya benzetmeleri ve aslında Godot'yu tanımıyor olmalarını; görüş, argüman, analoji, tutarlılık ve gerçeklik süreçlerine göre değerlendiriniz.

....
....
....
....

11. Bu parçadan yola çıkarak Estragon ile Vladimir'in bekleyişleri ile ilgili hangi felsefi sorular üretilebilir?

....
....
....
....

12 ve 13. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

"XIX. yy. kadınlar için roman çağıdır. Kadınlar bu çağda roman yazmış ve bundan az da olsa para kazanmıştır. Bunun öncüsü Aphra Behn olarak gösterilmektedir. Kadınlar, onun mezarının üstünü çiçeklerle kaplamalıdır çünkü kadınlara akıllarından geçenleri söyleme özgürlüğünü veren odur. Kadın yazarların kitaplarına göz gezdirilirse birkaç istisnai durum dışında hepsinin roman olduğu görülmektedir. Çünkü bu kadınların kendilerine ait bir odaları yoktur. Eğer bir kadın yazmak isterse bunu ortak salonda yapmak zorundadır. Burada da yazarken yazması sürekli bölünürdü. Kadınların o dönemde seyahat ve eğitim imkânları da yoktur. Otobüsle Londra'yı gezemez ve tek başlarına bir lokantada yemek yiyemezlerdi. Dolayısıyla bir kadının edebiyat alanında alabileceği tek eğitim, karakter eğitimi ve duygu analiziydi. Kişisel ilişkiler gözlerinin önünde gerçekleşirdi. Bu yüzden orta sınıf kadını yazmaya başladığında doğal olarak romanla işe başlardı."

12. Virginia Woolf'un (Virjinya Vulf) "Kendine Ait Bir Oda" **adlı kitabından düzenlenen bu parçada öne sürülen temel görüş nedir?**

....
....
....
....

13. Bu görüşü desteklemek için öne sürülen argümanları bulup yazınız.
....
....
....

14 ve 15. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

"İlk Çağ'da yaşayan biri; yalan söylemenin, Tanrı'yı küçümsemenin ve aynı zamanda insanlardan korkmanın bir kanıtı olduğunu söylerken utanç verici olarak nitelediği yalan, iğrenç bir kötülüktür. İğrençliği ve bozukluğu yalandan daha zengin bir biçimde temsil etmek mümkün değildir. Çünkü insanlar bölgesinde ödlek olmaktan ve Tanrı'nın bölgesinde yürekli olmaktan daha iğrenç, neyi hayal edebiliriz? Zekâmız sadece sözün yoluyla hareket ettiğine göre bu sözü bozan topluma ihanet etmiştir. Bu, istençlerimizin ve düşüncelerimizin birbiriyle bağlantı kurmasını sağlayan tek araçtır, ruhumuzun tercümanıdır; eğer eksik olursa artık tutunamayız ve birbirimizi tanıyamayız. Eğer bizi aldatırsa tüm alışverişimizi bozar ve toplumsal yapımızın tüm bağlantılarını yok eder."

Montaigne, Denemeler

14. Yukarıdaki parçada dile getirilen temel görüş nedir?
....
....
....
....

15. Metinde savunulan görüşü destekleyen argümanları tespit ediniz.
....
....
....
....

16. "Diller arası çevirilerde sıkıntılar olduğu, özellikle şiir gibi metinlerde bu durumla sık sık karşılaşıldığı görülür." **Dil çevirilerinde yaşanan bu sıkıntı, felsefi metinlerde ne tür sonuçlara yol açar? Açıklayınız.**
....
....
....
....

17. "Fakat Allah kahretsin! İnsan anlatmak istiyor albayım,
Öyle budalaca bir özleme kapılıyor.
Bir yandan da hiç konuşmak istemiyor.
....
Tehlikeli oyunlar oynamak istiyor insan,
Bir yandan da kılına zarar gelsin istemiyor.
Küçük oyunlar istemiyorum albayım.
Kelimeler, kelimeler albayım, bazı anlamlara gelmiyor."

Yukarıda Oğuz Atay'ın "Tehlikeli Oyunlar" **adlı eserinden alıntı yapılmıştır. Bu parçadaki çelişkili ifadeleri yazınız.**
....
....
....

18. Bir argümanın hatalı olması ne anlama gelir?

....
....
....
....
....

19. Bir görüşün temellendirilmesi için neler yapılmalıdır?

....
....
....
....

20. Geçerli argüman ile dil arasında nasıl bir bağlantı vardır?

....
....
....
....
....

D Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

21. Aşağıdaki sorulardan hangisi felsefi soru değildir?

A) En iyi yönetim şekli nedir?
B) Evrensel ahlak yasası var mıdır?
C) Gökkuşağı nasıl oluşur?
D) Sanatta ilerleme var mıdır?
E) Evrenin bir amacı var mıdır?

22. Aşağıdakilerden hangisi dilin işlevlerinden biri değildir?

A) Yazma
B) İletişimi kolaylaştırma
C) Sembolleştirme
D) Düşünme ve anlamlandırma
E) Sosyalleşme

23. Aşağıdakilerden hangisi “adalet” **kavramıyla doğrudan ilintili bir soru değildir?**

A) Adalet ve eşitlik aynı şeyler midir?
B) Hak nedir?
C) Güzellik kişiye göre değişir mi?
D) Tam anlamıyla adaleti sağlamak mümkün müdür?
E) En iyi yönetim biçimi nedir?

24. Paradoks; düşünceler arasında tartışmaya açık, kesin bir yargı içermeyen ve karşıtlık olarak tarif edilir. Giritli bir filozofun “Bütün Giritliler yalancıdır.” sözüyle doğru mu yalan mı söylediği konusundaki çözümsüzlük, paradoks için bilinen bir örnektir.
Bir paradoksun çözümündeki zorluğun temel sebebi nedir?

A) Paradoksu dile getirene yönelik güven sıkıntısı
B) Paradoksların karışık olması
C) Cevaplar arasında aşılamayan bir çelişki olması
D) Paradoksların saçma olması
E) Paradoksların hayal ürünü olması

25. Bir argümanın ya da argümanı oluşturan önermelerin kendi içinde veya birbiriyle uygun olması o argümanın ya da önermenin .... olduğunu gösterir.
Yukarıdaki boşluğa aşağıdaki kavramlardan hangisi getirilmelidir?

A) Çelişmez
B) Gerçek
C) İmge
D) Tutarlı
E) Geçerli

26. Dil, bir toplumdaki en kapsamlı uzlaşımdır. Her insan, uzlaşılmış böylesi bir yapının içine doğar. Dil, öğrenilen bir yapıdır. Dil sayesinde sorular ve cevaplar üretilir. Kişinin kendini ve başkalarını anlayabilmesi, dilin doğru kullanılmasına bağlıdır. Dil, öğrenilen bir şey ise düşünme, neden öğrenilen bir durum olmasın ki?

Yukarıdaki parçadan çıkarılabilecek temel anlam nedir?

A) Dil, düşünmeyi yavaşlatır.
B) Düşünmek dili aşamaz.
C) Dil ve düşünme bir arada ele alınmalıdır.
D) Dile gelmeyen düşünceler boştur.
E) Farklı diller farklı düşünmelerin sonucudur.

27. “Önermelerin tek tek doğruluğundan bahsedilebilir. Tutarlılık ise tek tek doğru kabul edilen önermelerin birbirini yanlışlamaması, birbiriyle çelişmemesi durumudur. Örneğin “Deniz mavidir.” ya da “Deniz gridir.” önermeleri, havanın ve bölgenin durumuna göre doğru kabul edilseler de bir arada tutarsız önermelerdir.”
Bu açıklama aşağıdaki sorulardan hangisine verilmiş bir yanıttır?

A) Geçerlilik nedir?
B) Doğruluk ve gerçeklik aynı şey midir?
C) Gerçeklik göreceli midir?
D) Doğruluk uygunluk mudur?
E) Doğru olan tutarlı mıdır?

28.
I. Türkiye’nin başkenti neresidir?
II. Özgürlük nedir?
III. Herkesin kabul edebileceği bir ahlak ilkesi var mıdır?
IV. Zamanda yolculuk mümkün müdür?
V. Semizotu astıma iyi gelir mi?

Yukarıdaki soruların hangileri felsefi sorulardır?

A) Yalnız II
B) Yalnız IV
C) I-II
D) II-III
E) III-V

29. “Tasarruftan kaçının, suyu boşa harcamayın.” **ifadesinde tasarruf kavramı yanlış kullanılmıştır. Anlam hatasını düzeltmek için onun yerine aşağıdaki kavramların hangisi getirilmelidir?**

A) Tasavvur
B) İsraf
C) Ücret
D) Tevazu
E) Cimrilik

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğruysa bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

FELSEFE

3. ÜNİTE

FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ

ÜNİTENİN KONULARI

- 3.1. VARLIK FELSEFESİ
- 3.2. BİLGİ FELSEFESİ
- 3.3. BİLİM FELSEFESİ
- 3.4. AHLAK FELSEFESİ
- 3.5. DİN FELSEFESİ
- 3.6. SİYASET FELSEFESİ
- 3.7. SANAT FELSEFESİ

TEMEL KAVRAMLAR

- Varlık
- Etik
- Bilgi
- Bilim
- Varoluş
- İman
- Devlet
- Yöntem
- Güzellik
- Ahlak Yasası
- İnanç
- Sanat
- İktidar
- Bilginin Kaynağı

GİRİŞ

Hangi varlık alanıyla ilgili olursa olsun, bilgi genişler ve derinleşir. Bu süreç; kavram ve terimlerin birikmesini, olgusal ve bilişsel yöntem ilkelerinin belirginleşmesini, sonuç olarak da problem alanlarının ayrışmasını getirir. Alanların ayrışması, bilgi alanının parçalanmasına değil bütünlüğünü koruyarak uzmanlaşmasına işaret eder.

Sınıflama bir bütünün alt başlıklarına ayrılması veya bazı parçaların bir araya gelerek bir bütünü oluşturması anlamına gelir. Sınıflamalar; konusuna, metoduna ve bakış açısına göre çeşitlenebilir. Felsefe temel olarak "felsefe tarihi", "sistematik felsefe" ve "mantık" olarak sınıflandırılabilir.

Felsefe tarihi birbirine bağlı iki irdelemeyi yapar. Birinci irdeleme bir felsefi dönemi ve dönemler arası etkileri, ikinci irdeleme bir filozofa ve etki durumlarına yöneliktir.

Felsefede sistem oluşturmaya gidiş ise problemlerin temellendirilmesi ve çözümlenmesine yöneliktir yani böylesi bir sınıflamada belirleyici olan filozofların genel görüşleri olmaktan çok felsefi problemle ilgili çözümleme biçimleridir. Felsefi problemlerin irdelenmesi ve çözümlenme yollarıyla birlikte felsefenin temel ve alt disiplinleri belirginleşmeye başlar.

İnsanı ve yaşamını anlamaya, çözümlemeye ve daha iyisine dönüştürmeye çalıştığı her durum ve üzerine sistemli düşünülebilen her alan için felsefi bir disiplin oluşturmak mümkündür. Her bilgi gibi felsefi bilgi de zamanla ilerleyen, derinleşen bilgidir. Disiplinler bilgi bakımından genişler, genişlediği ölçüde de alt disiplinlere bölünür. Dolayısıyla felsefi disiplinleri belirli bir sayı ve alanla sınırlandırmak felsefi yaklaşıma aykırı düşer. Bu ünitede temel felsefi disiplinlerden varlık, bilgi, bilim, ahlak, din, siyaset ve sanat felsefeleri her bir alanın temel soruları ekseninde kısaca tanıtılacaktır.

Konuların her birinde ilk olarak temel problemler ele alınmaktadır. Her felsefi disiplin için temel soru ve seçilen örnek metinlerle yapılacak uygulamalar bölümün genel açıklamasında yer almaktadır.

Konuların her birinin ikinci kısmında metinler veya temel ayrımlar üzerinden o bölümün felsefi disiplinine dair düşünceler analiz edilecektir.

Konuların sonundaysa o bölüme uygun etkinlik veya uygulamalar yapmanız istenecektir.

Neler Öğreneceksiniz?

- Varlık felsefesinin konusu ve problemlerini açıklamayı,
- Bilgi felsefesinin konusu ve problemlerini açıklamayı,
- Bilim felsefesinin konusu ve problemlerini açıklamayı,
- Ahlak felsefesinin konusu ve problemlerini açıklamayı,
- Din felsefesinin konusu ve sorularını açıklamayı,
- Siyaset felsefesinin konusu ve problemlerini açıklamayı ve
- Sanat felsefesinin konusu ve problemlerini açıklamayı öğreneceksiniz.

Ünite Hazırlık Soruları

1. **Bir şeye var demenin koşulları neler olabilir?**
2. **Bilgi, insan için neden önemlidir?**
3. **Bilimsel çalışmaların amacı neler olabilir?**
4. **Ahlaklı olarak nitelendirilen insanın özellikleri neler olabilir?**
5. **İnsanlar dine neden ihtiyaç duyar?**
6. **Siyasetin toplumsal hayata etkileri nelerdir?**
7. **Sanat, toplumu yansıtabilir mi?**

3.1. VARLIK FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 3.1: Kelebek

Günün birinde Cuang Cou (Kug Ku); bir kelebek, neşeli, hayattan memnun bir kelebek olduğunu rüyasında görmüş (Görsel 3.1). Bu kelebeğin Cuang Cou'dan haberi bile yokmuş.

Birdenbire uyanmış, bir de görmüş ki gerçekten Cuang Cou imiş. Şimdi artık Cuang Cou rüyasında bir kelebek mi olmuş yoksa bir kelebek rüyasında kendini Cuang Cou olarak mı görmüş, bunu bilmiyormuş.

Bir kelebekle Cuang Cou arasında fark vardır. Fakat ne dersin, varlıklar işte böyle değişirler.

Wolfram Eberhard (Volfham İbahard), Çin Denemeleri

Sorular

1. **Cuang Cou'nun yaşadığı gerçeklik probleminin nedenleri neler olabilir?**
2. **Gerçek bilinebilir mi? Yorumlayınız.**

3.1.1. VARLIK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsan; ne olduğunu, nasıl olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini, yerküreyi, güneşi, yıldızları ve evreni hep merak etmiştir. İnsanın kendini, dünyayı ve evreni anlama ve açıklama çabası ilk önce onları düşünmenin konu edilmesini gerektirir. Düşünmeyle farklı fikirler ortaya çıkmış, varlığa dönük felsefi bir alan oluşmuştur. Bu felsefi alan, varlık felsefesi olarak isimlendirilmektedir. Felsefenin ortaya çıkışındaki temel problemin varlık konusu olması, "var olanı var olması bakımından ele alma" olarak tanımlanacak varlık felsefesinin "ilk felsefe" olarak görülmesi bundan dolayıdır.

İlk felsefede var olanın nitelikleri, oluşu, özü ve değişimi gibi problemler cevapları aranan önemli konulardır. Felsefenin ortaya çıkışında doğa filozofu olarak isimlendirilen düşünürler; doğanın ilk ve temel unsurunu su, toprak, hava ve ateş gibi doğanın içindeki bazı ögelerde bulmaya çalışmıştır. Doğaya yönelik bu arayış, farklı fikirlerin oluşmasına da sebep olmuştur. Fikir ayrılıkları, doğanın ilk nedenleri, ana maddesi, değişimi ve oluşuyla ilgili olmuştur.

Varlığın ilk nedeni, ana maddesi ve başlangıcı (**arkhe**) tartışmaları, varlığın değişmeden kalan yanının olup olmadığı tartışmalarına kaynaklık etmiştir. Arkhe tartışmalarından sonra "bir varlığı o varlık yapan" anlamıyla töz ve idea tartışmaları doğmuştur. Tözün, ideanın varlıkla olan bağına; tek tek varlıklarda olup olmadığına dair çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Varlık problemi giderek ilk nedenlerin ve değişmeden kalan varlıkların özünü konu eden **metafizik** bir sorun olarak görülmeye başlamıştır.

Varlığa yönelik arkhe ve töz düşünceleri teolojik (dinsel) etkilerle daha çok tümeller sorunu olarak ele alınmıştır. Tümeller, varlığın yüksek cins ve tür belirlenimleridir. Bilimin gelişmesiyle birlikte varlığın olgusal yanına yeniden dönülmüştür. Böylelikle varlık felsefesi **ontoloji** olarak öne çıkmaya başlamıştır. Varlığa yönelik ontolojik açıklama çabası, metafiziğin olgusal alanla olan bağını koparmıştır.

Günümüzde ontoloji ve metafizik, çoğu kez eş anlamlı olarak kullanılıyor olsa da -farklı bakış açıları olmak üzere- ontolojiyi olgusal varlıklarla, metafiziği ise zihinsel, ideal varlıklarla ilgili bir disiplin olarak görme eğilimi vardır. Bununla birlikte varlık felsefesi, bir yandan var olanları açıklamaya çalışan ontoloji olarak nitelendirildiği gibi var olanların ardındaki gerçeği anlamaya çalışan metafizik karşılığında da ifade edilmektedir.

Varlık felsefesinde ontoloji veya metafizik anlamlarından hangisi olursa olsun, varlık üzerine oluşturulan fikirlerin tümünde varlıklarla zaman ve uzam (bir nesnenin uzayda kapladığı alan) ilişkilendirilmek durumundadır. Varlık felsefesi görüşünde varlığın ne olduğunun açıklanması için o varlığın zaman ve uzam ilgisiyle bir yargıda bulunulması gerekir. Bu, olgusal ve olgusal olmayan varlıklar için geçerlidir. Bir gezegen, belirli bir uzam ve zaman içinde var olur. Tanrı'ya inananlar için ise Tanrı sonsuz ve zamansızdır (ezelî ve ebedîdir).

20. yy. varlık felsefesi görüşlerinde öne çıkan problem, insanın kendi varoluşuna yönelik sorunlar içermektedir. İnsanın özü, varoluşu ve özgürlüğü gibi konular; günümüz varlık felsefesinin içeriğini belirlemektedir.

Varlıkla ilgili farklı görüş ve kabullerin toplandığı varlık felsefesinde öne çıkan sorular arasında varlığın gerçekliği, varlığın nasıl ve nelerden oluştuğu, bir amaç taşıyıp taşımadığı, insanın varoluşunun anlamı (insanın özü, varoluşu ve özgürlüğü) gibi konular sayılabilir.

Tartışalım

1. Bilimsel gelişmelerin varlık felsefesi tartışmalarına ne tür etkileri olabilir? Tartışınız.
2. Nurettin Topçu'nun "Var olmak, düşünmek ve hareket etmektir." sözünü tartışınız.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

METAFİZİK: VARLIK OLMAK BAKIMINDAN VARLIĞIN BİLİMİ

Varlık olmak bakımından varlığı ve ona özü gereği ait olan ana nitelikleri inceleyen bir bilim vardır. Bu bilim, özel bilimler diye adlandırılan bilimlerin hiç biriyle aynı değildir. Çünkü bu diğer bilimlerin hiçbiri, genel olarak varlığı varlık olmak bakımından ele almaz. Tersine onlar, örneğin matematik bilimlerin yaptıkları gibi varlığın belli bir parçasını ayırarak sadece bu parçanın ana niteliklerini inceler. Şimdi biz ilk ilkeler ve en yüce nedenleri aradığımıza göre bu ilkeler ve nedenlerin doğası gereği kendisine ait olacakları bir şeyin zorunlu olarak var olması gerektiği açıktır. O hâlde eğer varlıkların ögelerini arayanlar, gerçekte mutlak anlamda ilk ilkeleri aramakta idiyseler onların aradıkları bu ögelerin de ilineksel anlamda varlığın değil, varlık olmak bakımından varlığın ögeleri olmaları gerekir. Bundan dolayı bizim de varlık olmak bakımından varlığın ilk nedenlerini kavramamız gerekir.

Aristoteles, Metafizik

Sorular

1. **Metafizik, ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.**
2. **Metafiziğin diğer bilimlerden farkı nedir? Açıklayınız.**

3.1.1.1. Varlığın Hakikati ve Bilgisi

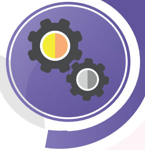
"Varlık var mıdır?" sorusu "varlığın hakikati ve bilgisi" konusuyla, varlığın ele alınış şekliyle ilgilidir. Varlığın nitelikleri ve varlığa yönelik bilgilerin gerçekliği karşılayabilmesi konusundaki düşünceler, bu soruya verilen cevapları şekillendirmektedir.

"Varlık" kavramıyla ne kastedildiği ve içeriğiyle gerçekliği hakkındaki sorun ve görüşler, varlık bilgisi (ontoloji) alanıyla ilgilidir. Düşüncenin varlığa ve uygun bir bilgiye ulaşıp ulaşamayacağı hakikatle (gerçekliğin doğru bilgisi ile) ilgili görüş ve tartışmaların başlamasına neden olur. Varlığın niteliği ve varlığa yönelik bilgilerin gerçekliği karşılayıp karşılamadığı konusundaki düşünceler, bu soruya verilen cevapları şekillendirmektedir.

Herakleitos ve Parmenides, olanın (doğa, gerçeklik) ne olduğu ve nasıl olduğu konusundaki görüşleri ile öne çıkmışlardır. Her şeyin oluş içinde olduğunu ve olduğu gibi kalan hiçbir şeyin olamayacağını dile getiren Herakleitos, bunu karşıt güçlerin yasası olan Logos'la temellendirir. Bu düşüncelerini "Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir." yargısıyla özetler. İnsanların "var" diye gördükleri her şey zamana bağlıdır ve sürekli oluş içinde karşıtına dönüşmesinden dolayı varlık, yokluğa veya tersine dönüşür. Parmenides ise "varlığın bir ve kendisiyle özdeş" olduğu savından hareketle "var olanın var olmayandan gelemeyeceği" gibi "yok da olamayacağı" kanıtına dayanır. Parmenides'e göre değişim ancak algıların yanıltıcı görünüşü olabilir. En sonunda "Varlık, vardır." ve "Var olmayan yoktur." düşüncesine ulaşır.

Taoculuğun kurucusu Lao Tse; var olanların, yok olanların isimlendirilmesiyle oluştuğunu söyler. Bu durumdan dolayı Taoculukta varlığın özü, yokluktur. Antik Yunan filozoflarından Gorgias ise "varlık" sözüyle sadece dilde bir anlamı işaret eder. Bu yüzden gerçek bir karşılığı yoktur, karşılığı olanlar sadece tek tek algı nesneleridir görüşünü savunur. Platon, Gorgias'ı "retorik/hitabet" sanatının kurucusu diye adlandırır.

Varlığın var olup olmadığının kesin yargılara ulaştırılamayacağını iddia edenler genel olarak nihilist sayılırken varlığın real veya ideal var olduğunu ifade eden her görüş, felsefede realizm (gerçekçilik) anlayışı içinde kabul edilir. Realist düşüncelerin tümünde varlığın belli bir bilgisinin elde edilebileceği söylenmektedir. Varlığın gerçeklik olarak kabulünde sezgi, akıl veya duyu merkez olarak alınmış olabilir.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

BİLİM VE FELSEFE

İnsan, tarih boyunca varlığa yönelik bilgi oluşturmaya çalışmıştır. Doğa, evren ve kendinin varoluşu üzerine nedensellik bağları kurmaya çalışmıştır. İnsan, bir yandan doğal ihtiyaçlarını karşılamış bir yandan da bilme isteğiyle varlık alanını çözümlemek için uğraşmıştır.

Eski medeniyetlerin birçoğunda özellikle astronomi, fizik ve matematik gibi bilimsel alanlarda oluşan gelişmeler, hem pratik ihtiyaçların karşılanmasında hem de doğayı ve evreni anlama çabasında adımlar atılmasını sağlamıştır. Felsefenin ortaya çıkmasıyla doğaya yönelim başlamış ancak varlığın hareketini sağlayan nedenler açısından felsefe doğanın dışına çıkarılmıştır.

Felsefe ve bilim, her ikisi de varlığı açıklamaya çalışan etkinliklerdir. Varlığı ele alış ve yöntemleri bakımından birbirinden ayrılır, ayrı olma durumlarına rağmen de birbirlerinden etkilenir.

Felsefe ve bilimin ayrıldıkları önemli nokta, hangi varlıklara yöneldikleri üzerinedir. Bilim; fizik, kimya ve biyoloji gibi somut ve olgusal; matematik gibi biçimsel bir varlık alanına yönelmiştir. Felsefe ise olgusal, olgusal olmayan, somut ve soyut tüm varlık alanlarıyla ilgilidir.

Felsefe ve bilim arasındaki diğer bir ayrımsa yöntemle ilgilidir. Bilimler, varlığa yönelik bilgi sürecinde deney ve gözlemler aracılığıyla tekrarlanabilen ve genel olan bilgilere ulaşmaya çalışır. Felsefe ise varlığa yönelik akıl yürütme ve görüş oluşturma şeklinde bilgi oluşturur.

Varlığa yönelik indirgemeci tutumla her bir bilim, kendi alanının ayrıntı bilgisine ulaşmaya olabildiğince çalışır. Felsefe ise oluşan tüm bilgilerin yorumlanıp varlığın geneline yönelik bilgiye ulaşır.

Felsefe ve bilim arasındaki varlığa yönelik bakış açısı, varlığın olup olmadığına yönelik soruda belirginleşir. Bilim, varlığın olup olmadığını sormaz; varlığın var olduğu kabulüyle varlığa yönelir. Felsefe ise bu soruyu varlığın gerçekliğinin bilinip bilinemeyeceği ve varlık-yokluk ikilemi bağlamında ele alır.

Komisyon

Sorular

1. **Bilim, "Varlık var mıdır?" sorusunu felsefenin sorduğu gibi neden sormaz? Yorumlayınız.**
2. **İnsanın, varlığı anlama ve açıklama çabasının nedenleri nelerdir?**

3.1.1.2. Varlığın Mahiyeti

"Varlık var mıdır?" sorusuna "vardır" dendiğinde "Varlık ne türdendir?" sorusu (varlığın mahiyeti problemi) buna eşlik etmektedir. Felsefe tarihinde ilk filozofların ele aldığı problem olarak arkhe sorunu, bu filozofları varlığın ilk nedeni ve ana maddesini doğanın içinde aramalarına yönlendirmiştir. İlk filozoflardan Thales'in ana maddeyi su olarak görmesi bu türden bir cevaptır.

İlk filozoflardan itibaren varlığın mahiyeti sorunu farklı açılardan ele alınmıştır. Tartışmalarda belirleyici unsur olarak insanın duyu ve akıl yetenekleri tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalarda öne çıkan kabullerden biri, duyuların insan aklını yanıltabileceğidir. Bu durum, varlık anlayışını belirlemiştir.

Varlığın mahiyeti ve türleri sorusuna verilen yanıtlar, varlığın **idea** (fikir-düşünce) veya **madde** olduğuna dair iki ana anlayışı öne çıkarmıştır. Varlığın idea veya madde temellerinden birinin veya ikisinin birlikte ele alınışı günümüzde de pek çok varlık anlayışının savunulmasına kaynaklık etmektedir (Felsefedeki ayrışmaların ana kaynaklarından birini oluşturmaktadır.).

Varlığı idea olarak ele almak, varlıklarda duyularla algılanamayan bir özün olduğu iddiasını taşır. İdea, bu yönüyle soyuttur. Varlığın soyut yönünün olması onun duyularla değil de akıl veya sezgiler aracılığıyla fark edilebilecek bir yapısı olduğunu ima eder. Varlığı idea temelinde ele almak felsefede **idealizm** olarak isimlendirilir. İdealist düşünceler, kendi içinde çeşitlenmekle birlikte genel bir kabul olarak metafizik alanın olduğu fikrini de taşır.

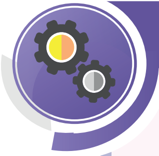
Materyalizmin idealizmin karşıtı olduğu kabul edilir. **Materyalizm**; varlık hangi şekillerde olursa olsun, varlığın temelinde maddenin olduğu iddiasını taşır (İdea cinsinden olanları da maddelerin ortak özelliklerinin soyutlanması olarak görürler.). Materyalizm, insanın düşünmesi de dâhil olmak üzere var olanların maddenin farklı biçimleri olduğunu kabul eder.

İdealizm ve materyalizm düşüncelerinin yanı sıra varlığın mahiyeti konusunda **düalist** (ikici) görüş vardır. Bu görüşe göre varlığın bir yönü madde bir yönü ideadır. Örneğin insanı ruh ve bedenin toplamı olarak görmek düalist bir bakış açısıdır.

Oluş veya süreç felsefelerine göre varlık bir oluştur. Varlık sürekli bir değişim içinde olduğundan varlığın değişmeden kalan somut veya soyut özünden bahsedilemez. İnsanın varlığa yönelik bilgisi, değişim ve etkileşim içinde olan nesnelerin bilgisiyle sınırlıdır.

Varlığın mahiyeti tartışmalarındaki bir başka görüş de varlığın ne tür olursa olsun özünün bilinemeyeceğini, varlığın özünün değil fenomenlerin (görüngülerin) bilinmesinin mümkün olduğunu savunan **fenomenalizm**dir.

Çağdaş felsefede öz tartışmalarına farklı bir bakış da **varoluşçuluk**tur. Varoluşçuluğa göre gerçek arayışı insani bir çabadır ve insan, gerçekliği ilk önce kendinde aramalıdır. Varoluşçuluğa göre varlığın yani insanın özü belirlenmemiştir. İnsan, eylem ve özgür seçimleriyle özünü oluşturmaktadır.

Uygulama

Aşağıda verilen varlık görüşlerinin karşısına varlığın temeli olan kavramlardan uygun olanı yazınız.

Madde-idea, Fenomen, İnsan, Madde, İdea

Varlık Görüşleri	Varlığın Temeli
İdealizm	....
Materyalizm	....
Düalizm	....
Fenomenalizm	....
Varoluşçuluk	....

3.1.1.3. Evrende Amaçlılık

Varlığın var olmasının nedeniyle ilgili görüşler, varlık felsefesinde yeni bir tartışma başlığı oluşturur. Evrende amaçlılık tartışmaları, bir yanda varlıkların oluşumunu bir yandan da varlıkların birbirini nasıl etkilediğini içerir. Evrenin amaçlılığı, evrenin tümünü bağlayıcı bir etki veya tek tek varlıkların hareketlerinin temeli olarak da (oluş ve değişimi açıklamak üzere de) ele alınabilir. Evrende amaçlılığın olup olmadığı tartışmaları iki alt başlıkta toplanır: teolojik (inançsal) ve kozmolojik (evren bilim) açıklamalar.

Evrende amaçlılık konusundaki teolojik tartışmaların merkezini Tanrı'nın yaratımı veya tasarımıyla ilgili görüşler oluşturur. Tanrı'nın varlığına yönelik öne sürülen fikirler, evrende bir amacın olup olmadığına yönelik fikirlere dönüşür. Tanrı'nın kabulü, varlıkların oluş ve değişimini açıklayan sistem oluşmasını sağlar. Tanrı inancının olduğu bütün inanç yapılarında varlıkların temel sebebi olarak Tanrı ele alınır (Tanrı bilinçli olarak yaratmış, yani var olanlar önceden tasarlanmış olarak yaratılmıştır.).

Evrende amaçlılık tartışmalarındaki ikinci kısım; kozmolojik, spiritüalist (ruhçu) ve hümanist açıklamalar başlığı altında toplanabilir. Var olanın canı ve ruhu dolayısıyla belli bir irade ve akılsal yapısı olduğu fikri vardır.

Bu fikirlerin karşıtı ise mekanizm fikridir. Mekanist anlayışa göre varlıklar, evrendeki fizik yasalarının sonucu olarak şekillenmektedir. Canlılık bile böyle bir gücün sonucudur. Dolayısıyla amaca yönelik oldukları, belli bir tasarımla yaratıldıkları veya belli amaçlar gözeterek hareket ettikleri söylenemez.

Aristoteles, varlıkların değişim göstermesinin zorunlu olarak özlerini değiştirmediğini belirtir. Varlıkların özlerini koruyarak, belli bir amaç doğrultusunda başkalaşmakta olduğunu ileri sürerek değişimi; madde ve form (biçim) kavramlarıyla açıklar.

Görünen her varlığın form kazanmış birer madde olduğunu belirtir. Onun görüşünde madde, form aldığı zaman yeni hâline dönüşür. Yenisi de form alırsa başka bir şekle dönüşür. Bu, devam eden bir süreçtir ve belli bir amaç doğrultusunda gerçekleşir.

Aristoteles, varlıkların amaçsal değişimini neden-sonuç ilişkisi üzerinden açıklamıştır. Varlıklar, dört nedenin etkisiyle oluşur. Bunlar; maddi, formel, fail ve ereksel nedenlerdir. Değişimin amaçlılığını ereksel (amaçsal) neden içerir. Örneğin çiçekler için alçıdan yapılmış bir vazo vardır. Vazonun maddesi alçıdır ve alçı, onun maddi nedenidir. Alçının şekil almış hâli formel nedendir. Onu vazo hâline getiren sanatçı, fail nedendir. Vazonun çiçekler için yapılmış olması ereksel nedendir.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Öyle bir kimse düşünelim ki en güçlü akıl ve düşünme yetileri ile donanmış olarak bu dünyaya birdenbire gelsin; gerçekten, nesnelerin sürekli olarak art arda gelişini ve birbirini izleyen olayları hemen gözleyecektir ancak bundan öte bir şey bulamayacaktır. Başlangıçta, hiçbir akıl yürütmeyle neden ve etki ideasına ulaşamayacaktır çünkü bütün doğal işlemlerin yapıcıları olan belirli güçler, hiçbir zaman duyulara gelmezler ve belirli bir durumda sadece bir olay bir başkasından önce geliyor diye birinin neden ötekinin etki olduğu sonucunu çıkarmak, akla uygun bir şey değildir. Bunların bir araya gelmeleri rastgele ve gelişigüzel olabilir. Birinin ortaya çıkmasından öbürünün varoluşunu çıkarsamak için bir sebep olmayabilir.

Hume, İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma

Sorular

1. **Birbiri ardına gelen olaylar neden sonuç ilişkisi olarak düşünülebilir mi?**
2. **Hume nedenselliğe neden karşı çıkmaktadır?**

Uygulama

Aşağıda varlık türlerinin sınıflandırılmasına yönelik Takiyettin Mengüşoğlu'nun bir metni verilmiştir. Verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Varlığın iki türü vardır; 1. Real varlık, 2. İdeal varlık. Her iki varlık türü birbirinden çok farklıdır. Real varlık; zaman ve mekân içinde yer alması, onun oluş içinde bulunduğunu, değiştiğini gösterir. Oluş; hem meydana gelme, değişme hem de başka şekillere girme demektir. Bütün real varlık dünyasında bu fenomenleri göstermek çok kolaydır; bunun için insanın çevresine, etrafına bakması yeter.

...

İdeal varlık, real varlığın tam karşıtıdır. İdeal varlık, zaman mekânda bir yer kaplamaz. Bundan dolayı ne değişir ne de oluş içinde bulunur. Bunun sonucu olarak da ideal varlık meydana gelmez, değişmez, başka bir şekle girmez; onun bireyliliği de yoktur. Bu nedenle ideal varlığın var olmasına öteden beri karşı konmuş, tartışmalara en çok sahne olmuş bir varlık türü olmuştur. Birçok felsefe teorisi bu varlığı süjenin herhangi bir yeteneğinin bir ürünü sayar ve süjenin bu varlığı meydana getirdiğini söyler; hatta adını bile bu alan için kullanmaktan çekinir.

Buna ideal varlığı göstermenin güçlüğü de katılırsa teorilerin özgürlüklerinin ne kadar artacağı düşünülebilir. Gerçekten ideal varlığı göstermek, real varlığı göstermek kadar kolay değildir. Nitekim öteden beri ideler, daima real varlık sferlerinin (alanlarının) dışında gösterilmişlerdir. İdeler dünyası, bu real dünyayı aşan, bu dünyanın temelini oluşturan bağımsız bir dünya olarak kabul edilmiştir. İdeler hakkındaki bu felsefe teorisi de ideal varlık türünün metafizik yükünü ağırlaştırmış ve ondan vazgeçilebileceği düşüncesine güç kazandırmıştır. Çünkü bu kurgucu (konstruktif) metafizik teori; problemi açıklayamamış, tersine onu belirsiz kılmıştır. Fakat ontoloji, ideal varlıkla real varlık dünyasını aşan, onunla hiçbir ilgisi olmayan, ona bağlı olmayan, bağımsız, havada duran bir varlık dünyası yani real varlık dünyasının dışında bulunan bir ideler dünyasını kast etmemektedir. Ontoloji, ideal varlığı aynı real varlık dünyası içinde görmekte ve bu bakımdan ontoloji çok somut fenomenlerden hareket etmektedir.

Takiyettin Mengüşoğlu, Felsefeye Giriş

Sorular

1. **Varlık türlerinin farklılıkları nelerdir?**
   ....
   ....
   ....

2. **Metafiziğin hangi yönü eleştirilmiştir?**
   ....
   ....
   ....

3. **Metne göre metafizik ve ontoloji arasındaki farklar nelerdir? Yazınız.**
   ....
   ....
   ....
   ....

Uygulama

Aşağıda verilen şiiri okuyup şiirden hareketle soruları cevaplayınız.

YALNIZIN DURUMLARI

I.
Her şeyi süpürebilirsin;
Sonbaharı süpüremezsin.
Sen her şeyi süpürebilirsin;
Sonbaharı süpüremezsin.
Yalnızsa
Sürekli bir sonbaharı
Süpürür hep.
Düşünemezsin.

VI.
Yalnızın
Sakladığı bir şey vardır;
Boyuna yerini değiştirir,
Boyuna onu arar.
Biri bulsa diye.

X.
Yalnızın odasında
İkinci bir yalnızlıktır
Ayna.

XI.
Yalnız
Hep uyanır
İkinci uykusuna.

XII.
Yalnız
Kendi ben'inin
sen'idir.

XIV.
Hep susadığında
O
Kendi çölündedir.

XVIII.
Yalnız
Hem kaptanı
Hem de tek yolcusudur
Batmakta olan gemisinin.
Onun için
Ne sonuncu ayrılabilir
Gemisinden,
Ne de ilkin.

XIX.
Yalnızın adı okunduğunda
Okulda ya da yaşamda
Kimse
"Burada"
diyemez.
Ama
Yok da.

XXIV.
Her leke
Kendisiyle çıkar.

Özdemir Asaf, Yalnızın Durumları

Sorular

1. **Şiirde sonbahar kavramı hangi varlık türünü ifade etmektedir?**
2. **Yalnızlık, şiire göre insanın yaşadığı bir durum mu yoksa insanın farklı bir var oluşu mudur? Değerlendiriniz.**
3. **Şiirden hareketle yalnızlık hakkında felsefi bir soru oluşturup sorunuzu aşağıda boş bırakılan yere yazınız.**

....
....
....
....

Uygulama

Hikâye, roman, kısa film veya belgesellerde işlenen herhangi bir konuyu varlık felsefesi açısından değerlendiriniz. Değerlendirmenizi aşağıdaki formu doldurarak sınıfta paylaşınız.

Eserin Adı				
Seçilen Tür	Hikaye	Roman	Kısa Film	Belgesel
	☐	☐	☐	☐

ESERİN KONUSU

ESERİN ÖZETİ

ESERDE GEÇEN VARLIK FELSEFESİ KAVRAMLARI

ESERDE GEÇEN VARLIK FELSEFESİ PROBLEMLERİ

Uygulama

Aşağıdaki bilgileri okuyup verilen soruları cevaplayınız.

SEVMEK ZAMANI (1965)

Sevmek Zamanı, 1965 yılı yapımı bir Türk filmidir (Görsel 3.2). Yönetmen, Metin Erksan'dır. Senaristler, Metin Erksan ve Kemal Demirel'dir. Oyuncular; Müşfik Kenter, Sema Özcan, Süleyman Saim Tekcan, Fadıl Garan ...

Görsel 3.2: Filmden bir sahne

Film Özeti

"Halil, ustasıyla birlikte adada boyacılık yapmaktadır. Çalışmaya gittiği bir köşkün duvarında asılı duran bir kadın resmine âşık olur. Resme bakmak için evi sık sık ziyaret eden Halil, bu güzel kadının suretine âşık olmuştur. Bu ziyaretlerin birinde resmini gördüğü kadın, Meral, ansızın çıkagelir. Halil'in suretine âşık olduğunu öğrenen Meral, bu durumdan fazlasıyla etkilenir ve Halil'in duygularına olumlu yaklaşır ama Halil, resme âşık olduğunu söyler."

Filmden Replikler

Halil : Resminle benim aramdaki bir durum, seni ilgilendirmez. Ben senin resmine âşığım.

Meral : İyi ama âşık olduğun resim, benim resmim. İşte ben de buradayım, söyleyeceklerini dinlemeye geldim.

Halil : Resmin sen değilsin ki? Resmin benim dünyama ait bir şey. Ben seni değil resmini tanıyorum. Belki sen benim bütün güzel düşüncelerimi yıkarsın.

Meral : Bu davranışların bir korkudan ileri geliyor.

Halil : Evet. Bu korku, sevdiğim bir şeye ebediyyen sahip olmak için çekilen bir korku. Ben senin resmine değil de sana âşık olsaydım ne olacaktı? Belki bir kere bile bakmayacaktın yüzüme. Belki de alay edecektin sevgimle. Hâlbuki resmin bana dostça bakıyor.

Sorular

1. **Metinde bir insanın somut varlığından öte o kişinin resmine âşık olunması varlık felsefesi açısından değerlendirildiğinde bu durum hangi akıma karşılık gelir? Gerekçeleriyle değerlendiriniz.**
2. **Repliklerde geçen** "benim dünyam" **sözüyle ifade edilen nedir?**
3. **Halil'in bir resme yönelik yaşadığı bu durumun psikolojik bir sorun değil de felsefi bir yaklaşım olduğunu nasıl temellendirebilirsiniz?**
4. **Meral'in kendi resmi ile kendisini bir ve aynı olarak kabul etmesi hangi varlık anlayışına karşılık gelir? Değerlendiriniz.**

3.2. BİLGİ FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 3.3: Farklı yollar

Üniversite sınavı için evden çıktığınızı ve sadece bir yol bildiğinizi varsayın. O gün, o yolun herhangi bir nedenden dolayı kapalı olduğunu ve başka bir yol aradığınızı düşünün (Görsel 3.3). Belki şanslı bir tahminle tesadüfen yolu bulabilirsiniz. Nitekim daha önce başka yerleri de bu şekilde bulmuş olabilirsiniz. Ama her şeyden önce karşılaştığınız sorunu çözmek için düşünmeye başlarsınız. Şehrin planını, kalan mesafeyi, alternatif bir yolu kime sorabileceğinizi, kime güvenebileceğinizi, bir navigasyon cihazına erişip erişemeyeceğinizi, bölge hakkındaki daha önceki bilgilerinizi vb.lerini probleminizi çözmenize yardımcı olacak şekilde aklınızdan geçirirsiniz. Süreç boyunca sınava zamanında varmak için bir veya birden fazla çözüm yolu geliştirirsiniz. Çözüm yolunu veya yollarını kendinize göre denersiniz. Sonuç olarak ya sınava zamanında yetişirsiniz ya yetişemezsiniz ya da kaybolursunuz.

Komisyon

Sorular

1. **Yolu bulmak için bilgiye mi yoksa tahmine mi başvurursunuz? Neden?**
2. **Yolu bulmak için elde ettiğiniz bilgilerin doğruluğuna veya yanlışlığına nasıl karar verirsiniz?**

3.2.1. BİLGİ FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsanın duyumsanabilir veya düşünülebilir olanlara dair sezgi, gözlem veya akıl yürütme etkinlikleriyle ulaştığı betimlemeler veya yaptığı belirlemeler ve kuşaktan kuşağa sürdürülen bu tür aktarımlar (öğrenmeler) **bilgi** olarak ifade edilebilir.

Bilginin oluşumunda en azından bilgi edinen insanın ve bilgisi edinilen varlığın (gerçek ya da düşünsel) olduğu kabul edilir. İnsan; bu açıdan bir varlığa yönelir ve onun özellikleri üzerinde düşünür. Bunun sonucunda da bilgi edinmiş olur. Bilme ve bilgi arayışı; insanın bazı temel ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğundan kaynaklandığı gibi daha saf olarak merak, şaşırma veya hayal etmesinden de kaynaklanabilir.

Bilgi, bireysel ve sosyal her türlü ilişkide bulunur. Teknik bilgilerden ahlaki veya dinî bilgilere kadar oluşturulan her bilgi hayata yön verir. Bilgiler hayatın rehberidir. Bilgiye dayalı gerçekleştirilen işlerde istendik veya istenmedik sonuçlarla karşılaşılabilir. Doğru bilgi hayat kurtarabilir, yanlış bilgiyse içinden çıkılmaz durumlara neden olabilir. Hatta doğruluğundan şüphe duyulmayan bilgiler bile insanları yanıltabilir.

Bilgiden kaynaklanan bazı sorunlar bilginin ne olduğunun sorgulanmasına ve onda bulunan problematik yapıların ayrıntılı olarak incelenmesine neden olmuştur. "Bilme fenomeni" ve bilginin doğasına yönelik yapılan sorgulama ve incelemeler, bilgi felsefesinin alanını oluşturmaktadır.

Epistemoloji (bilgi kuramı) olarak da bilinen bilgi felsefesi öncelikle bilme ve bilgi fenomeni üzerine odaklanır. Aynı zamanda bilginin doğruluğu, kaynağı, sınırı, ölçütü, değeri veya güvenirliliği gibi konular üzerinde de durmaktadır. Felsefe dışındaki bilgi alanları, kendi bilgilerinin doğruluğunu sorgulama ve temel argümanları temellendirme sırasında bilgi felsefesinden yararlanmaktadır.

Bilgi felsefesinin konusunu daha iyi anlamak için onun bazı ana problemlerine bakmak gerekir. Bu problemlerin bazıları şunlardır: "Doğru bilgi mümkün müdür?", "Bilginin kaynağı nedir?", "Bilginin sınırları ve doğru bilginin ölçütleri nelerdir?" ve "Bilginin güvenirliliği ve değeri nelerdir?"

3.2.1.1. Doğru Bilginin İmkânı

"Herhangi bir şeyi bilebilir miyiz?", "Bilme mümkünse hangi şeyleri, nasıl bilebiliriz?" bu sorular, bilgi kuramının en temel sorularını oluşturmaktadır. Bir yanda "kesin doğru bilginin mümkün olduğu", diğer yanda "sağlıklı hiçbir bilginin mümkün olmadığı" ileri sürülmektedir.

Bir varlık hakkında mutlak kesinlikte doğru bilgilere sahip olabilir miyiz? Örneğin domates hakkında "Domates kırmızıdır." bilgisi kesin midir? Domatesin olgunlaşmadan önce yeşil, daha önce sarı bir çiçek, onun öncesinde yeşil bir fide, daha da öncesinde turuncu bir tohum olduğu düşünülürse bu bilginin mutlak kesinlik taşımadığı anlaşılır. Buna karşılık herhangi biri "Gördüğüm şu domates kırmızıdır." önermesini ileri sürebilir ve bunun kesin bilgi olduğunu iddia edebilir. Bu kişi, renkleri birbirine karıştırma engeli olan ve bunun da farkında olmayan biriyse yine şüpheli bir bilgi ortaya çıkabilir. Olgusal bir durum üzerinde oluşan bilgiler bile şüpheli olabiliyorsa olgusal olmayanlar için durum daha da karmaşık hâle gelebilir.

MÖ 530'larda yaşamış olan Xenophanes'un (Ksenefon) "Eğer insan şans eseri söyleyebilseydi en son gerçeği./Bunun ne olduğunu kendisi bile bilemezdi./Aslında her şey örülmüş bir tahmin ağından ibarettir." dediği rivayet edilir. Kuşkucu filozoflara göre en sağlam görünen gözlem ve deneyim durumunda bile örneğin suya batırılan çubuğun göze kırık görünmesinde olduğu gibi duyular bizleri yanıltmaktadır.

Kuşkucular, algı yanılmalarını örnek göstererek duyular aracılığıyla elde edilen bilgilere güvenilemeyeceğini savunurlar. Aynı zamanda bilginin mutlak yani değişmez olmadığını da ileri sürerler. **Septik** düşünürler; bazı bilgilerin kesin bir şekilde ispatlanamaması, bazılarının değişime uğraması, bunun yanında insan duyularındaki hata payı ve benzeri her türlü göreceliğe dayanarak doğru bilginin mümkün olmadığı görüşüne varmıştır.

Doğru bilginin mümkün olduğunu düşünen filozoflar ise septiklerin görüşlerini çürütmeye çalışmış ve bu konuda bilgiye sağlam temel teşkil edecek kaynaklar aramıştır. Septik filozoflara karşı bilginin varlığını savunmaları dogmatik filozofları taraf yapsa da görüşleri itibarıyla birbirlerinden farklılık gösterirler. Başka bir deyişle dogmatik filozoflar bilginin varlığında uzlaşır ama kaynağı bakımından ayrışırlar.

Uygulama

Aşağıda verilen bağlantıdaki videoyu izleyip videodan hareketle soruları cevaplayınız.

Ames Odası Videosu

http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=6283

Sorular

1. **Algı yanılmaları, bilginin doğruluğu için şüphe oluşturur mu? Açıklayınız.**
2. **Doğru bilgiye nasıl ulaşılabilir?**

3.2.1.2. Bilginin Kaynağı

Bilgiler nasıl elde edilmektedir? Bunun araştırılması, bilgi imkânı kadar bilgilerin doğruluk ve kesinliğinden nasıl emin olunacağıyla da ilgilidir.

Bilginin kaynağına yönelik tartışmaların odağını, insanın bilgiye hangi yetisi veya özelliğiyle sahip olduğu görüşü oluşturur. İnsana ait olan yeti ve özellikler düşünülecek olursa akıl, duyu ve sezgi öne çıkar. Bunun farkındalığında olan dogmatik filozoflar, bu yeti ve özelliklerden yola çıkarak düşüncelerini ifade etmeye çalışmıştır.

Bu filozofların bazıları bilgilerin temel kaynağı olarak aklı görür. İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliğin akıl olması onları doğrular niteliktedir. Ancak akıl tek başına bilgi oluşturmada yetkin olmayabilir. Göz görmez, kulak duymazsa yani duyu organları çalışmazsa bilgi nasıl elde edilebilir? Nitekim bazı filozoflar da bilgilerin kaynağını duyuların oluşturduğunu savunarak akıldan önce duyuyu ileri sürmüştür. Felsefede bilginin kaynağını açıklamak için akıl ve duyunun tek başına yeterli olamayacağını onların bir arada bilgiye kaynak olabileceğini öne süren de olmuştur. Akıl ve duyunun dışında kaynak arayanlar da yok değildir. Bu düşünürler, bir anda içe doğan bilgileri akıl ve duyu ile açıklamanın mümkün olmadığından hareket edip insanın sezgiyle bilgi oluşturduğunu savunmuştur. Başka ihtimaller de olabilir? Hatta hiç söylenmemiş ve daha önce düşünülmemiş bir kaynak da ileri sürülebilir.

Rasyonalizm (Akılcılık): Kendisinden şüphe edilemeyecek olan bilgiye akılla ulaşılabilir. Bilginin kaynağı olarak akıl, bazı bilgi ve yetenekleri doğuştan getirir. Örneğin matematik bilgisi duyular sonucunda değil de akıl yeteneğiyle oluşturulmuştur.

Empirizm (Deneyimcilik): İnsan zihni doğuştan boş bir levha (tabula rasa) gibidir ve insanın zihni deneyimi sayesinde bilgiyle dolmaya başlar. Bilgi, duyular aracılığıyla oluşur. Örneğin elmanın tadının, kokusunun ve renginin bilgisi duyular yoluyla oluşan bilgilerdir.

Kritisizm (Eleştiricilik): Bilginin oluşumunda tek başına ne akılcı görüş ne de deneyimci görüş yeterli olabilir. Bilgi için hem deneyime hem de akla ihtiyaç vardır. İnsanın tüm bilgisi deneyimden başlar ama bu, bilgilerin tek kaynağının deneyim olduğu sonucunu çıkarmaz. Aklın formları olmadan deneyimin anlamlı hâle gelmesi mümkün değildir. Örneğin kaynayan suyun buharlaşması bilgisi, duyuyla başlayan ve aklın formlarında oluşan bilgidir.

Entüisyonizm (Sezgicilik): İnsanın akıl ve deneyim yetisinin ötesinde ve hiçbir kanıtlamaya ihtiyaç duymadan bilgi oluşturmasıdır. Aracı olmadan ortaya çıkarılan bu bilgilerin temeli sezgilere dayanır. Akıl ve deneyimin bilgi oluşturması reddedilmemekle birlikte sezgilerden gelen bilgi daha değerli kabul edilir. Örneğin bir tehlike karşısında korunma içgüdüsü veya kalbe doğan bilgiler sezgiseldir.

Uygulama

Aşağıda bazı bilgiler verilmiştir. Bunlardan hareketle soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

- Dünya, Güneş'in etrafında dönmektedir.
- Toplu taşımanın kullanılması trafiği azaltır.
- En iyi yönetim şekli cumhuriyettir.
- Sevmek paylaşmaktır.
- Bir yarışmada ikinciyi geçen ikinci olur.

Sorular

1. **Bu bilgiler, bilginin kaynağına yönelik hangi görüş veya görüşlere kanıt olabilir? Açıklayınız.**
....
....
....

2. **Bu bilgilerin doğruluğunun mümkün olmadığı nasıl savunulabilir?**
....
....
....

3.2.1.3. Bilginin Sınırları ve Doğru Bilginin Ölçütü

İnsanın bilemeyeceği bir şey var mıdır? Eğer varsa bunu neler belirler? Yaşanılan çoğu sorun, neleri ne şekilde ve kesin olarak bilemeyişten veya onu tanımlayamayıştan kaynaklanmaktadır. Geniş bir çerçeveden bakılırsa bu durumun araştırılması, insanların bilgiden kaynaklı anlaşmazlıklarını çözmede önemli gelişmeler doğurabilir. Bu merkezde oluşan problemlerin çözümüne yönelik cevap arayışlarında felsefede iki kavram öne çıkar: Bunlar "sınır" ve "ölçüt" kavramlarıdır ve problem bu kavramlar üzerinden tartışılır.

Bilginin sınırı tartışmasında bazı düşünürler bilinenle bilinmeyeni ayırmak için bilgiye sınır çekmiş, bazı düşünürler ise böylesi bir sınırın olmadığını ileri sürmüştür. Tartışmanın merkez noktalarından biri insanın yöneldiği nesneyi gerçekte olduğu şekliyle bilip bilemeyeceğidir. Bilgiye bir sınır çekilemeyeceğini düşünen filozoflar, insandan bağımsız bir varlık alanını kabul eder ve insanın o alandaki nesneleri olduğu gibi bildiğini savunur. Bilgiye bir sınır çekileceğini düşünen filozoflar, insanın o nesneleri olduğu gibi değil de kendisine göründüğü kadarıyla bilebileceğini savunur.

Bilgiye dair problemlerin tartışılmasında filozoflar bazı ölçütler ileri sürmüşlerdir. Aslında bilginin doğru olup olmadığını anlamak için bazen o bilgiyi bilinen bir bilgiyle karşılaştırır, bazen de onun gerçekle uyuşup uyuşmadığına bizzat bakar. Bilginin doğruluğunu belirlemede her zaman bir referans noktası vardır. Dolayısıyla sunulan bu ölçütler, farkında olunsun ya da olunmasın günlük hayatta kullanılmıştır. Bu ölçütlerin her durumda doğruyu belirlediğini ve bundan başka bir ölçüt olamayacağını düşünmek de yanlış olur. Çünkü bu ölçütler, bazı durumlarda elverişli bazı durumlarda ise elverişsizdir ve bu yüzden sıkça eleştirilmiştir. Bu ölçütlerden öne çıkanlar; uygunluk, tutarlılık, tümel uzlaşım, apaçıklık ve yarar ölçütleridir.

BİLGİNİN DOĞRULUĞU İÇİN ÖNERİLEN ÖLÇÜTLER

Uygunluk Ölçütü: Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, bildirdiği şeyin nesnesiyle örtüşüyorsa doğrudur. Örneğin "Kapıyı çalan Zeynep'tir." ifadesi kapı açıldığında Zeynep görülürse doğrudur.

Tutarlılık Ölçütü: Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, doğru olarak kabul edilen başka bilgilerle çelişmiyorsa veya bir akıl yürütmeye dayanma sonucunda oluşmuş ve mantıksal açıdan geçerliyse doğrudur. Örneğin "Üçgen üç kenarlıdır." ifadesi mantık açısından geçerli olduğu için doğrudur.

Tümel Uzlaşım: Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, çoğunluk tarafından doğru kabul ediliyorsa doğrudur. "Resmî işlerde hasta ve yaşlılara öncelik tanınması gerekir." ifadesi, çoğunluk tarafından kabul edildiği için doğrudur.

Apaçıklık (Açık-Seçik): Bu ölçüte göre öne sürülen ifade, açık ve seçik olması durumunda doğrudur. Örneğin dişi ağrıyan birinin dişinin ağrıdığını bilmesi açıktır. Hangi dişinin ağrıdığını bilirse açık olan durum aynı zamanda başka dişlerle karışmayacağı için seçik hâle de gelmiş olur. Dolayısıyla kişi hangi dişinin ağrıdığı bilgisini apaçık şekilde fark etmiş olduğu için ifade doğrudur.

Yarar Ölçütü: Bilgi, bu ölçüte göre pratik hayatta fayda verme koşuluyla doğrudur. Örneğin ölümcül bir hastalığın tedavisinde "X ilacı kullanılır." ifadesi, o ilacın fayda sağlaması koşuluyla doğrudur.

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Eray Yağanak: Burada önemli bir konu var. Akılcılar ile deneyimciler arasındaki tartışma bağlamında duyu verilerini kesin bilginin kaynağı olarak kabul edebilir miyiz? Duyu verileri güvenilir midir? Duyu verileri herkeste aynı biçimde mi ortaya çıkar? Yoksa farklı insanlar farklı duyu verilerine mi sahiptir? Eğer bir fark varsa duyu verilerinden yola çıkarak ortak bir bilgi veya doğru bilgi anlayışına sahip olunabilir mi? Ya da duyu verileri bizi neden yanıltır?

Ahmet Eyim: (…) Tartışmayı şu soruyla devam ettirelim: Bilgi dediğimiz şey neyin bilgisidir? Tabii ki bir nesnenin bilgisidir. Kendimiz de dâhil olmak üzere evrendeki tüm nesneler bilginin nesnesidir. Tabii ki eğer bir zihnin varlığını kabul ediyorsak ve bu zihin bizim bilmemize açıksa zihinsel süreçlerimizin de bilgilerimizin nesnesi olduğunu söyleyebiliriz. Fiziksel nesnelere ait bilgilerimiz üzerine konuşacak olursak bilgi dediğimiz şeyde bizi yanıltan sahip olduğumuz yetilerimiz mi yoksa bilme iddiasında olduğumuz nesnenin doğası mı bizi yanıltıyor? (…)

Eray Yağanak: Okuyucularımız için daha az akademik bir tartışma amaçladığımız için daha kolay bir soru üzerinden gidecek olursak bilgi konusunu konuşurken aklımıza insan geliyor ve insan bilir diyoruz. O hâlde insan bilgisinin ayırt edici özellikleri nelerdir?

Ahmet Eyim: İnsan olarak bizler de doğadaki diğer varlıklar gibi doğanın bir parçasıyız. Bir çakıl taşını düşündüğümüz zaman, insanla bu çakıl taşının doğadaki fizik yasalarına uyma konusunda fiziksel yönümüz itibarıyla bir benzerlik söz konusudur. Örneğin basit bir akıl yürütme ile bir taş parçasının da bir insan bedeninin de belirli bir yükseklikten bırakıldığında yer çekimine uymak durumunda olduğunu biliyoruz. Bilgi felsefesi açısından insanı diğer varlıklardan ayırt eden özellik nedir sorusunu sorduğumuzda ise insanın bilişsel yönü ön plana çıkacaktır. İnsan bilgiye bilinçli bir şekilde sahip olabilen, bunu aktarabilen bir varlıktır. Örneğin kedim aç olduğunda benim yanıma gelip bana aç olduğunu gösterecek şekilde bazı davranışlar sergileyebilir. (…)

Eray Yağanak: (…) Kedi bunu bilinçli olarak mı yapıyor?

Ahmet Eyim: Evet, bilinç kavramına vurgu yaptığımızda bir ayrım olduğu noktasına geliyoruz. (...) Genel olarak insanı diğer canlılardan ayırt eden bir özellik olarak içgüdüden öteye, içsel durumlarımızı kavramlarla bilmemizdir. İnsanın sahip olduğu bilgiyi dil ve kavramlar aracılığıyla ifade edebilmesi açısından diğer bilgilerden (özel anlamda diğer canlıların sahip olduğu bilgilerden) bir farkı olduğu söylenebilir.

Eray Yağanak, Felsefe Diyalogları

Sorular

1. **Duyumlar herkeste aynı biçimde mi ortaya çıkar? Açıklayınız.**

....
....
....
....
....

2. **İnsanın bilgisinin ayırt edici özellikleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

....
....
....
....
....
....

Uygulama

Aşağıdaki durumları gerçekleştirirken kullandığınız bilgileri düşününüz. Bu bilgileri doğrulamak için hangi ölçütlerin kullanılması gerektiğini nedenleriyle beraber boş bırakılan yerlere yazınız.

1. **Meslek seçerken**
   ....
   ....
   ....
   ....

2. **Teknolojik bir alet satın alırken**
   ....
   ....
   ....
   ....

3. **Bir arkadaş seçerken**
   ....
   ....
   ....
   ....

Tartışalım

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle doğruluk ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi tartışınız.

DOĞRULUK VE GERÇEKLİK

Genellikle gündelik hayatta karşımızdakinin bir iddiasını doğru bulmadığımızı belirtmek istediğimizde "Senin bu sözün yanlış." dediğimiz gibi "Senin bu sözün gerçek değil." dediğimiz de olur ya da daha ilginç bir örnek olarak Amerikan filmlerindeki mahkeme sahnelerinde tanığa ettirilen yemini verebiliriz: Bu yemin Türkçeye bazen "doğruyu, yalnızca doğruyu söyleyeceğime…" bazen ise " gerçeği, yalnızca gerçeği söyleyeceğime…" şeklinde çevrilmektedir. Aslında doğrusu birinci yani tanığın yalnızca "doğru"yu söyleyeceğine yemin etmesidir. Çünkü "gerçek" asla söylenemez: Gerçek, söylenen şeyin, iddianın konusu olan şeydir ve dış dünyada, nesnel dünyada bulunur. Örneğin "güneş", "havanın sıcaklığı", "yağmur yağması" bir doğru değildir, bir gerçektir. Ama güneşin var olduğuna, havanın sıcak olduğuna, dışarıda yağmur yağdığına ilişkin sözümüz, ifademiz "doğru"dur (veya eğer dış dünyada bir güneş yoksa hava sıcak değilse, yağmur yağmıyorsa "yanlış"tır). O hâlde doğruluk zihinle, zihinde bulunan veya zihnin ürettiği bir şeyle, teknik bir deyişle "önerme" ile ilgilidir. Bir önerme doğru veya yanlış olabilir. Buna karşılık gerçeklik veya gerçek olmama önermenin konusu olan şeyle özneye göre "dıştan" olan şeyle ilgilidir. Kısacası bir şey veya bir olgu doğru veya yanlış olamaz. Daha doğrusu her önerme telaffuz edilir edilmez, bu özelliği bakımından yani bir ses veya bir yazı olarak gerçektir.

Ahmet ARSLAN, Felsefeye Giriş

3.2.1.4. Bilginin Güvenirliliği ve Değeri

"Bilgi" (hakikati, gerçeği bilme) dolayımsız olarak değerdir, bunun için başkaca bir referansa ihtiyaç yoktur. Erdemin birincil şartı da bundan dolayı "bilgi" olarak kabul edilmektedir. Hukuki olarak da (anayasada olduğu gibi) "bilgi" ve "araştırma" temel bir insan hakkıdır. "Bilgisiz kişi" doğru ya da yanlış yaptığını bilemez, doğru bilgi olmadan doğru hüküm kurulamaz. Bilgi, doğru eylemin (ahlaki davranışın da) temelini oluşturmaktadır.

Pratik hayatta ise insanların ihtiyaçlarını karşılayan bilgiler daha değerli sayılmaktadır. Bu değeri belirleyen ihtiyaç, hayati olabildiği gibi ekonomik veya tamamen kişisel de olabilir. Biri için değerli olan bilgi, bir başkası için değerli olmayabilir. Dolayısıyla sosyal medya, dergi, gazete, haber ve televizyon programları gibi oluşumlar; yayınlarını toplumun ilgi alanına göre seçilmiş bilgilerle donatır.

Bilgilerin kullanımı aşamasında bir başka mesele de bilginin değerine paralel olarak onların güvenirliliği meselesidir. Merak edilen ve araştırılan konularda zaman kaybetmemek adına doğru bilgiye ulaşmak için bilgilerin güvenilir olması çok önemlidir. Bu konuda filozofların doğru bilgiye yönelik öğretilerinin yanında birçok girişimler de mevcuttur. Bilirkişiler, hakemli yayınlar, devlet siteleri ve uzman görüşlü programlar bunlara örnek gösterilebilir.

Uygulama

İnternet, sosyal medya, televizyon programları, dergi veya gazete haberlerinde paylaşılan bilgilerden bir örnek alınız (Görsel 3.4, Görsel 3.5, Görsel 3.6). Bilginin değeri ve güvenilirliği açısından örneğinizle ilgili aldığınız notları Tablo 3.1'deki boş bırakılan yerlere yazınız. Bu durumu sınıfta da tartışınız.

Görsel 3.4: Gazete

Görsel 3.5: Dijital medya

Görsel 3.6: Televizyon programı

Tablo 3.1: Bilginin Değerine ve Güvenirliliğine İlişkin Notlar

BİLGİNİN DEĞERİNE İLİŞKİN NOTLARINIZ	BİLGİNİN GÜVENİRLİLİĞİNE İLİŞKİN NOTLARINIZ

3.3. BİLİM FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 3.7: Pisa Kulesi

Filozof olmasının yanı sıra fizik alanındaki çalışmalarıyla bilinen Aristoteles (MÖ 322-384), aynı maddeden yapılmış iki cismin aynı yükseklikten bırakıldığında ağır olanın hafif olana göre daha önce yere ulaşacağını belirtmiştir. Bu görüşü Galilei (MS 1564-1642), havadaki direncin az bir etkisinin dışında iki cismin aynı anda yere ulaşacağını söyleyerek eleştirmişti. İddiasının doğruluğunu kanıtlamak için bilim insanlarını ünlü Pisa Kulesi'nin önüne çağırdı (Görsel 3.7). Galilei, önce elinde bir ve on kilodan oluşan iki gülle ile Pisa Kulesi'ne çıktı ve sonra aynı anda iki gülleyi yere bıraktı. Daha sonra orada bulunan bütün insanlar iki güllenin aynı anda yere düştüğünü ve birlikte toprağa çarptığını gördüler.

Alexandre Koyre (Aleksandr Koyre), Bilim Tarihi Yazıları

Sorular

1. **Deneyle kanıt göstermeyi neden daha önce kimse denememiştir? Yorumlayınız.**
2. **Galilei'nin görüşü kabul edilmeli midir? Yorumlayınız.**
3. **Bilimsel açıklama her durumda işe yarar mı? Yorumlayınız.**

3.3.1. BİLİM FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Yakın Çağ'dan itibaren bilim ve teknolojideki gelişmeler çoğu insanın yanı sıra filozofların da ilgisini çekmiştir. Bu açıdan filozoflar, bilimi sistemli bir şekilde sorgulama yoluna gitmiştir. Bu durum, felsefenin temel disiplinleri arasında bilim felsefesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. **Bilim felsefesi**; genel olarak bilimin doğasını, yapısını ve işleyişini özel olarak da onun kavramlarını, ilkelerini ve yöntemini sorgulayan felsefedir.

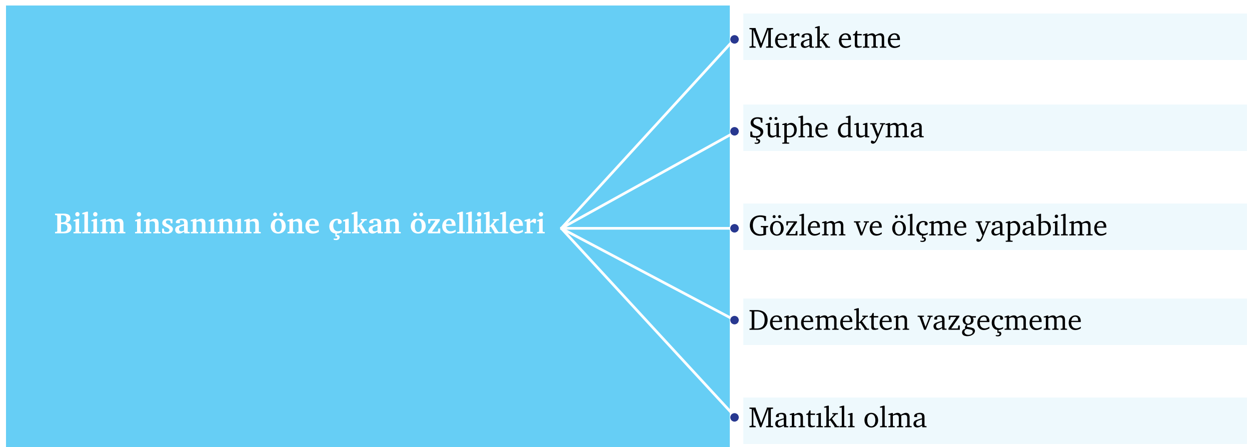
Bilim insanları, deney-gözlem yaparak doğadaki olayları sistemli bir şekilde açıklamaya uğraşır. Bilim felsefecisi ise bilim insanlarının yapmış olduğu etkinlikte genel olarak bilim, bilimsel düşünce ve yöntemin yapı ve işleyişini sorgulayarak bilimsel etkinliğin neyi ifade ettiğini ortaya koymaya çalışır. Kısacası bilim felsefecileri, bilimin değerini ve bilimsel kuramlar arası ilişkilerin niteliği gibi bilime ait problemleri sorgular. Bununla beraber bilimin henüz cevap veremediği soruları sorar, ayrıca o sorulara şu an neden cevap verilemediğini de sorgular.

Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta da bilim felsefesinin bilim olmadığıdır. Çünkü bilim felsefecisi bize doğadaki olaylar hakkında yeni bilgi vermekten çok bilimin yapısı, işleyişi ve insan hayatı üzerine olan etkisini sorgulayarak göstermeye çalışır. Bilim felsefesinin ne olduğunu daha iyi anlamak için öncelikle bilimin ne olduğunun irdelenmesi ve felsefeyle ilişkisinin ortaya konması yararlı olacaktır.

3.3.1.1. Bilim

"Evreka" (buldum.) diye bağırarak hamamdan çıkan Arşimet veya başına bir elma düşmesiyle yerinden fırlayan Newton (Nivtın) için doğadaki olayları gözlemlemiş, sonra da onların nedenleri hakkında açıklama sunmuş, denebilir. Bu iki bilim insanı, benzer durumları gözlemleyen ve onlar hakkında açıklama sunan diğer insanlardan farklı olarak ne yapmıştır ki onların yaptığı şeye bilim denmektedir?

Bilim, gözlem ve deneyle fiziksel dünyanın yapısını ve işleyişini sistemli olarak araştıran ve inceleyen bilgi etkinliği olarak tanımlanabilir. Yapmış olduğu araştırma bulgularına dayanarak olay ve olgular üzerine neden-sonuç bağlantılarını göstermeye çalışır. Örneğin bir psikoloğun insan davranışlarını sistematik olarak gözlemlemesinden hareketle ya da bir biyoloğun hücre yapısı üzerine yaptığı deneylere dayanarak bunların nedenlerini açıklaması gibi. Bilim, bilim insanının yaptığı etkinliktir. Bilim insanı, bu etkinliği kendine ait birtakım özellikleriyle sağlıklı bir şekilde sürdürür (Şekil 3.1.).

Şekil 3.1: Bilim insanının özellikleri

Bilim, her şeyden önce objektif karakter taşır. Hangi konuyu nasıl işlediğini, analizlerini, bulgularını ve ulaştığı sonuçları açıkça ortaya koyar. Ortaya koyduğu açıklamalar herkes tarafından aynı şekilde anlaşılır. Kişiden kişiye ya da toplumdan topluma değişiklik göstermez. Ortaya koyduğu

bilgiler doğrulanmış bilgilerdir. İlgili her kişi; onun izlediği yol ve yöntemi kullanarak bu bilgilere yeniden erişebilir, onun yol ve yönteminin güvenilirlik ve geçerliliğini tekrar sınayabilir. “Metal ısıtılınca genleşiyor.” bilgisine ulaşılmışsa bir başkası da metali yeterince ısıtarak genleşip genleşmediğine bakabilir.

Bilimsel bilgi ve teoriler, hem konusunun değişmesine hem de yeni buluş ve yöntemlerin oluşmasına bağlı olarak düzeltilebilir veya tamamen reddedilebilir. Bilimsel bilgi, değişime açık olsa bile ortaya konduğu zaman ve şartlar içinde tutarlıdır. Yeni verilere dayanarak ortaya çıkan yeni çalışmaların daha iyi açıklama sunabilmesi bilimsel bilgilerin mutlak olmadığını ve bilimin sürekli değişme, gelişme ve ilerleme hâlinde olduğunu gösterir.

Bilimin ne olduğuna yönelik filozofların çeşitli bakış açıları vardır. Klasik anlamda bilime bakanlar, onu tamamen nesnel ve dış ortamdan yalıtılmış bir sistem olarak düşünür. Bilim insanının nesnel olması, ön yargısız ve toplumsal değerlerden arınık olarak çalışmasıyla açıklanır. Ancak bilim insanının değer yargılarından tamamen bağımsız olduğunu söyleyebilmek güçtür. Bilim insanının yaşadığı toplumun kazanımlarından yararlanarak belli bir olgunluğa gelmesi, toplumsal yararları gözetmesi, çevre ve diğer canlılara zarar vermemeyi önemsemesi elbette bilim insanının da belli değerleri olduğunu göstermektedir.

Bilimlerin kendi içindeki ayrışması dikkate alınırsa bunu belirleyen en başta uzmanlık alanlarıdır yani ele aldıkları konuların özelliklerine göre farklı bilim dalları ve uzmanlıklar oluşmuştur. Üç grupta toplanır: insan bilimleri (sosyal bilimler), doğa bilimleri (fen bilimleri) ve formel (düşünsel) bilimler.

Bilimlerin Sınıflandırılması

İnsan Bilimleri, Sosyal Bilimler
- Tarih
- Beşeri Coğrafya
- Psikoloji
- Sosyoloji
- Antropoloji
- Ekonomi
- Siyaset Bilimi

Doğa ve Yaşam Bilimleri, Fen Bilimleri
- Fizik
- Kimya
- Astronomi
- Coğrafya
- Biyoloji

Formel Bilimler
- Matematik
- Mantık

3.3.1.2. Bilimsel Yöntem

Bilim felsefesinin ne olduğunun daha iyi anlaşılması için bakılması gereken önemli konulardan biri de bilimin yöntemidir. Bilim, temelde bilgi etkinliğidir ve her bilgi türü belli bir yöntem üzerinde şekillenir. Deney, gözlem, şüphe ve mantık gibi yöntemlerin biri veya birkaçından beslenen bilgi türleri; birbirlerinden bu yöntemleri kullanış tarzları bakımından ayrılır. Bilimsel yöntemi diğerlerinden ayıran en temel fark, ele alınan konu üzerinde düzenli ve denetimli bir işleyiş gütmesidir. Bilim insanı; ele aldığı konuyu incelerken bilimsel yöntemlerden yararlanır, araştırmasının her bir basamağını nasıl yaptığını ve açıklamalarına nasıl ulaştığını açıkça ortaya koyar (Görsel 3.8).

Görsel 3.8: Bilimsel yöntem

Bilimsel Yöntem Basamakları

- Problemin hissedilmesi
- Mevcut teori ve araştırmalara bakılması
- Ön gözlemler yapılması
- Problemin sınırlanması, araştırma amaçlarının sorular veya hipotez hâlinde oluşturulması
- Evren ve örneklemin tespiti (konuyu oluşturan obje, belge, örnek veya kişilerin belirlenmesi)
- Veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve örneklemden gözlem, görüşme, deney veya bilgi formu gibi araçlarla (veri toplama araçlarıyla) verilerin toplanması
- Verilerin betimlenmesi ve hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadığının analiz edilmesi
- Bu bulguların mevcut teorilerle bağlarının kurulması veya yeni teoriler geliştirilmesi
- Bulgu ve sonuçların çıkarılması
- Önerilerin geliştirilmesi
- Ulaşılan sonuçları dikkate alarak ve çürüyen hipotezleri değiştirerek bir üst araştırmaya geçilmesi

Bilim, geliştirdiği yöntem sayesinde ileri sürdüğü bilimsel yasalar ve ona dayanarak yapmış olduğu açıklamalar neticesinde olayların nedenini izah etmeye çalışır. Bilim etkinliği, bu yönüyle güvenilir bilgiler elde eder. Bu durum, bilimin yönteminin diğer alanlar üzerinde denenmesi sonucunu doğurmuştur ve bilime olan eğilimi giderek artırmıştır. Dolayısıyla bilim hızla ilerlemiş ve araştırma inceleme alanını genişletmiştir.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle verilen soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

17. yüzyılda Newton'ın Yer Çekimi Yasası'na bakıldığı zaman tüm cisimlerin birbirlerini aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı çektiği görülmektedir (Görsel 3.9). Bu yasa, Newton'ın hareket yasalarıyla da tutarlıdır ve aynı zamanda her şeyin bir nedeni olduğuna yönelik felsefede de tartışılan nedensellik (determinizm) ilkesini büyük bir oranda güçlendirmiştir. Bilimin bu ilkeyi desteklemesi ise felsefede nedenselliği savunanların rakiplerine üstünlük kurmasına neden olmuştur. Aynı şekilde fizik ve diğer bilim dallarında nedensellik görüşü çerçevesinde belirlenimler yapılmıştır. 18. yy.da Hume, nedenselliği mantıksal olarak eleştirerek nedenselliğe olan güveni sarsmıştır. Hume'un çalışmalarını takip eden filozoflar ve bilim insanları nedensellik konusunda şüphelerini belirtmeye başlamışlardır. Daha sonraları 20. yy.da W. Heisenberg (Hayzenberk), yapmış olduğu çalışmalarla belirsizlik ilkesini ortaya koymuştur. Belirsizlik ilkesiyle nedenselliğin atom altı fizikte geçerli olmadığı görülmüştür. Bu, ayrıca Newton'ın hareket yasalarına da aykırı bir durumdur. Bu gelişmeler, felsefe ve bilimde nedensellik görüşünü savunanlar için de büyük bir yıkım olmuştur. Bilimdeki bu ve benzeri değişimler, felsefe ve bilimin işleyişine ve yönteminin incelenmesine sebep olmuş ve bilim felsefesi böyle bir ortamda oluşmuştur.

$\Sigma F = ma$

Görsel 3.9: Yer çekimi

Komisyon

Sorular

1. **Bilimsel yöntem kesin bir bilgi verir mi? Açıklayınız.**

   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....

2. **Bilim, felsefeden yararlanır mı? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.**

   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....
   ....

3.3.1.3. Bilimin Değeri

İnsanlar, bilimsel gelişmeler karşısında onun etkileri üzerine düşünmüş ve konuyla ilgili görüşlerde bulunmuştur. Bilimin değeri üzerine şekillenen bu görüşler, genel olarak iki bakış açısının oluşmasına neden olmuştur. Bunlar bilimin insanlık için faydalı olduğunu düşünen bakış açısıyla onun zararlı olduğunu düşünen bakış açısıdır.

Bilimsel bilgi; probleme çözüm olabilmek veya bir durumu açıklayabilmek adına oluşturulmuş, deneye dayanan ve nesnel karakterli bilgidir. Bilim insanlarının çalışmaları süreci veya neticesinde edinilen bu bilgiler, yöneldikleri şeyler üzerinde var olan değerlerinin yanında kullanımlarına göre de farklı değerler alır. Bilimsel bilginin teorik ve pratik değeri olarak düşünülen bu durum, kendi etki alanı içinde ona sürekli değer ya da değersizlik atfeder. Bir dönem değerli görünen bilimsel bilgi başka bir dönem değersiz görülebilir. Bunun tam tersi de mümkündür. Bilimsel bilginin kullanımı açısından oluşan yeni durumlar, onun var olan değerini artırabileceği gibi azaltabilir de. Nitekim insanlık tarihi bunun örnekleriyle doludur.

Bilime değer veren kişiler, sorunları çözmede insanlara güven verdiği görüşünden hareketle bilimin insanların yaşam konforunu artırdığını belirtirler. Olumsuz bakan kişiler ise bilimin yıkıcı bir güç olarak kullanılmasını işaret ederler. Bilimin hayatla iç içe olduğunu düşünülürsek bu iki görüşün de haklı tarafları olduğu görülür. Örneğin atomun kullanıldığı tomografi cihazı, bir hastalığın tedavisinde fayda sağladığı gibi yanlış ya da gereksiz kullanımı yüzünden alınan radyasyon da ciddi bir hastalığı başlatabilir (Görsel 3.10).

Bilimin teorik ve pratik değerinin yanı sıra insanın sırf bilme merakını karşılaması açısından entelektüel değerinden bahsedilebilir. Bilim insanının ve bilimsel yöntemin karakteristik özellikleri üzerinden insanın ahlaki yaşamına rehber olabilmesinde de bilimin değerinden söz edilebilir. Nesnel düşünme tavrını kazanan kişi, olaylar karşısında tarafsız davranma erdemini gösterebilir. İnsan, sabırlı ve ayrıntılı düşünebilme becerisini kazanarak sığ düşünceden uzaklaşabilir.

Görsel 3.10: Tomografi cihazı

3.3.1.4. Bilim ve Felsefe İlişkisi

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri, içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırma ve açıklama uğraşısıdır. Bilim, daha çok "olgu ve olaylara" dayalı olarak bunların bilgisini yöntemli bir şekilde elde etmeye çalışır. Felsefe ise daha çok "teorik" düzeyde akıl ve mantık ilkelerine dayalı bilgi etkinliğidir. İkisi de çalışmasını belli bir sistem içinde sürdürür.

Tarihe bakıldığı zaman önceden bilim ve felsefenin iç içe olduğu görülmektedir. Büyük filozofların bilimle uğraştığı ve aynı zamanda bilimlerin felsefe altında öğretildiği bilinmektedir. Örneğin Thales'in güneş tutulmasını hesap etmesi veya Aristoteles'in canlıları sınıflandırması; İbn Sînâ'nın

“el-Kanun fi’t-Tıp” eserinde ele aldığı tıp alanındaki çalışmaları; Descartes’ın fizik ve geometri çalışmalarıyla analitik geometrinin kurucusu olması gibi. Bu durum, günümüz filozofları için de geçerliliğini korumaktadır. Bunun için Viyana çevresi filozoflarının matematik ve doğa bilimleriyle olan ilişkilerine bakmak yeterli olacaktır. Eskiye nazaran felsefe ve bilim arasında kopuş söz konusu olsa da felsefe, somut olgular hakkında bilimin verilerinden yararlanmakta; bilim de teorilerini oluştururken aynı zamanda bir tür felsefe yapmakta veya felsefeye başvurmak zorunda kalmaktadır. İkisinin de çok önemli kesişim noktası, akıl yürütmeler ve analitik düşünme yollarıdır.

Bilim ve felsefe arasındaki en temel farklar, konu edinme ve bu konuları ele alış yöntemlerinden kaynaklanmaktadır. Bilimin konu ve yöntemi somut olgu ve olaylara yönelik olup konusunu objektif (yansız) bir şekilde işlemekle yükümlüdür. Örneğin maddelerin özelliklerini ve oluşumunu araştırıp onu betimlemesi, ne tür ve nasıl değişim ve eğilimler taşıdığını, nelerden etkilenip neleri etkilediğini göstermesi kimyanın işidir. Kimya; maddenin işlevleri, etkilediği ve etkilendiği şeyler dışında var olup olmadığı gibi problemlerin peşine düşmez. Bunları yaparsa kimya biliminden öte “kimya felsefesi” yapmış olur. Bilimin yaklaşım ve bulgularının yaşam ve insan eylemi üzerindeki etkilerini sormaya başladığında da giderek felsefenin sahasına, “bilim etiğine” girer.

Felsefe; bilimin yaklaşım ve sonuçlarının etkilerini, bunların ontolojik ve etik anlamlarını, insan eylemine ve değer alanına ilişkin problemleri ele alır. Bilimin somut, duyumlanabilir ve gözlemlenebilir alanla sınırlı kalmasına karşın felsefe, düşünülebilir ve “ide” ve “ideal” olanın bilgisiyle ilgilidir. Hak, adalet, özgürlük, iyilik ve güzellik gibi soyut durumlar bunlar arasında gösterilebilir.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Tarih içinde insanoğlunun akıl yolu ile evreni kavrama çabası çok gerilere uzanır. Bilimlerin ortaya çıkışı ise çok yenidir. Başlangıçta şimdi çeşitli adlar altında var olan bütün bilimler felsefenin kapsamı içinde yer almıştı. XVII. yüzyıla gelinceye kadar fizik bile “doğa felsefesi” adı altında bilimsel kimliği henüz yeterince belirgin olmayan bir bakıma metafizik nitelikte bir çalışma idi. Psikoloji ve sosyolojinin felsefeden kopması ise daha da yenidir. O kadar ki bazı üniversitelerde bugün bile bunların felsefe programlarında yer aldığını görmek olasıdır. Bununla birlikte son 300 yıllık gelişmelere bakıldığında sırasıyla fizik, kimya, biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi çalışmaların felsefeden koparak bilimsel kimlik kazandıkları görülür. Bütün bu ayrılmalarda iki ortak nokta göze çarpmaktadır: (1) Sınırları aşağı yukarı belli bir inceleme alanı; (2) Bu alana uygun araştırma yöntem ve teknikleri. Her iki yönden belli bir gelişme düzeyine erişen bir çalışmanın felsefede kalması olanaksızdır. Böyle bir çalışma felsefeden bağımsız hâle gelmekle ilerleme olanaklarını artırmakta, bulgularında daha açık, daha güvenilir olma niteliğini kazanmakta, doğal ya da sosyal çevrenin denetim altına alınmasına yol açan bilgi üretme gücünü elde etmektedir. Oysa felsefenin bu tür bilgi üretme gücü yoktur, amacı aslında bu değildir. O hâlde şöyle bir soru karşımıza çıkmaktadır: Felsefe devam edecek mi, edecekse görevi nedir?

Cemal Yıldırım, Bilim Felsefesi

Sorular

1. **Fen bilimlerinin (fizik, kimya vb.) sosyal bilimlere (psikoloji, sosyoloji vb.) göre daha önce felsefeden ayrılmasının nedenini açıklayınız.**
2. **Bu çağda bilim, felsefeye göre daha ön planda mıdır? Örneklerle açıklayınız.**

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup Russell'ın sözünden hareketle verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazarak tartışınız.

Londra'da 9 Temmuz 1955 tarihinde Bertrand Russell ve Albert Einstein'ın (Albert Aynştayn) da katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya on biri bilim insanı olmak üzere bazı düşünürler de katılmıştır. Russell ve Einstein Manifestosu olarak ünlenen bildiri, toplantı sonrası imzalanarak yayımlanmıştır. Bu bildirinin amacı nükleer silahlanmaya son vermektir.

B. Russell: "Bilgelikle birleştiğinde bilimin sağladığı kudret tüm insanlığa büyük ölçüde refah ve mutluluk getirebilir. Tek başına ise yalnız yıkıntıya yol açar."

Sorular

1. **Russell, ifadesinde bilgelik ve bilimi neden karşılaştırıyor?**

....
....
....
....
....
....

2. **Bilimin olumsuz etkilerinin yaygınlaşmasından kimler sorumlu tutulabilir?**

....
....
....
....
....
....

3. **Bilimin kötüye kullanımının engellenmesi için neler yapılabilir?**

....
....
....
....
....
....
....

4. **Russell'ın bildiride etkin rol oynayan tavrını,** "bilgelikle birleşen bilim" **görüşüne göre değerlendiriniz.**

....
....
....
....
....
....
....
....

3.4. AHLAK FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıdaki metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

NE YAPMALI

Profesör derse gelirken su havuzuna düşmüş bir köpek yavrusu görür, hemen suya atlar ve yavruyu kurtarır ama derse de çok geç kalır. Öğrenciler geç kaldığı için hocaya kızgınlık içindedir. Profesör durumu açıklar. Öğrencilerin hemen tamamı onu haklı bulur.

İkinci hafta derse gelirken profesör yine yavrunun havuzda çırpındığını görür ve onu kurtarır. Ama derse yine geç kalır. Öğrenciler kızgındır. Profesör durumu açıklar ama öğrencilerin yarıya yakını hocayı haksız bulur.

Üçüncü hafta profesör yine yavruyu havuzda çırpınırken görür. Fakültedeki güvenlik görevlisine haber verir. Kendisi dersine yetişir. Biraz sonra güvenlik görevlisi köpek yavrusunun boğulmuş olduğunu haber verir. Öğrenciler çok daha kızgındır ve hemen tamamı yavrunun ölümünden profesörü sorumlu tutmaktadır.

Martin Cohen,101 Felsefe Problemi eserinden derlenmiştir.

Sorular

1. **Öğrencilerin yerinde siz olsaydınız tepkiniz ne olurdu?**
2. **Derse geç kalmasına rağmen profesörün yavruyu kurtarması doğru bir eylem midir?**
3. **Görevliye haber verip dersine yetişmesi, bu arada yavrunun boğulmuş olmasından profesör sorumlu tutulabilir mi?**

3.4.1. AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsan, tek başına değil doğa ve toplumla birlikte var olan ve yaşayan varlıktır. “Topluluk ve doğayla olan ilişkiler nasıl olmalıdır?” sorusu, öncelikle ahlaki bir sorudur. Ahlak, genel olarak insanın bir başka insana, gruba veya canlı ve cansız varlıklara yönelik eylemlerinden ve doğayla olan ilişkilerinden ortaya çıkan, bu ilişkileri düzenlemek amacıyla geliştirilen ilke ve kuralları ifade eder. İnsan veya başka bir varlığa yönelik her tür düzenleme, ahlaki boyut taşımaktadır. Hukuk ve din kuralları ahlaki bir kaygı taşımakta; huzur, mutluluk ve iyilik sağlama kaygısı içermektedir. Örneğin yalan söylemek, can veya mala zarar vermek; ahlaken, hukuken ve dinen doğru kabul edilmeyen davranış biçimleridir.

Tüm toplumlarda ahlak kuralları mevcuttur. Geçmişten günümüze ahlak sistemi olmayan herhangi bir toplumdan söz edilemez; daha doğrusu aralarındaki ilişkiyi düzenleyen ilke ve kuralları geliştirmeksizin, iyilik ve güzellik anlayışı olmaksızın bir toplum oluşamaz.

Etik, felsefenin ahlakla ilgilenen ve ahlaki ilkeler üzerine düşünceler yürüten dalıdır. Ahlaki eylemin ve iyiyle kötünün ne olduğunu, irade ve seçmenin ahlaki eylemle ilişkisini, ahlaklı ve erdemli bir yaşayışın hangi ögeleri taşıdığını araştıran felsefe alanıdır. Bir felsefe sistemi olarak etiğin görevi yeni bir ahlak sistemi geliştirmek ve buna uyulmasını sağlamak değil ahlaki ilişkiler üzerinde düşünmek ve görüş elde etmektir.

Felsefede ahlakla ilgili birçok konu üzerinde tartışılmış ve birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ahlak felsefesinin temel sorunları arasında öne çıkanlar; iyilik ve kötülüğün ölçütü, özgürlük ve sorumluluk ilişkisi ve evrensel bir ahlak yasasının olup olmadığıdır.

3.4.1.1. İyi ve Kötü

Eylemleri ahlaki anlamda “iyi” ya da “kötü” olarak belirleyen nedir? Başka bir deyişle iyi ve kötüyü belirleyen ölçütler nelerdir? Bu, çoğu kez sosyal normlara indirgenmekte ve toplumca onaylanan eylemler iyi, onaylanmayan-meşru görülmeyenler kötü olarak nitelendirilmektedir.

Felsefe, ahlaki eylemi sosyal normlarla sınırlamaz; iyiliğe ve kötülüğe daha ilkesel ve evrensel düzeyde bakar. Ahlaki eylem, öncelikle irade ve seçme sorunudur. İradeyle ilgili olmayan, seçmeye dayanmayan örneğin akli yeterliliği olmayanların davranışları ahlaki olarak nitelendirilemez. Bir eylemin amacı (niyet, kasıt), süreç ve sonuçları üzerinden değerlendirilebilir. Bazı düşünürler niyeti ön planda tutar. Onlara göre iyi ve kötü, davranışları ortaya çıkaran düşünceye, niyete bağlıdır. Niyeti iyi olan birinin davranışı kötülüğe sebep olsa dahi kötü olarak nitelendirilemez. Sonucun önemli olduğunu söyleyen düşünürler ise iyi ve kötüyü belirlemede niyete değil davranışın sonucuna bakılması gerektiğini söyler. Davranışın sonucu kötüyse davranış da kötü olarak kabul edilir. Daha bütüncül olarak amaç, süreç ve sonucun iyiliğe yol açması; diğerlerine veya doğaya zarar vermemesi esasına sahiptir. Ahlaki eylemi temellendirme konusunda niyetin yanı sıra haz, yarar, mutluluk, ödevi yerine getirme, doğruluk, sevgi ve Tanrı’nın koyduğu kurallara uygunluk gibi çok çeşitli ölçütler bulunmaktadır.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle sözü edilen eylemin iyi veya kötü olarak nasıl değerlendirileceğini açıklayınız.

Köyün birinde bir eşek kör bir kuyuya düşer. Eşek acı içinde kıvranarak bağırır. Sesini duyanlar gelip baktığında zavallı eşeği acı çeker hâlde bulurlar. Daha da kalabalıklaşan grup, eşeği kurtarmanın yollarını düşünür ancak bunun mümkün olamayacağına bu nedenle bunun için çaba sarf etmenin gereksiz olduğuna karar verirler. Tek çözüm, hayvanın daha fazla acı çekmemesi için kuyuyu toprakla örtmektir. İçlerinden bazıları, ellerine aldığı küreklerle kuyunun içine toprak atmaya başlar. Eşek ise üzerine gelen toprağı her seferinde silkeler ve üzerinden atar. Toprak sürekli dibe dökülür ve eşek gittikçe yükselmeye başlar. Eşek, en sonunda kuyudan çıkar. Köylüler bu duruma çok şaşırır.

Komisyon

3.4.1.2. Özgürlük ve Sorumluluk

"İnsan, eylem ve davranışlarında ne kadar özgürdür?" sorusu, ahlak felsefesinin temel sorunlarından biridir. Bu soru, özgürlük ve sorumluluk ilişkisi bağlamında ele alınır. Ahlak; kişilerin bilinçli hareketleriyle, irade ve seçmeleriyle ilgili bir alandır ve özgürlükten ayrı düşünülemez. **Özgürlüğün** tanımı çok çeşitlidir ama üzerinde uzlaşılmış bir tanımı da bulunmamaktadır. Bununla birlikte ahlaki anlamda kişinin her türlü dış etkiden bağımsız olarak özgür iradesiyle karar vermesi ve eylemde bulunmasıdır. **Sorumluluk**; kişinin eyleminin amacını, süreçteki etkilerini ve her türlü sonucunu kabullenmesi, üstlenmesidir. Sorumluluk, özgür iradeyle birlikte vardır. Özgürlüğün olmadığı durumda sorumluluktan bahsedilemez.

Bununla birlikte düşünürler, özgürlük ve sorumluluk ilişkisi konusunda farklı düşünceler ortaya koymuştur. Bunlardan belirlenimciliğe (**determinizme**) göre evrende her olayın nedeni vardır. Kişilerin ahlaki seçimleri, daha önce yaşadıkları olaylara ve ruhsal ve fiziksel faktörlere bağlıdır. Dolayısıyla özgür iradeye ve bunun getirdiği sorumluluğa tam olarak sahip olunamayacağını söyler. Kişinin eyleminde keyfîlik yoktur çünkü kişi özgür değildir. Belirlenimciliğin bir türü olan kadercilik (**fatalizm**) görüşü, kişilerin kaderinde olan her şeyin, kişiler onu seçmiş olsun ya da olmasın, onların başına geleceğini savunur. Kişinin geleceği belirlenmiş olduğu için özgür iradeden de söz edilemez. Bu kadercilik anlayışı kabul edildiği zaman insanın ahlaki düşünüşü, seçimleri ve eylemleri tümüyle anlamsızlaşır. Dolayısıyla yaptıklarından da sorumlu tutulamaz.

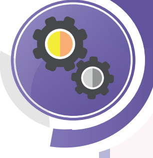
Belirlenimcilik ve kaderciliğin karşıtı olan belirlenmezcilik (**indeterminizm**), kişinin ahlaki kararlar verip eylemde bulunurken özgür olduğunu, ahlaki seçimlerinin daha önceki fiziksel ve ruhsal olaylar tarafından belirlenmediğini ve insanın aklı sayesinde mutlak bir seçme özgürlüğüne sahip olduğunu öne sürer. Ahlaki özerklik olarak nitelendirilen **otodeterminizme** göre insanın davranışını belirleyen ve yönlendiren birtakım etkiler vardır ancak bu, özgürlüğünün olmadığı anlamına da gelmez. Bu görüş, kişinin ahlaki anlamdaki kararlarını iradesi ve seçimiyle kendisinin oluşturduğunu ileri sürer. Özgürlüğün kaynağı kişide, onun kişiliğindedir. İnsanlar, aklını kullanabildiği ve kişiliğini geliştirebildiği ölçüde özgürdür(Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Özgürlüğe yönelik felsefi görüşler

Tartışalım

1. İnsanın özgür olduğunu belirleyen ölçüt, davranışları mıdır? Tartışınız.
2. Özgürlüğün sınırı var mıdır? Tartışınız.

Uygulama

Hırsızlık yapan kişinin yaptığı davranıştan dolayı ahlaken sorumlu olup olmadığına dair aşağıda farklı görüşler verilmiştir. Bu görüşlerin özgürlükle ilgili hangi görüşe ait olduğunu numaralı yerlere yazınız.

Kişi yaptığı hırsızlıktan ahlaken sorumlu değildir. Çünkü onu hırsızlığa iten sebepler vardır. Doğduğu aile, çevresi, psikolojik durumu ve maddi sıkıntıları onun hırsızlık yapmasına neden olmuştur.

1 ....

Kişi yaptığı davranıştan tamamen sorumludur. Aklı ve özgür iradesi vardır. Hırsızlık yapmayı kendisi seçmiştir.

2 ....

Kişi yaptığı hırsızlıktan bence de sorumlu değildir. Yaşayacağı hayata dair her şey kaderinde önceden belirlenmiştir. Bunlara müdahale şansı yoktur.

3 ....

Kişiyi hırsızlık yapmaya iten faktörler elbette vardır. Ancak bunlar onun bu davranışından sorumlu tutulamayacağı anlamına gelmez. O, aklını kullandığı oranda özgürdür. Eğer kişiliğini geliştirmiş olsaydı hırsızlık yapmazdı.

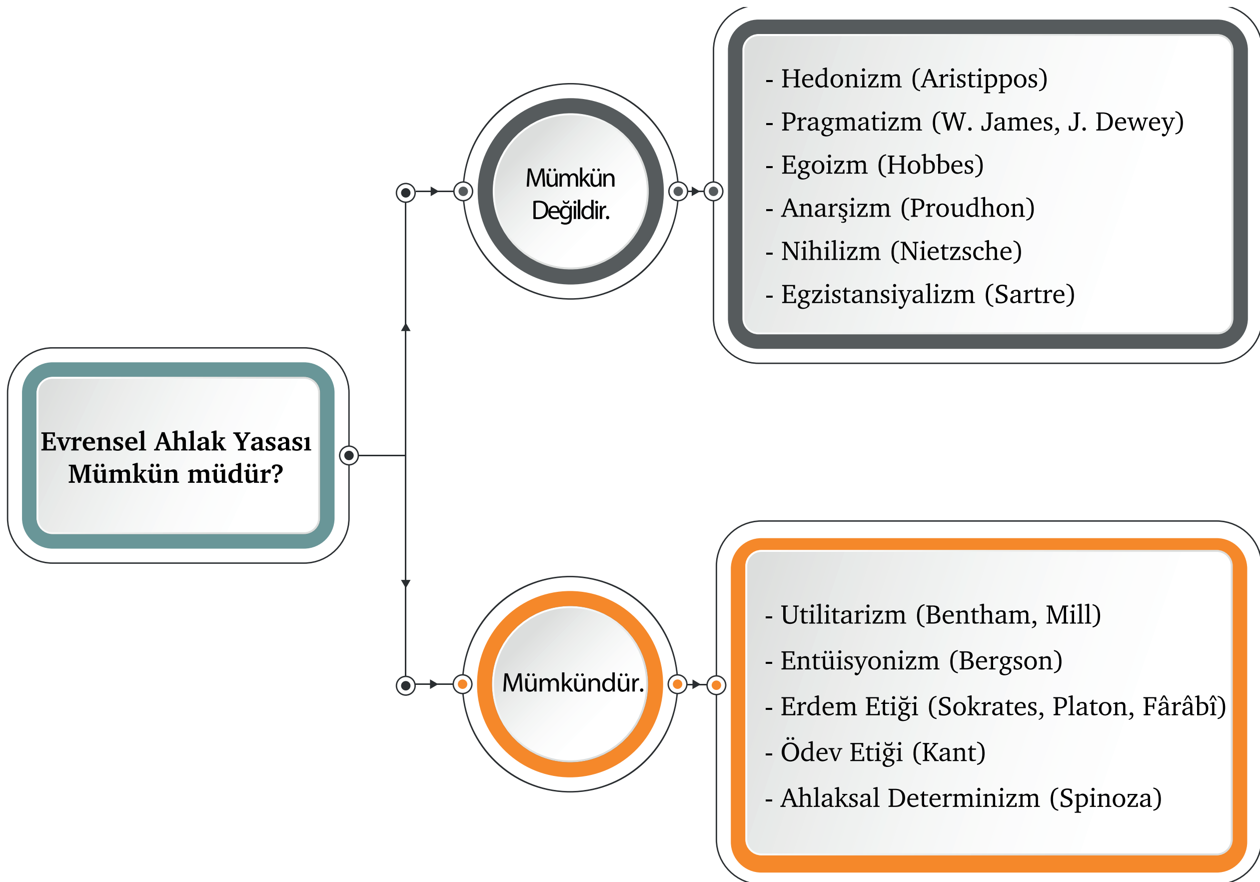
4 ....

3.4.1.3. Evrensel Ahlak Yasası

Kişi veya toplum, kendi ahlak sisteminin en doğrusu olduğu iddiasında ve başka toplumların kendisiyle çelişen ahlak kurallarını yadsıma çabasındadır. Peki, bütün insanlar için ortak olarak benimsenen ahlak yasaları var mıdır? Herkes için iyi ya da kötü kabul edilebilecek eylem ölçütleri veya değerleri var mıdır?

Evrensel ahlak yasasının mümkün olmadığını ileri sürenlere göre iyi ve kötü davranışlar; kişi, toplum, kültür ve çağa göre değişmektedir. Örneğin yaşlı ebeveynleri bakım evlerine yerleştirmek bazı toplumlarda kötü, bazı toplumlarda ise iyi olarak değerlendirilmektedir. Kişilere ait bireysel ahlak kurallarının varlığından da söz edilebilir. Kişi, iyi ve kötü üzerine çağından ve toplumundan farklı düşünebilir. Bu farklı düşünceler herkes için geçerli bir ahlak yasasının olamayacağı fikrinde birleşir. Bu görüşlerden **faydacılık**, her bireyin kendi çıkarlarına göre ilke ve davranışlar belirlediğini; **hazcılık**, insanların bireysel mutluluk ve hazlarının peşinde olduğunu; **egoizm**, kişinin kural ve davranışlarının temeline kendini koyduğunu; **anarşizm** ise herkesin ortak çıkarları olamayacağını savunur.

Bu görüşlere karşıt olarak herkes tarafından kabul edilen evrensel ahlak yasalarının mümkün olduğunu savunan görüşler vardır. Bu görüşlerden **utilitarizm**, olabildiğince çok insana fayda sağlayacak ortak ahlaki yasaların mümkün olduğunu savunur. **Sezgicilik**, insanın sezgilerine uyarak iyi ve kötüyü ayırt edebileceğini; **erdem etiği** ise insanları mutlu edebilecek ahlaki tutumun bilgiyle sağlanabileceğini savunur. **Ahlaksal determinizm** görüşü, Tanrı'nın buyruklarının ve zorunlulukların farkında olunmasının nesnel bir ahlak oluşturulabileceğini savunur. **Ödev ahlakı** görüşüyle Kant, evrensel ahlak yasasını "Öyle eyle ki eyleminden çıkarılacak kurallar herkes için geçerli olsun." ifadesiyle özetler (Şekil 3.3).

Şekil 3.3: Evrensel ahlak yasası

Uygulama

Evrensel ahlak yasasının var olup olmadığına dair aşağıda birkaç görüş verilmiştir. "İhtiyacı olan birine yardım etmek" düşüncesini verilen görüşler doğrultusunda değerlendirerek düşüncenizi boş bırakılan yerlere yazınız.

AHLAKİ GÖRÜŞ	İYİ VE KÖTÜNÜN ÖLÇÜTÜ
BENCİLİK (EGOİZM) Kişinin kendi "ben"ine düşkünlüğüne **egoizm** denir. Kişinin başkalarını düşünmeden sadece kendi çıkarlarını düşünmesi anlamına gelir. Kişi, daima çıkarına uygun olanı yapmayı tercih eder. Çıkarlar ise sürekli çatışma hâlindedir. Her insanın çıkarı farklıdır. Bu nedenle evrensel bir ahlak yasası olamaz.	*Yardım etmek kişinin çıkarlarına uygun ise iyi, değilse kötüdür.* ....
FAYDACILIK (PRAGMATİZM) Ahlaksal eylemlerde temel ilkeyi fayda olarak belirleyen görüştür. Eylemlerin sonuçları fayda getiriyorsa iyidir. Aynı eylemin herkes için fayda sağlayamayacağını ileri sürerek evrensel ahlak yasasının varlığını reddederler.	....
HAZCILIK (HEDONİZM) Hoşa giden bir şeyin yarattığı duyguya **haz** denir. İnsanlar, doğası gereği acıdan kaçıp hazza yönelir. Bu yaklaşıma göre ahlaki eylemin amacı hazdır. Sonucunda haz getiriyorsa iyi ve doğru bir eylemdir. Haz, tamamen bireysel bir duygudur yani haz alınan şeyler kişiden kişiye değişir. Dolayısıyla haz temel alındığında evrensel bir ahlak yasasının varlığından söz edilemez.	....
ÖDEV AHLAKI Ödev ahlakına göre evrensel ahlak yasası vardır. Bu yasa, içteki olan iradeyle gerçekleşir. Ahlak yasalarına uymak bir ödevdir. **Ödev**, yerine getirmeyi kişinin kendinin seçtiği ve sorumluluğunu üzerine aldığı bir buyruktur. Bu buyruk, insanı dışarıdan koşullayan değil insanın kendi kendine koyduğu koşulsuz buyruktur ve tüm insanlar için geçerlidir. Bu buyruk, her türlü çıkar ve beklentinin ötesindedir. Davranışların niyetine bakıldığında temelinde ödev duygusu yer alıyorsa bu davranış iyidir.	....

Uygulama

Ahlaki eylemin nihai amacının mutluluk olduğunu söyleyen birçok düşünür vardır. Mutluluk, ahlakta temel değer olarak en yükseğe konulduğu zaman başka problem ortaya çıkar: Bireysel mutluluk mu ön planda tutulmalıdır yoksa toplumsal mutluluk mu? Aşağıdaki uygulama iyilik ve mutluluk ilişkisi konusunda kendi görüşlerinizi ortaya koymanıza yardımcı olacaktır. Metni okuyup metinden hareketle verilen soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

Albert Camus'nun (Albırt Kamu) "Veba" kitabında Cottard (Kotard) adlı bir kişi vardır. Cottard başka bir şehirde işlediği suçtan dolayı Oran şehrine kaçar. Oran'da veba ortaya çıkınca şehre giriş çıkışlar yasaklanmıştır. Şehirde veba devam ettiği sürece polis onu yakalayamayacaktır. Vebanın ortaya çıkması en çok onun işine gelmiştir ve vebanın bitmesini hiç istememektedir. Veba ile savaşmak adına Cottard, gönüllü ekiplere katılması için çağrılır. O; bunun kendi işi olmadığını, veba için yapılan çalışmalara katılması için bir neden görmediğini söyler. Suçu ve şehirde veba olmasaydı tutuklanacağı hatırlatılır. Vebaya kendinin sebep olmadığını, vebanın onun tutuklanmasına engel olmasının onunla ilgisi olmadığını söyler.

Sorular

1. **Cottard'ın vebayla savaşmak istememesi kararını doğru buluyor musunuz? Neden?**

....
....
....
....
....
....
....

2. **Cottard, gönüllülere katılsaydı ne tür sonuçlar ortaya çıkabilirdi? Yorumlayınız.**

....
....
....
....
....
....
....
....

3. **Cottard'ın vebayla savaşan gönüllülere katılmamasını toplumsal ve bireysel mutluluk bağlamında değerlendiriniz.**

....
....
....
....
....
....

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

ÇOĞUNLUĞUN FAYDASI

Bir tarafta ağır hasta bir çocuğun olduğunu, diğer tarafta ise hayati tehlikesi olmayan çok sayıda hasta insanın olduğunu varsayalım. Sağlığa kısıtlı bir bütçe ayrılmış olduğunu düşünürsek ağır hasta çocuğun hayatını kurtaracak bir operasyon için çok fazla para harcanabilir mi? (Kurtulamama ihtimali de vardır.) Bu tercihin sonunda sayıca çok ama hayati tehlikesi daha az olan insanlara yardım edilemeyecektir.

Komisyon

Sorular

1. **Tercih çoğunlukta olan hastalardan mı yoksa hayati tehlikesi olan hastadan yana mı kullanılmalıdır? Yorumlayınız.**
2. **Eğer karar çoğunluktan yana kullanılırsa bir kişinin hayatını kaybetmesine neden olan ancak çoğunluğun mutluluğunu sağlayan bu durum ahlaki midir? Yorumlayınız.**

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

SADECE BİR KAZAYDI

“Okulun ön bahçesinde top oynamak yasaktır.” Çünkü ön bahçe tören ve teneffüslerde dinlenme alanıdır. Arkadaki büyük bahçede öğrenciler için spor alanları vardır. Mustafa ve arkadaşları bu kuralı bilmelerine rağmen ön bahçede arkadaşlarıyla futbol oynamaktadır. Mustafa, arkadaşlarının verdiği pasa oldukça sert bir şekilde vurur ve gol olur. Gol olur ama top, kale olarak belirledikleri merdivenlerden inen Zeynep’in suratına gelir. Zeynep’in dudağı patlar ve burnu kanamaya başlar. Mustafa yaptığından dolayı oldukça üzgündür ama kendini suçlu hissetmez. Kendini savunurken hem Zeynep’in ailesine hem de okul müdürüne aynı şeyi söyler: “Bilerek yapmadım, kazaydı.” Oysa Mustafa ön bahçede top oynamaması gerektiğini biliyordu.

Komisyon

Sorular

1. **Yukarıdaki metni özgürlük, sorumluluk ve kural bağlamında değerlendiriniz. Düşüncelerinizi sınıf ortamında tartışınız.**
2. **Okulda yaşadığınız bir olay ya da durumu aşağıda boş bırakılan yere yazınız. Bu olayı özgürlük, sorumluluk ve kural ilişkisine bağlı olarak değerlendirerek sınıf ortamında tartışınız.**

....
....
....
....

3.5. DİN FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıda boş bırakılan yerlere, din ile felsefenin benzer ve farklı yönleri hakkındaki görüşlerinizi yazıp arkadaşlarınızın görüşleriyle karşılaştırınız.

DİN İLE FELSEFENİN BENZER YÖNLERİ	DİN İLE FELSEFENİN FARKLI YÖNLERİ
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....
....	....

3.5.1. DİN FELSEFESİNİN KONUSU VE SORULARI

Kıta, ülke, ve topluluklarda geçmişten bu yana temel noktası inanç olan birbirinden farklı din ve öğretiler bulunmaktadır. Her bir inanç yapısı kendine has fikir, alışkanlık, kabuller ve ibadet davranışları geliştirmiştir. Hayat ve sonrası hakkında açıklama sunan dinler, toplum yaşantısının önemli bir etkinliğidir.

Din, felsefe gibi hayatı anlama ve anlamlandırma çabası içindedir. Felsefenin bakış açısı rasyonel tarzda şekillenirken din daha çok inanç boyutunda şekillenir. Bu iki faaliyetin insana temas ettiği noktalar arasında farklılık bulunması birbiriyle ilişkileri olmadığı anlamını taşımaz. Felsefe ve din, geçmişten bu yana ilişki içinde olan ve insanların ihtiyaçlarına cevap veren alanlardır. Felsefenin dine yönelmesiyle onun bir alt dalı olarak din felsefesi ortaya çıkmıştır. Din felsefesi, dinlere karşı çıkış veya onlardan yana olma tavrı içermez. Din felsefesi, felsefenin din üzerine rasyonel, tutarlı ve kapsamlı olarak düşünmesidir. Din felsefesi; dinin ilke ve kavramlarını anlamaya çalışır. İnceleme alanı ilahî ve ilahî olmayan tüm dinlerdir.

Din felsefesinin konusunu daha iyi anlamak için onun bazı temel problemlerini incelemekte fayda vardır. Bunlar; “Tanrı’nın varlığı ile ilgili görüşler nelerdir?”, “Evren sonlu mudur, sonsuz mudur?” ve “Ölümden sonra yaşam var mıdır?” gibi problemlerdir.

3.5.1.1. Tanrı’nın Varlığı ile İlgili Görüşler

Din felsefesinde Tanrı’nın varlığı ile ilgili çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalarda “Tanrı görüşü insanlarda Tanrı tarafından mı yoksa başka bir sebepten mi oluşmuştur?”, “Tanrı evrene nasıl müdahale eder?”, “Tanrı’nın varlığı zorunlu mudur yoksa değil midir?” ve “Tanrı’nın varlığı kanıtlanabilir mi?” gibi sorular ele alınır. Din felsefesinde Tanrı’nın varlığına ilişkin tartışmalar temelde bilgi felsefesi alanı içindedir. Dolayısıyla tartışmaların odağını, Tanrı’nın varlığını veya yokluğunu savunmak için ortaya konan delillerin geçerliliği oluşturur. Buradaki deliller daha çok aklın merkezinde oluşan delillerdir.

Tanrı’nın var olduğunu savunanlar, Tanrı’nın varlığına ilişkin kanıtlar ileri sürerler. Evrenin var olması için yoktan var edebilecek bir güce gereksinim olduğunu ve bu gücün aynı zamanda evrenin düzenli bir şekilde işlemesini de sağladığını belirterek onun Tanrı olduğunu savunurlar. Böylece Tanrı’nın varlığını akılsal olarak meşrulaştırarak dinin gerekliliğini göstermeye çalışırlar. Tanrı’nın var olmadığını savunanlar ise Tanrı’nın insan için zorunlu olmadığını iddia ederler. Hayattaki zorluklar karşısında psikolojik açıdan rahat olabilmek için insanın Tanrı diye bir güç tasarladığını veya Tanrı olsaydı dünyadaki kötülüklere imkân vermeyeceğini belirterek Tanrı’nın var olmadığını söylerler. Ayrıca Tanrı’nın varlığına ya da yokluğuna yönelik hiçbir kanıt ileri sürülemeyeceğini bu nedenle onun varlığının da yokluğunun da bilinemeyeceğini savunanlar da vardır.

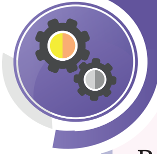
Tanrı’nın var olduğunu savunan görüşlerden öne çıkanlar; teizm, deizm, monoteizm, düalizm, politeizm, panteizm ve panenteizm görüşleridir. Tanrı’nın var olmadığını savunan görüş ateizm, Tanrı’nın varlığı ya da yokluğunun bilinemeyeceğini savunan görüş ise agnostisizm görüşüdür.

Tartışalım

1. İnsanın Tanrı’nın varlığıyla ilgili düşünmesinin nedenleri nelerdir? Tartışınız.
2. Tanrı’nın varlığıyla ilgili farklı görüşlerin ortaya çıkmasının sebepleri neler olabilir? Tartışınız.

TANRI'NIN VARLIĞI HAKKINDA GÖRÜŞLER	
Teizm	Evrenin yaratıcısının Tanrı olduğunu ve Tanrı'nın doğrudan ya da dolaylı müdahale ederek din oluşturduğunu belirtir. Teizme göre Tanrı ezelî ve ebedî olan ve kendinden başka hiçbir güce ihtiyacı olmayan varlıktır. İnsanlar, Tanrı'nın kurallarını işaret eden dine uymalıdır.
Deizm	Deizm, aynı teizm gibi evrenin yaratıcısı olarak Tanrı'yı görür. Ancak deizm, Tanrı'nın evreni yarattıktan sonra ona müdahale etmediği görüşündedir. Evren, Tanrı tarafından oluşturulmuş kurallar içinde düzenli olarak işler. Tanrı bu düzeni kurduktan sonra ona karışmaz. Dolayısıyla bu görüşte ilahi dinlerde olduğu gibi peygamber ve kutsal kitap anlayışı da yoktur. Çünkü deizme göre peygamber ve kutsal kitap, Tanrı'nın evrene müdahale ettiği birer araçtır.
Düalizm	İkili Tanrı anlayışına sahip görüştür. İki Tanrı'nın da eşit güçlere sahip olduğunu ve birbirine indirgenemeyeceğini ileri sürer.
Politeizm	Birden çok Tanrı olduğunu ileri süren görüştür.
Monoteizm	Tanrı'nın birden fazla olduğunu savunan politeist inanışa karşın, Tanrı'nın tek olduğunu savunan görüştür.
Panteizm	Evrenin yaratıcısı olan Tanrı'nın evrenle bir ve aynı olduğunu belirtir. Evrende görülen her şeyin toplamı Tanrı'dır.
Panenteizm	Panteizm görüşüne benzer olan panenteizm görüşüne göre ise evrendeki her şeyin nedeni Tanrı'dır ve bunlar Tanrı'da içkindir. Ama Tanrı ile aynı değildir. Tanrı evrene aşkındır.
Ateizm	Tanrı'nın var olmadığını savunan görüştür. Ateizme göre Tanrı ve din, insanın düşünce gücünün sonucudur. Evreni oluşturan maddenin başlangıçtan belli ve sonsuz olduğunu belirten ateizm, evrenin Tanrı tarafından yaratılmamış olduğunu ileri sürer. Dolayısıyla dinsel bir yaşantıyı da benimsemez.
Agnostisizm	Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu konusunda kesin bir yargıya varmanın mümkün olmadığını söyleyen görüştür. Tanrı'ya açıkça var ya da yok demek mümkün olmayacağından bu konuda yargıda bulunmaktan kaçınmanın daha doğru bir tavır olduğu düşünülür. Bu anlayış, çıkış noktasını Tanrı fikrini zihinle kavramanın mümkün olmadığı noktasından alır. Agnostisizme göre Tanrı hakkında var ya da yok demek için yeterli delil bulunamayacağı için Tanrı'nın varlığı konusu belirsiz ve bilinemezdir.

Uygulama

Aşağıda Tanrı'nın varlığına yönelik iki ayrı görüşün ileri sürdüğü akli deliller verilmiştir. Bunlardan hareketle soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

Düzen ve Amaç Kanıtı: Evren incelendiğinde onun her yerinde belli bir düzen olduğu görülür. Bu düzenlilik doğa yasalarıyla kolaylıkla anlaşılabilir ve belli bir amacın doğrultusunda işlediği gözlemlenmektedir. Düzen ve amaç, kendiliğinden ortaya çıkmadığına göre onu belirleyen bir varlığın olması gerekir. Bu varlık Tanrı'dır.

Kötülük Kanıtı: İçinde yaşanılan dünyada her türlü kötülük gözlemlenmektedir. Savaş, hırsızlık, afet ve hastalıklar bunlardan bazılarıdır. Tanrı, kelimenin anlamı bakımından mutlak olarak iyi olandır. Eğer Tanrı var olmuş olsaydı bu kötülükler olmayacağına göre Tanrı yoktur.

Sorular

1. **Bu kanıtların Tanrı'nın varlığına yönelik hangi görüşler tarafından ileri sürüldüğünü açıklayınız.**
   ....
   ....
   ....

2. **Bu çağda bilgi alanlarında görülen gelişmeler, Tanrı'nın varlığına yönelik yapılan tartışmaları nasıl etkilemiştir?**
   ....
   ....
   ....

3.5.1.2. Evrenin Sonlu Olup Olmadığına Yönelik Görüşler

Din felsefesinde yapılan diğer bir tartışma da evrenin sonlu olup olmadığı tartışmasıdır. Yapılan tartışmaların sonucunda evrenin sonlu ya da sonsuz olduğuna yönelik bir uzlaşım sağlanamamıştır. Bu problemin tartışılmasındaki temel nokta, Tanrı varlığı hakkında teizmin ve ateizmin ileri sürdüğü görüşlerin evrenin sonlu veya sonsuz olması durumunda geçerli olup olmadığıdır.

Evrenin sonlu olup olmadığı problemi, evrenin yaratılıp yaratılmadığı problemiyle de yakından ilişkilidir. 9. yy.da İslam filozoflarından El Kindî'ye göre evren öncesiz değil sonradan olandır. Evrende var olan varlıklarda değişimler gözlendiğini bunun zaman olgusunun kanıtı olduğunu ve zamanın da evrenin sonlu olduğuna kanıt olduğunu ileri sürer. Evren sonlu olduğuna göre onun bir başlangıcı olduğunu ve bunun başlatıcısının da zorunlu olarak sonsuz bir varlık olacağını belirtmiştir.

Zamanla din felsefesinin dışına taşan bu problem, modern bilimin gelişmesiyle fizikçiler tarafından da tartışılmıştır. Fiziğin ortaya koyduğu deliller, din felsefecileri tarafından da kullanılmıştır. Entropi yasası, bunun bilinen en iyi örneklerindendir.

Entropi yasası, sistem içinde bir maddenin enerjisinin düzensiz olarak dağıldığını ileri süren fizik yasasıdır. Bu yasaya göre ısı, daima soğuk olana doğru dağılarak akar ve akış gerçekleştikten sonra tersine bir hareket olamaz. Bu yasayı anlatanlardan biri, masa üzerinde duran bir bardak sıcak çayın ısı enerjisinin zamanla oda içine doğru dağıldığı ve bu ısı akışının tersine dönüp de çayı tekrar ısıtmadığı örneğidir. Din felsefecilerinden bazıları bu yasanın evrenin sonu olduğuna delil olduğunu söyler. Çünkü onlara göre evrende bir düzensizlik varsa ve giderek artıyorsa bu onun sonlu olduğunu gösterir.

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

BÜYÜK PATLAMA

Büyük patlama teorisinin eldeki bilimsel verilerle desteklendiği, bu sebeple de topyekûn âlemin varlığını izah etme amacı taşıyan durağan durum ve sarkaç modellerinin terk edildiği söylenmişti. Bu noktada elimizdeki bilimsel verilerin tam olarak neyi gösterdiğinin belirtilmesi gerekiyor. Âlemin zaman geçtikçe genişlediğini dikkate alırsak geriye doğru gidildiğinde ne olacaktır? Albert Einstein'ın uzayın (mekânın) üç boyutuyla zamanı birleştirerek ortaya koyduğu genel görelilik teorisi gereğince zamanla doğru orantılı olarak uzay genişlediğine göre âlemin tarihinde işaretlediğimiz her zaman noktasından daha erken bir zaman noktasında uzay daha küçük olacaktır. Bilim adamları eldeki verilerin bizi âlemin çok erken bir dönemine kadar geri götürebildiği noktasında hemfikirdirler. Uzay, zaman ve maddenin yani fizik bilimine konu olan âlemin temel ögelerinin büyük patlama denilen hadiseyle yaklaşık 12-15 milyar yıl önce meydana geldiğini kabul etmektedir (Görsel 3.11).

Görsel 3.11: Uzay

Fakat eldeki veriler bizi âlemin tam-tamına başlangıcı kabul edilen bir noktaya eriştirmemektedir. Eldeki verilerle âlemin 10^{-43} saniye kadar erken bir zamanına kadar geriye gidilebilmektedir. Bu noktada âlemin çapı 10^{-35} ve sıcaklığı da 10^{32} derecedir. Âleme ait bu ölçülere, öncü kuantum fizikçisi Max Planck'in (Meks Pilenk) adına izafeten Planck Çağı veya Planck duvarı adı verilmektedir. Bu noktayı Hubert Reeves (Hubert Rivıs), Planck duvarı olarak adlandırmakta ve fizikçilerin âleme ilişkin eldeki verilere dayanarak bu noktadan öteye geçecek durumda olmadıklarını belirtmektedir.

Rahim Acar, Büyük Patlama Teorisi Kêlam Kozmoloji Argümanını Destekler mi?

Sorular

1. **Büyük Patlama Teorisi, din felsefesinde tartışılan evrenin bir sonu olup olmadığına yönelik probleme delil olarak sunulabilir mi? Açıklayınız.**

....
....
....
....
....

2. **Evrene yönelik yapılan açıklamaların doğruluğunu test edebilir miyiz? Yorumlayınız.**

....
....
....
....

3.5.1.3. Ölümden Sonra Yaşamın Olup Olmadığına Yönelik Görüşler

Ölümden sonra yaşamın olup olmadığı din ve felsefenin önemli problemlerinden biridir. Din felsefesinin de temel sorunlarından birini oluşturur. Bu problem, genel olarak ruh-beden ilişkisi çerçevesinde ruhun ölümsüzlüğü üzerinden şekillenir. Din, bu meseleyi inanç ve iman kavramları üzerinden ele almıştır.

İnanç, kavramsal olarak bir şeyin öyle olduğuna yönelik insanda oluşan kanaat durumunu işaret eder. Yani o şeyin düşünüldüğü veya hissedildiği şekilde olduğuna yönelik şüphe duyulmaması hâlidir. Başka bir ifadeyle inanç, insanın inanıyorum dediği şeyi kabul ve tasdik etme durumudur. İnanç olmadan iman olmaz. İmanın ön koşulu olarak inanç gereklidir ama yeterli değildir. **İman**, inançta bulunulan şeye insan tarafından bir değer atfedilmesi durumu olarak tanımlanabilir. İman; inananın inandığını, duygusal ve davranışsal olarak yaşadığını gösterir. Kişi, imanla inandığını içselleştirmiştir. Onun için kendi dininin bu ve diğer problemlere verdiği cevap neyse o, onun için doğrudur.

Felsefede bu probleme yönelik farklı görüşler vardır. Platon'a göre ruh önce de vardır sonra da var olmaya devam edecektir. Çünkü ruh hayattır ve insanın özüdür. Aristoteles'e göre ruh bir form olarak bedene aittir ve beden yok olduğunda o da yok olur.

Din filozofları genel olarak ruh ve bedenin bir aradalığını kabul etmiştir. Ruhun olmadığını savunan filozoflar da vardır ve onlar için ölümden sonra yaşam yoktur.

Tartışalım

1. Ölümden sonra yaşamın olup olmadığı sadece akla dayanarak açıklanabilir mi? Tartışınız.
2. Ölümden sonra yaşamın olup olmaması neden önemlidir? Tartışınız.

3.5.1.4. Teoloji ve Din Felsefesi

Belli bir dine ait, onun bilgilerinin ve özelliklerinin doğru anlaşılması için yapılan çalışma alanı **teoloji** (Tanrı bilimi, ilahiyat) olarak adlandırılır. Teoloji, yöneldiği dine göre İslam, Yahudi veya Hristiyan teolojisi gibi alanlara ayrılır. Teoloji alanında çalışan kişilere **teolog** denir. Teolog, ele aldığı dinin içeriğini açıklamaya çalışır.

Teolog, yapmış olduğu çalışmalarda diğer alanlardan hem faydalanır hem de kendi savunduğu dinin yapısı hakkında bilgi verir. Dinin toplumsal boyutunda sosyolojiyle bireysel boyutunda psikolojiyle tarihsel boyutunda tarihle ilişki içinde olan teolog, en çok felsefeyle etkileşimdedir.

Teoloji ve din felsefesi, her ne kadar aynı konular üzerinde çalışmalar yapsalar da temelde o konulara olan yaklaşımları bakımından ayrılır. Teoloji ve din felsefesi arasında öne çıkan farklar şunlardır: Teoloji, belli bir dine ait konu ve problemleri inceler ve o dine ait kavram ve problemleri eleştirmeden açıklar. Din felsefesi ise tüm dinlere ait konu ve problemleri inceler ve inanç dâhil olmak üzere dine ait her türlü kavram ve problemleri sorgular.

Tartışalım

1. İnanç akılla temellendirilebilir mi? Tartışınız.
2. Filozof, aynı zamanda din adamı da olabilir mi? Tartışınız.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle "Ben kimim?" sorusunu bilimsel, dinsel ve felsefi açıdan tartışınız. Tartışma esnasında aşağıda verilen sorulara cevap arayınız. Tartışma ile ilgili notlarınızı bir sonraki sayfada bulunan forma yazınız.

BEN KİMİM?

Bir insana "Sen kimsin?" diye sorulduğunda çoğu zaman ismini veya mesleğini söyler. Ama bu doğru bir cevap mıdır? Bir insanın ismi veya mesleği kendini anlatır mı? Bunu iddia etmek yanlış olur. Çünkü isim, o insanın aslında ne olduğunu göstermez. Sadece o insanı işaret etmenin aracıdır. Meslek de insanın hayatındaki rollerden birini işaret eden nitelendirmelerden başka bir şey değildir. Böyle olmasaydı insan ismini ya da mesleğini değiştirdiğinde onu o yapan şeyler de değişmiş olurdu. Bu da akla yatkın değildir.

"Ben kimim?" sorusunu düşünen her insan; aslında kendinin ne olduğunu, nasıl dünyaya geldiğini, dünyadaki rolünü, ölümden sonra ne olacağını ve benzeri soruları kendine yöneltmiş olur. Bu sorulara cevap arayan insanın elinde bedensel yapısı, düşünceleri, tarihsel hafızası, kendine benzemeyen diğer varlıklar ve bu soruya cevap olarak sunulmuş sayısız açıklamalardan başka bir şey yoktur.

Aslında bu sorunun zorluğu insanın bedensel, duyusal ve düşünsel olarak sürekli değişmesinden kaynaklanır. Mutlak olarak sabit olmayan insanın kendini belirlemesi de mümkün değildir. Bu anlamda "Ben kimim?" sorusu, insanın kendine ait "ben"i yani kimliğini arama ve oluşturma çabasıdır. Kimlik; bir insana ait olan özellik ve nitelikler toplamı, onu o yapan her şeydir, kişiliğidir. İnsan, tüm duygu ve düşünceleriyle kendini tanıma ve toplumda var olma isteği içindedir. Cinsiyet, boy, kilo ve göz rengi gibi biyolojik özelliklerinden tutun da meslek seçimi, arkadaşlık, siyasi görüş ve eş seçimine kadar tüm sosyal beceri ve ilişkilerinde insan hep kendiyle vardır; kendini tanır ve toplumla birliktedir. "Ben"in farkında olan insan öteki "ben"lerin de bilincindedir.

"Ben kimim?" sorusuna en kapsamlı açıklamalar bilimsel, dinsel ve felsefi açıdan getirilmiştir. Bilim, yapmış olduğu araştırma ve incelemelerde insanın psikolojik ve bedensel yapısının çoğu özelliğini bulması ve açıklaması bakımından bu soruya kendi yöntemiyle cevap vermiştir. Dinsel açıklamalar ise insanın nereden geldiğini, amacını, nereye gideceğine dair açıklamalar içermektedir. Felsefi açıdan "Ben kimim?" sorusuna verilen cevaplarda ise filozoflar daha çok akılsal temellendirmeler kullanmıştır. İnsanlar kimi zaman bu cevapları kendi düşüncelerine temel olarak kabul ettiği gibi birçoğunu da reddetmiştir. Bu durum, insanın sürekli olan değişiminin bir sonucu olarak düşünülebilir.

Komisyon

Sorular

1. **İnsan, kim olduğunu neden merak eder?**

   ....
   ....
   ....
   ....

2. **Ben kimim konusunda neden farklı cevaplar vardır?**

   ....
   ....
   ....
   ....

ALANLAR	CEVAPLAR
Bilimsel Yorum	
Dinsel Yorum	
Felsefi Yorum	

3.6. SİYASET FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, ilki 1 Nisan 2012' de olmak üzere her yıl Küresel Mutluluk Endeksi adı altında bir rapor yayımlamaktadır. Bütün ülkelerin insanlarının ekonomik ve sosyal yaşam düzeyinin ölçülerine bakılarak değerlendirme yapılmaktadır. Değerlendirilen ülkeler, raporda mutluluk endeksinin sonuçlarına göre sıralanmaktadır. Böylece en mutlu ülkeler sıralaması oluşmaktadır. Ekonomik gelişmişliğin yanı sıra bireylerin hayat tercihlerine gösterilen saygı, özgürlüklerin yaşanabilme durumu, etik değerler vb. durumlar bu endekste ölçüt olarak kullanılmaktadır. Küresel Mutluluk Endeksi birey, toplum ve devlet ilişkileri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Komisyon

Sorular

1. **Mutluluk, ölçülebilir mi? Yorumlayınız.**
2. **Küresel Mutluluk Endeksi örneğinden yola çıkarak mutluluk ve devlet bağını açıklayınız.**

3.6.1. SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsan, doğayla ve diğer insanlarla ilişki içinde yaşayan amaçları ve istemleri olan bir varlıktır. İnsanlar; istek ve ihtiyaçlarını karşılamak, güven içinde yaşamak adına bir araya gelmiş ve topluluklar oluşturmuştur. Böylece doğal zorluklardan ve diğer toplulukların etkilerinden korunmaya çalışmıştır. Akıl sahibi ve sosyal bir varlık olan insan, topluluk içinde yaşamış ve birçok problemi aşmış ayrıca topluluğun getirdiği sorunları çözmesi de gerekmiştir. İnsanların toplumsal yaşantı üzerine geliştirdiği düşünce ve eylemler, siyaseti ortaya çıkarmıştır.

Siyaset, yönetmek ve idare etmek anlamına gelmektedir. Birey-toplum, birey-devlet ilişkileri, devlet yapısı, iktidar, yönetim şekli, adalet, eşitlik, özgürlük, ideoloji vb. insanların toplumsal yaşamını etkileyen her olgu ve kavram siyasetin bir parçasıdır. Siyaset kavramı tek başına kullanıldığında geniş bir alanı içerir, bundan dolayı siyaset için kesin bir anlamın bulunması güçtür. Siyaset; sosyal bilimler aracılığıyla siyaset bilimi, felsefe aracılığıyla siyaset felsefesinin konusunu oluşturur ve böylece teorik ve pratik çerçeve kazanır.

Siyaset, toplumsal hayatın bütün ihtiyaç ve unsurlarında belirleyicidir. Yönetim, ekonomi, savaş, barış, yasa ve ortak yaşamı ilgilendiren hemen hemen bütün konular siyasetin içindedir. Siyaset, bütün bu kapsayıcılığına rağmen birey ve toplumun üstünde veya onlardan bağımsız değildir. Siyasetin özünün "insan iradesi" ve "insan amaçlarının yaşama geçirilmesinin" olduğu söylenebilir. İnsanların etkilediği, oluşturduğu ve değiştirebildiği alanların hepsi aynı zamanda siyasi alandır. Dolayısıyla her insan, farkında olarak veya olmayarak düşünce ve eylemleriyle hayata yön vermekte yani siyaset yapmaktadır.

Siyaset, bir yandan siyasetin temellerinin anlaşılması ve toplumsal yaşantının geleceği kurgusuyla felsefeye dönüşürken bir yandan da somut toplumsal sorunların çözümünde ve anlaşılmasında bilimleşir. Ancak siyaset felsefesi ve siyaset bilimi keskin çizgilerle ayrılamaz. Siyaset bilimi, somut toplumsal durumları incelerken siyaset felsefesinin çözümlemelerine başvurur. Siyaset felsefesi ise toplumsal yaşamın pratiklerinden yola çıkarak siyasetin yapısını belirlemeye yönelir. Toplumsal yaşantıya yönelik sistemler düşünce olarak ortaya konur. Siyaset bilimi siyaset felsefesi, siyaset felsefesi de siyaset bilimi olmadan eksik kalır.

Siyaset felsefesi, siyasetin ilgi alanı olan her konunun araştırılmasıdır. Siyaset felsefesi siyaseti oluşturan yapıyı, egemenliğin ve iktidarın kaynağını anlamaya çalışmakla birlikte, öneri sunmayı da hedefler. Filozoflar, geçmişten bu yana en iyi yönetimin nasıl olabileceğine dair fikirler ortaya koymuştur. Bu fikirlerle ideal devlet, toplum ve birey kurguları oluşturulmuştur.

Siyaset felsefesinde hak, adalet, özgürlük, iktidarın kaynağının ne olduğu ve ideal devlet düzenin olup olamayacağı konuları öne çıkan problemlerdendir.

Tartışalım

1. İnsanların farklı siyasi görüşlere sahip olmasının sebepleri nelerdir? Tartışınız.
2. Siyasetin olmadığı bir toplum mümkün müdür? Tartışınız.

Uygulama

Aşağıda verilen eğitim, sağlık, hukuk ve ekonomiye dair politikaları konularına "siyaset bilimi" ve "siyaset felsefesi" açısından bulduğunuz örnek durumları boş bırakılan yerlere yazınız.

SİYASET BİLİMİ	KONULAR	SİYASET FELSEFESİ
Çocukların gelişimine uygun şekilde ders saatlerinin düzenlenmesi	**Eğitim**	*Bilgi üreten, bilgiyi doğru kullanan, kendini keşfeden ve yeteneklerini geliştirebilen bir eğitim nasıl mümkün olur?* ....
Hasta başına düşen yatak sayısının artırılması	**Sağlık**	*İnsanların sağlık hakkının olması ne anlama gelir?* ....
Değişen toplumsal koşullara uygun yasaların çıkarılması	**Hukuk**	*Hukuk devletinin anlamı nedir?* ....
Tarımın gelişmesi için ekonomik teşviklerin sağlanması	**Ekonomi**	*İnsanın yaşam koşulları düşüncesini nasıl etkiler?* ....

3.6.1.1. Hak, Adalet, Özgürlük

Hak, adalet ve özgürlük siyaset felsefesinin temel kavramlarıdır. İnsanların tamamı veya büyük çoğunluğunun huzur ve mutluluğu; toplumsal düzende hak, adalet ve özgürlüğün sağlanabilmesine bağlıdır.

Hak, hukuk düzeninin insanlara sağladığı yetkilerdir ve kişi menfaatlerinin hukuk kurallarınca korunması anlamına gelir. Hak kavramının bu hâliyle örtüşen iki anlamı ortaya çıkar. Birincisi bir konuda izin verilen ve yasaklanmamış olan davranış serbestliğidir. Örneğin hukukun insanlara sağladığı serbestlikler. İkincisi kişilerin başka kişi, topluluk veya devletten isteyebileceği ve talepte bulunabileceği şeylerdir. Örneğin vergisini veren bir vatandaşın devletten hizmet beklemesi bir hak durumudur. Günümüzde haklar; kişisel, toplumsal ve ekonomik ve siyasal haklar olmak üzere üç alanı içermektedir.

Adalet, her kimseye ne gerekiyorsa onun sağlanması ve hakkının verilmesidir. Eşitlik ilkesi içinde insanların haklarını kullanabilmesini sağlar. Adalet, hukuk kavramı olmakla birlikte insanın adil olma bilinciyle de ilgilidir. Adil olmak tarafsızlığı gerektirir. Örneğin hukuk önünde herkesin eşit olması adaletin sağlanmasının ön koşuludur.

Siyasette **özgürlük** kavramı, kişinin sahip olduğu iradeyle kimseye zarar vermeden ve kimsenin müdahalesi olmadan davranışlarını yapabilmesinin serbestliği olarak tanımlanır. Özgürlük, davranışların yanı sıra düşüncenin oluşturulmasını ve onun ifade edilmesini içerir. Özgürlüğün ne olduğu ve nasıl mümkün olabileceği siyaset felsefesinin temel problemidir. Siyaset felsefesinde özgürlük, ahlaki bir kavram olmasından öte pratik bir olgu durumu olarak da ele alınmaktadır.

Uygulama

Hak türleri açıklamaları ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin bazı maddeleri aşağıda verilmiştir. Açıklamalara göre maddelerin hangi hakkı içerdiğini maddelerin altına yazınız.

Hak ve özgürlükler üç başlıkta incelenmektedir.

1. Kişisel Haklar
Bireyi, toplum ve devlete karşı koruyan haklardır. Yaşama, düşünme ve ifade etme haklarıdır.

2. Toplumsal ve Ekonomik Haklar
Özellikle devletlerden istenen haklardır. Mülkiyet, eğitim, sağlık ve çalışma haklarını içerir.

3. Siyasal Haklar
Devlet yönetimine katılım haklarıdır. Yurttaşlık, seçme ve seçilme haklarını içerir.

Madde 13

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

....
....

Madde 18

Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

....
....

Madde 19

Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

....

....

Madde 21

1. Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

....

....

Madde 22

Herkesin, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre herkes, onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

....

....

Madde 24

Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

....

....

3.6.1.2. İktidarın Kaynağı

Kişi veya topluluğun kendi aralarındaki ilkeleri dolayısıyla yönetimleri nasıl oluşturacakları; mevcut yönetime, kurallara ve düzene neden uyup uymayacakları; hangi durumlarda uymanın hangi durumlarda karşı çıkmanın uygun olacağı iktidarın kaynağı problemini oluşturmaktadır. Düzen ve iktidarın oluşumu ve ona uyulması farklı gerekçelere dayandırılmaktadır. Siyaset felsefesinde bu durum meşruiyet (bir yandan yasaya uygunluk, diğer yandan toplumsal rıza) sorunu anlamına da gelir. Meşruiyet; yönetenin yönetme gücünü nereden aldığı, yönetilenin yönetene neden uyduğudur. Bu durum, en genel anlamıyla iktidarın kaynağı problemi olarak adlandırılmaktadır.

İktidarın kaynağı tartışmaları farklı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunlardan öne çıkanların üçünü ele alırsak birincisi insanların korunma ve güvenlik ihtiyaçlarından devletin ortaya çıktığını söyler. Devlet bu anlamda bir toplumsal zorunluluk olarak var olur. Devlet, yöneticilerin bu ihtiyacı karşılamak adına yönetme gücünü elinde tuttuğunu söyler. Bu görüş, doğalcı görüş olarak ifade edilir.

İkinci görüş dinsel açıklamayı temele alır. Yöneticiler, Tanrı'nın buyruklarının yerine getirilmesi için vardır. İktidarın kaynağı Tanrı olarak görüldüğü için insanlar, devletin kurallarına uymak zorundadır. İktidarın kaynağı Tanrısal buyruklar olarak ele alınmaktadır.

Üçüncü görüş insanların ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal uyum, düzen ve güvenlik gibi unsurlara yönelik olarak insanların toplumsal sözleşme yaptığı kabulüne dayanır. Toplumsal sözleşme insanların ortak uzlaşısıdır. Bu durum, yönetenlere iktidar gücünü kullanabilme yetkisi vermektedir.

Uygulama

Aşağıda verilen metinleri okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Bir devlet, aramızdan kimsenin kendi kendine yetememesinden başka pek çok şeye (ve kişiye) ihtiyaç duymasından doğar. Devletin başka bir kökeni olabileceğini düşünebiliyor musun?

(...) O zaman türlü türlü ihtiyaçları olan insanlar, bunları karşılayabilmek için birbirlerinin yardımına başvururlar ancak çok çeşitli ihtiyaçları olduğundan çok sayıda insanı yurttaş ve yardımcılar olarak bir yerleşimde toplarız; bu yerleşim topluluğuna devlet adını veririz, öyle değil mi?

(...) O zaman şimdi biz kafamızda bir devlet doğuralım. Bu devletin kökeninde bizim kendi ihtiyaçlarımız olacaktır, değil mi?

Platon, Devlet

İnsan özgür doğar oysa her yerde zincire vurulmuştur. Falan kimse kendini başkalarının efendisi sanır ama böyle sanması, onlardan daha da köle olmasına engel değildir. Bu değişme nasıl olmuş? Bilmiyorum. Bunu yasallaştıran nedir? İşte bu soruya karşılık verebilirim sanıyorum. Sadece kaba gücü ve bu güçten çıkan sonucu düşünmüş olsaydım şöyle derdim: Bir ulus boyun eğmeye zorlanır da boyun eğerse iyi eder, boyunduruğunu silkip atabilecek olur da atarsa daha iyi eder. Çünkü özgürlüğünü kendisinden hangi hakka dayanarak almışlarsa yine o hakka dayanarak geri almasında ya bu davranışı haklıdır ya da özgürlüğünün elinden alınması haksızdır. Ama toplum düzeni bütün öbür hakların temeli olan kutsal bir haktır. Bununla birlikte hiç de doğadan gelme değildir, sözleşmelere dayanmaktadır.

Rousseau, Toplum Sözleşmesi

Sorular

1. **Platon'a göre devletin ortaya çıkmasındaki nedenler nelerdir?**
2. **Rousseau'nun metninden hareketle içinde yaşadığınız toplum ve devletin kurallarına neden uyduğunuzu açıklayınız.**

3.6.1.3. İdeal Devlet Düzeni

Herkesin hak ettiği saygıyı tam olarak gördüğü ve kaynaklardan hak ettiği payı tam olarak aldığı, böylece huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşadığı toplumsal düzen mümkün müdür? "Adalet" içinde insanların sorunsuz, mutlu, huzurlu ve güvenli bir hayat yaşamalarına olanak sağlayan ideal devlettir. Böyle bir düzen mümkün veya değildir ama hemen herkesin böyle bir "ideal" arayışının olduğu söylenebilir. Kimine göre başarılmış, kimine göre başarılmaya çalışılmakta, kimine göreyse asla başarılamayacaktır. İdeal devlet düzeninin sadece bir kurgudan ibaret olduğunu savunanlar da vardır.

İdeal devlet düzeninin olabileceğini reddedenlerin ilk iddiaları, insanların kendilerini doğadan koparmasıyla birlikte yaşantıların zaten yapaylaştığıdır. İkinci görüş ise ideal bir devlet düzeninin olmasının istenmediği çünkü ideal devletin insanların özgürlüğünü elinden alacağı düşüncesidir.

İdeal devlet düzeni olabileceğini savunan düşünceler, devletin temelinde olması gerekenler konusunda ayrışır. İdeal devlet düzeninin olabileceğini savunan üç farklı görüş vardır. Bunlardan birincisi ideal devlet düzenin temelinin özgürlük olacağını iddia eder; ikincisi ideal devletin temelinin eşitlik olması gerektiğini düşünür; üçüncüsüyse adaletin temelde olması gerektiğini savunur.

İdeal devlet düzeninin olabileceğini savunan veya reddeden görüşlerin yanında ütopyalar da vardır. Ütopya, var olmayan fakat olabilirliği savunulan ideal devlet düzeni kurgularıdır. Ütopyaların bir kısmında daha iyi bir hayatın nasıl mümkün olabileceği kurgulanırken bir kısmında da gelecekte iyi bir hayatın değil daha kötü bir geleceğin olacağı düşünülmektedir.

Uygulama

İdeal devlet düzeni hakkındaki düşüncelerde devlet yapısı, toplumsal zihniyet ve birey üzerine kurgulama yapılır.

İdeal devlet düzenini var saydığınızda birey, toplumsal zihniyet ve devlet yapısında istenen ve istenmeyen özellikler bulunmaktadır. Bu özellikleri aşağıdaki tabloda ilgili yerlere yazınız.

	Birey	Toplumsal Zihniyet	Devlet Yapısı
İstenen Özellikler	....	....	....
İstenmeyen Özellikler	....	....	....

Uygulama

İdeal devlet düzeni olabileceğini öne süren üç temel görüş vardır. Bu görüşlerden her biri devletin özgürlük, eşitlik ve adalet temeli üzerine inşa edilmesini doğru bulmaktadır.

Devletin özgürlük, eşitlik ve adalet düşüncesi üzerinde nasıl kurulabileceği hakkındaki yorumlarınızı aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.

Özgürlük Düşüncesi	....
Eşitlik Düşüncesi	....
Adalet Düşüncesi	....

3.6.1.4. Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Egemenlik Sorunu

Egemenlik; bir grup veya toplumun gücü kullanma yetkisi ve iradesiyle ilgili olup toplulukların ortak varlıklarını sürdürebilmesinin temel şartlarındandır. Tanım olarak egemenlik; bir grup, toplum veya ülkede nihai kararı veren gücü ifade etmektedir. Bireysel ilişkilerde, ailede ve okulda da egemenlikten söz edilebilir. Bütün egemenliklerin üzerinde de en üst egemenliğin devlete ait olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte devlet biçimleri arasındaki farklılıklar, egemen olup olmamalarıyla değil egemenliğin kaynağı, meşruiyeti ve kullanım şekilleriyle ilgilidir.

Egemenliğin kaynağı ve sınırları; insanın geniş topluluklar hâlinde yaşamasından bu yana kabile toplulukları, site devletleri, imparatorluklar, teokratik devletler veya cumhuriyetlerde temel bir problem hâline gelmiştir. MÖ 2000'lerde Gılgamış Destanı ve MÖ 7-8.yüzyıllarda Homeros'un İlyada ve Odesa'sında ve kutsal metinlerde yönetimlerin kaynağı ve meşruiyeti ile ilgili çeşitli pasajlar geçmektedir. Fârâbî'nin "Erdemli Şehir" eseri, Selçuklularda Nizâmülmülk'ün ve Osmanlılarda Şeyh Edebali'nin yazı ve tavsiyeleri esas olarak yönetimin meşruiyeti ile ilgili bulunmaktadır. Egemenliğin kaynağı soyluluk, zenginlik, kutsallık, savaşçılık, bilgelik ve adalet gibi çeşitli unsurlarda aranmıştır.

Orta Çağ'ın sonlarına doğru modern devletlerin oluşmaya başlamasıyla yurttaşların (milleti oluşturan zümre, grup ve insanlar) yönetime karşı, yönetimlerin yurttaşlara karşı yetki ve sorumluluklarının neler olacağı tartışılmıştır.

T. Hobbes, J. Locke ve J. J. Roussesau egemenliğin kaynağını bir tür "sözleşmeye" dayandırmaya çalışmıştır. ABD İnsan Hakları Bildirgesi ve Fransız İhtilali'ne de temel olan "Doğal Hukuk Öğretisi" ise doğuştan gelen haklara sahip olunduğunu varsaymakta ve yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını devletin meşruiyetinin temeli olarak görmektedir. Otorite veya bir diğer anlatımla meşru iktidar; baskı, güç veya korkuya değil temel insan hak ve özgürlüklerin garanti altına alınmasına bağlıdır. Egemenliğin asıl sahibi ise halktır (yurttaş). TBMM'de "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ibaresi yer almakta olup öncelikle yasa koyma ve denetim iradesinin ve yetkisinin millet adına mecliste olduğunu ifade etmektedir. Seçilmiş kişiler de bu yetkilerini anayasal sınırlar içinde kullanmakla sorumlu tutulmaktadır. Bu anlayış "temsilî demokrasiye" denk düşmektedir.

Günümüz demokrasilerinde de hak ve özgürlüklerin nasıl geliştirileceği, yoksulluğun nasıl giderileceği, paylaşım ve adalet sorunlarının nasıl çözüleceği, toplumsal rızanın nasıl sağlanacağı, bunun için serbest ekonomi ve seçimlerin yeterli olup olmadığı, kültürel olanla evrensel olanın çelişip çelişmediği gibi konularda çeşitli tartışmalar bulunmaktadır.

Tartışalım

1. "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." yargısını egemenliğin kaynağı düşüncesiyle değerlendiriniz.
2. Egemenliğin kaynağı ve meşruiyeti açısından monarşilerle demokrasileri kıyaslayarak değerlendiriniz.
3. Şeyh Edebali'nin "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın." sözünü kişisel hak ve özgürlük bağlamında değerlendiriniz.

Uygulama

Aşağıda toplumsal bir sorun ve soruna temel olabilecek bazı unsurlar örnek olarak verilmiştir. Ülkenizde yaşanan bir sorunu birey, toplum ve devlet ilişkisi bakımından araştırıp bulduklarınızı sınıfta sunup tartışınız. Seçtiğiniz konunun birey, toplum ve devlet bağını aşağıdaki boş bırakılan yerlere yazınız.

Ülkedeki toplumsal sorunlardan biri de kadına yönelik şiddettir. Bu sorunun birçok sebebi olduğu gibi bu sorunun çözülmesinin de birçok basamağı vardır. Eğitim, medya, hukuk vb. alanlar sorunun çözümünde etkili olabilir. Bununla birlikte birey, toplum ve devletin bu sorunun çözümünde ortak ve ayrı ayrı sorumlukları vardır. Aşağıda Türkiye İstatistik Kurumundan alınan bazı araştırma sonuçları başlıklar hâlinde verilmiştir. Bu istatistiki sonuçlar, kadına yönelik şiddeti açıklayabilmek için bazı bilgiler vermektedir.

- Kadınların istihdam oranı erkeklerin istihdam oranının yarısı kadar oldu.
- Eğitimli kadınların iş gücüne katılma oranı daha yüksek oldu.
- Kadınlar tüm eğitim düzeylerinde erkeklerden daha düşük ücret aldı.
- Kadınlar siyasi alanda erkeklere göre daha az yer aldı.

Türkiye İstatistik Kurumu

http://kitap.eba.gov.tr/
KodSor.php?KOD=5182

TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2016

TOPLUMSAL SORUN	BİREYİN SORUMLULUKLARI	TOPLUMUN SORUMLULUKLARI	DEVLETİN SORUMLULUKLARI
Kadına yönelik şiddet	*Hakların bilincinde olmak*	*Sorunları örtmeden üzerine gidebilmek*	*Caydırıcı yasalar yapmak*

Okuma Parçası

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNE KARŞI TBMM'NİN ORTAK BİLDİRİSİ

Bizler Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi grupları olarak aziz milletimizin kendisine, milli iradeye, devletimize, özellikle de millet iradesinin temsilcisi olan milletvekillerine, Gazi Meclise yönelik 15 Temmuz gecesi başlatılan ve 16 Temmuz sabahı etkisiz hâle getirilen darbe girişimini ve Meclise yönelik saldırıları şiddetle kınıyoruz.

Milletimiz bütün dünyaya örnek olacak şekilde darbenin karşısında durmuş, kanlı darbe girişimi engellenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ni ve kurumlarını canı pahasına koruyan bu aziz millet, her türlü övgü ve takdiri ziyadesiyle hak etmektedir. Bu uğurda canlarını veren şehitlerimize milletçe minnettarız ve o kahramanlarımızı da asla unutmayacağız.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu aziz ve kahraman milletin temsilcisi olarak milletimizin verdiği yetkiyle bombaların ve kurşunların altında görevini ifa etmiş, bir kez daha milletine layık bir Meclis olduğunu göstermiştir.

Unutulmamalıdır ki Türkiye Büyük Millet Meclisi Kurtuluş Savaşı'nı yöneten, Türkiye'nin demokrasiye geçişini gerçekleştiren, demokratik parlamenter sistemi yıllar içinde gerçekleştirmiş bir milleti yokluk ve yoksulluktan alıp muasır medeniyet seviyesine çıkarmanın mücadelesini vermiş bir Meclistir.

Meclisimiz tek yürek ve tek vücut olarak büyük bir cesaretle darbeye karşı haysiyetli bir duruş sergilemiştir. Darbecilere gereken cevabı dünyaya da gereken mesajı vermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin darbe meşum girişimine karşı sergilediği kararlılık Türkiye'de demokrasinin daha da yerleşmesi ve gelişmesi adına da son derece değerlidir.

Herkes bilmelidir ki bugün olduğu gibi gelecekte de milletimize, milli iradeye, Gazi Meclise uzanacak her el karşısında Türkiye Büyük Millet Meclisinin çelikten iradesini bulacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin, milletin demokrasiye sarsılmaz inancını yansıtmayı sürdürecektir.

Meclisimizde bulunan tüm siyasi farklı gruplarının darbe girişimine ortak bir tavır ve ortak bir dille karşı durmaları tarihidir, değerlidir, tarihe geçecektir. Bu ortak tavır ve ortak dil, milletimizi ve milli iradeyi daha da güçlendirecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, tek yürek hâlinde görevinin başındadır.

Milletin Meclisi millete ve egemenliğine yönelik bu saldırıya girişenlere bedelini hukuk içinde en ağır şekilde ödetecektir.

Türkiye'de hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağının en somut ispatı da işte bu ortak bildiridir.

Dört parti olarak farklı görüşlerimiz olsa da hepimiz tüm milletvekillerimizle, tüm teşkilatlarımızla milli iradenin yanındayız, milli iradeye hep birlikte sahip çıkıyoruz ve ebedîyen sahip çıkacağız.

Milletimiz müsterih olsun.

Milletin meclisi ve milletvekilleri milletin emanetini yere düşürmemiştir ve düşürmeyecektir.

Bir kez daha demokrasimize, milletimize, milli iradenin tecelligâhı olan Türkiye Büyük Millet Meclisine saldırıyı şiddetle kınıyoruz. Demokratik tepki sınırlarını aşan, ülkemize yakışmayan şiddet eylemlerinden uzak durulmasını da halkımızdan rica ediyoruz.

Darbeye direnirken vefat eden şehitlerimizi saygı, minnet ve rahmetle anıyoruz; yaralılarımıza acil şifalar diliyor, milletimize geçmiş olsun diyoruz.

Bu zor anımızda Türkiye'nin ve aziz milletimizin yanında duran, destek mesajları ileten tüm dost ve kardeş ülkeleri de buradan selamlıyoruz.

TBMM Meclis Bülteni, 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı TBMM'nin Ortak Bildirisi

3.7. SANAT FELSEFESİ

Bir Düşün

Aşağıda verilen Görsel 3.12’den hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 3.12: Ebru sanatı

Sorular

1. **Sanatta tekniğin önemini değerlendiriniz.**
2. **Sanatsal beğenilerdeki kişisel farklılığın nedenlerini yorumlayınız.**

3.7.1. SANAT FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Sanat, insanın güzellik karşısında duyduğu hayranlık ve heyecanın yaratıcı tekniklerle dışavurumudur. Her insanın çok sevdiği bir şarkı, kitap veya film vardır. Bir kişi tekrar tekrar aynı şarkıyı dinler, ikinci hatta üçüncü kez aynı kitabı okur, etkilendiği bir filmi yeniden izler ve her tekrarda benzer ya da yepyeni tatlar bulabilir. Buna rağmen birçok kez güzel denilen eserler yerini yeni güzel eserlere bırakır. Bu durum sanatçıların daha iyi eserler vermesinden mi, beğenilerin farklılaşmasından mı kaynaklanır? Değişen nedir?

Sanat, birçok insan etkinliklerinden çok daha hızlı bir değişim içindedir. Sanat akımları bunun en iyi göstergesidir. Bazı sanatçıların yaşamlarının değişik dönemlerinde farklı tarzda ürünler verdiği de görülmektedir. Sanatsal etkinliğin hızlı değişimi farklı gerekçelere dayandırılabilir. Çağın toplumsal zihniyeti ve bireysel beğeniler bu değişimde öne çıkan unsurlardır.

Sanatta tüm duygu ve düşünce, inanç ve hayaller bir form kazanır. Sanatçı kendine has bakış açısıyla insanı, dünyayı ve evreni yorumlar. Bu yorumlama, teknik bir hünerle birleşerek sanatsal ürünü oluşturur. Sanat eseri, sanatçı ve ürün arasında köprü görevindedir. Eser, esere yönelen kişilerle birlikte başka anlamlar da kazanır.

Sanat felsefesi, sanatı tüm yönleriyle ele alan felsefi bir disiplindir. Sanat felsefesinde sanatın anlamı, sanat eserlerinin özellikleri ve sanatta güzelin ne anlama geldiği gibi felsefi problemler bulunur.

3.7.1.1. Güzellik

Herkesin güzel yargısını kullandığı bir durum, olay ve nesne vardır. Ancak "Güzel nedir?" sorusu, herkesin ortak cevaba ulaşabildiği bir konu değildir. Güzelin ne olduğu sorusuna yönelik cevaplardaki çeşitlilik güzel konusunun felsefi bir problem olarak ele alınmasını sağlamıştır. Güzel, felsefi bir konu olarak felsefenin değer alanı içerisinde ele alınır.

Görsel 3.13: Van Gogh, "Yıldızlı Gece"

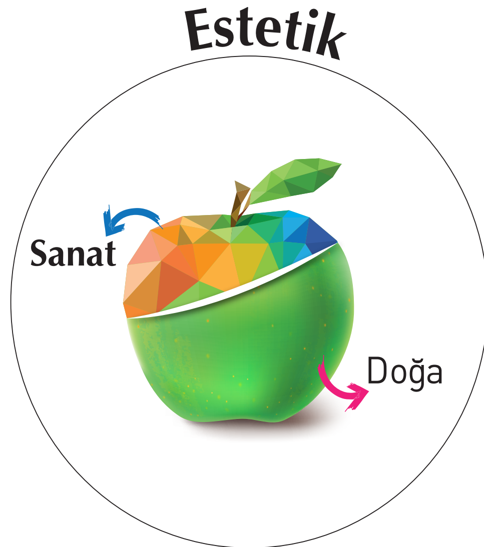

Görsel 3.14: Kapadokya

Güzel kavramı insanın beğenileriyle ilgilidir. Beğenilen bir tablonun (Görsel 3.13) veya bir doğa manzarasının (Görsel 3.14) insanlarda oluşturduğu etkiler farklılık gösterse de her iki durumda da "güzel" yargısı kullanılabilir. Bu iki durumun dışında pratik bir ihtiyaca yönelik bir nesne de güzel olarak nitelendirilebilir.

Felsefenin güzeli konu eden disiplini estetik olarak adlandırılır. Estetik; güzelin ne olduğu, güzel yargısının hangi ölçütlere dayandığı, ortak estetik yargıların olup olamayacağı gibi soruları içerir. Estetik, her anlamda güzeli konu edinir. Bu açıdan doğadaki ve sanattaki güzeli açıklamaya yöneliktir.

“Güzel”e yönelik farklı görüşler olmakla beraber uzlaşılan bazı ölçütler de vardır. Güzel yargısı bir insan, nesne, düşünce veya sanatsal eser için kullanılır. Bir şeyin güzel olması; onun hoş duygular oluşturması, zevk vermesi, heyecan uyandırması ve ölçülü olması gibi ölçütleri karşılıyor olduğunu gösterir. Bu ölçütler kişiden kişiye, kültürden kültüre değişebilir. Bu düşünce, insanların ortak estetik bir değer yargısı oluşturamayacağını iddia eder. Bu bakış açısına karşı ortak estetik yargıların olduğunu ve bundan dolayı güzelin niteliklerinin kişiden kişiye değişmeyeceğini savunan görüş de vardır.

Şekil 3.4: Estetiğin konusu

Sanattaki güzellik konusu, estetiğin alanında olmakla birlikte estetiğin sanatı kapsayan kısmı sanat felsefesi olarak adlandırılmıştır (Şekil 3.4). Sanat eseri üzerinden şekillenen güzellik yargıları çoğu kez kişilerin beğeni ölçülerine dayandırılır. Estetik yargıların bireysel olduğu anlayışından çıkan bu görüş, güzelliği bir yorum olarak ele alır. Sanatsal ürünün insanda uyandırdığı etki, bütüncü bir yorumlama olduğu kadar parçalara yönelik de oluşturulur. Örneğin bir kişi dinlediği şarkının sözlerini beğenmezse de müziğini beğenebilir ya da bir sinema filmini konusu bakımından güzel bulmasa da filmi oyunculuk açısından iyi olarak değerlendirebilir.

Sanattaki güzellik, içinde bulunulan çağın izlerini taşır. Her dönemin zihniyeti, kendi güzellik ve beğeni ölçütlerini belirler. Bununla birlikte sanatsal beğeninin çağları ve dönemleri aşan bir yönü bulunur. Bir tablo veya tiyatro oyunu değişik çağlarda da ilgi ve beğeni oluşturabilir.

Sanatta güzeli ortaya çıkaran estetik değerlere yönelik iki farklı görüş bulunur. Bunlardan ilki **öznelci görüş**tür. Bu görüşe göre estetik değerler ve güzel yargısı sanatsal ürüne yönelen kişiye göre değişiklik gösterir. Sanatın belirleyici ölçüsü, sanatsal ürünün kendisi değildir. Bu görüşe göre sanat eseri kendi başına estetik bir değer taşımaz. **Alımlayıcı**nın (sanatı izleyen, dinleyen, sanata ve sanatsal ürüne yönelen estetik öznenin) beğenileri belirleyicidir. Örneğin klasik müzik kimilerine güzeldir kimilerine ise hiç zevk vermez.

Öznelci görüş karşısında **nesnelci görüş** yer alır. Bu görüşe göre sanatsal güzellik sanat eserinin özelliğidir. Alımlayıcı değer yargıları oluştursa da asıl ölçüt eserin kendindedir. Dönemini aştığı düşünülen sanat eserleri bu durumun kanıtıdır. Örneğin bir film, çekimi yapıldığı dönemde gösterime girecek salon bulamazken ya da çok az seyirciye ulaşmışken daha sonraları sanatsal açıdan değerli kabul edilmiştir.

Tartışalım

1. Sosyoekonomik ve kültürel çevre benzeştiği ölçüde insanların beğenileri de benzer olabilir mi? Tartışınız.
2. Şu ana kadar yazılmış tüm şiirler bilgisayara kaydedilir ve bilgisayar da bu verileri kullanarak şiir yazarsa bu şiir, sanat olarak kabul edilebilir mi? Tartışınız.

Uygulama

Aşağıda verilen durumları inceleyiniz. Her birinin güzele ilişkin yaklaşımının öznelci ya da nesnelci olup olmadığını argümanlarınızla birlikte boş bırakılan yerlere yazınız. Cevaplarınızı sınıfta tartışınız.

Güzelliğin on par'etmez Bu bendeki aşk olmasa Eğlenecek yer bulaman Gönlümdeki köşk olmasa Aşık Veysel	....
Sophokles'in (Sofokles) MÖ 5. yy.da yazdığı tragedya (tiyatro oyunu) olan "Antigone (Antigon)" günümüzde hâlâ sergilenmekte ve oldukça fazla izleyici bulmaktadır.	....

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

ESTETİK YAŞANTININ NESNELERİ

Estetik olarak değerlendirilebilecek olan nesneler alanının herhangi bir sınırı var mıdır? İlk başta, temel işlevi estetik bir görü oluşturmak ve estetik bir tepki ortaya çıkarmak olan güzel sanatların nesnelerini (oyunları, tabloları, heykelleri, senfonileri, şiirleri, dansları) düşünürüz. Ama "güzel sanatlarla" "yararlı sanatlar" arasında kesin bir çizgi nasıl çizebiliriz? Birçok zaman ve birçok yerde sanatçılar kendi izlerini kapların, binaların, giysilerin, mobilyaların, törensel nesnelerin ve bazen de büyük bir kentin üstünde bırakmışlardır. "Güzel sanatlarla" "popüler sanatları" nasıl ayırırız? Örneğin halk müziği, operadan daha mı az önemli bir sanat dalıdır?

Estetik tepkinin herhangi bir yaşantının doruğa ulaşması ya da tamamlanması aşamasının doğal bir bileşeni olduğu öne sürülmüştür. Örneğin bir bilim insanı, karmaşık bir probleme sonunda bir çözüm bulmayı başarır. Projenin tamamlanmasında bilim insanı (ya da süreci hayalinde yaratıcı bir biçimde yeniden canlandıran bir gözlemci), ortaya çıkan yeni anlam örüntüsünün değerini bilerek tadını çıkarıyor ve "güzel!" diye bağırıyor.

Herhangi bir estetik kuramını sınamanın yollarından biri, onun estetik tepki gerektiren geniş ve görünüşte sonsuz nesneler alanını açıklama yeteneğine bakmaktır.

S. M. Honer (Hanır), T. C. Hunt (Hant), D. L. Okholm (Okhulm), Felsefeye Çağrı

Sorular

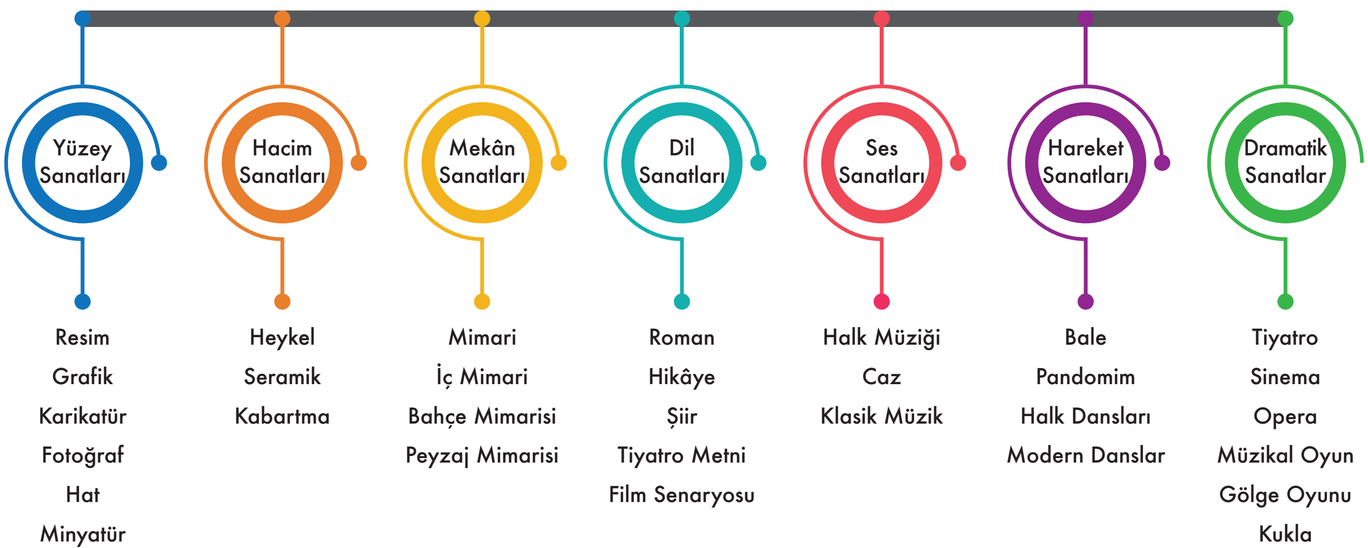
1. **Sanatsal bir ürün fayda sağlar mı? Fayda sağlarsa sanatsal niteliğini yitirmiş olur mu? Yorumlayınız.**
2. **Çok dinlenen bir şarkı sanat eseri olarak sayılabilir mi? Güzelliğin ölçütü çok kişinin takdir etmesi olarak kabul edilebilir mi? Açıklayınız.**

3.7.1.2. Sanat

Arkeolojik ve antropolojik çalışmaların ortaya koyduğu bazı bilgiler, insanın ilk çağlardan bu yana sanatsal özellikte ürünler ortaya koyduğunu göstermektedir. Mağara duvarlarına yapılan av çizimleri bir tür eğitim mi, resim sanatının ilk ürünleri mi yoksa başka bir amaçla ulaşılan farklı sonuçlar mıdır? Bütün bu sorular, yorumlara açık olsa da sanatsal faaliyetlerin geçmişten bu yana sürdüğünün göstergesi olabilir.

Sanat, uzun bir süre bilim ve teknikle benzer bir sınıflandırmanın içinde yer almıştır. Ancak sanat, teknikte olduğu gibi nesnelerin değişimini sağlayan bir ustalıktan ve bilimlerdeki gibi varlığı anlamaya çalışan bilincin bilme amacından daha öteye bir anlam taşır. Sanat, bir yanıyla teknik bir beceriyi bir yanıyla da varlıkları tanımayı gerektirir. Bir ressam, resim fırçasını kullanmada teknik beceriye sahip olmalıdır, bunun yanı sıra renklerin bilgisine de ihtiyaç duyar. Ancak sanatçının eserini oluşturabilmesinde asıl olan yaratıcılık ve hayal gücüdür.

Sanat ve zanaat, sonucunda beğeniye konu olabilecek iki etkinliktir. Bundan dolayı tarihte kimi zaman eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu durum bugün de geçerlidir. Sanatı zanaat olandan ayıran önemli unsurlar; sanatın pratik bir yarar kaygısından öte beğenilere yönelik oluşturulması, taklitleri veya benzerleri ortaya konuyor olsa da biricik ve özgün olmasıdır. Farklı sanat türleri bu ayrımlarla birlikte güzel sanatlar başlığında toplanmıştır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: Güzel sanatların sınıflandırılması

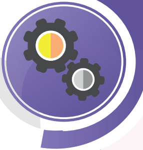
Sanat, genel olarak üç ögenin bir arada düşünülmesini gerektirir. Bunlar; sanatçı, sanatsal ürün ve alımlayıcıdır (dinleyen, okuyan, seyreden vb.). Sanatçı; akıl, duyu ve duygu süreçlerini sentezleyerek belirli bir teknikle eserini yaratır. Bu yaratım; yoktan var etmek değil, var olan materyalleri yeni formlarına dönüştürmek şeklindedir. Renkler, sesler, kelimeler vb. sanatçının dokunuşuyla yeni biçimlere dönüşür. Bu yeni biçim, sanat eseridir. Sanat eseri; sanatçının duygu ve düşüncelerini somutlaştırdığı ve duyusal alana açtığı nesnelerdir. Alımlayıcı ise beğeni ölçütleriyle sanatsal ürüne yönelir. Alımlayıcı, sanatsal ürün karşısında tüketici olarak bulunsa da sanatsal ürünün ortaya konmasında etkileri vardır. Alımlayıcılar sanatçının “başkaları”dır. Sanatseverlerin beğenileri tek başına ölçüt olarak ele alınmasa da sanatsal üretimi güdüleyen önemli bir faktörü oluşturur.

Farklı sanat algıları farklı sanat kuramlarını ortaya çıkarmıştır. Dört başlıkta ele alınır: Sanatın var olanı ve hayatı doğrudan sanata taşıdığını iddia eden yansıtmacı kuram; sanatı, duygu ve düşüncelerin aktarıldığı bir etkinlik olarak gören dışavurumcu kuram; renklerin ve geometrik şekillerin soyut bir anlatım oluşturduğunu söyleyen biçimci kuram ve sanatın toplumsal bir ihtiyacın sonucu olduğunu savunan işlevselci kuramdır.

Tartışalım

1. Kimsenin olmadığı ıssız bir adada tek bir kişi tarafından sanat yapılabilir mi? Tartışınız.
2. Sanatçının hayat görüşü bize uymasa bile eserini ön yargısız olarak beğenebilir miyiz? Tartışınız.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

SANATTA GERÇEKÇİLİĞİN ANLAMI

Sanatçı yapıtında kendini anlatmaktan haklı olarak çekinse de bir insan olarak görünmekten korkmaz, tersine çok zaman bunu karşı konulmaz bir sevinçle ister de. Sanatçı bencil değil ama benci'dir, bir sergilemeci gibidir, kendini sergilemekten korkmaz. Gene de onun amacı insanı araştırmaktır, kendini anlatmak değildir. Ne olursa olsun yaratmak biraz da kendini anlatmaktır, ne duyduğunu ne düşündüğünü insana nasıl baktığını, dünyayı nasıl gördüğünü söylemektir. Onun gözü dünde ve bugünde olduğu kadar hatta ondan daha çok gelecektedir. Gerçek yaratıcı verilmiş olandan, önünde durup durandan, geçmişin bir başka örneği gibi görünenden çok olmayan ama olabilecek olanla ilgilenir. Onun işi gözlemlemekten çok tasarlamaktır ya da gözlemlerken tasarlamaktır. Gerçek sanatçı olası olanın peşindedir. Gerçek yaratma doğal olanın aşıldığı yerde başlar.

Afşar Timuçin, Estetik-2

Sorular

1. **Metinde geçen** "Sanatçı bencil değil ama benci'dir, bir sergilemeci gibidir." **sözüyle ne anlatılmak istenmektedir?**
....
....
....
....
....
2. **Filozof ile sanatçı arasındaki benzerlikleri örnekleyerek açıklayınız.**
....
....
....
....
....
....

3.7.1.3. Sanat Eserinin Özellikleri

Sanat eseri, estetik bir üretimin vücut bulmuş hâlidir. Sanat, sanatsal ürün olarak ortaya konur ve bu ürün temel alınarak değerlendirme yapılır. Sanat eseri; öncelikle onu oluşturan sanatçının izleri, ardından alımlayıcısının beklentileri, toplumun yapısı ve çağın zihniyeti gibi unsurları yansıtır. Sanatın zanaat etkinliğinden ayrılmasında olduğu gibi sanat eserlerinin de diğer etkinliklerden ayrılan bazı özellikleri vardır. Bu konuda kabul görmüş özelliklerin bazıları aşağıda verilmiştir.

Sanat Eserleri

- Sanatçının akıl, duyu, duygu ve hayal gücünü yansıtır.
- Öznel bir yorumun sonucudur.
- Özgün ve biriciktir.
- Oluşturulduğu kültürün dışında da beğeni kazanabilir.
- Kalıcıdır ve zaman geçse de ilgi uyandırır.
- Estetik kaygılar sonucu oluşur.
- Sanatçı ve alımlayıcı tarafından farklı yorumlanabilir.

Uygulama

Aşağıda bazı sanatçıların sanat yaklaşımını anlatan metin ve görseller verilmiştir. Bunlardan hareketle soruları cevaplayınız.

Marcel Duchamp (Marsel Düşamb), sanatı bilindik kalıpların dışına çıkmaya zorlamış ve kendi döneminden bugüne ilham verici bir sanatçı olarak kabul edilmiştir. Sanatın göz yerine zihne hitap etmesi gerektiğini düşünmüş ve bunun için bilindik estetik biçimler yerine hazır nesneler kullanmıştır. Ona göre bir nesne, sanatçı tarafından ele alındığında ve düşünüldüğünde sanat eseri olur. Duchamp'ın en ünlü iki eseri baş aşağı duran bir pisuvar ve bir tabure üzerinde ters duran bisiklet tekerleğidir (Görsel 3.15). Bu iki eseri, döneminin sanat dünyasını etkilemiştir.

Görsel 3.15
Bisiklet tekeri

Görsel 3.16
Konserve kutusu

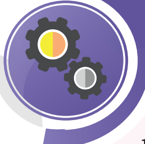
Andy Warhol (Endi Varhol), hazır ürünler ve seri üretim nesneleri kullanarak alışılmışın dışında oldukça yeni bir sanat anlayışına sahiptir. En ünlü çalışması, 1968'de yaptığı konserve kutusunun (domates çorbası) resmidir (Görsel 3.16). Bu eseri oldukça pahalıya satılmıştır. Bunun dışında bir çizgi romanın parçalanmış sayfalarından tablo yapmıştır. Warhol, pop art akımının en önemli temsilcisidir.

Jackson Pollock (Ceksın Palık), boya ve fırça kullanımına ilişkin geleneksel teknikleri bir kenara atmıştır. Yere serilmiş büyük boyutlarda tuvaller üzerine boya dökerek, ileri geri hareket ederek ve boya savurarak resim yapmıştır. Kullandığı bu teknikle yaptığı resimler, sonradan **hareket resmi** adını almıştır (Görsel 3.17). Çoğu resminde figür bile kullanmayan sanatçı, soyut dışavurumcu akımın en önemli temsilcisi olmuştur.

Görsel 3.17: Hareket resmi

Sorular

1. **Verilen bu üç örneğin sanat açısından ortak noktaları nelerdir?**
2. **Bu çalışmalar neden sanat olarak kabul edilmektedir? Açıklayınız.**

Uygulama

Sanatsal duyarlılık; herhangi bir sanatsal ürünü fark etme, değerlendirme ve değer verme olarak anlaşılabilir. Bunun için belli bir bilgi birikimi ve estetik bir yönelişin de olması gerekir. Aşağıdaki metni sanat ve duyarlılık bağlamında okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

DOĞA GÜZELLİĞİ VE SANAT GÜZELLİĞİ SORUNU

Genellikle düşünür ve estetikçiler, doğa güzelliği ile sanat güzelliği arasında kesin sınırlar çiziyorlar ve sanat güzelliğini doğa güzelliğine üstün tutuyorlar. Kimileri daha da ileri gidip doğa güzelliğini kavramanın ancak sanat güzelliği ile eğitsel bir yetişmeden sonra olanak kazanabileceğini öne sürüyorlar. Sözgelişi resimde romantizmin büyük ustası Eugene Delacroix [Yucin Delekroy (1798-1863)], “Biz romantik olduktan sonra dağlar güzelleşti.” ya da romancı Oscar Wilde [Oskar Vayıld (1851-1900)] “Dorian Gray'in Portresi” adlı yapıtında “İngiliz ressamları, Thames'i (Tems) sisli olarak gösterdiği günden beri Thames üzerinde gerçekten sis vardır.” derken sanatın bizi doğaya, doğa güzelliğine götürdüğünü sanatın bizi doğa güzelliğini kavramada eğittiğini dile getirmek isterler. Dağlar, elbette romantikler dağları resmetmeden önce de güzeldi. İngiliz ressamları Thames'i sisli resmetmeden önce de Thames üzerinde sis vardı. Ama insanlar, romantiklerin yapıtlarında dağların güzelliğini ve İngiliz ressamlarının resimlerinde Thames'i sisli gördükten sonra doğada bu güzellikleri fark etmişlerdir. Buna göre doğa güzelliği sanat güzelliğine götüren kılavuz olmuyor, tersine sanat güzelliği doğa güzelliklerini kavramada kılavuzluk ediyor. Çünkü doğada güzelliği fark edebilmek için belli bir estetik tavra ulaşmak gerekir; bu tavrı ise insan ancak sanat yoluyla, sanat eğitimiyle elde edebilir. İşte Kant'ın “Doğa, bir sanat yapıtı olarak görüldüğü zaman güzeldir.” sözü bu anlamda anlaşılmalıdır. Ancak böyle bir estetik tavır içinde doğa, zaman ve mekânla ilgili varlığından, realitesinden soyulur ve tinsel bir biçim elde eder.

İsmail Tunalı, Estetik

Sorular

1. **Sanat yapıtı ile doğa arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.**

....
....
....
....
....
....
....
....

2. “Doğa, bir sanat yapıtı olarak görüldüğü zaman güzeldir.” **sözüyle Kant, ne anlatmak istemektedir? Açıklayınız.**

....
....
....
....
....
....
....
....
....

Uygulama

Aşağıdaki bilgilerden hareketle yaşadığınız şehrin mimari yapısını estetik açıdan değerlendiriniz. Düşüncelerinizi boş bırakılan yere yazıp sınıfta tartışınız.

Bilgi Notu

Her yapı, mimari bir eser olarak kabul edilebilir; evler, okullar, hastaneler, ibadethaneler vb.leri ancak her yapının estetik bir değer taşıdığı söylenemez. Sanat olarak sayılan mimari eserler birtakım ölçütlere göre değerlendirilir. Bu ölçütler orantı, simetri, düzen, denge ve uyum (harmoni) olarak sıralanabilir.

Sanat alanında çokça göz ardı edilen mimari, bireysel bir sanat olmasına rağmen aslında tüm ulusu temsil etme özelliğine sahiptir. Ulusların yaşamlarını, geleneklerini, dinlerini, aile biçimlerini, yaşadıkları bölgenin iklimini, yeme tarzlarını ve daha birçok kültürel unsurunu mimari eserlerden yola çıkarak öğrenmek mümkündür. Haydarpaşa Tren Garı (Görsel 3.18), Aspendos Antik Tiyatro (Görsel 3.19), Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (Görsel 3.20) ve Ayasofya Cami (Görsel 3.21) bunlardan birkaçıdır.

Görsel 3.18: Haydarpaşa Tren Garı

Görsel 3.19: Aspendos Antik Tiyatro

Görsel 3.20: Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Görsel 3.21: Ayasofya Cami

....
....
....
....
....
....
....
....

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.**

1. **........................., sanatı ve güzelliği inceleyen felsefe alanıdır.**
2. **........................., inancı ve buna dair problemleri inceleyen felsefe alanıdır.**
3. **........................., varlıkları var olmaları bakımından inceleyen felsefe alanıdır.**
4. **........................., insanın bilgisinin kapsam ve ölçütlerini inceleyen felsefe alanıdır.**
5. **........................., bilimsel yöntem ve süreçleri inceleyen felsefe alanıdır.**
6. **........................., devlet ve yönetime dair problemleri inceleyen felsefe alanıdır.**
7. **........................., insan eylemlerinin değerini, iyi ve kötü problemini inceleyen felsefe alanıdır.**

B **Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen <u>felsefe alanlarını</u> sağ sütunda harf ile verilen felsefi sorularla eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.**

8.

	Felsefe Alanı	Felsefi Sorular
( )	I. Varlık felsefesi	a) Egemenlik nedir?
( )	II. Bilgi felsefesi	b) Erdem nedir?
( )	III. Bilim felsefesi	c) Bilmenin sınırı var mıdır?
( )	IV. Ahlak felsefesi	ç) Dünyayla ilgili en kesin bilgiyi hangi bilimler verir?
( )	V. Din felsefesi	d) Gerçek varlık nedir?
( )	VI. Siyaset felsefesi	e) İnanç evrensel midir?
( )	VII. Sanat felsefesi	f) Dil, dünyanın görüntüsü müdür?
		g) Beğeniler neden dönemden döneme değişiklik gösterir?

C **Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.**

9. “Evde iki kedim ve bir köpeğim var.” **önermesinin doğruluğu hangi doğruluk ölçütüne göre saptanır? Açıklayınız.**

....
....
....
....

10 ve 11. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

“Zaman parçalanabilir olmasına karşın parçalarının biri olmuş bitmiş, biri olacak, hiçbiri yok, ‘şimdiki an’ ise zamanın bir parçası değil çünkü parçanın bir ölçüsü vardır, bütünün parçalardan kurulması gerekir oysa zaman ‘şimdiki an’ lardan bir araya gelmiş gibi görünmüyor. Kaldı ki geçmiş ile geleceği ayırır gibi görünen ‘şimdiki an’ acaba hep bir ve aynı mı kalıyor, yoksa hep başka, hep değişik bir şey mi? Bunu görmek kolay değil.”

10. Aristoteles’in “Fizik” **kitabından alınan bu parçada zamanın varlığı nasıl ele alınmaktadır?**

....
....
....

11. “Şimdiki an”**ın ne anlama geldiğini açıklayınız.**

....
....
....

12 ve 13. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

“İnsan özgürdür çünkü kendi değildir, kendine karşı bulunmadır. Olduğu şey olan varlık özgür olamaz. Özgürlük tam da insanın kalbinde olmuş olan ve insanın gerçeğini olmak yerine oluşmaya zorlayan hiçliktir. İnsan gerçeği için var olmak seçmektir. Hiçbir şey, alabileceği veya kabul edebileceği, ne içeriden, ne de dışarıdan ona gelmemektedir. İnsan gerçeği, hiçbir türde hiçbir yardım olmadan en küçük ayrıntıya kadar kendini oluşturmanın dayanılmaz zorunluluğuna tamamen terk edilmiştir. Böylece özgürlük bir varlık değildir; insanın varlığıdır, yani onun var olma hiçliğidir.”

12. J. P. Sartre’ın “Varlık ve Hiçlik” **kitabından alınan bu parçadaki** “Olduğu şey olan varlık özgür olamaz.” **yargısı ne anlama gelmektedir?**

....
....
....

13. İnsanın özgürlük olduğu görüşüne nasıl ulaşılmıştır?

....
....
....
....

14. Herhangi bir konuda bir insanın tanıklığına dayanarak bilgi edinme durumunu, bilginin güvenirliği açısından değerlendiriniz.

....
....
....

15. Sosyal medyada karşılaşılan bilgilerin güvenirliğini ve değerini belirleyebilecek ölçütler nelerdir?

....
....
....
....

16. Bilim felsefesi bir bilim alanı mıdır? Nedenini yazınız.

....
....
....

17. İnsan faktörü bilim ve hayat ilişkisini nasıl etkiler?

....
....
....

18. Bilim, konusu itibarıyla felsefeden nasıl ayrılır?

....
....
....

19. Ahlak kurallarına neden ihtiyaç duyulur? Açıklayınız.

....

....

....

20 ve 21. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

"Kendini bilgili sanmak kuruntusundan başka hiçbir şey, gerçek bilgiye daha büyük bir engel olamaz. Bundan dolayı ahlak bağlantılarında kendini tanımlamadan daha zorunlu hiçbir şey yoktur. Çünkü Sokrates'e göre bilgi, insanı doğru eyleme; bilgisizlik de insanı eğri, yanlış eyleme götürdüğünden kendini tanıyan insan, kendine yarayanı yapacak; kendini tanımayansa kendi zararına olanı yapacaktır. Bilgi, böylece bütün ahlaksal eylemlerin kaynağıdır; bütün yanlış eylemlerin kaynağı ise bilgisizliktir."

Mustafa Günay, Metinlerle Felsefeye Giriş

20. Metinde ele alınan konu, ahlak felsefesinin hangi problemine karşılık gelir?

....

....

....

21. Sokrates'e göre bilgi ve erdem arasında nasıl bir ilişki vardır?

....

....

....

22. "Ahlak" **ve** "Etik" **kavramları arasındaki farklardan üç tanesini yazınız.**

....

....

"Devesiyle çölü aşmaya çalışan bir bedevî, yolda dudakları susuzluktan kurumuş yürüyen birine rastlamış. O da bedevîyi görünce ondan su istemiş. Bedevî de devesinden inmiş ve ona su vermiş. Kana kana suyunu içip susuzluğunu giderdikten sonra birden bedevîyi itmiş ve deveye atladığı gibi kaçmaya başlamış. Bu duruma hayret eden bedevî, arkasından şöyle seslenmiş: 'Hey yolcu! Tamam deveyi al git ama senden bir ricam var. Sakın bu olayı başkasına anlatma!' Bu isteği tuhaf bulan hırsız biraz duraklamış ve nedenini sormuş. Bedevînin verdiği cevap ilginçmiş. Şöyle söylemiş: 'Eğer bunu başkasına anlatırsan, bu her yerde duyulur ve insanlar bir daha çölde susuz kalmış birini gördüklerinde ona yardım etmezler.' der."

İstanbul Müftülüğü, Temel Dinî Bilgiler

23.

Bu parça ahlak felsefesinin hangi problemiyle ilgilidir? Açıklayınız.

....

....

....

....

24. İnsan, "Ben kimim?" **sorusuna bilim ve din açısından nasıl cevaplar verebilir?**

....

....

....

....

....

25. “Her dine ait ahlak kuralları sistematiği olmasına karşın her ahlak sistemi dine ihtiyaç duymaz.” **sözünü açıklayınız.**

....
....
....
....

26. “Güzellik bakılanda değil, bakanın gözündedir.” **sözü, hangi güzellik anlayışına aittir? Açıklayınız.**

....
....
....

27. “Bir estetik nesne ile estetik bir ilişki kurmamız veya onu estetik bir deneyin konusu olarak algılamamız sonucunda bizde bir haz meydana geldiği söylenebilir. Güzel bir filmi seyretmekten haz duyarız. Güzel bir romanı okumak hoşumuza gider. Estetik bir ortamda Süleyman Çelebi’nin ‘Mevlid’ini dinlememiz ruhumuzda yüce veya soylu duygular uyandırır.”

Ahmet ARSLAN, Felsefeye Giriş

Metinde geçen sanat-haz ilişkisini açıklayınız.

....
....
....

D Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

28. Aşağıdakilerden hangisi varlık felsefesinin sorularından <u>değildir</u>?

A) Evrenin bir amacı var mıdır?
B) Varlığın özü nedir?
C) Tüm varlıkların temelinde yer alan ilk varlık nedir?
D) Var olanlar madde cinsinden midir?
E) Güzellik öznede midir?

29. “Evrenin temel ögesi nedir?” **sorusu hangi felsefe disipliniyle ilgilidir?**

A) Ahlak felsefesi
B) Sanat felsefesi
C) Varlık felsefesi
D) Bilgi felsefesi
E) Siyaset felsefesi

30. “Varlığın kesin bir tanımı yapılamasa da var olanlar sınıflandırılarak ayrıma gidilebilir.” **Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi <u>farklı</u> bir varlık sınıflamasına aittir?**

A) Su
B) Tahta
C) Asal sayılar
D) Ateş
E) Toprak

31. Varlık felsefesinde, olgusal olmayan, zihinsel varlıkların alanını ifade etmek için kullanılan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ontoloji
B) Metafizik
C) Metaetik
D) Arkhe
E) Öz

32. Varlıkların özü,

I. Düşünce ve maddenin bir arada oluşudur.
II. Onun maddi temelleridir.
III. Onu oluşturan düşüncedir.

Yukarıda varlığın mahiyetine yönelik olarak verilen idealizm, materyalizm ve düalizme ait düşünceler aşağıdakilerden hangisinde doğru bir şekilde sıralanmıştır?

A) I-II-III
B) I-III-II
C) II-III-I
D) III-II-I
E) III-I-II

33. “Locke, insanın bilgi edinme noktasında ilk kaynağının deneyim olduğunu ileri sürmüş ve Descartes’ın aksine insanın doğuştan bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Ona göre insan zihni doğuştan boş bir levha gibidir ve deneyimle, sonradan bilgiyle dolmaktadır.”

Bu parçaya göre Locke’un bilgi görüşüne aşağıdakilerin hangisi uygundur?

A) Aklın yanında deneyim olmadan bilgi edinilemez.
B) İnsan, bilgilerini sezgi yoluyla edinir.
C) Pratik olarak fayda sağlayan şeyler bilgidir.
D) İnsan, deneyimlediği şeyi zihinde tasarlayarak bilgi edinir.
E) Metafiziksel şeylerin bilgisine ulaşmak mümkündür.

34. Aşağıdakilerin hangisi bilginin değerine yönelik bir soru <u>değildir</u>?

A) Doğru bilgiye ulaşılabilir mi?
B) Bilgi, nesnesine uygun mudur?
C) Bilgiler gerçeği verir mi?
D) Bilgi, pratik olarak fayda verir mi?
E) Bilginin kaynağı nedir?

35. “Annesi Gamze’ye telefon açarak okuldan gelirken süt, maydanoz, yumurta, soda ve yumuşatıcı almasını söyler. Tam o sırada Gamze’nin şarjı biter ve telefonu kapanır. Siparişleri alan Gamze, sodayı almadan eve gider çünkü hangi sodayı alacağını bilemez. İçecek, pasta hamuru ya da çamaşır için olan sodalardan hangisi gerekmektedir?”

Bu parçaya göre bilginin hangi doğruluk ölçütü sağlanamadığı için Gamze kararsız kalmıştır?

A) Uygunluk
B) Tutarlılık
C) Açık seçiklik
D) Tümel uzlaşım
E) Gerçeklik

36. Aşağıdakilerin hangisi bilim insanın özelliği <u>değildir</u>?

A) Merak etme
B) Objektif olma
C) Gözlem yoluyla veri toplama
D) Akıl ve mantığa uygun davranma
E) Metafizik sorularına çözüm arama

37. “Herhangi bir bilginin bilimsel olarak kesinliği ortaya konamıyorsa bilim insanları o bilgiye kuşkuyla bakar.”

Bu parçada bilim insanının hangi özelliği vurgulanmıştır?

A) Tutarlı olma
B) Şüphe duyma
C) Mantıklı olma
D) Denemekten vazgeçmeme
E) Objektif olma

38. “Olgusal olanın değil düşünce nesnelerinin bilimine **formel bilimler** denir. Bunların ortaya koyduğu ürünler doğada gösterilemez, insan zihninde bulunur; yöntem olarak da tümdengelimi kullanır.”

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi formel bilimlerden biridir?

A) Matematik
B) Fizik
C) Coğrafya
D) Jeoloji
E) Antropoloji

39. "Mantıkçı pozitivistlere göre bir önermenin bilimsel olmasının ön koşulu, bilim ve gözlem yoluyla sınanabilmesidir."

Bu parçaya göre aşağıdaki önermelerden hangisi bilimsel bir önerme niteliği taşır?

A) Öldükten sonra hayat vardır.
B) Tel, iletken bir maddedir.
C) Köpekler rüya görür.
D) Tek gözlü devler, semizotu ile beslenir.
E) Ruh, acıyı hissetmez.

40. "Bir eylemin ahlaki olmasından söz edilebilmesi için onun iyi ve kötü arasında yapılan bir tercih sonucunda gerçekleşmesi gerekir. Eğer ortada bir tercih yoksa davranışın ahlakiliğinden de söz edilemez."

Bu parçaya göre bir eylemin ahlaki olarak nitelendirilmesinin koşulu nedir?

A) Olgusal olması
B) Kişiye fayda sağlaması
C) Kişiye haz vermesi
D) Evrensel olması
E) Özgür iradeyle gerçekleştirilmesi

41. Aşağıdakilerin hangisi din felsefesinin cevap aradığı sorulardan biri <u>değildir</u>?

A) Dinlerin ortak noktası var mıdır?
B) Sabah namazı kaç rekattır?
C) İman ve inancın farkı nedir?
D) İnanmak bir ihtiyaç mıdır?
E) Tanrı'nın varlığı bilinebilir mi?

42. "Ahlak olmayan yerde kanun bir şey yapamaz." **sözü ahlakın hangi alanla ilişkisini göstermektedir?**

A) Sanat
B) Siyaset
C) Bilgi
D) Varlık
E) Bilim

43. "Çoğunlukla 'El âlem ne der!' ifadesi kişilerin görünmeyen duvarlarıdır. Davranışlarında bunu ölçüt alan kişinin davranışlarının ne derece ahlaka uygun olduğu farklı yorumlanabilir. Çünkü bu durumda davranışlar belirlenirken kişi kendi isteği ve iradesinden çok toplum iradesinin etkisi altındadır."

Bu parçada aşağıdaki kavramlardan hangisine yer <u>verilmemiştir</u>?

A) Evrensellik
B) İyi
C) Sorumluluk
D) Özgürlük
E) Niyet

44. Aşağıdakilerin hangisi evrenin sonlu olup olmadığına yönelik yapılan tartışmalar için <u>söylenemez</u>?

A) Evrenin sonunun olması, onun bir başlangıcı olduğuna işaret eder.
B) Evrenin öncesiz ve sonrasız olduğu kesindir.
C) "Büyük Patlama" teorisi evrenin bir başlangıcı olduğuna yönelik veri sunabilir.
D) "Entropi Yasası", evrende bir düzensizlik olduğunu belirtir.
E) Evrenin sonlu olup olmadığı hakkında uzlaşım sağlanamamıştır.

45.

I. İnanç nedir?
II. Evrende nasıl bir düzen vardır?
III. Tanrı'nın varlığına yönelik görüşler nelerdir?
IV. İbadetler nasıl yapılır?
V. Tanrı ve evren arasında nasıl bir ilişki vardır?

Yukarıdakilerden hangileri din felsefesinin yanıt aradığı sorulardandır?

A) I-II-IV
B) I-III-V
C) II-III-IV
D) II-III-V
E) III-IV-V

46. Aşağıdakilerin hangisi teolojiyi din felsefesinden <u>ayıran</u> özelliklerinden biridir?

A) Evreni konu alır.
B) İnsanın evrendeki yerini açıklamaya çalışır.
C) Dinin ortaya koyduğu bilgileri açıklar.
D) Açıklamalarda aklı kullanır.
E) Tanrı'nın varlığına yönelik delil sunar.

47. Aşağıdakilerin hangisi siyaset felsefesinin cevap aradığı sorulardan biri <u>değildir</u>?

A) Devlet gerekli midir?
B) İdeal bir devlet düzeni var mıdır?
C) Devlet nasıl ortaya çıkmıştır?
D) Demokrasilerde sivil toplumun önemi nedir?
E) Türkiye'de yurttaşların yükümlülükleri nelerdir?

48. "Güzel, hem estetiğin hem sanat felsefesinin konusudur. Ancak sanat felsefesinin ele aldığı güzellik konusu estetiğe göre daha sınırlıdır. O, sadece insan tarafından oluşturulan güzellikle ilgilenir."

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi sanat felsefesinin konusu <u>değildir</u>?

A) Güneşin batışı
B) Zamanı resmeden bir tablo
C) Güneş ışınlarının yansıyarak renklendirdiği bir örümcek ağı fotoğrafı
D) Tutsaklığı anlatan bir film
E) Dinlendirici bir müzik

49. "Gerçek sanatçı binlerce kişinin yapamadığını yapar çünkü binlerce insanın yaptığına sanat demeyiz." **görüşüyle vurgulanan ana düşünce aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?**

A) Güzelliğin ölçütü
B) Sanat eserinin özgünlüğü
C) Güzelliğin göreceliği
D) Sanat eserinin fayda amacı gütmemesi
E) Sanatın önemi

50. Aşağıdakilerin hangisi sanat eserinin özellikleri arasında yer <u>almaz</u>?

A) Bir sanatçı tarafından meydana getirilir.
B) Belli bir biçime sahiptir.
C) Evrenseldir.
D) Orijinaldir.
E) Ekonomik bir amacı vardır.

51.

- En iyi yönetim, adalete dayanandır.
- Sanatsal güzellik de estetiğin konusudur.
- Bilimsel bilgiler genel geçerdir.
- Bilgi kişiden kişiye değişir.
- Güzellik görecelidir.

Yukarıda hangi felsefe dalına ait bilgi yer <u>almamaktadır</u>?

A) Bilgi felsefesi
B) Bilim felsefesi
C) Siyaset felsefesi
D) Din felsefesi
E) Sanat felsefesi

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğruysa bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

FELSEFE

4. ÜNİTE
FELSEFİ OKUMA VE YAZMA

ÜNİTE KONULARI

- 4.1. FELSEFİ METİN ANALİZİ
- 4.2. ALTERNATİF GÖRÜŞ GELİŞTİRME
- 4.3. FELSEFİ DENEME YAZMA
- 4.4. FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ DİĞER ALANLARDA KULLANMA

TEMEL KAVRAMLAR

- Metin Analizi
- Alternatif Fikir
- Felsefi Deneme

GİRİŞ

Felsefe uğraşısı, kişinin herhangi bir konuda fikir ve düşüncelerini kendi için açık kılmasıyla başlar. Bu açık kılmayla sorun bilincini oluşturur, yani refleksiyon yapmanın düşüncelerini ne denli geliştirdiğini kavrar. Bir fikrin anlaşılması, değerlendirilmesi, felsefi bir içerik kazandırılması, yeni bir fikrin oluşturulması veya yeniden kurgulanması ve ifadesi gibi temel aşamalar "felsefe yapmak" olarak değerlendirilebilir. Felsefe yapmanın en etkili yolu, felsefi okuryazarlık becerisini geliştirmektir.

Felsefi okuryazarlık; felsefenin temel terim ve bakış açılarıyla ilgili yeterli donanımı gerektirir. Felsefe okuru olmak, metinleri felsefi bir ilgiyle anlamaya yönelmekle başlar. Öncelikle metinde işlenen problem veya problemlerin ne olduğu, hangi kavram ve terimlerin geçtiği, bunların metin bağlamında hangi anlamlarda kullanıldığı araştırılır. Daha sonra problemi geliştiren fikir, argüman, eleştiri ve bunlar arasındaki geçişler belirlenir. Metnin örgüsündeki temel anlam, çoğunlukla onu okuyanın bakış açısıyla yeniden yorumlanır ve değerlendirilir. Felsefe metinlerinin okunma biçimi çoğul okumaya izin verir. Yani her okuyucu için hatta aynı okuyucu için bile farklı açılardan okunup yorumlanabilir. Bu açıdan felsefi okurluk, aynı zamanda felsefi yazarlığın ilk adımıdır.

Felsefi metin yazmaya girişmek için sadece okumak yetmez, okunanlar üzerinde kişisel görüş geliştirmiş olmak da gerektirir. Felsefi metin yazımı sırasında ifadelerin tutarlı, özgün ve sistematik olmasına özen gösterilmelidir. Yazıyla insan, metin okumada edindiği bilgi ve deneyimlerini bütüncül bir şekilde görünür hâle getirir.

Felsefi okuma ve yazma ünitesinin ilk konusunda sizlerden felsefi metinlerin analizlerini yapmanız istenecektir. Felsefi bir metni analiz edebilmek için metinde geçen kavram, felsefi problem, bakış açısı ve fikirlerin güncel sorunların çözümünde nasıl bir etkisinin olduğunu tespit etmeniz gerekecektir.

Ünitenin ikinci konusunda verilen konu hakkında alternatif görüşler geliştirebilmek için metin alıntılarına yer verilmiştir. Bu alıntılardaki konu veya durumla ilgili öne sürülen görüşleri belirlemeniz ve konuya yönelik farklı bakışların olup olamayacağını kendi görüşlerinizle birlikte ifade etmeniz istenecektir.

Üçüncü konuda sizlerden bir konu hakkında felsefi deneme yazmanız isteneceği için ilk önce felsefi denemenin ne olduğu ve nasıl yazıldığı açıklanacaktır. Ardından tutarlı, sistematik ve temellendirilmiş felsefi bir deneme yazmanız istenecektir.

Ünitenin sonunda felsefi akıl yürütme becerilerini diğer alanlarda kullanabilmek için felsefeden farklı bir konuda yazılmış metni; felsefenin varlık, bilgi ve değer alanları üzerinden yorumlamanız istenecektir..

Neler Öğreneceksiniz?

- Felsefi bir metni analiz etmeyi,
- Verilen konu hakkında alternatif görüşler geliştirmeyi,
- Bir konu hakkında felsefi bir deneme yazmayı ve
- Felsefi akıl yürütme becerilerini diğer alanlarda kullanmayı öğreneceksiniz.

Ünite Hazırlık Soruları

1. **Bir metindeki ana fikir nasıl bulunur?**
2. **Bir konuda birbirinden farklı fikirlerin olması kişiden mi yoksa konudan mı kaynaklanır? Neden?**
3. **Düşünme ve yazma arasında nasıl bir ilişki vardır?**

4.1. FELSEFİ METİN ANALİZİ

Bir Düşün

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Görsel 4.1: Kısa yol

14. yüzyılda yaşamış filozoflardan Ockhamlı William (Okhamlı Vilyım), bir fikri ya da düşünceyi açıklarken birbirine denk gibi görünen iki açıklama ya da bakış açısından en basit ve en açık olanının tercih edilmesine dayanan bir yöntem geliştirir (Görsel 4.1). Buna **Ockham'ın usturası** denir. Bu yöntem, felsefeden ekonomiye kadar pek çok alanda kullanılır. Ockhamlı William, metinde gereksiz açıklama ve ifadelerin metni karmaşıklaştırdığını ve onu doğruluktan uzaklaştırdığını düşünür. Ona göre doğruluğa en basit gerçeklerden yola çıkılarak varılabilir.

Sorular

1. **Bir metnin sade olması doğruluğu için yeterli koşul mudur? Neden?**
2. **Bu yöntemi kullanmak günlük hayatta neler kazandırır?**

4.1.1. FELSEFİ METİN

Herhangi bir ifadenin belirli bir düzen içinde yazılı olarak somutlaşmış hâline **metin** denir. Felsefi metin, filozofun bir sorun hakkındaki fikri doğrultusunda oluşur. Filozof, o sorun üzerindeki sorgulama ve akıl yürütmeleriyle metnini adım adım örer. Felsefi metin, pek çok kurucu ögeden oluşur. Problem, kavram, iddia, karşı iddia, gerekçe, açıklama ve eleştiriler bunlar arasında öne çıkanlardır. Felsefi metnin ögelerinin kendi içinde tutarlı bir yapı sergilemesi beklenir.

Felsefi metin analizi, genel olarak o metni oluşturan ögeleri ayrıştırma ve aralarındaki ilişkileri ortaya koyma işlemidir. Analiz yapılırken o analizin yol ve yönteminin açıklıkla ifade edilmesi gerekir. Ancak hangilerinden yararlanılacağı sınırlandırılamaz, farklı veya yeni yollar da mümkündür.

Felsefi metin analizinde öncelikle metnin ana problemi ve bu probleme dair filozofun temel görüşleri tespit edilir ve bunlara dair kullandığı terimler ayrıştırılır. Görüş oluşturulurken kullanılan önerme, argüman ve akıl yürütme biçimleri gözetilerek onun tutarlı olup olmadığına bakılır.

Felsefi metnin incelenmesinde diğer bir yol da metnin dilsel analizidir. Öncelikle kavram ve ifadelerin anlamsal olarak doğru olup olmadığına ve doğru biçimde birbirine bağlanıp bağlanmadığına dikkat edilir.

Metin analizinin temel amacı metni doğru anlamak ve yorumlamaktır. Bir metin içindeki fikirleri anlamak çoğunlukla yazardan bağımsız, okuyucuyla ilgili bir durumdur. Çünkü metin içindeki fikirleri bazen yazarın anlatmak istediği gibi değil farklı bir şekilde anlamak da mümkündür. Farklı bakış açılarıyla ve kıyaslamalı okumalarla metnin ana görüşlerine açıklık kazandırmalı yani metin anlamca zenginleştirilmelidir.

Felsefi metin, bütüncül bir yapı teşkil eder. Metnin tamamı ele alınmadan metni oluşturan ögeler sağlıklı olarak değerlendirilemez. Bir metin, içinde birden fazla fikri barındırabilir. Metin, içinde birçok fikri barındırsa da aslında tek bir iddiayı ortaya koyma amacındadır. Diğer tüm fikirler aslında bu temel iddiayı desteklemek için vardır.

Filozofun kişisel özellikleri, yaşadığı yer ve dönemin koşulları bağlam analizine girmektedir. Daha ayrıntılı metin analizlerinde bağlam analizlerine de dikkat edilir.

Felsefi Metin Analizi İçin Öneriler

- Felsefi metin, kavram ve problemlere dikkat edilerek okunur.
- Felsefi metinde geçen temel görüşler bulunur.
- Felsefi metnin ana fikrine destek olan temel bileşenler anlamlarıyla beraber belirlenir.
- Felsefi metin dilsel açıdan incelenerek ifadelerin anlamsal kontrolü yapılır.
- Felsefi metindeki çıkarımlar mantıksal açıdan incelenir. Bunların akıl ve mantık ilkeleriyle olan tutarlılığı kontrol edilir.
- Temel görüşün ikna ediciliği ve sağlamlığı ortaya konur.

Tartışalım

1. Konuşmayla yazma arasında nasıl bir fark vardır? Tartışınız.
2. Bir film, felsefi bir metin olarak düşünülebilir mi? Tartışınız.

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

TARİHSEL BUNALIM VE İNSAN

Tam anlamıyla düşünce adına layık bir tek şey vardır: felsefi düşünce. Bütün öteki anlama biçimleri ikincildir, ondan türemişlerdir ya da felsefe serüveninin az çok keyfi sınırlamalarıdır. Bunun böyle görünmemesinin nedeni, düşüncenin insanda var olan ve adına zekâ denilen bir yetinin ya da aygıtın işlemesinden başka bir şey sayılmamasından kaynaklanmaktadır. İşi hafife alarak bir aygıtın var olmasının onun işlemesi için yeterli olduğu varsayılır, oysa her gün çevremizde hiç yararlanmadıkları üstün yeteneklerle donatılmış insanlar görürüz. Zekâ söz konusu olduğunda durum daha da açıktır. Çünkü insanların çoğunun kullandıklarının çok üstünde bir zihinsel yetileri vardır. Zekâ; genellikle kişinin bir köşeciğine atılmış, kullanılmamaktan ötürü paslanmış durur. Dışarıdan kapmaca, üzerinde bir kez daha düşünülmemiş, kendi akıl yürütme aygıtının ürünü olmayan formüllerle öylece yaşayıp gider.

Ama hayır, düşünce bir aygıtın işlevi değil; yeryüzünde yitip gittiğini hisseden ve yönünü bulmak isteyen bir varlığın umutsuz çırpınışıdır. Eğer yaşam denen şey, aslında insanoğlunun yollarını tanımadığı, içine nasıl düştüğünü, dışına nasıl çıkabileceğini bilmediği bir ortamda kaybolması demek olmasaydı düşünce var olmazdı ve insanın anlama aygıtı ya gelişemezdi ya da organizmanın dehlizlerinde körelip kalırdı. Ama şansımıza yaşamak demek kendimizi bize yabancı olan, bizi sürekli yadsıyan bir ortamda keşfetmek anlamına geliyor; “şeyler” dediğimiz kimi dost, kimi düşman görünen bilmece gibi görüntülerle çevrili olarak orada ilerliyoruz. O “şeyler” -Geniş anlamda insanlar da bunların arasında yer alır.- gizli, müthiş bir gücün rastlantısal ilerleyişiyle üstümüze gelirler, bizi de o şeyleri de sürükleyen o güce çeşit çeşit yuvarlak isimler veririz: dünya, yeryüzü, evren falan. Oysa ben, çevremde bulunan, kendimin de parçası olduğum o bilmecenin maskesini düşürmeyi isterim. Kiminle iş gördüğümü, yaşamımın kime bağlı bulunduğunu bilmeyi isterim; dünyanın tasarılarını ve tutumunu bir kez sonsuza değin öğrenmeyi isterim çünkü içinde asıl görevimin ne olduğunu ancak böyle keşfedebilirim. O amaçla işletirim zihnimi; salt iş olsun diye, salt düşünme aygıtım var diye değil. Çünkü düşünce, yaşama egemen olma yolunda gösterebileceğim, gösterme gereksinimi duyduğum tek çabadır. Egemenlik yani efendilik. Düşünceninkinden başka bir efendilik de yoktur aslında. Ayrıca o egemenliği kurabilmek için düşüncenin giriştiği işi başarması da gerekmez. Yaşam bilmecesinin çözümsüz olduğunu, yitiklik duygusunun onulmazlığını açık seçik görmek bile kendi yazgımıza egemen olmak, kendimizi gerçeğin orta yerinde duymaktır.

Ortega Y. Gasset, Tarihsel Bunalım ve İnsan

Sorular

1. **Metinde hangi felsefi kavramlar geçmektedir?**

   ....

2. **Metinde hangi felsefi problemler ele alınmaktadır?**

   ....

3. **Kendi yaşamınıza egemen olmak için düşünmek neden önemli ve gereklidir?**

   ....

4. **Yaşantınızda eylemlerinizin bilinçli olması size ve etkileşimde olduğunuz insanlara ne sağlar? Değerlendiriniz.**

   ....

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

SANAT VE DÜŞÜNCE

Sanatın doğasına ilişkin kuramsallaştırmalar genelde felsefe tarihi, özelde ise sanat felsefesi tarihi boyunca belirli varsayımlar temelinde oluşturulmuştur. Sanatın ne olduğuna ve sanat yapıtının doğasına ilişkin düşünceler, söz konusu varsayımlara dayanan kuramlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Antik Yunan'dan yirminci yüzyılın ortalarına kadar sanatın doğasına ilişkin bu kuramlar, sanat etkinliğini ayrı bir alan olarak konumlandırmamış, daha geniş bir düşünce sisteminin içine yerleştirerek açıklamaya çalışmıştır. Böylece sanat, her zaman için bir felsefi sistem ya da yaklaşıma bağlı olarak açıklanmak ve anlaşılır kılınmak durumunda kalmıştır. Sanat yapıtı, bu sanat kuramlarının belirlediği ölçütler yoluyla tanımlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bir etkinliğin sanat olup olmadığının ya da bir yapıtın sanat yapıtı olup olmadığının kararı da belirli sanat kuramlarının çerçevesinde geliştirilmiş olan bu indirgeyici yaklaşım ve ölçütler ışığında verilmektedir.

Bu bakımdan her sanat kuramı kendi içine kapalı kalmakta, diğer sanat kuramlarının değerlendirebildiği ve sanatsal olarak kabul ettiği etkinlik ve yapıtları dışarıda bırakmaktadır. Her kuram kendi içinde yapıtların sunulmasının ve alımlanmasının bir çerçevesini oluşturmakta ve değerlendirme ilkelerini belirlemektedir. Yani her sanat kuramı, sanat olanla sanat olmayan arasındaki farkı kendi sanat tanımlaması yoluyla kuramsal olarak çizmektedir.

Ahmet Cüneyt Gültekin, Arthur Danto ve George Dickie'de
Sanat Etkinliğinin Kurumsal Yapısı

Sorular

1. **Metinde hangi felsefi kavramlar geçmektedir?**
....
....
....
....
....

2. **Metinde hangi felsefi problemler ele alınmaktadır?**
....
....
....
....
....

3. **Sanat kuramlarını bilmek, sanat eserlerine bakış açısını değiştirir mi? Değerlendiriniz.**
....
....
....
....
....

4.2. ALTERNATİF GÖRÜŞ GELİŞTİRME

Bir Düşün

Aşağıdaki sözleri okuyup bu sözlerden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

"Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve çöküntü vardır. Her ilerlemenin ve kurtuluşun anası hürriyettir."

Mustafa Kemal ATATÜRK

"Havaya atılan bir taş düşünebilseydi kendi isteğiyle yere düştüğünü sanırdı."

Spinoza

"Özgürlük, yasaların müsade ettiği her şeyi yapmak hakkıdır."

Montesquieu (Montesku)

"Birey, kendisi hariç kimsenin çıkarını ilgilendirmediği sürece hareketlerinden dolayı topluma karşı sorumlu değildir."

Mill (Mil)

"İnsanın özgürlüğü istediği her şeyi yapabilmesinde değil, istemediği hiçbir şeyi yapmak zorunda olmamasındadır."

Rousseau

Sorular

1. **Özgürlükle ilgili farklı görüşlerin olmasının nedenleri nelerdir?**
2. **Hangi konularda birbirinden farklı fikirlerin ortaya çıkma olasılığı daha fazladır?**

4.2.1. GÖRÜŞLER

Felsefe ve üst düzey düşünme, daha önceki ünitelerde işlendiği üzere her şeyden önce "üzerine düşünme"dir (refleksif düşünme). Bilgi veya metnin "düz" okunmasından daha çok her bir bilginin farklı açılardan farklı yol ve yöntemlerle okunması ve analizini, yeni bir anlam oluşturulmasını, farklı sonuçlara ulaşılmasını içerir.

Metin okunurken metinde geçen olgular, sayısal veriler, bilgi ve görüşler önce ayrıştırılarak analiz edilir. Yeniden birleştirerek sentezlenir, genellenir, yeniden anlamlandırılır ve yeni düşünceler, kavramsal veya pratik problemlerin çözümlenmesine uygulanır. Dolayısıyla her metin okuma, özünde yeni fikirler geliştirme, yaşamı ve eylemleri yeniden gözden geçirme ve düzenleme sürecidir.

Bir metinden yola çıkarak alternatif ve özgün fikirler geliştirebilmek için "Metnin ana konusu, fikri ve savı nedir, bunları destekleyen görüş, önerme ve argümanları nelerdir?", "Ne tür kavramlaştırmalar ve terimleştirmeler yapılmıştır?", "Akıl yürütme ilkelerine uyulmuş mudur?" ve "Doğruluk ve gerçeklik değeri nedir?" sorularına cevap verebilmek gereklidir. Bu soruların cevaplanabilmesi için 2. ünitedeki görüş, önerme, argüman, tutarlılık ve doğruluk konularına bir kez daha bakmak yararlı olacaktır.

İrdelenen metinde geçen görüşlerin doğrudan anlaşılıp anlaşılamayacağı konusu tartışmalıdır. Metnin içindeki fikirleri anlamak aynı zamanda yazardan bağımsız olarak okuyucuyla ilgili bir durumdur. Metnin içindeki fikirleri yazarın anlatmak istediği gibi değil de farklı bir şekilde anlamak da mümkündür. Bu farklı kavrayışlar, metne ve yazarına haksızlık etmeden ufuk açıcı da olabilir.

Alternatif fikirler, hem konu ve kurama hem de yol ve yönteme dair olabilir. Metnin yorumlama ve değerlendirmelerinde aşağıdaki soruların cevaplanması yol gösterici olabilir.

- Bu metinden neler öğrendiniz?
- Metnin kuramsal, yöntemsel veya pratiğe karşılık gelen, yenilik veya açılım sağlayan yanları var mıdır?
- Sizi en çok hangi görüş ve argümanlar etkiledi?
- Metindeki görüşlerin ve yargıların tümüne katılıyor musunuz?
- Siz olsaydınız hangi noktaları öne çıkarırdınız? Bu görüşleri desteklemek için hangi bilgi ve örneklere başvururdunuz?
- Siz olsaydınız, konuyu işlerken hangi yol ve yöntemlerden yararlanırdınız?
- Siz, bu konu hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Yaptığınız analiz ve değerlendirmelerin; geliştirdiğiniz yeni fikir, argüman ve çözüm önerilerinin mevcut konuya veya yaşama dair nasıl bir katkısı olacağını düşünüyorsunuz?

Tartışalım

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen görüşü tartışınız.

Teknolojinin zirvesi olarak görülebilecek yapay zekâ, iş alanlarında birçok çalışanın yerine geçebilecek duruma gelmek üzeredir. Zaten birçok teknolojik gelişmeyle makineler insanların yaptığı birçok işi yapmaya başlamış, birçok insan ise sadece bu makinelere komut veren birer robot hâline dönüşmüştür. Otomasyona dair son gelişmelerle artık insanlar gibi davranan robotlar olacağı ve insanlara bu anlamda gerek kalmayacağı öngörülmekte. Yapay zekâ, ileride insanlığın varoluşunu tehdit eden bir durum olarak karşımıza çıkabilir.

Komisyon

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Hâlbuki hakiki şiirin, asıl sanat eserinin kendi varlığından başka bir hedefi yoktur. Kendisinde başlar, kendisinde biter. Bütün asaleti de buradan gelir. Ondan beklenebilecek yegâne şey, bizde bedii (güzel) alaka dediğimiz ve hayatımızın maddi taraflarıyla gündelik endişeleriyle münasebettâr (ilişkili) olmayan saf bir alaka uyandırmasıdır. Bu, belki ani bir cehtle (çabalama) kendini bulan ruhun, insandaki ezelî hakikatle temasından doğan bir konuşmadır; belki güzellik dediğimiz idealle bir lahza (an) baş başa kalmanın verdiği mestidir (mutluluk). Bu manada denebilir ki şiir ve alelumum (genel olarak) sanat, ferdin en mutlak ve hür surette kendini idrâk (algılama) ettiği zirvedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler

Sorular

1. **Metinde öne sürülen görüşler nelerdir?**
2. **Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi? Bu konuyla ilgili görüşleriniz nelerdir?**

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Ben, o kanıya vardım ki yaratılışımız gereği insanlar arasında toplumsal bir bağ bulunur ama insanlar bize yakın olduğu ölçüde bu bağ daha güçlü olur; bunun için yurttaşları yabancılara, akrabalarımızı başkalarına yeğ tutarız. Akrabalar arasında dostluğu doğuran, doğanın ta kendisidir ama bu dostluk sağlam değildir. Gerçekten de akrabalar arasındaki yakınlık yitebilmesine karşın dostluktaki yakınlık her zaman vardır, işte bu noktada dostluk akrabalığa üstündür; yakınlık ortadan kalkarsa dostluk adı da kalkar ama akrabalık sürer. Dostluğun gücü özellikle şundan anlaşılabilir. Doğanın insanları birbirine yaklaştırıp oluşturduğu sayısız insan toplulukları içinde dostluk, o denli sıkışmış, o denli dar bir alana sığınmıştır ki ancak iki ya da birkaç kişi tam bir sevecenlikle birbirlerine bağlanır. (…)

Cicero (Çiçero), Dostluk ve Yaşlılık

Sorular

1. **Metinde öne sürülen görüşler nelerdir?**
2. **Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi? Bu konuyla ilgili görüşleriniz nelerdir?**

Uygulama

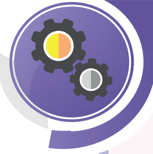
Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Hakikat için geçerli olan mutluluk için de geçerlidir. Kişi ona sahip olmaz, onun içinde olur. Aslında sarmalanmış olma duygusundan başka bir şey değildir mutluluk. Annenin içindeki o ilk sığınağın sonraya kalmış imgesi. Ama işte bu yüzden mutlu kişi, hiçbir zaman mutluluğunun farkında olamaz. Mutluluğu görebilmek için dışına çıkması demek yeni doğmuş gibi olması demektir. Mutluyum diyen yalan söylüyor ve mutluluğa başvurmakla ona karşı suç işliyordur. Ancak mutluydum diyen kişi sadıktır mutluluğa. Bilincin mutlulukla tek ilişkisi şükrandır. Hiçbir şeyle kıyaslanamayacak haysiyeti de oradan gelir.

Theodor W. Adorno (Teodor Adorno), Minima Moralia

Sorular

1. **Metinde öne sürülen görüşler nelerdir?**
2. **Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi? Bu konuyla ilgili görüşleriniz nelerdir?**

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

“Bana çöpe fırlattığın şeyi söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.” Shakespeare (Şekspir) Kral Lear’de “Ah, ihtiyacı tartışmayınız! Dilencilerin en fakiri en sefil şeyde bile küçücük, lüzumsuz bir şey bulur. Doğayı doğa ihtiyaçlarına indirgeyin, insan bir hayvan olur, hayatının daha fazla bir değeri olmaz. İnsan olmak için bize hep fazladan lüzumsuz bir şey gerektiğini anlıyor musun?” der.

Başka bir deyişle tüketimin ortaya çıkardığı temel sorunlardan biri şudur. Varlıklar yaşamlarını sürmelerine göre mi yoksa yaşamlarına yükledikleri bireysel ya da kolektif anlama göre mi örgütlenir? Demek ki bu var olma değeri, bu yapısal değer ekonomik değerin kurban edilmesini içerebilir. Ayrıca bu metafizik bir sorun değildir. Tüketimin merkezindedir ve şöyle ifade edilebilir: “Bolluk aslında yalnız savurganlıkta anlamlı değil midir?” Bolluğun bir değere dönüşmesi için ondan yeterince değil ama yeterinden fazla olması gerekir, gerekli ile gereğinden çok olan arasında anlamlı bir fark korunmalı ve sergilenmelidir. Bu, tüm düzeylerde savurganlığın işlevidir. Bu, savurganlığı dağıtmayı ve onu keskin olarak elemeyi istemenin yanılsama olduğunu söylemektir çünkü bir biçimde tüm sistemi yönlendiren savurganlıktır. Gagget’in tanımlamasında olduğu gibi üstelik (Faydalı nerede biter, faydasız nerede başlar?) savurganlık ne tanımlanabilir ne de sınırlandırılabilir. Yalnızca hayatta kalmak için yapılanın ötesinde her üretim ve harcama savurganlıkla suçlanabilir.

Jean Baudrillard (Jan Bodriar), Tüketim Toplumu

Sorular

1. **Metinde öne sürülen görüşler nelerdir?**
2. **Metinde ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi? Bu konuyla ilgili görüşleriniz nelerdir?**

4.3. FELSEFİ DENEME YAZMA

Bir Düşün

Aşağıdaki sözü okuyup bu sözden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Görsel 4.2: Birtakım yazı araçları

Şöhret için yazabilir insan, tanınmak için ya da... Ama hepsinden önemlisi yaşadığını ispattır yazmak. İnsan yazar, yaşadığını önce kendisine sonra dünyaya ispat etmek için (Görsel 4.2).

Jack London (Cek Landın), Martin Eden

Sorular

1. **Yazı yazmak, insan hayatında neden önemlidir?**
2. **Düşünceler yazı ile nasıl güçlenir?**

4.3.1. FELSEFİ DENEME

Bir fikri ya da argümanı geliştirmenin en düzenli yolu yazmaktır. Yazmak, aynı zamanda düşüncenin kalıcı bir şekilde ifade edilmesini de sağlar.

Bir konu üzerine oluşturulan düşünce, çeşitli şekillerde ifade edilir. Deneme yazıları bu türlerden biridir. Deneme yazılarında konu hakkındaki görüş, özgür biçimde sunulur ayrıca alanlara göre değişik şekillerde de yazılır. Bu, alanların kendi niteliğiyle ilgili bir durumdur. Bunlardan biri olan felsefi denemeyi diğerlerinden ayıran özellikler vardır.

Felsefi deneme; sorgulayıcı, tutarlı ve sistemli bir yol izler. İleri sürülen görüşler temellendirilir ve mantıksal olarak ikna edicidir.

Felsefi denemelerde kavramlara bilinen anlamlarının dışında yeni anlamlar da yüklenebilir ama bu anlamlar yazı içinde açıklanmalıdır. Bu durum, felsefi deneme yazarının ileri sürdüğü görüş veya görüşlerini mantıksal açıdan ispatlaması için önemlidir. Bu açıdan edebî denemelerle de karıştırılmaması gerekir. Edebî denemelerde yazar, kavramları mecaz anlamlarıyla kullanabilir ve ileri sürdüğü görüşünü kanıtlama zorunluluğu taşımaz.

Felsefi denemelerde ele alınan konuyla ilgili yazılacak olan denemenin ana problemi öncelikle tanıtılır. Bu probleme yönelik yapılacak olan çözümleme kısaca açıklanır ve denemenin neyi amaçladığı belirgin olarak belirtilir. Denemenin amacı bu bölümde olabildiğince açık ifade edilir. Daha sonra üzerinde durulacak ana problem analiz edilir ve kavramsal temelleriyle temel dayanakları gösterilir. Bu probleme yönelik başkalarının ileri sürdüğü görüşler de güçlü ve zayıf yönleri belirtilerek değerlendirilir. Her felsefi denemede sonuç bölümünün olması zorunlu değildir. Deneme yazarı çözüm önerisi ileri sürecekse bu öneri, yapılan analiz ve değerlendirmelerin üzerinde kurulur. Problemin analizi ve eleştirel değerlendirilmesiyle yazı bitirilebilir.

Felsefi Denemenin Yazımına Yönelik Bazı Öneriler

- Felsefi denemenin yazım aşamasına hazırlanmak gerekir. Ele alacağınız problemle ilgili okumalar yapmalı ve onlar hakkındaki görüşleri not almalısınız. Bu durum, yazıya içerik oluşturmak açısından önemlidir.
- İleri süreceğiniz argümanın aşamalarının adım adım çerçevesini belirleyip taslak bir yazı oluşturmalısınız. Bu durum, yazının akışını oluşturmak için önemlidir.
- Taslak yazınızı başkalarına anlatınız ve onlarla tartışınız. Bu durum, argümanınızın güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeniz açısından önemlidir.
- Taslak yazınız hakkında araştırmanızı derinleştirerek argümanınızın temellerini sağlamlaştırınız. Bu durum, yazınızın kurgusunun belirlenmesi ve gücünün arttırılması açısından önemlidir.
- Taslağınızın tüm detayları üzerinde uzun uzun düşünüp gerekli düzenlemeleri yapınız. Bu durum, düşüncelerinizin olgunlaşması açısından önemlidir.
- Yazıda belirtilen görüş ve delillerin konuyla alakalı olmasına ve mantıksal tutarlılığına dikkat edilmelidir. Bu durum, argümanınızın başkaları tarafından kolayca çürütülmemesi için önemlidir.
- Dil bilgisi yönünden yazıda hata olmamasına dikkat etmelisiniz. Sade bir dil kullanmalı ve tekrar cümlelerden kaçınmalısınız. Bu durum, yazının anlaşılması açısından önemlidir.

Türkiye’de ortaöğretim öğrencilerine yönelik olarak her yılın aralık ayında Türkiye Felsefe Kurumu tarafından felsefe olimpiyatı düzenlenir. Bu yarışmada öğrenciler, önceden belirlenmiş konularda metin alıntılarından yola çıkarak felsefi bir deneme yazar. Dereceye giren öğrenciler, o yılın mayıs ayı içinde düzenlenen Dünya Felsefe Olimpiyatları’nda ülkelerini temsil etme hakkı kazanır.

Uygulama

Felsefi denemenin yazımına dair önerileri dikkate alarak belirlediğiniz konuyla ilgili tutarlı, sistematik ve ikna edici bir şekilde temellendirilmiş bir deneme yazınız. Yazmış olduğunuz denemenin başlığını, ana fikrini, kaynakçasını ve kısa özetini Tablo 4.1'e yazınız.

Tablo 4.1: Deneme Analizi

Başlık	
Ana Problem	
Ana Fikir	
Kaynakça	
Özet	

Okuma Parçası

Dolayısıyla bir insan düşünürken sözcüklere dikkat etmelidir; sözcükler, onların düşündüğümüz doğasının anlamı yanı sıra konuşmacının doğasını, kişiliğini ve ilgilerini de ifade ederler; erdemlerin ve kötülüklerin adları işte böyledir; birinin bilgelik dediğine başka biri "korkaklık"; birinin "vahşet" dediğine başka biri "adalet"; birinin "tutumsuzluk" dediğine başka biri "büyüklük"; birinin "ciddiyet" dediğine başka biri "aptallık" diyebilir.

Thomas Hobbes (Tomas Hobs), Leviathan

Felsefe, eski çağlardan beri bilginin diğer alanlarına oranla daha çok konuya el atmış, daha az yanıt alabilmiştir. Felsefenin genel yapısına uygun olan bu durum, felsefenin bütün dallarında tanımlamaların sürekli olarak yenilenmesine neden olmuş, felsefe dilinde gündelik anlamlarını aşan kavramlar mutlak bir terminoloji oluşturamamıştır. Bu, zaman zaman filozofların kullandıkları dilin sınırlarını kavramsal ve yapısal olarak zorlamıştır.

Filozofların gündelik anlamlarından arındırarak kullandıkları sözcükler, yeni anlamlarını bu filozofların düşünsel etkinliğinin bütününe bağlı olarak kazanırlar. Örneğin Spinoza panteist ve belirlenimci öğretisinin iç mantığından yola çıkarak kendi "özgürlük" tanımını ortaya koymuştur. Yalnız Spinoza'nın sözünü ettiği özgürlük kavramı, gündelik dilde daha çok "zorunluluk" ya da "belirlenmişlik" dediğimiz şeyleri karşılar. Onun özgürlük kavramına getirdiği bu yepyeni tanımlama da akılcılık ile mistisizmin yan yana durduğu felsefesinin dar bir aynasıdır, denebilir. (...)

Felsefe dilinde çoğu zaman kesin bir anlam kazanamayan bazı sözcükler, tarihin farklı dönemlerinde de farklı yorumlanmıştır. Özellikle Hobbes'un da bir temsilcisi sayılabileceği "Aydınlanma Felsefesi" bu belirsizliği aşmayı, sözcüklere felsefe dilindeki anlamlarına kesinlik kazandırmayı amaçlamıştır sanırım.

Aydınlanma bu sözcüklere felsefe dilindeki kesin anlamını kazandırmaya girişirken, çoklukla Antik Çağ'a yönelmiş; yaklaşık yedi yüzyıl boyunca, aklın yolunun önüne geçen Orta Çağ'dan bütünüyle sıyrılmayı amaçlayarak akılsal olanı yeniden canlandırmayı amaçlamıştır. Yalnız bu yoğun çaba sırasında aydınlanma, bir konu üzerinde doğruya ulaşmada tek ölçütün o konu üzerindeki bilgimiz olmadığı saptamasını yapmış; o dönemin "gözde" felsefe sorunu olan yöntem sorununu ele almıştır. Bacon'la (Beykın) başlayan bu büyük değişim; Hobbes, Descartes, Spinoza ve Leibniz (Laybniz) ile en büyük olgunluğuna erişmiştir. Öyle ki Spinoza ahlaklılığın kurallarını geometrik yöntemle belirlemeye çalışmış, Leibniz ise muhteşem bir yapı olan matematiğin kesinliğini mantıkla bütünleştirerek evrensel bir dil yaratma çabasına girişmiştir. (...) Spinoza'nın erdem dediği şey, yıllar sonra "budalalık" olarak adlandırılacaktır.

Nietzsche (Niçe) ile başlayan yenilenme, özellikle ahlak alanında Copernicusçu bir devrimdi. Bu devrim günümüzde aydınlanmanın mirası olan birçok kavramın yeniden ele alınıp sorgulanmasına dek vardırıldı sanıyorum. Aydınlanma doğruya ulaşmada istenilen yöntemin öneminin kavrandığı bir çağdı, bizim çağımız ise sözcüklerin çok anlamlılığından öte "anlamın anlamının" sorgulandığı bir çağ olarak görülebilir. Bu nedenle çağımız filozoflarının çoğu, bildik sorular üstünde bildik tanımlamalar yapmak yerine "Felsefe nedir?" sorusu üzerine kuruyorlar felsefelerini (Betül Çotuksöken'in deyimiyle "Felsefe üzerinde felsefe yapılıyor günümüzde."). Öyle ki Heidegger'in (Haydeger) felsefeyi ele alırken "Felsefe nedir?" diye sormak yerine tümcesini "Nedir bu felsefe?" diye düzenlemesi, onun güç anlaşılır felsefesini anlayabilmek için bir kapı aralıyor önümüze. Artık "doğal olan" ne varsa yeniden ele alınıyor ya da yok oluyor. Özne, nesne, zaman gibi kavramlar "doğal olan" sınırlarını aşarak yepyeni bir yapının ön basamakları oluveriyorlar. Modern felsefenin yapıbozumuna girişirken dili de yeniden yapılandırmaya kalkıyor Heidegger. Aydınlanmanın başlarında bir felsefe dili olarak yetersiz görülen Almanca (Leibniz), Heidegger'de felsefenin iki ana dilinden biri gibi görülüyor artık.

Öyle sanıyorum ki XX. yüzyıl boyunca felsefede ortaya çıkan yeni yapılanmaların kaynağı, yeni tanımlamalar ya da tanımlamaların bütününe karşı duruşlardır. Bu noktada ise tekrar sorulan soru şu oluyor: Felsefe nedir?

Yusuf Yıldırım, Vefa Anadolu Lisesi, Üçüncü Türkiye Felsefe Olimpiyatları Birincisi

4.4. FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ DİĞER ALANLARDA KULLANMA

Bir Düşün

Aşağıdaki şiiri okuyup şiirden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

NE İÇİNDEYİM ZAMANIN

Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında;
Yekpare geniş bir ânın
Parçalanmış akışında,
Bir garip rüya rengiyle
Uyumuş gibi her şekil,
Rüzgarda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.
...

Ahmet Hamdi Tanpınar

Sorular

1. **Zaman, şiire göre nasıl ele alınmaktadır?**
2. **Şiir hakkındaki görüşleriniz nasıl oluşmaktadır?**

4.4.1. AKIL YÜRÜTME BECERİLERİ

Kitabın üçüncü ünitesinde felsefenin temel konu ve problemleri işlenmiştir. Felsefenin temel problemlerine geri dönülürse bunların varlık-oluş, bilgi-bilim ve değer problemleri altında toplanmış olduğu görülür.

Bir metni incelemeye başlarken hangi kavram ve problemlerin ele alınacağı tespit edilir. Metinde geçen akıl yürütmelerin doğru örülüp örülmediğine bakılır. Metnin analizi için izlenen bu basamaklar, metnin felsefeyle ilişkisinin çözümlenmesiyle anlamlı hâle gelir.

Bir metin değerlendirilirken "Varlık nedir?", "Evrende düzen var mıdır?" ve "Varlık değişken midir?" gibi sorular varlık problemlerine; "Bilgi nedir?", "Doğru bilgiye ulaşmak mümkün müdür?" ve "Bilimin değeri nedir?" gibi sorular bilgi-bilim problemlerine; "İyi ve kötü nedir?", "Evrensel ahlak kuralları var mıdır?", "En iyi yönetim biçimi nedir?" ve " Güzel nedir?" gibi sorular değer problemlerine işaret eder.

Bu sorularla

- Metnin varlık, bilgi ve değer gibi hangi problemlerle ilişkili olduğu (doğrudan veya dolaylı olarak hangilerine değindiği) belirlenir.
- Metnin değindiği felsefi probleme ilişkin fikir, önerme (yargılarına), argüman ve bunların kendi içindeki tutarlılıklarına bakılır (analiz).
- Metnin geneline ve konuyu kavrayışına ilişkin çıkarımlarda bulunulur (sentez).
- Konuyla ilgili mevcut düşünce ve eleştirilerle metnin (yazarın) bakış açısının ve verdiği yanıtların konuyu derinleştirip derinleştirmediği, yeni açılımlar getirip getirmediği irdelenir (yorum).
- Sorunu ele alış biçimi, verdiği yanıtlara ne derece onay verildiği veya farklı görüşte olunduğu ifade edilir (değerlendirme).

Akıl Yürütme Biçimlerini Bulmaya Yönelik Bazı Öneriler

- **Akıl yürütme**, iki veya daha fazla önerme arasında kurulan ilişki ile sonuç önermesine varma işidir.
- Sonuç önermesine götüren önermelere öncül ismi de verilir.
- Önerme, yargı bildiren ifadelerdir.
- Tümdengelim akıl yürütme biçimi, genel bir önermeden yola çıkarak tikel veya özel bir sonuç önermesine ulaşılarak yapılır.
- Tümevarım akıl yürütme biçimi, özel veya tikel önermelerden yola çıkarak genel bir sonuç önermesine ulaşılarak yapılır.
- Analoji, özel veya tikel önermeler arasında kurulan bağ ile sonuç önermesine ulaşılarak yapılır.
- Fikir, genel olarak herhangi bir konu hakkında ileri sürülen düşüncedir.
- Bazı önermelerin içinde birden fazla yargı bulunur. Bu durum, onlarla kurulan metinlerde açık olarak akıl yürütme biçimlerinin görünmemesine neden olur. Bu yargılara dikkat edilerek akıl yürütme aşamalarının tespit edilmesi gerekir.
- Akıl yürütmede bulunurken genel ve özel ifadelere dikkat edilerek aralarındaki akış yönü belirlenir.
- Analoji yapılırken genelde "gibi, benzer, aralarında fark olsa da …" ifadeleri kullanılır.
- Sonuç önermesinde genelde "o hâlde, böylece, genel olarak, tüm, bütün, herkes, bazı, yani, sonuç olarak, değildir, edilemez, buna dayanarak, o yüzden, çıkarılabilecek, dolayısıyla, öyle ki …" ifadeleri kullanılır.

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuyup metinden hareketle soruları cevaplayınız.

ÇEVRİM İÇİ AĞLARDA "KİMLİK İNŞA PERFORMANSI" VE "SELFIE"

Yeni medya ve sosyal ağların yaşamı hızlandırdığını duyuyor ve hissediyoruz. "Akışkan dünyada" her şey durmadan değişiyor; takip ettiğimiz akımlar, ilgilendiğimiz konular, hayal ettiklerimiz, korktuklarımız, imrendiklerimiz, tiksindiklerimiz, umutlarımız ve endişelendiklerimiz. Tüm bu hız sürecinin geriye dönüşleri olduğunu biliyoruz çünkü farklı ve biricik olma adına gerçekleştirilen her eylem kendini tekrar ediyor. Hızlı olmak adına yapılan hamlelerde, özgün olma çabasıyla yapılan sıçramalarda hep başlangıç noktamıza dönüyoruz. Kundera "Hız ile unutma doğru orantılıdır." demişti. Her zaman erişime açık, hızlı ve akışkan dünyada hızla öğreniyoruz; çabucak unutuyoruz. Bugün esas kâr getiren şey, baş döndüren dolaşım hızı, geri dönüşüm, eskime, çöpe atma, yenileme döngülerinin kısalığı olmaktadır.

(...)

Elbette, selfienin gösterdikleri kadar göstermedikleri de önemlidir. Barthes, fotoğrafın çok anlamlılığını anlatırken fotoğrafın göstermediklerine de odaklanır ve havada uçuşan göstergelerden bahseder. Fotoğraf aracılığıyla göstermeye çalışırız. Ancak gösterdiklerimiz bazen hiç göstermediklerimizdir. Gösterilmeyen, göstergeye dönüşmeye mahkûmdur. Selfie ile inşa ettiğimiz kimlik, bazı özelliklerimizi vurgular, kalıcı hâle getirirken bazılarını yok eder. Sivrilen özellikler var olmaya devam eder; diğerleri "persona"nın dışında kaldıkları için silinir gider.

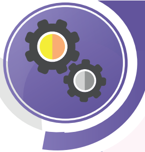
(...)

Performans, herkesi anlık olarak şöhret sahibi yapabiliyor. Ağlarda performans, kullanıcının kendisini "persona"sının arkasında yeniden oluşturduğu ve tüketilebilecek bir anlık gösteriye dönüştürdüğü sunum biçimidir. Takipçiler, izleyici kitlesine dönüşür. Ağlar, "ünlü" kişilere erişim kolaylaştıkça; sıradan bireyler, "sıradan olmadıklarını kanıtlama çabası" içinde kendi "ideal" kimliklerini oluşturabilir. Sosyal ağlarda "ünlenmenin" kişiye kendisini "ünlü" hissettirdiğini, "ünlenen" kişinin takipçilerine hayranları gibi "seslendiği", onları (Althusserci anlamda) "fan öznesi" olarak çağırdığı görülüyor. Eğer modern dünyada kişinin önemi "iyi tanınırlığıyla" ölçülüyorsa, kişiyi ne kadar çok insan takip ediyorsa o kadar önemli hâle geliyor. Bauman'ın iyi bilinen mottosunda olduğu gibi: "Görülüyorum, o hâlde varım!"

Doç. Dr. Artun Avcı, Her Zaman Çevrimiçi Olma

Sorular

1. **Metinde geçen fikirler nelerdir?**
2. **Metinde geçen fikirler nasıl temellendirilmiştir?**
3. **Metinde felsefenin varlık, bilgi ve değer alanlarına ait hangi konulara değinilmiştir?**

Uygulama

Aşağıdaki makaleden hareketle verilen soruları cevaplayınız.

SPORUN ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ ETKİSİ

Özet

Spor, geçtiğimiz yüzyılda etkileri giderek artan en önemli olgulardan biridir. İlk başlarda sadece yerel çapta ve çok küçük bir azınlık tarafından gerçekleştirilen spor aktiviteleri, önce olimpiyat oyunlarının ve sonra diğer organizasyonların (özellikle futbol organizasyonlarının) da yardımıyla adeta tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya üzerinde demokrasi, serbest piyasa ve hatta özgürlük gibi olgulardan dahi daha yaygın olan spor, günümüzde küreselleşmenin etkisinin en somut örneğidir. Durum böyleyken sporun gerek yerel gerekse bölgesel ve uluslararası politikaya etkisi oldukça geniştir.

...

Giriş

Spor ve siyaset, günümüzde birbirinden ayrılamaz olgulardır. Sporun siyasi ve kültürel boyutları yaygın olarak tanınmış ve uluslararası sporun bir uluslararası ilişkiler unsuru olduğu genel ölçülerde kabul edilmiştir. Ancak geçmişte durum böyle değildi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar spor genelde askerî gayeler için yapılmıştır. Bunda amaç, askerlerin daha atletik bir yapıya kavuşmasını ve formda kalmasını sağlamak olmuştur. Aslında o günlerde yapılan işi, amacı dolayısıyla 'spor' yerine 'idman' yahut 'tatbikat' şeklinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

İlerleyen zamanla birlikte spor, kışladan çıkıp halka inmeye başlamıştı. Endüstrileşme ve kentleşmenin etkisi ve refah seviyesinin yükselmesi özellikle Avrupa'da bu geçişi hazırlayan etkenlerdi. Yirminci yüzyılın başlarında turnuvalar düzenlenmeye başlanmıştı. Birinci Dünya Savaşı arifesinde ve sırasında spor, yeni milli kimliklerin oluşturulması sürecinde bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştı. Nihayet Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası turnuvalar başlamış, milletlerarası mücadele, bir anlamda savaş alanlarından spor sahalarına geçmişti. Sonuçta tüm bu aşamalar, spor ile siyaset arasında gelişen ilişkilerin iz düşümüydü.

Hasan Fatih Seval ve Timuçin Kodaman, Sporun Uluslararası Politikadaki Etkisi

Sorular

1. **Makalede geçen fikirleri bulunuz.**
2. **Bu makaleyi felsefenin varlık, bilgi ve değer perspektifi üzerinden yorumlayınız.**

Makalenin tamamını okumak için karekodlu bağlantıyı kullanabilirsiniz.

http://kitap.eba.gov.tr/KodSor.php?KOD=5396

Uygulama

Aşağıda verilen makaleyi okuyup soruları cevaplayınız.

İNSANSI (HUMANOID) ROBOTLAR

Son yıllara kadar bilim ve teknoloji dünyasında popüler olan robotlar, C3P0'dan ve filmlerde gördüğümüz robotlardan çok farklıydılar. Bu robotlar, insana hiç benzemedikleri gibi zekaları da insan zekâsına göre çok zayıftı. Son yıllarda yaşanan işlemcilerin hız ve kapasiteleri üzerindeki önemli gelişim, yapay zekâ ve mekatronik alanındaki gelişmeler, iki bacaklı yürüme mekanizmaları üzerindeki araştırmalar ve robotik görüntüleme sistemlerindeki ilerlemeler artık insansı robotlar üzerinde araştırmalar yapılmasına izin vermiş ve ileride bu yönde ciddi gelişmeler olabileceğini göstermiştir. İnsansı robotların yapılması teknolojik gelişmelere bağlı olmakla birlikte bunun ötesinde insan taklit edilmeye çalışıldığı için insanın zekâ, psikolojik ve fonksiyonel olarak çözümlenmesi gerekmektedir. Bu yüzden insan beyni, psikolojisi ve anatomisi üzerinde yapılan çalışmalar; insansı robotların tasarımında ve yapımında çok büyük önem taşırlar. Bu konulardaki gelişmeler insansı robot yapımına büyük katkılarda bulunmuştur ve bulunmaya devam etmektedir.

Şu anda dünyada en çok bilinen insansı robot, Honda firmasının yapmış olduğu Asimo'dur. Asimo yaklaşık olarak 20 yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Asimo insan gibi yolda yürüyebilen, basamak çıkabilen ve bir eşyayı bir yerden bir yere taşıyabilen bir robottur ve insansı robotların geldiği son noktayı bizlere göstermektedir.

İnsansı robotların Asimo'da olduğu gibi insan gibi görünmenin, yürümenin ve basamak çıkmanın yanı sıra insan gibi tepki vermesi de beklenmektedir. Üzüntü, sevinç, kızgınlık, şaşkınlık, mutluluk, heyecan vb. davranışlar artık robotlar için de kabul edilen iletişim ve davranış biçimleri olmuştur. Robotların bu tepkilerini karşı tarafa, insanlara ve diğer robotlara ifade etmeleri gerekiyor. Asimo, tasarımı gereği bir astronotu çağrıştırdığı için kızma duygusu olsa bile bunu karşı tarafa belli etmesi çok zordur. Aslında burada iki tane sorun ortaya çıkıyor. Birincisi robotun sevinme, kızma ve şaşırma gibi tepkileri hissetmesini sağlamak, diğeri de bunları karşı tarafa gösterebilmek.

MIT Üniversitesi, Yapay Zekâ Laboratuvarı'nda yapılmakta olan Kismet adlı, ayakları olmayan sadece kafadan oluşan insansı bir robot, bu tepkileri verebiliyor. Kismet, Asimo'dan farklı olarak insan gibi bir yüze sahip ve yüzü sayesinde de kızdığını, sevindiğini ve üzüldüğünü gösterebiliyor. Kismet üzerine takılmış olan mikrofon sayesinde sesleri işitebiliyor ve kamera sayesinde çevresini görebiliyor. Bu mikrofon ve kamera çok güçlü hesaplama gücü olan bilgisayarlara bağlı ve bu bilgisayarlarda çalışan ve yapay zeka yöntemleri içeren denetim programları, Kismet'in etrafında gelişen olayları algılamasını sağlıyor. Kismet etrafındaki duruma göre ses çıkarıyor, kafasını ve kulaklarını oynatıyor, gözlerini çeviriyor, bir başka deyişle tepkisini çevresine gösteriyor. Kismet'in tepkilerinin nasıl olması gerektiği programlanırken bir çocuğun annesine verdiği tepkilerden yola çıkılmış ve bunda da başarılı olunmuştur.

bilimteknik.tubitak.gov.tr

Sorular

1. “Gerçek varlık” **ile** “yapay varlık” **ayrımı neye dayanıyor? Robotlar insanın yerini alabilir mi? Nasıl?**
2. **Robotların bilme ve akıl yürütmesi ile insanın bilme ve akıl yürütmesi arasında nasıl bir bağ bulunmaktadır? Robotlar da kendi kendilerine araştırma yapıp bazı kavram ve terimler oluşturabilir mi?**
3. **Robotlar, sağduyu ve vicdan sahibi olabilir mi? Yaşananlara iyi-kötü, güzel ve çirkin gibi değerler verebilir mi? Nasıl?**

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.**

1. **Metin çözümlenirken öncelikle metinde geçen problemin; felsefenin varlık, ... ve .... alanlarından hangisiyle ilişkili olduğu belirlenir.**
2. **Bir metinde geçen kavram, fikir ve o fikri desteleyen yargıları bulmak için .... yapmak gerekir.**
3. **Felsefi metnin temel bileşenleri ...., ... ve fikirlere destek olan diğer düşüncelerdir.**
4. **Bir düşüncenin yerine geçebilecek başka bir görüşe .... fikir denir.**

B **Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen durumlarla sağ sütunda harf ile verilen değerlere ilişkin ifadeleri eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.**

5.

	Durum	Değerler
( )	**I.** Öğretmen, eğitim-öğretimi sağlayabilmek için öğrencilerine eşit davranmalıdır.	a) Adalet
( )	**II.** Çocukları için fedakârlık yapan ebeveynler insan olmanın en önemli niteliğini taşımaktadır.	b) Azimli olma
( )	**III.** Derslerde başarılı olmak için çalışmak ve istekli olmak gerekir.	c) Saygı
( )	**IV.** Öz güven sahibi olan kişiler iş hayatında başarılı olur.	ç) Öz denetim
( )	**V.** Şirketlerin piyasada uzun süre ayakta kalabilmesinin ilk koşulu güvenilir olmasıdır.	d) Dürüstlük
		e) Sevgi

C **Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.**

6. **Felsefi denemede bulunması gereken özellikler nelerdir?**
....
....
....
....

7. **Felsefi bir metni analiz etmenin amacı nedir?**
....
....
....
....

8. Felsefi metni diğer metinlerden ayıran özellikler nelerdir?

....
....
....
....

9. Felsefi bir yaklaşımla düşüncelerini yazmayla felsefi problem hakkında yazma arasında fark var mıdır? Açıklayınız.

....
....
....
....

Aşağıdaki parçaya göre 10-12. soruları cevaplayınız.

"Varoluş özden önce gelir. İyi ama ne demektir bu? Bu, şu demektir: İlkin insan vardır yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır. İnsan, var olduktan sonra kendini kavradığı gibidir; varlaşmaya doğru yaptığı bu atılımdan sonra olmak istediği gibidir. Kendini nasıl yaparsa öyledir yani. Varoluşçuluğun baş ilkesi de budur işte."

Sartre, Varoluşçuluk

10. Bu parça felsefenin hangi konu alanıyla ilgilidir?

....
....
....
....

11. Bu parçanın ana fikri nedir?

....
....
....
....

Aşağıdaki parçaya göre 12-15. soruları cevaplayınız.

"Felsefe; düşünerek, düşünüleni söyleyip yazarak yaratılır. Düşünceler ve sözcükler, bir İtalyan soylusuyla ilgili eski bir hikâyeyi anımsatıyor. Denizi hiç görmemiş birinin şaşkınlığına tanık olmak istemiş ve taşralı yoksul bir halatçıyı alıp Napoli körfezine götürmüş. Körfeze vardıklarında -gök ile denizin o kocaman muhteşem mavi gülüşünün buluştuğu yerde- yoksul halatçı; gözünü gemi direkleri, zincirler, halat ve palamarlar yığınının ortasına dikmiş. Yüzü keyifli bir inanmazlıkla aydınlanmış ve dayanamayarak "Ne çok halat!" diye haykırmış. Felsefe tarihinin engin panoramasına bir göz attığımızda biz de "Ne çok düşünce ve sözcük!" diye haykırmaktan geri duramayız. Ama bütün bu düşünceler ve sözcükler, yaşamın ne olduğunu ona gerçek anlamını vermenin en iyi yolunu tutkuyla araştırmaya ve yaşamda açıklık için duyulan özleme bizi iter. Felsefe, tarihteki korsanların hiç bırakmadığı zenginlikte bir ganimet sunar: İnsanlığın mirası olan düşünceler hazinesini."

12. Ibanez'in "Felsefe Öyküleri" **kitabından alınan bu parçanın ana fikri nedir?**

....
....
....

13. Bu parçadaki halatçının durumundan hareketle yaşamla ilgili hangi felsefi soru ve sonuçlar çıkarılabilir?

....
....
....
....

14. Halatçı ve soylunun bakış açıları arasındaki farklılığın sebebi nedir?

....
....
....
....

15. Bu parça felsefenin hangi alanlarıyla ilgilidir?

....
....
....
....

D

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

16. Bütün "böyleydi"leri, "Böyle istiyordum." hâline dönüştürmek! Bence kurtuluş budur.

Nietzsche'nin "Böyle Buyurdu Zerdüşt" **adlı eserinde dile getirdiği fikirde vurgulanmak istenen temel kavram aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Nesnellik
B) İrade
C) Adalet
D) Vicdan
E) Kesinlik

17. "Schopenhauer'a göre neye inanmamız gerektiğiyle felsefenin zerre kadar ilgisi yoktur. Felsefenin ilgilendiği şey neyi bilebileceğimizdir. Bu, inanmamız gereken şeyden başka bir şey olduğuna göre o zaman bunun inanca bir zararı yoktur çünkü o bilemeyeceğimiz şeyi öğrettiği için inançtır."

Bu metin aşağıdaki fikirlerden hangisine karşıdır?

A) Doğuştan getirdiğimiz bilgiler mümkündür.
B) İnsanın bilgisinin sınırları vardır.
C) Din ve ahlak birçok noktada kesişir.
D) Felsefe dine zarar verir.
E) Din ve felsefenin alanları farklıdır.

18. Russell'a göre herhangi bir görüş rasyonel nedenlere dayanmaktaysa insanlar bu nedenleri ortaya koyar ve etkilerini beklerler. Böyle durumlarda bunları ateşli bir şekilde savunmazlar, sükûnetle benimserler ve nedenlerini soğukkanlılıkla açıklarlar. Ateşli şekilde savunulan görüşler, asla iyi bir temele dayanmayan görüşlerdir; gerçekten de şiddetli duygusallık, görüş sahibinin rasyonel kanıtlardan yoksun olduğunun bir göstergesidir.

Metinde vurgulanmak istenen temel düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

A) Şiddetle savunulan görüşler en sağlam fikirlerdir.
B) Sağlam dayanakları olmayan görüşler sükûnetle savunulur.
C) Her tür görüşe şüphe ile yaklaşılıp eleştirilmelidir.
D) Akılcı ve iyi temele dayanan görüşlerin şiddetle savunulmaya ihtiyacı yoktur.
E) Her görüş rasyonel nedenlere bağlanmak zorunda değildir.

19. "Çocuklarınız sizin çocuklarınız değil,
Onlar kendi yolunu izleyen Hayat'ın oğulları ve kızları.
Sizin aracılığınızla geldiler ama sizden gelmediler.
Ve sizinle birlikte olsalar da sizin değiller.
Onlara sevginizi verebilirsiniz, düşüncelerinizi değil.
Çünkü onların da kendi düşünceleri vardır.
Bedenlerini tutabilirsiniz, ruhlarını değil.
Çünkü ruhları yarındadır."

Halil Cibran'ın bu şiirinin temel fikri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Çocuk ailesinin aynasıdır.
B) Her çocuk ailesinin fikirlerinin etkisi altındadır.
C) Çocuklar, fikirlerini kendileri oluşturur.
D) Çocuklar zamanın gerisindedir.
E) Merak etme çocukluğun olmazsa olmazıdır.

20. Alfred de Musset (Alfrıd de Musse): "Büyük sanatçıların vatanı yoktur."

Bu sözle sanata dair vurgulanmak istenen temel fikir aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sanatın evrenselliği
B) Sanatçının öznelliği
C) Sanat eserinin özgünlüğü
D) Sanatçının yaratıcı hayal gücü
E) Sanatın topluma etkisi

21. İnsan olgunluk döneminde gençliğinin en önemli kitaplarını yeniden keşfetmeye zaman ayırmalıdır. Kitaplar aynı kalmış olsa da hiç kuşkusuz kişiler değişmiştir; dolayısıyla da bu yeniden okuma tümden yeni bir okuma olacaktır. Sonuçta "okumak" fiilini mi yoksa" yeniden okumak" fiilini mi kullanmak gerçekten o kadar önemli değildir.

Calvino'nun (Kalvino) "Klasikleri Niçin Okumalı" **kitabından alınan bu parçanın ana fikri aşağıdakilerden hangisidir?**

A) İnsan olgunlaştıkça yeni bilgilere ihtiyaç duyar.
B) Okumak insanı olgunlaştırır.
C) Her okuma yeni bir okumadır.
D) Gençlikte okunan kitaplar tam olarak anlaşılmaz.
E) Kitap okumak insanın ufkunu genişletir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları veya faaliyetleri üniteye dönerek tekrarlayınız.

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE
A) Boşluk Doldurma: 1. Thales, 2. Hikmet, 3. Tutarlılık, 4. Eleştirel Olma
B) Eşleştirme: I-b, II-c, III-a, IV-ç
D) Çoktan Seçmeli: 14. E, 15. A, 16. D, 17. E, 18. D, 19. C, 20. A, 21. E, 22. B

2. ÜNİTE
A) Boşluk Doldurma: 1. Tutarlılık, 2. Önerme, 3. Tümdengelim, 4. Doğruluk, 5. Argümantasyon
B) Eşleştirme: I-ç, II-d, III-c, IV-a, V-b
D) Çoktan Seçmeli: 21. C, 22. A, 23. C, 24. C, 25. D, 26. C, 27. E, 28. D, 29. B

3. ÜNİTE
A) Boşluk Doldurma: 1. Sanat felsefesi, 2. Din felsefesi, 3. Varlık felsefesi, 4. Bilgi felsefesi, 5. Bilim felsefesi, 6. Siyaset felsefesi, 7. Ahlak felsefesi.
B) Eşleştirme: I-d, II-c, III-ç, IV-b, V-e, VI-a, VII-g
D) Çoktan Seçmeli: 28. E, 29. C, 30. C, 31. B, 32. D, 33. D, 34. E, 35. C, 36. E, 37. B, 38. A, 39. B, 40. E, 41. B, 42. B, 43. A, 44. B, 45. B, 46. C, 47. E, 48. A, 49. B, 50. E, 51. D
4. ÜNİTE
A) Boşluk Doldurma: 1. Bilgi, Değer, 2. Metin Analizi, 3. Kavramlar, Problemler, 4. Alternatif
B) Eşleştirme: I-a, II-e, III-b, IV-ç, V-d
D) Çoktan Seçmeli: 1B. B,17. D, 18. D, 19. C, 20. A, 21. C

SÖZLÜK

A

anlık : 1. Anlama ve kavrama kapasitesi. 2. Zekâ.
aşkın : 1. Olabilecek her türlü deneyin sınırını aşan, insan bilincini aşan. 2. Doğayı, gerçekliği aşan: doğaüstü, duyuüstü.

B

bilgi : 1. Bilinen şey, bilme edimi sonunda ulaşılan şey. 2. Bir şeyin bir şey olarak kavranması.

D

değer : Bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da güzellik yönünden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik.
determinasyon : Evrende olup biten her şeyin bir nedensellik bağıntısı içinde gerçekleştiğini, fiziksel evrendeki ve dolayısıyla da insanın tarihindeki tüm olgu ve olayların mutlak olarak nedenlerine bağlı olduğunu ve nedenleri tarafından koşullandığını savunan anlayış.
diyalektik : Gerçekliği ve onun çelişmelerini incelemeye yarayan ve bu çelişmeleri aşmaya yarayan yolları aramayı öngören akıl yürütme yöntemi.
dogma : Doğruluğu sınanmadan benimsenen ve bir öğretinin ya da ideolojinin temeli yapılan sav.

E

erdem : 1. Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet. 2. İnsanın ruhsal olgunluğu.

F

fenomen : Duyularla algılanabilen her şey, görüngü.

H

hermeneutik : 1. Günümüzde bir felsefe kavramı olarak: a. İnsanın tarihselliği içinde felsefe açısından kendini anlaması. (Anlama yöntemi. Dilthey) b. İnsanın, varoluşuna yönelerek felsefe yoluyla açıklanması ve yorumlanması yöntemi. (Ör. Heidegger'in varoluş felsefesinde)

hipotez : Araştırmanın başlangıcında henüz doğruluğu veya yanlışlığı kestirilemeyen bir öneri veya ön beklenti.

hurafe : Dine sonradan girmiş yanlış inanç.

İ

içkin : 1. Yalnızca bilinçte olan, yalnızca bilinç içeriği olarak var olan (şey). (Bilinçte içkin) 2. Deney içinde kalan, deneyi aşmayan (şey). (Deneyde içkin) 3. Dünya içinde, dünyada olan (şey). (Dünyada içkin.)

ideoloji : Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü.

ilineksel : Bir şeyin gerçek doğası için özsel olmayan, o şeyin her ne ise o olması için kendisine ihtiyaç duymadığı, kendi özsel doğasından çıkarsanamayan nitelik.

imge : Bir nesneyi doğrudan doğruya yeniden tanıtmaya yarayacak bir biçimde göz önüne seren şey, duyu organları ile algılanmış olan bir şeyin somut ya da düşüncel kopyası.

istenç : İnsanın tasarımları ve görüşleri üzerinde bilinçli bir düşünüp taşınma ile seçerek ve tavır alarak eyleme karar verme yeteneği.

itki : İnsanı bir bilinç çabası gerektirmeden yaşama atılımına yönelten, onu kendiliğinden eyleme iten, devindiren güç (beslenme itkisi, üreme itkisi, ayrıca güçlüklük etkisi vb.); uygulama alanı genişletilerek tinsel güçler için de kullanılır (bilgi itkisi, özgürlük itkisi).

K

kuram : 1. Düşünce alanında kalan bilgi ve bu nitelikteki bilginin bilimsel temel ve kuralları. 2. Gözlem konusu olan bir sınıf olay ve ilişki üzerinde yapılan deneyler sonucu doğruluğu hemen hemen kesinleşen yöntemli açıklama.

M

mahiyet : Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas.

metafizik : Duyularımızla algılayamadığımız varlıkların nedenlerini ve temellerini araştıran felsefe kolu.

mitoloji : Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim.

monizm : Tekçilik.

monoteizm : Tektanrıcılık.

O

obje : Nesne.

olgu : Düşünülmüş olanın karşıtı, olmuş olan, gerçek olan, gerçekleşmiş olan.

olgusal : Olguya, olgusal durumlara ilişkin olan.

Ö

öncül : Bir çıkarımın öncüller kümesini oluşturan önermelerden herhangi biri.

özgül : Belli bir nesne ya da birime özgü olan.

özgün : Başkalarını örnek tutmayıp yeni ve kişisel yapıt veren, yaratan (sanatçı), bu özelliği taşıyan (yapıt).

P

paradigma : 1. Değerler dizisi 2.Bilim insanın dünyaya bakışını belirleyen, ona fenomenleri açıklama olanağı veren model, kavramsal çerçeve ya da ideal teori.

paradoks : 1. Aykırı düşünce. 2. Çelişki. 3. Düşünceler arasında tartışmaya açık, kesin bir yargı içermeyen

karşıtlık.

politeizm : Çoktanrıcılık.

R

rasyonel : Akılcı.

ritüel : 1. Ayin. 2. Âdet hâline gelmiş.

S

safsata : Boş, temelsiz, asılsız söz.

semantik : Anlam bilimi.

sezgi : Deney yapmadan ya da usavurmadan bir kavramı, bir genellemeyi doğrudan doğruya anlayıverme.

süje : Özne.

T

tasavvuf : 1. Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti. 2. Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım.

tekil : Tek olma durumu gösteren (sözcük, terim, önerme).

teori : Bir olay, bir yapı ya da düzenin nedenlerini açıklamak isteyen genel düşünce, görüş; kuram.

teorik : 1. Kurama ilişkin. 2. Ereği uygulama değil, kuram olan (öğretiler).

tikel : Bir türün bütün bireylerine değil de bir ya da birkaç bireyine ilişkin olan.

tin : 1. Evren ilkesi. Özellikle stoa felsefesinde: Evren usu, evren ruhu; etki yapan, biçim veren, canlandıran ilke. 2. Doğal yaşam ilkesinden ayrı olarak yüksek, doğaüstü, tanrısal ilke.

tümel : Bir nesneler kümesinin tüm üyelerine ilişkin olan türsel özelliklerden her biri.

U

ussal : Coşkuyla değil us ve düşünme süreçleriyle ilgili olan.

Y

yapıbozum : Jacques Derrida tarafından felsefe ve edebiyat okumalarında kullanılmak üzere önerilmiş olan çözümleme yöntemi, metinsel analiz şekli ya da tarzı.

yargı : Bir şeyin ya da iki şey arasındaki bağıntının gerçekliğini evetleyen ya da değilleyen düşünsel edim, dille anlatımı önermedir.

yasa : 1. Hukukta: Toplumda bireyler arası ilişkileri düzenlemek amacıyla devletçe konmuş yönerge ve kurallar. 2. Ahlakta: Törelerle ilgili davranışları düzenleyici buyruklar ve yönergeler; bir davranışın nasıl olması gerektiğini, ne yapmak gerektiğini gösteren kurallar.

DİZİN

KAYNAKÇA

Kitap Kaynakçası

Adorno, T. W. (2012), Minima Moralia (Çev. A. Doğukan, O. Koçak), İstanbul: Metis Yayıncılık
Akarsu, B. (1982), Ahlak Öğretileri, İstanbul: Remzi Kitabevi
Akarsu, B. (1984), Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ankara: Savaş Yayınları
Akarsu, B. (1987), Çağdaş Felsefe, Ankara: İnkîlap Kitabevi
Akarsu, B. (2010), Dil-Kültür Bağlantısı, Ankara: İnkîlap Kitabevi
Alatlı, A. (2001), Safsata Kılavuzu, İstanbul: Boyut Yayınevi
Aristoteles, (2017), Fizik (Çev. S. Babür), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
Aristoteles (2012), Metafizik (Çev. A. Arslan), İstanbul: Sosyal Yayınları
Aristoteles (2012), Nikomakhos'a Etik (Çev. S. Babür), Ankara: Bilgesu Yayıncılık
Arslan, A. (2005), Felsefeye Giriş, Ankara: Adres Yayınları
Asaf, Ö. (2016), Benden Sonra Mutluluk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
Atay, O. (2000), Tehlikeli Oyunlar, İstanbul: İletişim Yayınları
Audi, R. (1999), The Cambridge Dictionary of Philosophy Second Edition, Cambridge Universty Press
Başdemir, H.Y. (2010), Epistemolojik Temel Metinler, Ankara: HititkitapYayınevi
Baudrillard, J. (2000), Tüketim Toplumu (Çev. F. Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
Bauthoul, G. (1997), Politika Sanatı (Çev. S. Eyüboğlu, V. Günyol), İstanbul: Cem Yayınları
Bazin, A. (2011), Sinema Nedir? (Çev. İ. Şener), İstanbul: Doruk Yayınları
Beckett, S. (1990), Godot'yu Beklerken (Çev. H. Anamur), İstanbul: Can Yayınları
Berger, J. (1995), Görme Biçimleri (Çev. Y. Salman), İstanbul Metis Yayınları
Bergson, H. (2001), Metafizik Nedir (Çev. M. Tarhanlı), İstanbul: Birey Yayınları
Blackburn, S. (1996), The Oxford Dictionary of Philosophy, Oxford University Press
Botton, A. D. (2004), Felsefenin Tesellisi (Çev. B. Tellioğlu), İstanbul: Sel Yayıncılık.
Calvino, I.(2014), Klasikleri Niçin Okumalı, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları
Cevizci, A. (1999), Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları
Cicero (2011), Dostluk ve Yaşlılık (Çev. H. Berat), İstanbul: Arya Yayıncılık.
Cohen, M. (2016), 101 Felsefe Problemi, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
Collingwood, R. G. (2011), Kısaca Sanat Felsefesi (Çev. T. Kabadayı), Ankara: BilgeSu Yayıncılık
Denkel, A. (2011), Bilginin Temelleri, İstanbul: Doruk Yayınları
Descartes (1984), Metod Üzerine Konuşmalar (Çev. K. S. Sel), İstanbul: Sosyal Yayınlar
Descartes (1997), Felsefenin İlkeleri (Çev. M. Karasan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
Diken, B. Laustsen, C. B. (2011), Filmlerle Sosyoloji, İstanbul: Metis Yayınları
Direk, N (2008), Küçük Prens Üzerine Düşünmek, İstanbul: Pan Yayıncılık
Eberhard, W. (1992), Çin Denemeleri (Çev. N. Hızır), Ankara: MEB Yayınları
Fârâbî (1987), Fusulü'l Medeni (H. Özcan), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları
Fârâbî (2008), Kitabu'l Huruf (Çev. Ö.Türker), İstanbul: Litera Yayıncılık
Fârâbî (2012), Kitabul'l Buhran (Çev. Ö. Türker, Ö. H. Alper), İstanbul: Klasik Yayınevi
Gaarder, J. (1995), Sofi'nin Dünyası (Çev. G. Kutal), İstanbul: Pan Yayıncılık
Gadamer, H. G. (2008), Hakikat ve Yöntem (Çev. İ. Yavuzcan, H. Aslan), İstanbul: Paradigma Yayınları
Gasset, O. Y. (1992), Tarihsel Bunalım ve İnsan (Çev. N. G. Işık), İstanbul: Metis Yayınevi
Gazâlî (2017), Düşünme, Konuşma ve Söz Üzerine Me'arifu'l Akliyye (Çev. A. K. Cihan), İstanbul: İnsan Yayınları
Gazâlî, İ. (1995), Tevhid ve Ledün Risaleleri (Çev. S. Özburun, Y. Ö. Özburun), İstanbul: Furkan Yayınevi
Gazâlî, İ. (2004), Ariflerin Yolu (Çev. D. Abdulhalık), İstanbul: Hikmet Yayınevi
Gökberk, M.(1993), Felsefe Tarihi, İstanbul: Remzi Kitapevi
Gölpınarlı, A. (1996), Nasreddin Hoca, Ankara: İnkîlap Kitabevi
Günay, M. (2004), Metinlerle Felsefeye Giriş, Adana: Karahan Kitapevi
Gür, B. (2004), Matematik Felsefesi, Ankara: Kadim Yayınları
Hançerlioğlu, O. (1985), Felsefe Ansiklopedisi 1-7, İstanbul: Remzi Yayınevi
Herakleitos (2008), Kırık Taşlar (Çev. E. Alova), İstanbul: Can Yayınları
Heywood, A. (2011), Siyasi İdeolojiler (Çev. A. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, B. Kalkan), Ankara: Adres Yayınları.
Hobbes, T. (2007), Leviathan (Çev. S. Lim), İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları
Honer, S. M. Hunt, T. C. Okholm, D. L. (2003), Felsefeye Çağrı (Çev. H. Ünder), Ankara: İmge Yayınevi
Hospers, J. (2017), Analitik Felsefeye Giriş (Çev. Ş. Filiz), İstanbul: Adres Yayınları
Hume, D. (1976), İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma (Çev. O. Aruoba), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
Hume, D. (2009), İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme (Çev. E. Baylan), Ankara: Bilgesu Yayınevi
Hurley, P.J. (2012), A concise İntroduction to Logic, Boston: Wadsworth, Cengage Learning
Husserl, E. (1995), Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe (Çev. T. Mengüşoğlu), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
Huxley, A. (2000), Cesur Yeni Dünya (Çev. Ü. Tosun), İstanbul: İthaki Yayınları
İbanez, F. M. (1998), Felsefe Öyküleri (Çev. H. Koyukan), Ankara: İmge Yayınevi
İbn Sînâ (2013), Dânişnâme-i Alâî: Alâ Hikmet Kitabı (Çev. M. Demirkol), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu
İnam, A. (2015), Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni 1. Cilt, İstanbul: İnsan Yayınları
İstanbul Müftülüğü (2008), Sorulu Cevaplı Temel Dini Bilgiler, Ankara: İstanbul Müftülüğü Yayınları
Jaspers, K. (1981), Felsefeye Giriş (Çev. M. Akalın), İstanbul :Dergah Yayınları
Kant, İ. (2002), Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi (Çev. İ. Kuçuradi), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
Kant, İ. (2008), Arı Usun Eleştirisi (Çev. A. Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınevi
Kant, İ. (2008), Pratik Aklın Eleştirisi (Çev. İ. Kuçuradi, Gökberk, F. Akatlı), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
Kindî (2014), Felsefi Risaleler (Çev. M. Kaya), İstanbul: Klasik Yayınlar
Kojeve, A. (2001), Hegel Felsefesine Giriş (Çev. S. Hilav), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
Koyre, A. (2000), Bilim Tarihi Yazıları (Çev. K. Dinçer), Ankara: Tübitak Yayınları
Küyel, M. (1990), Farâbî'nin Şera'it Ul- Yakin'i: Kesin Bilginin Şartları, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 32, Ankara
Labbe B, Puech, M. (2002), Çıtır Çıtır Felsefe-1 İyi ve Kötü (Çev. A. Aslan), İstanbul: Günışığı Kitaplığı
London, J. (2014), Martin Eden (Çev. E. Yücesoy), İstanbul: Can Yayınları

Machiavelli, N. (2017), Prens (Çev. K. Atakay), İstanbul: Can Yayınları.
Magee, B. (2004), Yeni Düşün Adamları (Çev. M. Tunçay), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
Marx, K. (2015), Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi (Çev. M. Selik, N. Satlıgan), İstanbul: Yordam Kitap
Mengüşoğlu, T. (1992), Felsefeye Giriş, İstanbul: Remzi Kitabevi.
Montaigne (2017), Denemeler (Çev. S. Eyüboğlu), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
Moran, B. (2002), Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul: İletişim Yayınları
Moseley, A. (2008), A to Z of Philosophy, London: Continuum
Musgrave, A. (1997), Sağduyu Bilim ve Kuşkuculuk (Çev. P. Uzay), İstanbul: Göçebe Yayınları
Newton (2000), Doğa Felsefesinin Matematik İlkeleri (Çev. A. Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınevi.
Nietzsche, F. (2010), Böyle Buyurdu Zerdüşt (Çev. Korkut Ata), İstanbul: İlgi yayınevi
Özlem, D. (1996), Mantık, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi
Parmenides (2017), Doğa Üzerine (Çev. Y. G. Sev), İstanbul: Pinhan Yayınevi
Pears, D. (2004), Bilgi Nedir (Çev. A. Güçlü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
Platon (2010), Devlet (Çev. S. Eyüboğlu, M.A. Cimcoz), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
Platon (2010), Diyaloglar, İstanbul: Remzi Yayınevi
Ronan, C. A. (2003), Bilim Tarihi (Çev. E. İhsanoğlu, F. Günergun), Ankara: Tübitak Yayınları.
Rousseau, J. J. (2006), Toplum Sözleşmesi (Çev. V. Günyol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
Russel, B. (2004), Batı Felsefesi Tarihi-İlkçağ (Çev.M. Sencer), İstanbul: Say Yayınevi
Sartre, j. P. (2005), Varlık ve Hiçlik (Çev. T. Ilgaz, G. Ç. Eksen), İstanbul: İthaki Yayınları
Sartre, J. P. (2016) Varoluşçuluk (Çev. A. Bezirci), İstanbul: Say Yayınları
Sayılı, A. (2010), Bilim Tarihi, İstanbul: Gündoğan Yayınları
Schopenhauer, A. (2005), İsteme ve Tasarım Olarak Dünya (Çev. L. Özyaşar), İstanbul: Biblos Kitabevi
Tanpınar, A. H. (1998), Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul: Dergah Yayınları
Tekeli, S. Kahya E. Dosay, M. Demir, R. Topdemir, H.G. Unat, Y & Aydın, A.K. (2001), Bilim Tarihine Giriş, Ankara: Nobel
Thompson, M. (2012), Felsefeyi Anlamak (Çev. N. Yaraç), İstanbul: Optimist
Timuçin, A. (2009), Düşünce Tarihi 1, Baskı 7, İstanbul: Bulut Yayınları
Timuçin, A. (2009), Düşünce Tarihi 2, Baskı 6, İstanbul: Bulut Yayınları
Timuçin, A. (2009), Düşünce Tarihi 3, Baskı 5, İstanbul: Bulut Yayınları
Timuçin, A. (2013), Estetik-1, İstanbul: Bulut Yayınları
Timuçin, A. (2013), Estetik-2, İstanbul: Bulut Yayınları
Tunalı, İ. (1983), Grek Estetiği, İstanbul: Remzi Kitabevi
Tunalı, İ. (1998), Estetik, İstanbul: Remzi Kitabevi
Ural, Ş. (2000), Bilim Tarihi, İstanbul: Çantay Kitapevi
Uygur, N. (1995), Felsefenin Çağrısı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
Ülken, H. Z. (1958), Felsefeye Giriş İkinci Kısım, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
Ülken, H. Z. (1963), Felsefeye Giriş Birinci Kısım, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
Woolf, V. (2012), Kendine Ait Bir Oda (Çev. İ. Özdemir), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
Yağanak, E (2016), Felsefe Diyalogları Bursa: Sentez Yayınları
Yapıcı, A. (2013), Ruh Sağlığı ve Din, Adana: Karahan Yayınevi
Yıldırım, C. (1991), Bilim Felsefesi, İstanbul: Remzi Kitapevi

Dergi Kaynakçası

Acar, R. (2006), Kelam Kozmoloji Argümanını Destekler mi?, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 14, s. 89-109
Avcı, A. (2017), Her Zaman Çevrimiçi Olma, Epokhé Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, s. 1-24
Gültekin, A. C. (2014) Arthur Danto Ve George Dıckıe'de Sanat Etkinliğinin Kurumsal Yapısı, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 18, s. 115-132
Seval, H. F., Kodaman, T. (2015), Sporun Uluslararası Politikadaki Etkisi, MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, s. 52-64

Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1.1: Volkan Nur'un Çizimi
Görsel 1.2: shutterstock_130207133
Görsel 1.3: shutterstock_572409544
Görsel 1.4: eskisehirkulturturizm.gov.tr
Görsel 1.5: dreamstime.com_15639319
Görsel 1.6: shutterstock_81841222
Görsel 1.7: dreamstime.com_19445045
Görsel 1.8: shutterstock.com_81842473
Görsel 1.9: shutterstock.com_749432614
Görsel 1.10: library.bilkent.edu.tr/tr/dewey-projesi/kaynaklar.html
Görsel 1.11: http://www.ithaki.com.tr/yazar/aldous-huxley/ Erişim Tarihi ve Saati: 10.06.2018 21:00
Görsel 1.12: İbn Sînâ'nın Dânişnâme-i Alâî: Alâ Hikmet Kitabından bir sayfa_Mehmet Uyanık
Görsel 2.1: shutterstock.com_671824837
Görsel 2.2: shutterstock.com_452784331
Görsel 2.3: shutterstock.com_88154914
Görsel 2.4: İmmanuel Kant'ın Arı Usun Eleştirisi kitabının fotoğrafı_Mehmet Uyanık
Görsel 3.1: shutterstock.com_686364481
Görsel 3.2: http://sinematikyesilcam.com/2015/01/sevmek-zamani-1965/ Erişim Tarihi ve Saati: 11.06.2018 15:00
Görsel 3.3: shutterstock.com_455186974
Görsel 3.4: dreamstime.com_44810803
Görsel 3.5: dreamstime.com_4973297
Görsel 3.6: dreamstime.com_52765160
Görsel 3.7: dreamstime.com_43918220
Görsel 3.8: shutterstock.com_410136514

Görsel 3.9: dreamstime.com_19586718
Görsel 3.10: shutterstock.com_557587447
Görsel 3.11: shutterstock.com_400815373
Görsel 3.12: shutterstock_178798430
Görsel 3.13: dreamstime.com_21057740
Görsel 3.14: dreamstime.com_55334085
Görsel 3.15: http://scalar.usc.edu/works/cultural-appropriation-as-archives-/introduction
Görsel 3.16: dreamstime.com_83049598
Görsel 3.17: dreamstime.com_60692131
Görsel 3.18: dreamstime.com_16169759
Görsel 3.19: dreamstime.com_18317842
Görsel 3.20: ankara.edu.tr.
Görsel 3.21: dreamstime.com_71996432
Görsel 4.1: Shutterstock.com_246068170
Görsel 4.2: Shutterstock.com_180298379

Genel Ağ Kaynakçası

Sayfa 18 : http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/content_files/iletisim/sunum_el_kibabi.pdf Erişim Tarihi ve Saati: 3.07.2017 13:00
Sayfa 27 : http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/518692600_01_Soykan_(01-11).pdf Erişim Tarihi ve Saati:10.7.2018 23:00
Sayfa 42 : http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-5253705/Stephen-Hawking-Earth-burn-thanks-climate-change.html Erişim Tarihi ve Saati: 17.01.2018 16:00
Sayfa 109 : http://dergipark.gov.tr/download/article-file/191970
Sayfa 116 : http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf Erişim Tarihi ve Saati:11.10.2017 10:00
Sayfa 121 : http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643 Erişim Tarihi ve Saati: 01.09.2017 13:00
Sayfa 122 : https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_bulteni.liste Erişim Tarihi ve Saati: 28.08.2017 10:00
Sayfa 157 : http://www.bilimteknik.tubitak.gov.tr/sites/default/files/bilgipaket/robotik/uygulama1.html Erişim Tarihi ve Saati: 06.02.2018 18:00

Karekod Uzantıları

Sayfa 18 : http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/content_files/iletisim/sunum_el_kibabi.pdf
http://www.eba.gov.tr/video/izle/02587ad5bb0966de64de9872be05698e0493e81ed6164
http://www.eba.gov.tr/video/izle/02587be1c37a9e20c4a8cb10c03458d12ee0981ed6032
http://www.eba.gov.tr/video/izle/02587be1c37a9e20c4a8cb10c03458d12ee0981ed6029
Sayfa 91 : http://www.eba.gov.tr/video/izle/1302ccd1a130f2bd1bbc5aeab1321c8a4a133c1998001
Sayfa 129 : http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643
Sayfa 171 : http://dergipark.gov.tr/download/article-file/231893